COLLEGIUM

Sociologie • Antropologie

Collegium. Sociologie. Antropologie – serie coordonată de Lazăr Vlăsceanu şi Liviu Chelcea şi iniţiată de Elisabeta Stănciulescu.

© 2010 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;
P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

GAVRILUŢĂ, CRISTINA

Sociologia sportului: teorii, metode, aplicaţii / Cristina Gavriluţă, Nicu Gavriluţă – Iaşi: Polirom, 2010

ISBN: 978-973-46-1589-6

I. Gavriluţă, Nicu

316

Printed in ROMANIA

Cristina Gavriluţă
Nicu Gavriluţă

SOCIOLOGIA SPORTULUI

Teorii, metode, aplicaţii

POLIROM
2010

Cristina Gavriluţă (n. 1971) este conferenţiar universitar doctor la Catedra de Sociologie şi Asistenţă Socială a Facultăţii de Filosofie şi Ştiinţe Social-Politice a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi. Sociolog şi antropolog. Predă cursuri de etnologie românească şi universală, sociologia devianţei şi controlului social, antropologie politică. Este vicepreşedinte al Seminarului de Cercetare Interdisciplinară a Religiilor şi Ideologiilor (SCIRI) Iaşi. A publicat volumele: *Socioantropologia fenomenului religios* (Editura Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003), *Sacrul şi californizarea culturii. Şapte interviuri despre religie şi globalizare* (Paideia, Bucureşti, 2008) şi *Socioantropologia fenomenelor divinatorii* (Institutul European, Iaşi, 2008).

Nicu Gavriluţă (n. 1963) este profesor universitar doctor şi decan al Facultăţii de Filosofie şi Ştiinţe Social-Politice a Universităţii „Al.I. Cuza” din Iaşi. Sociolog, antropolog şi eseist. Din 2007 este conducător de doctorat în domeniul sociologiei. Predă cursuri de sociologia religiilor, antropologie socială şi culturală, sociologia sportului, religie şi asistenţă socială, mentalităţi sociale. Este vicepreşedinte al Societăţii Sociologilor din România, director de programe al Societăţii Academice de Cercetare a Religiilor şi Ideologiilor (SACRI) şi al Fundaţiei Academice AXIS din Iaşi. Coordonează Seminarul de Cercetare Interdisciplinară a Religiilor şi Ideologiilor (SCIRI) Iaşi şi este membru în redacţia revistei *Journal for the Study of Religions and Ideologies* (www.jsri.ro).
A publicat volumele: *Mentalităţi şi ritualuri magico-religioase* (Polirom, Iaşi, 1998), *Culianu, jocurile minţii şi lumile multidimensionale* (Polirom, Iaşi, 2000), *Imaginarul social al tranziţiei româneşti* (Dacia, Cluj-Napoca, 2001), *Fractalii şi timpul social* (Dacia, Cluj-Napoca, 2003), *Hermeneutica simbolismului religios* (Editura Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003), *Mişcări religioase orientale. O perspectivă socio-antropologică asupra globalizării practicilor yoga* (Provopress, Cluj-Napoca, 2006), *România în starea bardo. Publicistică şi dialoguri culturale* (Provopress, Cluj-Napoca, 2006), *Antropologie socială şi culturală* (Polirom, Iaşi, 2009), *Mama proştilor e mereu gravidă. Sociologia patologiilor cotidiene* (în curs de apariţie).

Cuprins

Introducere 13

Capitolul 1. De la sociologie la sociologia sportului 17
1.1. Ramurile sociologiei generale 17
1.2. Apariţia sociologiei sportului 18
1.3. Sociologia sportului în România 20
1.4. Sportul şi mişcarea *hippy* 21

Capitolul 2. Originea sportului – ritualurile magico-religioase sau practicile corporale? 23
2.1. Practicile spirituale – origine a sportului 23
2.2. Practicile corporale – origine a sportului 24
2.3. Polemici privind originea sportului 26

Capitolul 3. Sociologia sportului. O perspectivă epistemologică 28
3.1. Sociologia. Perspective de analiză 28
3.1.1. Sociologia – o teorie generală a socialului 29
3.1.2. Sociologia – o teorie a societăţii globale 29
3.2. Sociologia sportului. Aspecte epistemologice 30
3.2.1. Condiţia de obiect a sociologiei sportului 31
3.2.2. Condiţia de metodă a sociologiei sportului 32
3.2.3. Condiţia de lege a sociologiei sportului 34

Capitolul 4. Sportul şi grupul social 36
4.1. Grupul actorilor sportivi 38
4.1.1. Clasificarea grupurilor de sportivi 42
4.1.2. (Re)construcţia identităţii grupului sportiv 43
4.2. Grupul de susţinere. Tehnicieni şi manageri 45
4.2.1. Managementul asociaţiilor sportive 47
4.3. Grupul susţinătorilor şi al suporterilor 50

Capitolul 5. Sportul şi mulţimile 53
5.1. Sportul – spaţiu de manifestare a „omului-masă” 54
5.2. Teoria imitaţiei şi fenomenul mulţimilor în sport 56
5.3. Teoria anonimatului, identitatea socială şi puterea mulţimilor 57

Capitolul 6. Liderul, charisma şi autoritatea în sport 61
6.1. Liderul de grup în sport. Definire şi tipologie 61
6.2. Autoritatea în sport 64
6.3. Sportul, charisma şi performanţa 68

Capitolul 7. Sport şi socializare 72
7.1. Socializarea în sport şi formarea identităţii 72
7.2. Agenţii socializării în sport şi tipurile de socializare 77
7.2.1. Socializarea sportivă primară 78
7.2.2. Socializarea sportivă secundară. Cazul sportului practicat în stradă 81
7.2.3. Socializarea sportivă continuă 83
7.3. Efectele socializării în sport 85

Capitolul 8. Devianţă şi control social în lumea sportului 87
8.1. Devianţa şi delincvenţa în sport 87
8.2. Tipuri de devianţă în sport 91
8.2.1. Devianţa pozitivă şi devianţa negativă în sport 91
8.2.2. Devianţa primară şi devianţa secundară în sport 92
8.2.3. „Devianţa tolerată” în sport 93
8.2.4. Infracţiuni şi delicte în sport 96
8.3. Dopajul şi fascinaţia performanţei sportive 97
8.3.1. Dopajul. Definire şi evoluţie 97
8.3.2. Dopajul în sport. Explicaţii şi analize 101

Capitolul 9. Agresivitate şi violenţă în sport 108
9.1. Agresivitatea şi violenţa. Consideraţii generale 108
9.2. Violenţa – fenomen originar 117
9.3. Mecanismele sociale ale violenţei în sport 120
9.4. Violenţa – „părinte fondator” al fotbalului? 125
9.5.1. Fenomenele *ultras* şi *hooligans* – două expresii ale violenţei ritualizate în fotbal 126
9.5. Controlul social al agresivităţii în sport 134
9.5.1. Controlul social coercitiv 134
9.5.2. Controlul psihosocial 137

Capitolul 10. Sportul – o „religie” a modernităţii? 146
10.1. Sportul – un ritual desacralizat 147
10.1.1. Timpul „sacru” al sportului 152
10.1.2. Spaţiul „sacru” al sportului 153
10.1.3. Scenariul iniţiatic în sport 154
10.1.4. Structuri mitice în sport 159
10.2. Magie şi simbolism social în sport 165
10.2.1. Magia sportului şi superstiţiile sportivilor 165
10.2.2. Simbolurile în sport 171

Capitolul 11. Algoritmul cercetării sociologice în sport 177
11.1. Alegerea temei 177
11.2. Studiul bibliografiei 178
11.3. Alegerea şi precizarea conceptelor 178
11.4. Operaţionalizarea conceptelor 178
11.5. Stabilirea ipotezelor de lucru 179
11.6. Alegerea metodelor şi tehnicilor de cercetare 179
11.7. Construirea instrumentelor de lucru 182
11.8. Eşantionarea 182
11.8.1. *Eşantionarea aleatoare* 183
11.8.2. *Eşantionarea nonaleatoare* 186
11.9. Ancheta-pilot 188
11.10. Culegerea datelor 188
11.11. Prelucrarea datelor 189
11.12. Redactarea raportului de cercetare 189

Anexa 1 191
Anexa 2 241
Bibliografie generală 243

Studenţilor de pretutindeni şi colegilor de la Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport

Am ratat de peste 9.000 de ori în cariera mea. Am pierdut aproape 300 de jocuri. De 26 de ori am fost desemnat să joc mingea decisivă şi am ratat. Am ratat iar şi iar şi iar de-a lungul vieţii mele. Şi tocmai de aceea am ajuns să am succes.

Michael JORDAN

Introducere

Demult, la începutul anilor ’90, eram tânăr asistent la Catedra de Sociologie şi Asistenţă Socială a Facultăţii de Filosofie, Universitatea „Al.I. Cuza” din Iaşi. Îmi amintesc perfect că venise la şeful de catedră, profesorul Vasile Miftode, un coleg de la Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport. Dorea un sociolog care să ţină sportivilor un curs de „Sociologia educaţiei fizice şi sportului”. Imediat, şeful de catedră a arătat precis spre mine: „Luaţi-l pe Nicu. E cel mai tânăr dintre noi. E priceput şi… e îmbrăcat sportiv”. Într-adevăr, purtam barbă, tricou, blugi şi adidaşi.

De atunci ţin cursul de sociologie a sportului la Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport. Le mulţumesc mult colegilor de acolo pentru exemplara colaborare! Aceasta este, pe scurt, istoria romanţată a prezentei cărţi.

***

Între timp, în proiectul redactării cărţii a intrat şi Cristina. Realitatea s-a schimbat. Proiectul a devenit unul academic. Cartea noastră s-a născut dintr-o mare frustrare şi dintr-o imensă pasiune. Mai precis, în cuprinsul nesfârşitelor campionate şi competiţii fotbalistice, când mai toată suflarea masculină este conectată la magia spectacolului sportiv, specia feminină, cea care nu s-a molipsit (încă?) de microbul fotbalistic, trăieşte momente de maximă frustrare.

A fost şi cazul nostru, al autorilor acestei cărţi. Asemenea principiilor yin şi yang care se completează reciproc sub semnul armoniei, am încercat să rezolvăm contradicţia printr-o carte. Astfel, fiecare dintre autorii acestei cărţi a încercat să găsească pentru sine şi pentru alţii răspunsuri la anumite întrebări: Cum se explică faptul că sportul exercită astăzi o teribilă fascinaţie? Care sunt mecanismele

sociale ale reuşitei în sport? Cum pot fi interpretate efectele sociale generate de fenomenul sportiv? În ce măsură sportul se pretează unei analize sociologice? Ce semnifică sportul în lumea contemporană? Care sunt mecanismele de funcţionare ale fenomenului sportiv? etc.

Iată doar câteva întrebări la care propunem (anumite) răspunsuri în această lucrare. În plus, noi am încercat să rezolvăm şi problema absenţei de pe piaţa românească a unei cărţi de sociologia sportului care să fie distribuită prin reţeaua naţională de carte. Mulţumim în acest sens Editurii Polirom.

Prin temele pe care le tratează, lucrarea de faţă se adresează unei mari categorii de public: sportivi şi suporteri, elevi, studenţi, dar şi specialişti în sport: sociologi, psihologi, jurişti, jurnalişti, antropologi, profesori, antrenori, directori de cluburi etc.

Ca orice lucrare sistematică de sociologie a sportului, cartea debutează cu o parte introductivă care explică originea şi statutul epistemologic al sociologiei sportului. Am analizat apoi marile teme sociologice, încercând să identificăm o anumită specificitate a acestora în legătură cu fenomenul sportiv.

Astfel, în cazul fenomenului sportiv am identificat trei mari categorii de grupuri care intră în ecuaţia spectacolului. Fiecare dintre acestea are propriile elemente definitorii, dezvoltă tipuri de relaţii specifice şi comportamente sociale, fapte ce pot fi analizate sociologic.

O altă temă la modă este cea a mulţimilor. Propunem o triplă grilă de interpretare a fenomenului mulţimilor în sport. Am plecat de la ideea lui Ortega y Gasset, cea a omului-masă, pentru a arăta cum funcţionează imitaţia în cazul mulţimilor şi în ce măsură anonimatul mulţimii conferă un spaţiu mai larg de manifestare socială.

Problematica liderilor, a autorităţii şi a charismei în sport reflectă importanţa unei bune organizări a sportului. În cele din urmă, performanţa în sportul modern se poate defini ca rezultantă a mai multor factori ce au ca nucleu talentul sportivului. Acest fapt l-am avut în atenţie în capitolul şase, „Liderul, charisma şi autoritatea în sport”.

Astfel, fenomenul sportiv a depăşit de mult graniţele practicii sportive propriu-zise. El priveşte acum aspectele organizaţionale, relaţionale şi acţionale multiple. De pildă, astăzi sportul este văzut ca un formidabil panaceu social: conferă posibilităţi de socializare, de defulare şi de manifestare a fantasmelor individuale şi colective. El antrenează în joc elemente de natură economică, politică, identitară, juridică etc. Din acest motiv am acordat un spaţiu generos tratării unor fenomene precum socializarea în şi prin sport, devianţa şi controlul social în lumea sportului.

Am încercat astfel să cuprindem o plajă cât mai mare de fenomene sociale ce se asociază sportului: de la fenomene pozitive precum socializarea, formarea identităţii şi a solidarizării, până la fenomene patologice de genul violenţei, agresivităţii, dopajului etc. În analiza acestora am încercat să oferim interpretări sociologice, dar şi antropologice. De exemplu, am analizat fenomenele „ultras” şi „hooligans” ca fiind două expresii ele violenţei ritualizate în fotbal. O secţiune separată a fost dedicată controlului social al agresivităţii în sport.

Capitolul 10 are o nuanţă ceva mai specială. Propunem aici o analiză socioantropologică a fenomenului sportiv. Această parte a lucrării se circumscrie, poate, cel mai bine formaţiei autorilor. În plus, tema este una în mare vogă în literatura de specialitate occidentală, în special în cea franceză. Ritualul sportiv, structurile mitice ale sportului, elementele de magie şi simbolism social în sport sunt doar câteva exemple care demonstrează că sportul poate fi numit o „religie” a modernităţii.

Ultimul capitol al lucrării este unul tehnic. Propunem aici, într-o manieră sintetică, un algoritm metodologic de analiză a fenomenului sportiv. Venim astfel în întâmpinarea celor ce doresc să facă o cercetare sociologică aplicată sportului. Acesta este punctul final al lucrării, dar poate fi şi un bun început pentru cei ce doresc să aprofundeze şi să descopere complexitatea fenomenului sportiv actual.

***

După cum am anunţat în deschiderea acestui cuvânt introductiv, am început cercetarea dominaţi fiind de sentimente contradictorii: frustrare şi pasiune. Încheiem această carte stăpâniţi de sentimentul armoniei. Cercetarea sociologică a sportului a făcut posibil acest fapt. Sportul este, fără îndoială, un fenomen social complex şi fascinant care merită analizat în toate nuanţele şi subtilităţile sale. Cartea aceasta este doar un început şi, sperăm, o bună provocare.

Autorii

Capitolul 1

De la sociologie la sociologia sportului

1.1. Ramurile sociologiei generale

Ca ştiinţă generală, sociologia reprezintă, aşa cum o arată şi etimologia (*socius* – „societate" şi *logos* – „ştiinţă"), *ştiinţa despre societate*. Sociologia s-a constituit ca disciplină ştiinţifică în anii '30-'40 ai secolului al XIX-lea, odată cu apariţia lucrării *Cours de philosophie positive*, semnată de Auguste Comte. Cu toate acestea, sociologia va fi recunoscută ca ştiinţă abia spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului XX.

Un rol hotărâtor în fundamentarea şi dezvoltarea acestei ştiinţe l-a avut sociologul francez Émile Durkheim prin lucrările sale *Règle de la méthode sociologique* – 1894 şi *Le suicide* – 1897. Aşadar, în primă fază, sociologia avea ca scop declarat *studiul pozitiv al faptelor sociale* (Auguste Comte) şi, mai apoi, *cercetarea fenomenelor sociale considerate drept „lucruri"* (Émile Durkheim).

Dacă în primă fază (secolul al XIX-lea) sociologia s-a ocupat cu studiul unor fenomene sociale precum sărăcia, marginalizarea, migraţia, prostituţia, fenomenul delincvenţei etc., în anii '30 ai secolului XX vom asista la o nouă fază a dezvoltării sale. Aceasta din urmă este marcată, în primul rând, de ritmul evoluţiei societăţii capitaliste care presupunea „dezvoltarea instrumentelor practice de perfecţionare a unor subsisteme importante"[1].

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicţionar de sociologie*, Babel, Bucureşti, 1993, p. 573.

A apărut astfel necesitatea structurării sociologiei generale pe ramuri distincte : *sociologia industrială*, *sociologia politică*, *sociologia religiilor*, *sociologia medicinei*, *sociologia muncii*, *sociologia educaţiei*, *sociologia culturii*, *sociologia sportului* etc.

Scopul acestora era acela de a cerceta şi surprinde, cu mijloace specifice, realităţile dintr-un anumit domeniu. În general, rezultatele cercetărilor şi analizelor întreprinse de sociologiile de ramură sunt făcute cu scopul de a îmbunătăţi funcţionarea unui domeniu, dar şi de a obţine performanţe noi.

1.2. Apariţia sociologiei sportului

În cazul *sociologiei sportului*, cercetările studiază fenomenul sportiv în totalitatea complexităţii sale. Este vorba aici, pe de o parte, de *aspectele ce privesc actorii principali ai fenomenului sportiv* (sportivi, echipe, antrenori, dopaj, etică, circulaţia valorilor în sport, patronate etc.) şi, pe de altă parte, de *efectele sociale ale sportului* (apariţia grupurilor de amatori şi susţinători, violenţa şi devianţa, conflictele sociale, mentalităţile şi reprezentările sociale etc.).

Menţionăm faptul că, încă din secolul al XIX-lea, se înregistrează studii care surprind fenomenul sportiv. Cei care s-au ocupat de acest fapt sunt nume clasice în domeniul sociologiei. Ei au încercat să surprindă raportul dintre *cultură şi sport*, sau pe cel dintre *religie şi sport*. Max Weber, Georg Simmel, Leopold von Wiese, Max Scheler, Thorstein Veblen, Norbert Elias sunt câteva nume de mari sociologi care au tratat (şi) tema sportului în operele lor.

Prima lucrare de sociologia sportului (1910) o datorăm însă lui H. Steinitzer[1]. Totuşi, în literatura de specialitate cea mai importantă lucrare de început în domeniu este socotită a fi *Sociologia sportului*, apărută în 1921 sub semnătura lui H. Risse[2]. Heinemann, într-o lucrare din 1990, identifică o serie de sociologi care au reuşit prin studiile lor să creeze o identitate proprie disciplinei numite sociologia sportului. Aceştia au reuşit să impună şi sociologia sportului printre alte teme la modă şi îndelung studiate de sociologii clasici (sociologia

1. H. Steinitzer, *Sport und Kultur*, Callwey, München, 1910.
2. H. Risse, *Soziologie du sports*, Reher, Berlin, 1921.

conflictului, sociologia culturii, sociologia timpului liber, teoria grupurilor sociale etc.).

Astfel, sociologul H. Plessner emitea în 1956 teoria conform căreia există o legătură între naşterea societăţilor industriale şi apariţia sportului. Aici este vorba, desigur, despre sportul modern, organizat, guvernat de reguli şi norme stricte. Societăţile moderne de tip industrial introduc în ecuaţia vieţii sociale o serie de variabile precum : specializare, organizare, timp liber. Cresc aspiraţiile individuale şi cele sociale.

Or, toate acestea contribuie la o redefinire a sportului. El nu mai este doar o formă de educaţie a corpului, cum spuneau vechii greci, ci şi o modalitate de petrecere a timpului liber, o formă de organizare, o afacere. Până la urmă goana după profit şi performanţă, ce domină într-o anumită măsură unele manifestări ale fenomenului sportiv actual, se îndepărtează mult de idealul grec şi se apropie de idealurile societăţii moderne, industrializate.

Habermas, Linde, Heinemann cercetează în 1968 relaţia dintre performanţele sportive şi cele şcolare. Lenk abordează în 1966 problematica conflictelor în cazul echipelor sportive. Klein şi Christians studiază în aceeaşi perioadă performanţele echipelor de baschet, precum şi structura acestor grupuri. Hammerich studiază în 1972 carierele profesionale ale sportivilor de performanţă[1]. B. Rigauer[2] consideră că putem vorbi de o disciplină de sine stătătoare a sociologiei sportului, în sensul unei abordări practice coerente a domeniului, abia din 1970.

Ca disciplină de ramură, *sociologia sportului* înregistrează o dezvoltare diferită de la o ţară la alta. În ţările cu o tradiţie capitalistă, care au avut nevoie de evaluări şi proiecte de dezvoltare pe ramuri şi sectoare specifice de activităţi, sociologia sportului, la fel ca şi celelalte sociologii de ramură, este recunoscută şi bine reprezentată la nivelul cercetării ştiinţifice, dar şi la nivelul studiului universitar. În România, situaţia este diferită.

1. Vezi în acest sens K. Heinemann, *Einführung in die Soziologie des sports*, Hofman, Schorndorf, 1990, pp. 28-29.
2. Este vorba de B. Rigauer, *Sportsoziologie*, Rowohlt, Reinbek, 1982.

1.3. Sociologia sportului în România

Comparativ cu alte discipline sociologice de specialitate, *sociologia sportului* ocupă în România o poziţie secundară. Această nefericită situaţie se regăseşte şi în alte ţări occidentale. „Din acest punct de vedere excepţie fac SUA, Canada, Germania, Franţa, Polonia, Marea Britanie unde, în mai multe universităţi, există catedre şi se predă sociologia sportului."[1] În România se predau cursuri de sociologia sportului dar, din câte cunoaştem, nu există catedre universitare specializate exclusiv pe sociologia sportului. O primă motivaţie a acestui fapt, menţionată de Adrian Hatos în admirabila sa lucrare, ar fi „lipsa de cerere pentru specialişti în sociologia sportului"[2]. Ea vine să confirme o situaţie mai dramatică: *lipsa de cerere de sociologi pe piaţa de muncă românească*. Faptul s-ar explica, din punctul nostru de vedere, înainte de toate prin absenţa din organigrama instituţiilor noastre a profesiei de sociolog. Aşa cum prezenţa pedagogului şi, mai ales, a psihologului este recunoscută ca esenţială, la fel ar trebui să fie recunoscută şi profesia de sociolog.

O altă explicaţie a stării de criză în care se află sociologia sportului în România ţine de *orientarea preponderent practică a specialiştilor din sport*. Ideea o surprinde foarte bine Hatos atunci când arată că „antrenorii, de pildă, doresc să rezolve probleme concrete (participarea feminină redusă, violenţa, rolul antrenorului în politicile de selecţie/recrutare), ceea ce a dus la dezvoltarea cercetării aplicate, dar mai puţină aplicare către teoretic"[3]. În România „fişa postului" unui antrenor cuprinde şi competenţe ce revin sociologului, psihologului şi chiar managerului. Ori, ştim bine, orice tip de activitate practică cu adevărat eficientă presupune o veritabilă pregătire teoretică. Astfel, pentru a fi un bun antrenor, trebuie să ai o pregătire specifică, o experienţă în lucrul cu grupul şi cu oamenii, după cum a fi sociolog într-o organizaţie sportivă presupune anumite competenţe şi o pregătire specifică.

Faptul că instituţiile cu caracter sportiv şi că teoretizarea sportului la noi au o istorie relativ recentă se reflectă într-un anumit decalaj (cel puţin

1. Adrian Hatos, *Sociologia sportului*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2002, p. 1.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.

organizatoric şi formativ) faţă de statele europene, civilizate. Exemplificăm situaţia prin jurnalele sportive de informaţii şi comentarii, prin rubricile de sport urmate de o literatură de popularizare a unor practici sportive cu profund caracter medico-terapeutic şi estetic (de exemplu, cum să-ţi întreţii sănătatea prin sport, cum să slăbeşti într-un timp scurt etc.). Literatura academică este mai puţin vizibilă, ea având un caracter mai tehnic şi fiind destinată în special unui public extrem de specializat.

Îmbinarea între teoretic şi practic în sociologia sportului din România şi din lume s-a instituţionalizat abia după 1965, scrie Andrei Hatos. Atunci au apărut „asociaţii internaţionale de sociologie a sportului"[1], „reviste de specialitate"[2], apoi „au fost editate mai multe volume, manuale, cursuri pentru această disciplină şi s-au organizat primele conferinţe pe această tematică"[3].

1.4. Sportul şi mişcarea *hippy*

Aşa cum foarte bine remarcă Adrian Hatos, un moment de referinţă în istoria sociologiei sportului l-a constituit anul 1968. Trimiterea precisă este la mişcarea *flower power* şi la fenomenul *hippy* din SUA, Franţa şi Germania acelor ani.

> În ceea ce priveşte sportul, reprezentanţii acestei mişcări, în mare parte militanţi, de orientare marxistă, au plecat de la constatarea că sportul burghez este o sursă de alienare. Din punctul lor de vedere sportul este o instituţie de clasă care are anumite funcţii pentru capitalismul industrial, precum integrarea şi controlul social al minorităţilor. Critica lor remarcă faptul că relaţiile dintre antrenor şi sportivi sunt autoritare şi agresive sau că practicile de selecţie la juniori reproduc practicile de selecţie ale societăţii mai vaste.[4]

Citatul din lucrarea lui Adrian Hatos merită nuanţat. În joc este o interpretare a mişcărilor contestatare din SUA şi Europa anilor '60 în cheie ideologică, mai precis marxistă. Astfel, sportul ajunge a fi

1. Adrian Hatos, *op. cit.*, p. 2.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. *Ibidem*, p. 113.

interpretat drept instrument al controlului exercitat de ferocii capitalişti asupra maselor inocente şi manipulabile. Realitatea este diferită.

În primul rând, majoritatea tinerilor militanţi din anii ’60 ai secolului trecut nu erau marxişti. Dimpotrivă, veritabilii hipioţi aveau o funciară aversiune faţă de clasicii marxism-leninismului şi faţă de războiul din Vietnam. Convingerile lor erau definitoriu marcate de filosofia indiană (mediatizată de un Alan Watts, de exemplu, şi de religiile tradiţionale la care s-au întors unii dintre ei. Ce poate avea în comun marxismul cu fenomenul Woodstock ?).

Pe de altă parte, revolta acestor militanţi era îndreptată către *establishment*, către ordinea socială instituită de părinţii lor. Este vorba de o nouă versiune a conflictului dintre generaţii. În joc „e atitudinea unei tinere generaţii care respinge totul în bloc : sistem, comportament, valorile părinţilor, tradiţia religioasă”[1]. Ei îşi asumă în schimb altceva : mişcările religioase orientale, tehnicile de meditaţie, muzica rock şi *sportul*. Acesta din urmă devine mai curând un mijloc de descoperire a dimensiunii sacre „a vieţii cosmice, a nudităţii şi a sexualităţii”[2].

Este posibil ca, după momentul ’60, fenomenul sportiv să se fi dezvoltat în mod vizibil, pătrunzând în toate structurile sociale, el devenind astfel un fenomen social de amploare care merita studiat de o disciplină specifică de sine stătătoare : *sociologia sportului*. Totuşi, amploarea fenomenului şi apariţia noii discipline nu se datorează unei „derive” ideologice cât, mai curând, unei emancipări în ceea ce priveşte practicarea violenţei şi petrecerea timpului liber. Ideea a fost excelent surprinsă de Norbert Elias şi Eric Dunning în lucrarea *Sport et civilisation : la violence maîtrisée*[3].

Dincolo de acest moment semnificativ al anilor ’60, apariţia sociologiei sportului este un efect al evoluţiei istorice, incluzând aici transformările sociale, economice, politice şi culturale. Mai mult chiar, analiza fiecărui tip de sport arată că istoria sa se leagă de istoria întregii societăţi. Din perspectivă sociologică, sportul devine el însuşi un fel de oglindă a evoluţiei întregii societăţi.

1. Mircea Eliade, *Încercarea labirintului. Convorbiri cu Claude-Henri Rocquet*, trad. de Doina Cornea, Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 112.
2. *Ibidem*, p. 113.
3. Norbert Elias, Eric Dunning, *Sport et civilisation : la violence maîtrisée*, Fayard, Paris, 1994.

Capitolul 2

Originea sportului – ritualurile magico-religioase sau practicile corporale ?

2.1. Practicile spirituale – origine a sportului

În manieră clasică, sportul este definit ca fiind un „fapt universal”, „un invariant cultural”, după expresia lui Frédéric Baillette. Astfel, sportul este văzut ca o practică naturală, firească şi spontană a omului, care ar veni în întâmpinarea dorinţei sale înăscute de a se perfecţiona. Altfel spus, sportul este expresia evoluţiei istorice a întregii societăţi, atât la nivelul mişcărilor corporale, cât şi la nivelul, competitiv.

Din acest punct de vedere, originile sportului pot fi căutate în cele mai vechi timpuri. Putem descoperi *încercări sportive* în *dansurile rituale ale aborigenilor*. Aici mişcarea era executată în primul rând cu un scop spiritual. Un exemplu semnificativ poate fi cel al tribului uitoto din Amazonia. În ritualul unei anumite sărbători, aceştia identificau mingea de cauciuc cu fructele culese. „Membrii tribului îşi închipuie că atât în fructe, cât şi în minge se coboară în fiecare an sufletul unui zeu creator.”[1] În joc este un evident simbolism magico-religios al mingii şi, implicit, al ritualului practicat. În Antichitatea greacă şi romană, sportul era expresia concretă a unor idei filosofice prin excelenţă. Jocurile Olimpice sunt, după cum se ştie, o formă concretă de a „experimenta” sau reedita ideea păcii şi a libertăţii. Gimnastica orientală ce a însoţit dintotdeauna practicile de meditaţie

1. Solas Boncompagni, *Lumea simbolurilor. Numere, litere şi figuri geometrice*, trad. de Cornel Nicolau, Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 196.

este încă o dovadă că, din cele mai vechi timpuri, spiritul şi corpul uman sunt privite ca un tot unitar. Turnirurile medievale, de exemplu, au adus în prim-plan ideea eticii şi a onoarei, idee ce va fi promovată şi de sportul zilelor noastre. Din această perspectivă, sportul ni se relevă ca o realitate, în primul rând spirituală, culturală, şi apoi ca o realitate ce ţine de componenta fizică şi competiţională.

2.2. Practicile corporale – origine a sportului

Unii sociologi ignoră însă componenta culturală a sportului şi văd originile acestuia într-o serie de practici corporale : înotul, dansul, alergarea, căţărarea, ridicarea unor greutăţi etc. Astfel, simplele gesturi realizate cu un scop precis – cele ludice sau, pur şi simplu, cele gratuite – devin reperele istorice ale mişcărilor sportive actuale. În 1921, Heinz Risse arăta că „sportul poate să înglobeze cultura corporală a unui popor ; în sens larg, conceptul poate să includă astfel toate jocurile între alte eşecuri şi derive ; în sens restrâns, exclude exerciţiile corporale (…)”[1]. Definiţia oferă două perspective asupra fenomenului sportiv : una *extinsă*, de tip universal, care include deopotrivă aspecte de ordin istoric, cultural, dar şi tehnicile corporale ; respectiv una *restrictivă*, care exclude tehnicile corporale.

Sociologii moderni au suficiente rezerve faţă de această manieră de înţelegere a sportului. Definiţiile cu caracter general, dar şi cele restrictive, nemulţumesc prin faptul că în ambele situaţii se folosesc categorii de definire specifice timpului nostru. Practic, a opera cu o definiţie specifică timpului tău şi a o aplica altor spaţii socio-istorice nu este indicat. Se poate ajunge la rezultate false şi confuzii.

Trebuie spus însă că tehnicile corporale nu pot avea nici o semnificaţie fără componenta culturală. *Exerciţiile de fitness*, de exemplu, nu înseamnă nimic dacă nu sunt subsumate unei viziuni mai ample privind corpul şi sănătatea. Astfel, doar mişcarea ordonată, regulată, realizată cu un scop precis şi care înglobează o serie de semnificaţii specifice unui timp şi spaţiu, poate primi numele de sport. Facem, aşadar, deosebirea între tehnicile corporale înnăscute şi cele deprinse

1. Heinz Risse, *Sociologie du sport*, PU de Rennes, Rennes, 1991.

prin educaţie şi sport. De pildă, nu se poate spune despre o persoană care parcurge în fiecare zi o distanţă până la serviciu mergând pe jos că face sport. Ea face mişcare. Ceea ce contează în mod definitoriu este semnificaţia pe care o dăm noi şi societatea acestui comportament.

Exemplul menţionat mai sus demonstrează că, dincolo de aspectele tehnice ale sportului, un rol important îl are variabila culturală. În funcţie de aceasta, o serie de practici şi tehnici corporale pot dobândi statutul de „sport”. Dacă tragerea cu arcul era iniţial o tehnică de luptă şi vânătoare, astăzi ea a dobândit noi semnificaţii, fiind transformată într-o practică sportivă. Interesant este faptul că vechile semnificaţii ale unor practici sportive nu dispar. În timp, ele sunt îmbogăţite şi se modelează pe structura şi mentalul societăţii.

Aşadar, în 1921, sportul era definit de specialişti ca fiind o *formă de socializare modernă*, iar Heinz Risse opera tocmai cu această accepţiune a temenului. Or, este greu de crezut că pentru vechii greci, de exemplu, sportul avea aceeaşi semnificaţie. La fel, dacă socotim sportul ca o manieră de *eliberare controlată a emoţiilor* (Roger Chartier), atunci avem toate şansele de a nu găsi astfel de accepţiuni şi reprezentări în analiza istorică a fenomenului sportiv.

Acesta este şi motivul pentru care sociologii contemporani care se ocupă de domeniul sportului consideră că sportul, ca fenomen social, nu a existat din toate timpurile. El are o apariţie relativ recentă şi este o creaţie a lumii moderne. Ceea ce numim astăzi sport, crede Philippe Lyotard, este o *formă de petrecere a timpului* care a apărut în Anglia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fără corespondent într-o altă epocă istorică. Din această perspectivă, un fenomen social îşi poate regăsi corespondentul sau originea doar atunci când societatea în care-l reperăm îi dă aceleaşi înţelesuri cu ale noastre.

Între practicile corporale străvechi şi sportul actual nu există corespondenţe decât la nivelul vocabularului şi din punctul de vedere al similitudinii gesturilor, observa Roger Chartier[1]. Diferenţele dintre cele două sunt evidente. Un înotător care înoată pentru simpla sa plăcere nu este un sportiv. Dacă, însă, va dori să străbată o distanţă într-un timp cât mai scurt, dacă va dori să-şi învingă colegii la înot, atunci cu siguranţă putem vorbi de un sport.

1. Roger Chartier, „Le sport ou la libération contrôlée des émotions”, *apud* Norbert Elias, Eric Dunning, *op. cit*.

Aşadar, diferenţa între tehnicile corpului şi sport rezidă în ideea de *competiţie* şi *luptă*. Suntem sportivi doar atunci când dorim să ne învingem adversarii şi/sau propriile limite. Mai mult, acest efort de (auto)depăşire nu se poate realiza decât printr-o evoluţie de tip cultural şi spiritual a respectivei societăţi. În opinia noastră, fenomenul sportiv se situează undeva la confluenţa dintre dimensiunile corporale şi tehnice, respectiv cea culturală a fiinţei umane şi a societăţii.

2.3. Polemici privind originea sportului

Faptul că unii autori continuă să întreţină ideea unei filiaţii între practicile corporale şi sportul modern poate fi explicat fie printr-o serie de *interese ideologice*, fie prin supraevaluarea unor *motive mitice*. În acest sens, Norbert Elias arată că „a considera mişcarea sportivă modernă ca fiind o moştenire a Antichităţii este una dintre acele legende ideologice care servesc la întărirea unităţii unei mişcări pline de tensiune şi de tendinţe conflictuale, astfel încât să-i pună în valoare atractivitatea şi prestigiul”[1]. Pe de altă parte, mitul olimpismului, crede Jean-Marie Brohm[2], nu face decât să cultive ideea unui *ideal sportiv* în lumea contemporană. Toate acestea vin să întregească imaginea unei realităţi istorice străvechi iluzorii în domeniul sportului. Sociologii contemporani trasează linii de demarcaţie clare între sportul contemporan, practicile străvechi şi tehnicile corporale.

Se înţelege că aceste delimitări sunt pur teoretice. În realitate, multe studii şi cercetări actuale din domeniul socioantropologiei sportului fac trimitere la realităţi socioculturale diferite de ale noastre. Totul cu scopul declarat de a interpreta fenomenul sportiv în întreaga sa complexitate.

De pildă, nu putem explica forţa de posesiune pe care o exercită sportul asupra actorilor sociali, dar şi asupra spectatorilor, decât

1. Norbert Elias, Eric Dunning, *op. cit.*, pp. 178-179.
2. Jean-Marie Brohm, *Le mythe olympique*, Christian Bourgois, Paris, 1981. O interesantă abordare a jocurilor olimpice o realizează Pierre Bourdieu în „Les Jeux olympiques. Programme pour une analyse”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 103, pp. 102-103.

făcând apel la alte confruntări şi ritualuri străvechi care angajau sentimente şi pulsiuni similare. Mai mult, observăm că, deşi se respinge cu fermitate legătura dintre tehnicile corporale şi sportul modern, ajungem, în cele din urmă, să construim o cultură a corpului plecând de la fenomenul sportiv. Este o modă astăzi să faci sport pentru a arăta bine. Sintagma „a merge la sală” ascunde în ea mai multe înţelesuri decât simplul fapt de a face sport. Astfel, imaginea perfecţiunii corpului prin sport nuanţează ideea de competiţie. Ea nu se mai identifică într-atât cu noţiunea de luptă, confruntare, nu este numai o modă, ci se apropie mai mult de dimensiunea ideatică a existenţei. Competiţia devine, pentru unii dintre noi, dorinţa de a avea un corp ideal, perfect. Or, toate acestea ţin de sensul filosofic al existenţei noastre.

Încercarea noastră de a lămuri problematica sportului ca *fenomen social*[1] evocă un adevărat paradox: definit ca un fenomen modern prin excelenţă, eliberat de toate constrângerile unei iluzorii moşteniri istorice sau de orice alt tip, sportul ajunge, în cele din urmă, să redescopere şi să recupereze o dimensiune umană şi socială mai veche decât ne aşteptam. Acesta este, credem noi, un argument destul de important în favoarea interpretării sportului drept un *fenomen social total*[2]. Preluându-l pe Marcel Mauss, am putea spune că sportul exprimă în egală măsură raporturi juridice, economice, politice, estetice, ludice, ideologice, culturale, religioase etc. Aşadar, analizând fenomenul sportiv, cercetăm în egală măsură şi societatea din care acesta face parte. Cu alte cuvinte, studiul sociologic al sportului ne poate oferi o imagine a lumii contemporane.

1. Conceptul a fost lansat de Émile Durkheim în *Règle de la méthode sociologique*, 1895 (ed. rom. 1924, 1974, 2002). Definiţia pe care o dă Émile Durkheim faptului social este următoarea: „Este fapt social orice fel de a face, fixat sau nu, susceptibil să exercite asupra individului o constrângere exterioară; sau, mai mult, care este generat pentru o întreagă societate dată, având în acelaşi timp o existenţă proprie, independentă de manifestările sale individuale” (*Regulile metodei sociologice*, Polirom, Iaşi, 2002, pp. 47-48).
2. Conceptul aparţine unui reprezentant de seamă al Şcolii Franceze de Sociologie, Marcel Mauss, în lucrarea *Essai sur le don*, 1925 (Marcel Mauss, *Eseu despre dar*, Polirom, Iaşi, 1997).

Capitolul 3

Sociologia sportului. O perspectivă epistemologică

3.1. Sociologia. Perspective de analiză

Pentru a înţelege mai bine dimensiunile sociale şi umane ale sportului, dar şi exigenţele epistemologice la nivelul sociologiei sportului, este necesar, mai întâi, să stabilim locul şi specificul sociologiei generale şi al sociologiei sportului în ansamblul ştiinţelor sociale (istoria, demografia, politologia, ştiinţele juridice, etnologia etc.).

În ceea ce priveşte specificul sociologiei în raport cu celelalte ştiinţe sociale, distingem două mari puncte de vedere[1].

Primul susţine faptul că există o distincţie netă între sociologie şi celelalte ştiinţe sociale. Astfel, „sociologia reprezintă o ştiinţă a *formelor sociale* ale activităţii umane, conţinuturile variate ale acestora reprezentând obiectul diferitelor ştiinţe sociale particulare – ştiinţe economice, politologia, criminologia etc. Sociologia se ocupă deci cu caracteristicile generale, abstracte ale comportamentului social, ale relaţiilor sociale, grupurilor, colectivităţilor”[2]. În acest context, *sociologia sportului* se prezintă ca o *metodologie generală* de cercetare a fenomenului sportiv în societate.

1. Cele două puncte de vedere sunt prezentate în Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, pp. 573-574.
2. *Ibidem*, p. 573.

Al doilea punct de vedere arată că „distincţia dintre sociologie şi celelalte ştiinţe este una relativă şi istorică”[1]. Din acest punct de vedere, sociologia generală se structurează pe mai multe paliere.

3.1.1. *Sociologia – o teorie generală a socialului*

Din această perspectivă, analiza sociologică nu ţine seama de conţinutul concret al diferitelor fenomene sociale. De exemplu, putem să cercetăm *teoria acţiunii sociale* fără a ţine seama de specificul sportului sau al altor fenomene sociale. Se analizează doar caracterul social al unui fenomen. Astăzi, asemenea abordări sunt din ce în ce mai rare, ele având o notă de generalitate mult prea mare în comparaţie cu exigenţele contemporane. Importanţa unui fenomen nu rezidă în generalitatea unei tematici, ci în gradul de complexitate şi generalitate al concluziilor unei cercetări punctuale, bine determinate.

Cercetările sociologice au evidenţiat caracterul particular al diferitelor fenomene sociale (de exemplu, sportul), precum şi relaţiile specifice pe care acesta le stabileşte cu alte fenomene şi structuri sociale. De pildă, relaţia dintre fenomenul sportiv şi ideologie comportă alte nuanţe decât relaţia dintre politică şi ideologie. Ideologiile de dreapta sau de stânga pot să confere fundamentul unei construcţii politice şi al unor acţiuni din această zonă. Competiţia sportivă, la rândul ei, poate să (de)genereze în conflicte ce au la bază ideologii discriminatorii sau extremiste.

3.1.2. *Sociologia – o teorie a societăţii globale*

Un alt palier al sociologiei este cel care se ocupă cu teoria societăţii globale şi ţine seama de marile tipuri de organizare ale societăţii în analiza fenomenelor studiate. Astfel, *studiul sociologic al sportului* poate căpăta conotaţii ideologice, în funcţie de tipul de organizare al societăţii. De exemplu, pentru marxişti, sportul devine un atribut al claselor dominante, al burgheziei, aşa cum pentru capitalişti sportul poate fi, printre altele, o modalitate de petrecere a timpului liber.

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, p. 573.

Studiul global al societăţii poate oferi informaţii cu un grad de generalitate foarte mare şi poate conduce la corelaţii care ar putea să distorsioneze caracterul dinamic al fenomenelor. Fenomenul sportiv al Antichităţii este cu totul altul decât fenomenul sportiv contemporan. Deci, nu putem aplica criterii de analiză şi cercetare globale pentru fenomenele specifice unor realităţi spaţio-temporale bine delimitate. Sociologia sportului este o ştiinţă care studiază fenomenul sportiv în contextul unei societăţi date.

3.2. Sociologia sportului. Aspecte epistemologice

Includem în sociologia generală toate tipurile de sociologii : sociologia muncii, sociologia culturii, sociologia familiei, sociologia educaţiei, sociologia artei, sociologia şomajului, sociologia delincvenţei, sociologia juridică, sociologia economică, sociologia religiilor, sociologia sportului, sociologia politică etc.

> De regulă, sociologiile de ramură tind să fie dublate de discipline care se concentrează pe logica particulară a subsistemelor respective (economia, politologia). Între sociologiile de ramură şi disciplinele sociale referitoare la aceleaşi subsisteme există o evidentă complementaritate. Datorită acestei situaţii specifice, deşi sociologia este o disciplină distinctă, cu sistemul său conceptual şi metodologia sa proprie, analiza variatelor probleme, procese, fenomene sociale impune o abordare interdisciplinară.[1]

Sociologia sportului, de exemplu, necesită deopotrivă cunoştinţe din domeniul sportului, psihologiei, antropologiei, biologiei, dreptului şi pedagogiei. Prin complexitatea şi caracterul lor interdisciplinar, sociologiile de ramură în general şi cea a sportului, în special, tind să fie privite cu rezerve în ceea ce priveşte ştiinţificitatea lor.

***

Una dintre întrebările pe care şi le pune epistemologul cu privire la sociologia sportului este următoarea : *Este sociologia sportului o ştiinţă* ? Pentru a avea statutul de ştiinţă, ea trebuie să îndeplinească cel puţin trei condiţii[1] :

a) condiţia de obiect ;
b) condiţia de metodă ;
c) condiţia de lege.

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, p. 574.

3.2.1. *Condiţia de obiect a sociologiei sportului*

Obiectul general de studiu al sociologiei sportului este *sportul ca fenomen social*. „Domeniul său de activitate şi competenţă este studiul modalităţilor de influenţare favorabilă a activităţii sportive şi a practicanţilor acesteia din punctul de vedere psihosocial al interrelaţiilor umane din acest mediu şi a câmpului social în general.”[2] Nuanţând această afirmaţie, putem distinge câteva obiecte concrete, specifice, de cercetare precisă a fenomenului sportiv :

- *Acţiunile sociale din sport* (activitatea sportivă, educaţia sportivă, mişcările sportive de masă etc.).
- *Instituţiile sportive* (clubul sportiv, şcolile şi liceele cu profil sportiv, organizaţiile sportive, asociaţiile sportive etc.).
- *Grupurile sociale* din lumea sportului (echipe, susţinători, galerii etc.).
- *Fenomenele sociale din sport* (corupţia, mobilitatea socială, socializarea, politizarea sportului, fenomenul manipulării etc.).
- *Mentalităţi şi simboluri sociale în lumea sportului* (frica, servitutea, inclusiv cea voluntară, solidaritatea, dăruirea, capacitatea de a face faţă eşecurilor şi marilor succese din sport, credinţele şi superstiţiile sportivilor etc.).

1. Vezi în acest sens Ion Ionescu, *Introducere în sociologie*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 1993, pp. 49-75, 95-111 ; Ion Ionescu, Dumitru Stan, *Elemente de sociologie*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 1997, pp. 11-79 ; Traian Rotariu, Petru Iluţ (coord.), *Sociologie*, Mesagerul, Cluj-Napoca, 1996, pp. 5-39 ; Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, Humanitas, Bucureşti, 1997, pp. 7-23 ; Gilles Ferréol, *Dicţionar de sociologie*, Polirom, Iaşi, 1998.
2. Ion Ştefan, *Introducere în sociologia educaţiei fizice şi sportului*, Editura Universităţii „Transilvania”, Braşov, 2006, p. 24.

Din cele menţionate până acum reiese clar faptul că, din punctul de vedere al obiectului de studiu, sociologia sportului are un domeniu bine delimitat. Cu toate acestea, trebuie să recunoaştem că unele părţi ale obiectului de studiu sunt disputate şi de alte ştiinţe şi discipline de specialitate. Toate acestea tind să aibă însă o importanţă specială într-o lume în care graniţele unor delimitări ştiinţifice rigide au fost de mult depăşite.

3.2.2. *Condiţia de metodă a sociologiei sportului*

Din perspectivă epistemologică, nu poate fi gândit sub nici un chip statutul ştiinţific al unei discipline în absenţa unui corpus coerent de metode şi tehnici de analiză. Fiecare problemă sau fapt social analizat reclamă metodele[1] şi tehnicile de analiză adecvate. În cazul sociologiei sportului, metodele şi tehnicile de lucru coincid, cum era şi firesc, cu metodele şi tehnicile de lucru ale sociologiei. I.C. Plano[2], referindu-se la ansamblul de metode folosit astăzi în sociologie, face următoarea clasificare, având în atenţie o serie de criterii :

După *criteriul temporal* prezent în cadrul cercetării avem :

a) Metode longitudinale :
   – biografia ;
   – studiul de caz ;
   – studiile panel.
b) Metode transversale :
   – observaţia ;
   – anchetele ;
   – testele.

După *criteriul funcţiei îndeplinite* în cadrul cercetării avem :

a) Metode de proiectare a cercetării :
   – eşantionarea ;
   – operaţionalizarea conceptelor.

1. Pentru mai multe informaţii referitoare la metodele şi tehnicile de lucru în sociologie recomandăm Lisette Coandă, Florin Curta, *Mic dicţionar de sociologie*, ALL, Bucureşti, 1994.
2. I.C. Plano, *Dicţionar de analiză politică*, Ecce Homo, Bucureşti, 1993, p. 97.

b) Metode de culegere a datelor :
   – interviul ;
   – chestionarul ;
   – documentarea.
c) Metode de analiză şi interpretare :
   – scalarea ;
   – analiza factorială ;
   – comparaţia ;
   – analiza de conţinut.

După *criteriul credibilităţii* datelor[1] întâlnim :

a) Metode principale, numite astfel pentru că ne oferă informaţii cu valoare de fapte. Acestea ar fi :
   – observaţia ;
   – experimentul ;
   – documentarea.
b) Metode secundare – definite astfel pentru că ne oferă doar opiniile, credinţele, imaginile şi reprezentările oamenilor în raport cu anumite fapte sociale. În această categorie vom avea, după sociologul Vasile Miftode, următoarele metode :
   – interviul ;
   – chestionarul ;
   – sondajul ;
   – tehnica scalelor ;
   – tehnica sociometrică.

Fiecare dintre aceste metode clasice, propuse de sociologia generală, este valabilă şi în studiul sociologic al sportului. Putem, de pildă, să analizăm *distanţele sociale dintre jucători sau dintre echipe* folosind tehnica scalei (*scala distanţei sociale*). Reuşim să cunoaştem evoluţia unei echipe sau a unui sportiv prin realizarea unei statistici care să cuprindă numărul victoriilor şi al înfrângerilor pe o perioadă bine determinată. Vom analiza cu atenţie fenomenul violenţei în

1. Criteriul credibilităţii datelor a fost propus de Vasile Miftode în volumul *Introducere în metodologia investigaţiei sociologice*, Junimea, Iaşi, 1982.

sport folosind cu succes metoda observaţiei şi tehnicile calitative de interpretare a datelor. De asemenea, se poate urmări dinamica mentalităţii la nivelul unei echipe sau al unui club sportiv cu ajutorul observaţiei, experimentului şi al interpretărilor calitative.

3.2.3. *Condiţia de lege a sociologiei sportului*

Studiul legilor existente într-o societate este apanajul muncii juriştilor. Studiul legilor ce caracterizează „interiorul" unei societăţi este obiectul de cercetare al sociologului. Există deci legi cu înţeles *juridic* şi legi ale *socialului*. În plus, o ştiinţă nu-şi poate justifica existenţa decât dacă descoperă legităţi ale desfăşurării fenomenelor de care se ocupă. Legile socialului, departe de a fi asemenea legilor matematice sau fizice, demonstrează că, la nivel social, există repetitivităţi previzibile care funcţionează dincolo de maniera de organizare, conducere şi funcţionare a acestuia. Ele se pot verifica în diferite domenii ale activităţii sociale şi în analiza diverselor fapte sociale. Cercetarea fenomenului sportiv poate beneficia din plin de suportul acestor modele emise de sociologie.

În continuare vom enumera câteva dintre cele mai cunoscute legi ale socialului :

- *Legea celor trei stadii* (Comte).
- *Legea creşterii demografice* (Malthus, A. Sauvy).
- *Legea expansiunii birocratice* (C.N. Parkinson).
- *Legile imitaţiei, adaptaţiei şi contradicţiei* (G. Tarski, G. Tarde).
- *Legile predicţiei creatoare* (W.I. Thomas, R. Merton).

Iată cum ar funcţiona, de pildă, *legea predicţiei creatoare* în domeniul sportului : dacă mâine s-ar anunţa într-un cotidian respectabil o ştire falsă (de 1 aprilie !) cum că finanţatorul unei mari echipe de fotbal nu mai sponsorizează respectiva echipă. Atunci *ştirea falsă poate deveni reală prin faptul că jucătorii o cred, se retrag, iar spectatorii îşi pierd încrederea în respectivul club.*

***

În concluzie, putem spune că, din punct de vedere epistemologic, sociologia sportului ca sociologie de ramură îndeplineşte toate condiţiile de ştiinţificitate. Ea are un obiect de studiu clar delimitat, metode proprii specifice sociologiei generale şi un set de legi care pot fi verificate în diverse contexte. Acest fapt ne îndreptăţeşte să credem că, în cele din urmă, studiul ştiinţific, sociologic, al fenomenului sportiv va câştiga din ce în ce mai mult credit în lumea sportului românesc (şi nu numai).

Un aspect cu totul special al cercetării sociologice a sportului îl reprezintă *grupul social*.

Capitolul 4

Sportul şi grupul social

Într-o definiţie sociologică destul de cuprinzătoare, grupul este numit „un sistem social caracterizat prin interacţiune regulată între membri şi de o identitate de grup comună”[1]. Este vorba de acea *identitate socială* care se construieşte în relaţiile cu noi înşine şi cu ceilalţi[2]. În această privinţă, sportul este un domeniu în care ideile de grup[3] şi identitatea se regăsesc din plin. Din acest motiv (în cazul sportivilor) ideea de grup echivalează cu ideea de *echipă*.

1. Allan G. Johnson, *Dicţionarul Blacwell de sociologie*, Humanitas, Bucureşti, 2007.
2. În acest sens prezentăm aici teoriile constructivismului şi ale interacţionismului simbolic, teorii care au făcut carieră la vremea lor. Charles Horton Cooley, de pildă, foloseşte conceptul de *sine-în-oglindă* în sensul că fiecare dintre noi are o percepţie cu privire la modul în care îl văd şi îl percep ceilalţi, percepţie în funcţie de care îşi modelează atitudinile, comportamentele şi sinele. Aceste imagini „în oglindă” nu sunt neapărat şi cele exacte, reale. Ele pot constitui însă repere în construcţia propriei identităţi sociale. Vezi în acest sens Charles Horton Cooley, *Life and the student*, Knopf, New York, 1927 şi George Herbert Mead, *Mind, self, and society*, University of Chicago Press, Chicago, 1934.
3. O interesantă şi cuprinzătoare abordare a fenomenului de grup în lumea sportului o regăsim la Jacques Defrance, *Sociologie du sport*, La Découverte, Paris, 1995. Printre fenomenele de grup abordate de cercetătorul francez amintim : construcţia socială a grupurilor sportive, modificarea structurii populaţiei sportive, grupurile profesionale, elementele structurante, fenomenul inegalităţilor sociale, distribuţia în spaţiu pe sexe, diferenţieri şi comunităţi sportive etc.

Pe de altă parte, cercetarea fenomenului de grup în lumea sportului se poate realiza pe trei paliere :

a) *la nivelul actorilor sportivi propriu-zişi* ;
b) *la nivelul staff-ului şi al personalului care stă în spatele activităţii sportive* ;
c) *la nivelul susţinătorilor şi suporterilor*.

Însăşi problematica grupului se nuanţează atunci când avem în atenţie specificul unui sport. Astfel, există :

a) *sporturi individuale* (gimnastică, scrimă, înot, box, judo, karate etc.) ;
b) *sporturi de echipă* (fotbal, volei, handbal, hochei etc.).

Pe de altă parte, chiar şi acele sporturi individuale prin excelenţă pot căpăta caracter de grup (echipă) atunci când competiţiile la care se angajează evaluează prestaţia unei echipe, deşi munca este una individuală. Este vorba de acele competiţii sportive în care sunt reprezentate naţionalităţile lumii (de exemplu, *olimpiadele)*.

Exemplele anunţate arată că fenomenul sportiv este unul profund marcat de *ideea de grup*. Analiza fenomenului de grup în sport readuce în prim-plan o serie de concepte sociologice clasice precum : *status*, *rol*, *socializare*, *interacţiune*, *percepţii şi reprezentări sociale.* Cu alte cuvinte, analiza sociologică a grupurilor din domeniul sportului poate oferi informaţii coerente şi pertinente despre sistemele de constituire a grupului. Poate să surprindă cu fidelitate coerenţa, solidaritatea grupului, precum şi disfuncţiile acestuia.

Ar mai trebui să spunem că literatura sociologică de specialitate reţine o tipologie diversă a grupurilor. Vom enumera, ca exemple, doar câteva tipuri de grupuri :

- *grupurile de control*[1] ;

1. *Grupul de control*, la fel ca *grupul experimental*, este reprezentat în domeniul sociologiei de metodele de cercetare ştiinţifică. „În forma lui cea mai simplă, experimentul compară două grupuri de observaţii făcute în condiţii identice, afară de una. *Grupul experimental* este expus unui factor despre care se crede că are un efect cauzal de un fel sau altul. *Grupul de control* nu este expus acestui factor. Dacă observaţiile efectuate asupra celor două grupuri diferă, se poate conchide că diferenţa se datorează acelui factor.” (Allan G. Johnson, *Dicţionarul Blackwell de sociologie*, Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 153)

- *grupurile de interese* ;
- *grupurile experimentale* ;
- *grupurile de egali*[1] ;
- *grupurile de vârstă*[2] ;
- *grupurile de presiune*[3].

Fiecare dintre aceste categorii constituie baza unei analize separate în domeniul sportiv. Cu alte cuvinte, putem face o cercetare a *grupurilor de interese* din fotbal, volei, box etc., după cum putem iniţia şi un *grup de control* pentru a studia comportamentul unei echipe în situaţii date. De asemenea, mai putem cerceta evoluţia unui sport pe *grupuri de vârstă* (juniori-seniori). Prezentăm în continuare un model de analiză a grupului sportiv, realizat plecând de la cele trei paliere enunţate mai sus.

4.1. Grupul actorilor sportivi

De la început, întrebarea pe care ne-o punem este următoarea : *care sunt criteriile de formare şi selecţie a grupului în lumea sportului* ? O a doua problemă pe care o analizăm aici ar sta sub semnul următoarei întrebări : *putem vorbi de o identitate de grup în lumea sportului* ?

Fără o cercetare de teren propriu-zisă, numai prin simpla analiză a presei din domeniul sportiv, identificăm, din punct de vedere sociologic,

1. *Grupurile de referinţă* din care fac parte mai mulţi subiecţi analizaţi se numesc şi *grupuri de egali*. „Aşa cum a fost descris pentru prima dată de Herbert H. Hyman, un grup de referinţă este un ansamblu de oameni pe care îi folosim ca standard de comparaţie pentru noi, indiferent dacă facem sau nu parte din acel grup.” (Allan G. Johnson, *op. cit.*, p. 178)
2. *Grupul de vârstă* numeşte distribuţia unor persoane pe grupuri de vârstă. Această clasificare este utilă mai ales în domeniul metodologic de analiză a unor rezultate din teren.
3. *Grupurile de interese* sau *grupurile de presiune* reprezintă „o organizaţie al cărui scop este să influenţeze distribuţia şi utilizarea puterii într-o societate” (Allan G. Johnson, *op. cit.*, p. 178).

trei criterii de selecţie care stau la baza constituirii grupului sportiv. În ordinea importanţei lor, acestea sunt următoarele :

a) *Performanţele sportive în domeniu*.
b) *Experienţa competiţională*.
c) *Resursele materiale*.

La acestea se mai adaugă, în cazuri excepţionale, *criteriul naţionalităţii*, cel impus de natura competiţiei sportive (avem, de pildă, cazul unor sporturi individuale şi de echipă : echipa naţională de gimnastică, echipa naţională de scrimă, echipa naţională de fotbal etc.).

Nu este nici un secret faptul că orice echipă sportivă – de la cele şcolare şi de juniori, până la cele mai titrate – doreşte să deţină oameni cât mai valoroşi, cât mai competitivi. Sunt valorizate performanţele fizice, sportive ale acestora. Totuşi, cercetările demonstrează că doar *criteriul performanţei* nu poate asigura succesul unei echipe şi nici nu poate oferi garanţii cu privire la coerenţa, solidaritatea şi dinamica grupului respectiv. Un jucător poate fi excelent în planul pregătirii individuale şi total neadaptat pentru lucrul în grup sau echipă. La fel, sunt situaţii când sportivi recunoscuţi ai unor echipe de fotbal nu mai sunt capabili de aceleaşi performanţe atunci când îşi schimbă echipa.

Aşadar performanţele fizice, măsurabile prin mijloace specifice sportului, reprezintă o condiţie necesară, dar nu şi suficientă în alcătuirea unui grup. Un plus de siguranţă îl conferă *criteriul experienţei competiţionale*. Includem aici parcursul sportiv al persoanei respective, accentul fiind pus pe mobilitatea profesională şi socială. De pildă, un sportiv care a obţinut rezultate bune şi foarte bune cu mai multe echipe prezintă nu numai o experienţă competiţională şi socială bogată, ci şi un mai mare *grad de adaptabilitate*. Este deja un fapt cunoscut că, în spaţiul american[1], companiile apreciază la angajare diversitatea experienţelor profesionale şi sociale. Ele sunt un indicator clar al unei maleabilităţi sociale, al creativităţii şi al unui nivel de socializare ridicat. Desigur, la toate acestea se adaugă şi o serie de aspecte de ordin psihologic, evaluate ca atare de specialişti.

1. O lucrare interesantă, în care se analizează sistemul capitalist american în comparaţie cu cel renan şi modalităţile de selecţie profesională, este cea semnată de Michel Albert, *Capitalism contra capitalism*, trad. de Bogdan Ghiu, Humanitas, Bucureşti, 1994.

Un astfel de sportiv este de preferat unuia care a înregistrat rezultate excelente doar în cadrul unei singure echipe. Modelul este cu atât mai util, cu cât astăzi asistăm la o mare circulaţie şi mobilitate a persoanelor, ideilor, reperelor sociale şi culturale.

Trebuie menţionat faptul că există însă şi unele spaţii socioculturale[1] care pot valoriza statornicia, stabilitatea, loialitatea faţă de angajator. Germanii excelează în astfel de criterii de selecţie. La o scară mai redusă, faptul este observabil şi în lumea sportului german. De pildă, aici întâlnim antrenori sau sportivi care au activat lungi perioade de timp în cadrul aceleiaşi echipe sau aceluiaşi club sportiv.

În fapt, aici sunt în joc două modalităţi de a vedea reuşita şi performanţa sportivă. În primul caz şi cel mai răspândit, definiţia performanţei se sprijină pe *dinamism*, *creativitate şi competiţie permanentă*. În cel de-al doilea caz, performanţa este văzută ca o rezultantă a *muncii în echipă* şi a unui *spirit comun*. Aşadar, criteriul experienţei competiţionale poate sta fie sub semnul *mobilităţii*, fie sub cel al *loialităţii*. Mentalităţile locale, experienţele şi rutina profesională sunt cele care influenţează, în final, judecarea experienţei competiţionale a sportivilor.

Cele două criterii – cel al performanţei şi cel al experienţei competiţionale – sunt realizabile doar dacă, din punct de vedere material, sunt posibile achiziţionarea şi motivarea unui sportiv care să îndeplinească criteriile anunţate. Este un fapt arhicunoscut că sportul de performanţă presupune şi investiţii pe măsură (este vorba de baza logistică şi materială a unei echipe, de sumele puse în joc pentru achiziţionarea unor jucători valoroşi, de premii şi stimulente pe măsura performanţelor cerute).

Aşa cum lesne se poate observa, în domeniul sportului *criteriile de selecţie* sunt eminamente tehnice şi performative. Ele nu înglobează în mod specific aspecte de ordin cultural, simbolic etc. Or, acest fapt poate avea repercusiuni asupra relaţiilor din interiorul grupului şi asupra menţinerii lor o perioadă îndelungă.

Uneori, în situaţiile concrete de viaţă sportivă, nici criteriile enunţate mai sus nu sunt respectate în totalitate. Ceea ce contează în mod hotărâtor este disponibilitatea clubului sau a patronatului de a

1. Michel Albert, *op. cit.*

achiziţiona noi sportivi, referinţele acestora şi negocierile ulterioare. Nu cunoaştem, de pildă, cel puţin în spaţiul românesc, existenţa unei echipe sportive care să aibă angajat un sociolog şi nici nu ştim în ce măsură au loc evaluările psihologice atunci când se fac selecţiile pentru echipe.

Lipsa unor politici coerente la nivelul echipelor sportive (politici în care cercetarea sociologică să aibă un rol important) are ca efect apariţia unor fenomene negative: *lipsa de coeziune a grupului*, *lipsa de comunicare*, *percepţii eronate în cadrul grupului*, *lipsa de cooperare* etc. Toate acestea pot avea şi consecinţe nefaste în plan sportiv: *un joc sportiv incoerent*, *demotivare*, *capitulare rapidă în faţa adversarului*, *atitudini respingătoare şi violente*, *afectarea imaginii de sine a echipei şi a jucătorilor*, *performanţe slabe*, *victorii în salturi etc.*

În altă ordine de idei, *tehnicile de selecţie şi constituire a grupului/echipei sportive* nu sunt singurele care pot contribui la succesul unei echipe. Practic, construirea unei echipe reprezintă un efort constant şi continuu. Inevitabilele disfuncţii pot fi corectate cu mijloace sociologice profesionale. Astfel, *dramatizarea*, *focus-grupul*, *tehnicile panel*, *folosirea unui grup experimental* pot constitui modalităţi de reglaj şi control ale interacţiunii membrilor grupului. Tot ele pot sugera noi metode de socializare, pot conduce la depăşirea unor neînţelegeri şi conflicte care ar putea afecta în vreun fel performanţele echipei.

Consolidarea relaţiilor intragrupale după modelul unei *solidarităţi organice*[1], deşi ridică destule probleme de gestionare a grupului, poate avea rezultate foarte bune la nivelul performanţelor echipei. Potrivit modelului de solidaritate organică, dezvoltat de sociologul francez Émile Durkheim la finele secolului al XIX-lea, „unitatea

1. Émile Durkheim, în lucrarea *La division du travail social* (Paris, 1893), face distincţia între *solidaritatea de tip organic* şi *solidaritatea de tip mecanic.* Prima ar corespunde societăţilor arhaice, aşa-zis neevoluate. Ar exprima sentimentele, valorile şi credinţele comune împărtăşite de toţi membrii comunităţii. Cel de-al doilea tip de solidaritate, cea mecanică, ar corespunde societăţilor occidentale evoluate, unde diviziunea socială a muncii a adus cu sine şi o diversitate de valori, credinţe, sentimente etc.

coerentă a colectivităţii rezultă sau se exprimă prin *diferenţiere socială*. Indivizii nu mai sunt asemănători, ci *diferiţi*, iar consensul, coerenţa socială sunt asigurate prin diviziunea socială a muncii”[1]. În cazul fotbalului, de exemplu, acest fapt este sesizat de unii comentatori sportivi. Se spune, de pildă, că sportivii unei echipe luaţi separat sunt de valoare medie, însă, atunci când sunt împreună (în echipă) pot fi foarte eficienţi.

În lumea sportului acest lucru ar echivala cu conştientizarea faptului că valoarea şi puterea unei echipe se bazează pe *diferenţele tehnice,* dar şi pe cele de ordin *psihosocial* ce-i caracterizează pe jucători. Nu este vorba aici de acele diferenţieri radicale şi ireconciliabile, ci de diferenţe care asigură o *complementaritate perfectă la nivelul echipei*.

4.1.1. *Clasificarea grupurilor de sportivi*

Plecând de la aceste date, putem gândi o serie întreagă de criterii sociologice de clasificare a grupurilor de sportivi :

a) *După criteriul domeniului sportiv* :
   – echipe de volei ;
   – echipe de polo ;
   – echipe de fotbal ;
   – echipe de handbal.
b) *După criteriul vârstei* :
   – echipe de juniori ;
   – echipe de tineret ;
   – echipe de seniori.
c) *După criteriul poziţiilor cluburilor în diverse clasamente* :
   – echipe de liga I ;
   – echipe de liga a II-a ;
   – echipe de liga a III-a etc.
d) *După criteriul performanţei* :
   – echipe profesioniste ;
   – echipe de amatori.

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicţionar de sociologie*, Babel, Bucureşti, 1993, p. 596.

e) După criteriul sexului :
   – echipe masculine ;
   – echipe feminine.
f) *După criteriul mărimii* :
   – echipe mici ;
   – echipe medii ;
   – echipe mari.
g) *După criteriul naţionalităţii* :
   – echipe româneşti ;
   – echipe americane ;
   – echipe franceze ;
   – echipe italiene etc.
h) *După criteriul material* :
   – echipe bogate ;
   – echipe medii ;
   – echipe sărace.
i) *După criteriul motivelor care stau la baza practicării unui sport* :
   – echipe care practică sport de întreţinere ;
   – echipe care practică sport de recuperare ;
   – echipe care practică sportul de plăcere ;
   – echipe care practică sportul pentru performanţă ;
   – echipe care practică sportul din obligaţie.
l) *După criteriul perioadei în care se practică sportul* :
   – echipe care practică sportul continuu ;
   – echipe care practică sportul ocazional ;
   – echipe care practică sportul de loisir ;
   – echipe care practică sportul săptămânal ;
   – echipe care practică sportul lunar.

Acestea sunt doar câteva clasificări ale grupurilor sportive. Ele demonstrează faptul că fenomenul sportiv este în special unul de grup, de echipă, indiferent dacă vorbim de marea performanţă sau de sportul de amatori.

4.1.2. *(Re)construcţia identităţii grupului sportiv*

În cazul actorilor sportivi, importantă este (şi) crearea *identităţii unui grup*. Dar ce este *identitatea* ? Dacă pentru filosoful german

Hegel identitatea este rezultanta unei (re)cunoaşteri reciproce dintre *eu* şi *celălalt*, pentru Erikson ea merge mai mult spre domeniul reflecţiei mintale. Sociologul francez Pierre Bourdieu consideră *habitus*-ul ca fiind cel care dă măsura identităţii. El devine un instrument de „interiorizare a exteriorităţii". Mult mai pragmatic, Becker arată că identitatea este un proces de creare a unei imagini în contact cu grupul şi pe baza unor etichete.

Dincolo de toate teoriile ce definesc identitatea, un fapt rămâne sigur : *identitatea reprezintă un set de norme*, *valori şi deprinderi*, *înnăscute sau internalizate pe baza experienţei*, *care ne definesc ca membru al societăţii*. Aplicând definiţia în sport, la nivelul grupului, observăm că această identitate se poate explica prin ceea ce Sainsaulieu[1] numea în 1977 *identitate de afinitate.* Plecând de la acest concept, cercetările moderne de sociologie dezvoltă noţiunea de *identitate profesională*[2]. Cele două tipuri de identitate pot caracteriza şi grupurile sportive.

Cu certitudine, în cazul echipelor organizate şi de performanţă, identitatea grupului se formează în primul rând pe baza ideilor de *succes*, *câştig şi performanţă*. Nimeni nu selectează un astfel de grup după criterii de afinităţi psihice, apartenenţă culturală, religioasă, etnică etc.

În cazul *grupurilor sportive de amatori* se constată o mai mare lejeritate în selecţie. Se observă că aici vin de multe ori oameni care doresc să fie împreună cu cei asemenea lor. Este vorba de o asemănare din punctul de vedere al ideilor, valorilor şi credinţelor pe care le împărtăşesc, şi nu neapărat al performantelor fizice pe care le înregistrează. De exemplu, *grupurile de persoane* care aleg să practice exerciţiile de relaxare şi recuperare de tip oriental aderă la astfel de grupuri tocmai pentru că sunt atraşi de ele şi împărtăşesc o anume filosofie de viaţă.

Ceea ce merită subliniat sunt acele situaţii (nu puţine la număr) în care, deşi motivaţia care stă la baza constituirii grupului este una performativă şi îndreptată spre succes, se constată o *dinamică a identităţii de grup* în sensul că se formează o cultură de grup. Aceasta implică prezenţa treptată a unor norme, valori, obiceiuri, cutume, simboluri, practici rutiniere etc. Practic, în cazul sporturilor de mare performanţă, identitatea de grup este un proces permanent de împletire a unor *date tehnice*, *performative* iniţiale cu datele de ordin *valoric* şi *cultural*. De pildă, toată lumea ştie că într-un fel joacă o echipă de fotbal germană şi altfel joacă o echipă italiană. Cele două exprimă două tipuri de identitate de grup specifice pentru două spaţii mentale distincte.

1. Vezi pentru aceasta Gilles Ferréol, Philippe Cauche, Jean-Marie Duprez, Nicole Gadrey, Michel Simon, *Dicţionar de sociologie*, Polirom, Iaşi, 1998, p. 88.
2. Claude Dubar, *La socialisation : construction des identités sociales et professionelles*, Armand Colin, Paris, 1991.

În cazul *grupurilor sportive de amatori*, cele două componente ale identităţii se pot regăsi de la început şi se dezvoltă împreună pe parcurs. Cercetările întreprinse în domeniu arată că tehnicile sportive executate în echipă au marele merit de a face cu putinţă dezvoltarea unor valori şi norme care să creeze şi să stabilizeze legăturile socioumane. Cu această ocazie oamenii pot să se redescopere ca parteneri, să identifice valori comune, să dezvolte un limbaj comun. Probabil nu întâmplător copiilor care înregistrează un *deficit de socializare şi comunicare* li se recomandă sportul în echipă. La fel se întâmplă şi în cazul persoanelor care manifestă o anumită doză de egoism. În epoca modernă, sportul în echipă are nu doar un caracter competitiv, ci şi unul terapeutic. Este vorba aici de un complex de terapii care se pot realiza cu ajutorul sportului : terapii medicale, terapii psihocomportamentale şi terapii sociale.

4.2. Grupul de susţinere. Tehnicieni şi manageri

În această situaţie, principalul criteriu de formare şi existenţă a grupului este de tip organizatoric şi funcţional. Nefiind direct implicaţi în actul sportiv, cei care fac parte din staff-urile echipelor alcătuiesc ei înşişi o echipă. În funcţie de competenţe, aceştia formează *aparatul tehnic* şi *managerial* al unei echipe. Au ca scop comun asigurarea condiţiilor optime pentru îndeplinirea obiectivului fundamental al echipei : obţinerea marilor performanţe.

Cel puţin la nivel teoretic, cele două formule (tehnică şi managerială) care asigură buna funcţionare a unui grup de susţinere şi a unei organizaţii sportive ar trebui să arate astfel :

a) Aparatul tehnic :
   – antrenor principal ;
   – antrenor secund ;
   – medic şi terapeuţi ;
   – psiholog ;
   – sociolog.
b) Aparatul managerial :
   – preşedinte ;
   – director ;
   – secretar ;
   – administrator ;
   – contabil-şef.

Această structură organizatorică a grupului de coordonare şi conducere este determinată de *funcţiile specifice* ale organizaţiei sportive :

- Funcţia de antrenare.
- Funcţie comercială.
- Funcţie financiar-contabilă.
- Funcţie de asigurare a resurselor umane.

Aşadar toate activităţile, motivaţiile, scopurile, normele, valorile şi relaţiile pe care le dezvoltă un astfel de grup se concentrează în jurul unei componente manageriale în sens larg. Coerenţa, solidaritatea, profesionalismul şi valorile promovate de aceste grupuri se pot reflecta şi în imaginea şi rezultatul echipei de care se ocupă.

La fel ca şi în cazul grupurilor formate din actori sportivi, problematica grupurilor manageriale din sport nu poate fi dezbătută fără a aminti de *organizarea instituţională*, *profilul instituţiei sau asociaţiei sportive*, *numărul de sportivi*, *resursele financiare*, *profit şi personal*, *programul de activităţi*, *condiţiile de dezvoltare şi dinamică sportivă*. Deşi fiecare dintre acestea poate face obiectul unui studiu separat, nu ne putem permite să le omitem din prezentare. Cu alte cuvinte, ele ţin de managementul asociaţiilor sportive.

4.2.1. *Managementul asociaţiilor sportive*

Dezvoltat destul de recent, *managementul asociaţiilor sportive*[1] se ocupă, printre altele, şi de problematica grupurilor manageriale care guvernează activitatea într-o instituţie sportivă. Dintre cele mai recente studii în domeniu le amintim pe cele semnate de : Jean Blanchet[2], K.W. Heidrich[3], B. Ramanantsoa, C. Thiéry-Baslé[4]. Aceştia din urmă, de exemplu, au subliniat importanţa strategiei, în sens tehnic, pentru managementul instituţiilor şi asociaţiilor sportive[5]. În consecinţă, *grupul managerial este un grup tehnic* prin excelenţă, care se ocupă de problemele concrete ale instituţiei. El urmăreşte să acopere întregul evantai de probleme ce decurg din caracteristicile generale ale oricărei organizaţii : de la *obiective* şi *strategie* până la *resurse* şi *management*.

Dincolo de problemele financiar-contabile, grupul managerial în sport se ocupă cu recrutarea personalului, organizarea şi planificarea unor activităţi, elaborarea unor strategii de dezvoltare etc. Complexitatea

1. Recomandăm în acest sens o interesantă cercetare sociologică privind managementul asociaţiilor sportive semnată de Charles Pigeassou, „Le management du sport associatif : les enjeux du futur", în *Corps et Culture*, 20 octombrie, 2004, http : //corpsetculture.revues.org/document 227.html.
2. Jean Blanchet, *Gestion du bénévolat*, Agence d'Arc, Ottawa, 1990.
3. K.W. Heidrich, *Working with volunteers in employee services and recreation programs*, Sagamora, Champaign, Illinois, 1990.
4. B. Ramanantsoa, C. Thiéry-Baslé, *Organisations et fédérations sportives et management*, PUF, Paris, 1989.
5. Subliniem faptul că unele lucrări tratează în mod expres caracterul structural al instituţiilor sportive şi implicaţiile acestuia asupra dezvoltării şi evoluţiei instituţionale. Dintre aceste lucrări menţionăm următoarele : J.P. Callède, *L'esprit sportif. Essai sur le développement associatif de la culture sportive*, MSHA, Bordeaux, nr. 114, 1987 ; C. Malenfant, *Acteurs sociaux et formes de sociabilité dans les associations sportives. Vers un néo-bénévolat ?* , Rapport, Secrétariat d'État à la Jeunesse et aux Sports, 2 vol., 1987 ; C. Pigeassou, „Sport et économie : l'émergence de nouveaux acteurs en France, les collectivités territoriales", în *Sport. Le troisième millénaire*, Les Presses de l'Université Laval, Sainte Foy, pp. 659-662.

problemelor ce trebuie rezolvate de grupul managerial oferă suficiente argumente pentru apariţia şi dezvoltarea unor noi domenii de cercetare ale fenomenului sportiv. În cadrul celei de-a IX-a ediţii a Conferinţei Ştiinţifice Naţionale organizate de CCPS la Bucureşti, 9/10 nov. 2000, M.A. Duca face referire la managementul organizaţiei sportive ca la un domeniu distinct. Acesta ar avea drept obiect de studiu aspectele legate de funcţiile organizaţiei sportive, structura şi strategia de organizare a acesteia, cultura şi comunicarea organizaţională. Credem însă că cercetarea organizaţiei sportive, din punctul de vedere al managementului, comportă numeroase variabile sociologice, motiv pentru care prezenţa unui sociolog şi a unui psiholog este absolut necesară în astfel de echipe.

Aminteam mai sus că grupul celor care de ocupă de managementul sportiv este unul tehnic, grup ce are la bază o cultură de tip managerial. Motivaţiile ce stau în spatele constituirii acestor grupuri sunt de trei feluri :

a) *una de tip profesional* (priveşte dezvoltarea profesională) ;
b) *una de tip economic* (aici se urmăreşte câştigul) ;
c) *una de natură simbolică* (este vorba de imagine, orgoliu profesional, statut etc.) şi care poate avea uneori un caracter compensatoriu.

De exemplu, anumiţi investitori sau sponsori ai unei echipe sportive alocă suficient de multe resurse pentru dezvoltarea instituţiei, dar şi pentru a-şi compensa într-un fel neîmplinirile, eşecurile, orgoliile ascunse.

Un aspect important privind grupul în general şi cel managerial din domeniul sportiv în particular este cel legat de *rolul*[1] fiecărui actor social în cadrul grupului şi al organizaţiei. Inevitabil, rolul în cadrul grupului şi al organizaţiei sportive se leagă direct de *statusul social*.

Erving Goffman nuanţează problematica rolului, punându-l în relaţie cu *fenomenul dramaturgic.* Modelul dramaturgic propus de

1. Rolul social este definit ca fiind „un model de comportare asociat unei poziţii sociale sau unui status, punerea în act a drepturilor şi datoriilor prevăzute de statusurile indivizilor şi grupurilor într-un sistem social” (Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *op. cit.*, p. 517).

cunoscutul sociolog analizează interacţiunile din cadrul grupului ca adevărate roluri pe care actorii sociali le interpretează conform unui scenariu (organizaţional în cazul nostru) prestabilit. De aici ideea conform căreia actorii sociali pot să deţină mai multe roluri în funcţie de „piesa” în care sunt distribuiţi. De exemplu, poţi fi antrenor, tată, şahist, cântăreţ de jazz etc., în funcţie de contextul situaţional în care funcţionezi.

În cazul organizaţiilor sportive lucrurile funcţionează la fel : „Organizaţiile se specializează potrivit sarcinilor pe care le îndeplinesc, iar membrii lor de asemenea, fiind recrutaţi în măsura în care îndemânările şi calităţile lor satisfac scopurile organizaţiei. Rolul fiecărui membru nu este numai specific lui, ci şi legat de rolurile pe care le joacă ceilalţi membri ai organizaţiei”[1]. Astfel, staff-ul managerial şi tehnic al unei echipe are o dublă funcţie : *de a respecta rolurile ce revin fiecăruia* în acord cu statutul şi scopurile organizaţiei şi *de a distribui şi controla îndeplinirea rolurilor* subordonaţilor lor.

Această perspectivă aduce în atenţie problematica procesului de *raţionalizare continuă a organizaţiilor.* Ideea a fost dezvoltată de sociologul german Max Weber, care considera acest proces o caracteristică a societăţilor contemporane. Modelul birocratic al unei organizaţii este, pentru Weber, *o formulă raţională de urmărire eficientă a unor scopuri*. Din această perspectivă, rolurile pe care trebuie să le îndeplinească membrii unei organizaţii corespund unor competenţe clar precizate şi se dispun într-o manieră ierarhică.

Plecând de la modelul weberian, vom face distincţia între *identitatea organizaţională*, una specifică rolului şi poziţiei ierarhice în cadrul grupului şi celelalte identităţi sociale.

> Potrivit acestei analize, este important ca cei din interiorul organizaţiei să acţioneze numai în termenii „competenţelor oficiale” proprii, aşa cum sunt date acestea de regulile ataşate rolului implementat. Alte aspecte ale identităţii lor sociale, legăturile familiale, interesele de afaceri, simpatiile şi antipatiile personale, n-ar trebui lăsate să interfereze cu

1. Zygmunt Bauman, Tim Mai, *Gândirea sociologică*, trad. de Mihai Udma, Humanitas, Bucureşti, 2008, p. 71.

> ceea ce fac, cum fac şi cu felul în care ceilalţi le judecă activitatea. Pentru a ajunge aici, orice organizaţie într-adevăr raţională trebuie să divizeze sarcinile în activităţi simple şi elementare, astfel încât fiecare participant la un efort comun să devină un expert în treaba pe care o are de îndeplinit.[1]

Acesta este un *ideal-tip* de funcţionare a unei organizaţii. În realitate, în cazul grupului tehnic şi managerial din domeniul sportiv, la fel ca şi în alte domenii, această raţionalizare perfectă este viciată de nenumărate variabile informale (interese economice, relaţii de rudenie, afinităţi, obligaţii, interese politice, de imagine etc.).

Ca şi în cazul echipei de jucători, grupul managerial şi tehnic din sport se caracterizează printr-o *identitate de grup*, una *de tip asociativ*. Ea poate fi însă dezvoltată şi întreţinută de simboluri, norme şi valori specifice instituţiei sportive pe care o conduc. Totuşi, în cazul grupului managerial, mai mult decât în cazul grupului de jucători, această identitate asociativă se construieşte şi pe o serie de factori informali. Practic, nu putem vorbi de o raţionalizare perfectă, ci de o împletire între factorii de competenţă şi expertiză şi factorii informali.

Întâlnirea acestor factori se recompune altfel în cazul grupurilor de susţinători şi suporteri sportivi.

4.3. Grupul susţinătorilor şi al suporterilor

Nu putem trece cu vederea grupurile de suporteri şi susţinători care însoţesc fenomenul sportiv. Putem observa că în acest caz există două categorii de suporteri : *suporterii fideli*, *angajaţi* şi *suporterii neangajaţi*. Criteriile de formare şi selecţie ale acestor grupuri sunt *reacţiile afective faţă de performanţele şi valorile unei echipe sportive*. Modul de manifestare şi solidaritatea de care dau dovadă sunt diferite de la o categorie la alta.

Practic, grupul suporterilor fideli este puternic marcat de o *solidaritate de tip organic*. Similaritatea opiniilor şi afectivitatea sunt două componente de bază ale identităţii acestui grup. Valorile cărora

1. Zygmunt Bauman, Tim Mai, *op. cit.*, pp. 72-73.

suporterii li se declară fideli sunt cele împărtăşite de o anumită echipă sau club sportiv. Constatăm, în acest caz, o mare disponibilitate pentru desfăşurarea de acţiuni de susţinere a echipei favorite, dincolo de spectacolul şi competiţia sportivă. În cazul *suporterilor neangajaţi*, deşi există un ataşament afectiv destul de mare faţă de echipă, disponibilitatea de a derula alte acţiuni de susţinere este mai redusă.

Subliniem faptul că există o diferenţă netă între *spectatorii fenomenului sportiv* şi *suporteri*. Primii, spectatorii, privesc fenomenul sportiv cu detaşare, ca pe un simplu spectacol, şi nu împărtăşesc într-un fel sau altul valorile vreunei echipe. Cel mult ei pot fi partizanii unei echipe în funcţie de circumstanţe (un joc deosebit, spectaculos, capacitatea unei echipe de a face performanţe, suspansul pe care-l întreţine o echipă etc.). În cel de-al doilea caz, constatăm un mare angajament afectiv şi disponibilitatea de a acţiona conform valorilor împărtăşite mai mult sau mai puţin vizibil.

Nu toţi spectatorii unui meci de fotbal sunt suporteri şi susţinători, ci doar acele grupuri care :

- poartă însemnele echipei ;
- participă la antrenamente ;
- sunt prezente la toate meciurile ;
- organizează manifestări şi manifestaţii spontane pentru echipă ;
- urmăresc cu insistenţă evoluţia echipei favorite ;
- fac pronosticuri sportive în legătură cu echipa susţinută ;
- au coduri lingvistice şi culturale împărtăşite de toţi membrii etc.

Practic, astfel de grupuri se pot regăsi la nivelul *galeriilor sportive* sau a unor *organizaţii/grupuri* extrem de bine închegate.

***

Dacă ar fi să concepem *o clasificare a grupurilor de suporteri*, trebuie să ţinem seama de o serie de criterii, cum ar fi :

a) *Mărimea grupului* :
   - grupuri mari ;
   - grupuri mijlocii ;
   - grupuri mici.

b) *Gradul de devianţă* :
   - grupuri deviante şi violente ;

– grupuri delincvente ;
– grupuri paşnice.

c) *Frecvenţa activităţilor derulate* :
– grupuri cu activitate continuă ;
– grupuri cu activitate sezonieră ;
– grupuri cu activitate sporadică.

Grupul susţinătorilor şi al suporterilor are un rol important în cadrul competiţiilor sportive. El este cel care întreţine atmosfera competiţională, mobilizează prin contagiune sau imitaţie simplii spectatori şi mai ales sportivii. Contribuie la formarea unei culturi a clubului sportiv sau a echipei, întreţine o serie de mituri legate de echipa favorită. Are rol de identificare socială a echipei şi o mobilizează pentru activităţi de promovare.

Ataşamentul exagerat al acestor grupuri faţă de echipă şi valorile acesteia poate conduce la manifestări deviante în tribune, dar şi în afara lor. Mai precis, grupurile de susţinători/suporteri pot induce virusul manifestărilor violente/delincvente în rândul mulţimilor.

Capitolul 5

Sportul şi mulţimile

În cazul fenomenului sportiv, mulţimea are o structură interesantă. În primul rând, trebuie să spunem că aceasta nu este deloc omogenă. Sociologul nu poate studia fenomenul mulţimilor în lumea sportului ţinând seama doar de *variabilele dependente* clasice : sex, vârstă, mediu de provenienţă, studii, profesie, apartenenţă religioasă. Globalizarea nu a ocolit nici lumea sportului, motiv pentru care mulţimile au devenit tot mai eterogene. Cu siguranţă există o configuraţie a mulţimii în funcţie de specificul fiecărui sport în parte. Putem distinge, totuşi, o caracteristică generală a mulţimilor în sport : *nucleul dur* este format din *suporteri fideli*, peste care se suprapune stratul *suporterilor „relaxaţi”* şi un al treilea strat, al *spectatorilor*.

Aşadar, putem spune că mulţimile sunt formate din trei grupuri de dimensiuni diferite :

a) *suporterii fideli* formând *un grup restrâns* (sunt şi cei care-şi afişează vizibil identitatea şi îşi asumă o serie de roluri chiar şi în afara competiţiilor) ;
b) al doilea *grup de suporteri este mai mare* (nu are o identitate atât de vizibilă şi ostentativă precum fidelii, dar se implică afectiv în cazul confruntărilor sportive) ;
c) *spectatorii care constituie grupul cel mai numeros* (sunt în general cei care „vânează” spectacolul sportiv). Coeziunea şi persistenţa acestor grupuri descreşte pe măsură ce ne îndepărtăm de centru, motiv pentru care spectatorii pot deveni cu uşurinţă suporteri obişnuiţi, în timp ce fidelii cu greu se pot

transforma în simpli spectatori. Plecând de la acelaşi model, al dispunerii concentrice, constatăm că în competiţiile sportive fenomenele (deviante sau nedeviante) se propagă cel mai adesea de la centru către periferie. Adică de la *spectatorii fideli* la *suporteri*.

Deşi fenomenul mulţimilor în sport este unul care comportă diverse abordări sociologice (din perspectiva structurii, a solidarităţii, a distribuţiei, a sociabilităţii etc.) cele mai multe şi actuale teme privesc caracteristicile şi comportamentul mulţimilor.

5.1. Sportul – spaţiu de manifestare a „omului-masă”

Aşa cum arătam mai sus, noi operăm o distincţie între *grupurile de suporteri* şi ceilalţi *spectatori*[1]. Totuşi, cele două categorii împreună, în condiţii specifice, formează ceea ce în limbaj sociologic numim *mulţimi*.

Fenomenul mulţimilor în sport este provocat de însuşi evenimentul sportiv. Gustave Le Bon defineşte mulţimea ca „unitate mintală cu dominantă emotivă”[2]. *Dicţionarul Blackwell* dă mulţimii următoarea definiţie: „O *mulţime* este orice adunare vremelnică de oameni care se întâmplă să se afle în acelaşi loc, în acelaşi moment, astfel încât indivizii se pot influenţa reciproc.”[3]. În arenele sportive, de exemplu, se pot întâlni persoane care aparţin unor categorii şi grupuri sociale

1. La întrebarea ce-i desparte pe spectatorii fotbalului de spectatorii operei, Laurenţiu Ulici răspunde: „Chiar punctul de pornire, în sensul că spectator de fotbal poate deveni cine vrea – indiferent de vârstă, sex, nivel de inteligenţă, nivel de şcolaritate etc., pe când spectator de operă devine cine poate – în funcţie de anumite calităţi şi de o anume hartă a sensibilităţii personale” (Laurenţiu Ulici, „Răspunsul spectatorului”, în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998, p. 38).
2. Gustave Le Bon, *Psihologia maselor*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.
3. Allan G. Johnson, *op. cit.*, p. 76.

diferite. Competiţia sportivă este cea care-i uneşte. La limită, ea poate induce o serie de comportamente prin care oamenii se pot influenţa reciproc. Aşa se explică parţial, de pildă, şi fenomenul violenţei în sport: *oameni care nu au fost capabili niciodată să arate un comportament violent se descoperă astfel în mijlocul unei mulţimi dezlănţuite.*

„De fiecare dată când indivizii se adună laolaltă, se observă imediat cum se creează şi începe să se manifeste o mulţime. Se întretaie, se amestecă, se metamorfozează. Capătă o natură comună care o înăbuşă pe a fiecăruia, acceptă impunerea unei voinţe colective care reduce la tăcere voinţa fiecăruia în parte. O asemenea tendinţă reprezintă o ameninţare reală şi mulţi oameni au sentimentul că sunt devoraţi.”[1] Identităţile personale se dizolvă într-o identitate comună, amorfă şi difuză, adesea contradictorie „formulei” personale, cu efect în planul acţiunilor şi manifestărilor concrete.

Unii sociologi leagă mulţimile de *comportamentul colectiv* şi de existenţa *maselor.* În acest context, conotaţiile şi reprezentările mulţimilor sau maselor sunt preponderent negative. De exemplu, Serge Moscovici vede *masa* ca „un complex uman omogen care ia naştere din diverse fragmente eterogene”[2]. În opinia aceluiaşi autor, fenomenul mulţimilor sau al masificării este unul specific modernităţii şi reprezintă „o malaxare a categoriilor sociale”[2]. Ideea face trimitere directă la societăţile industriale şi consumatoriste care propun modele uniformizatoare.

Adaptată la fenomenul sportiv, această idee ar suna în felul următor: *indiferent de categoria socială căreia îi aparţine, consumatorul de sport are un comportament tipic, predictabil, dictat de mulţimea suporterilor şi spectatorilor.*

La fel, Ortega y Gasset[4] pune masa sub semnul mediocrităţii şi nonvalorii. Mai mult, el consideră kitschul şi fenomenele deviante ca fiind specifice maselor. „Masă este «omul mediu». Şi, astfel, ceea

1. Serge Moscovici, *Psihologia socială sau maşina de fabricat zei*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 1994, p. 69.
2. *Ibidem*, p. 84.
3. *Ibidem*.
4. José Ortega y Gasset, *Revolta maselor*, Humanitas, Bucureşti, 1994.

ce era o simplă cantitate – mulţimea – se converteşte într-o valoare calitativă : este calitatea ce aparţine tuturor şi nimănui, este omul nediferenţiat de ceilalţi semeni care se repetă în mod generic."[1] În aceste condiţii, comportamentele gregare care iau naştere în rândul mulţimilor nu pot fi reproşate nimănui. Ele au „calitatea" de a aparţine tuturor şi nimănui în parte. În cazul fenomenului sportiv, ele se mai caracterizează şi prin *spontaneitate* şi *apariţie episodică*.

5.2. Teoria imitaţiei şi fenomenul mulţimilor în sport

Fenomenul de masă se mai poate explica şi prin ceea ce sociologul francez Gabriel Tarde[2] numea *teoria imitaţiei*. Conform acesteia, *schimbarea socială* este rezultanta unui joc complex al proceselor de repetiţie, opoziţie şi adaptare. Fenomenul imitaţiei este unul care contribuie din plin la *coeziunea socială*.

Din această perspectivă, mulţimile şi fenomenele asociate lor sunt rezultatul *imitării* şi *contagiunii*. Putem observa acest fapt cu uşurinţă pe stadioanele şi în arenele sportive. Indivizii care formează mulţimile de spectatori par a avea comportamente identice în faţa evenimentului sportiv. Un simplu spectator aflat sub presiunea mulţimii, dar şi a unei competiţii sportive, se poate transforma într-un suporter înverşunat. Astfel, oameni care manifestă comportamente conformiste în societate descoperă că sunt capabili şi de alte atitudini şi comportamente sub presiunea mulţimii. Interesant este faptul că, în cazul activităţilor sportive, fenomenul de masă există şi supravieţuieşte la modul vizibil numai în prezenţa mulţimii, adică cu ocazia competiţiilor sportive. Acest fapt contrazice ideea exprimată de Ortega y Gasset conform căreia masele pot exista şi în absenţa mulţimii ca atare. *Ele sunt văzute mai curând ca un fenomen psihic, şi nu ca unul social*. Fenomenul sportiv competiţional demonstrează

1. José Ortega y Gasset, *op. cit.*, pp. 43-44.
2. Teoria este explicată pe larg de Gabriel Tarde, *Les lois de l'imitation*, Alcan, Paris, 1890.

că, în unele situaţii, fenomenul de masă este strict legat de prezenţa mulţimii şi a unor stimuli specifici (agresivitatea de pe teren sau din ringul sportiv, atitudinea de nemulţumire a sportivilor, greşelile sau gafele arbitrilor, consumul de alcool, frustrările cotidiene etc.).

Extrem de semnificative sunt acele competiţii de *local kombat*, unde sala „participă într-o manieră violentă" la competiţia din ring. Ortega y Gasset ar fi categoric în acest caz şi ar spune că este vorba de comportamentul tipic al omului-masă, incapabil de gândire personală, diletant, mediocru. În această privinţă, sportul nu ar fi altceva decât un prilej de manifestare a „virtuţilor" masei.

Admiţând că astfel de competiţii sunt frecventate de *omul-masă* al zilelor noastre, nu putem să nu remarcăm faptul că atitudinile şi comportamentele pe care le exhibă acolo nu sunt întâlnite la tot pasul şi nu constituie neapărat o caracteristică definitorie a acestei categorii. Totuşi lucrurile pot fi nuanţate. Masele pot fi tăcute, dar pot deveni şi zgomotoase, violente. Este posibil, însă, ca fenomenul de masă să fie potenţat (în sens negativ) chiar de spectacolul sportiv.

Astfel, comportamentul unei persoane sau al unui grup poate fi preluat (imitat) şi apoi amplificat. El devine contagios în scurt timp. Această contagiune este stimulată din plin şi de caracterul violent al competiţiei (într-un fel reacţionează spectatorii unui concurs de gimnastică şi altfel cei ai unei partide de box). Practic, contagiunea se produce din două surse : *jucătorii sportivi*, pe de o parte, şi *grupul de suporteri*, adică dinspre ring şi din sală. Nu este de neglijat nici rolul mass-mediei şi al publicităţii în potenţarea contagiunii în cazul competiţiilor sportive.

5.3. Teoria anonimatului, identitatea socială şi puterea mulţimilor

Dincolo de teoriile contagiunii şi ale imitaţiei se pot găsi şi alte explicaţii ale fenomenelor de masă ce însoţesc sportul. Una dintre acestea priveşte teoria *anonimatului*. La adăpostul anonimatului masei, individul îşi permite să se comporte diferit faţă de situaţiile „conforme". Acestea din urmă exprimă manifestarea individului

conform uzanţelor şi practicilor sociale ataşate contextelor sociale concrete. De pildă, *liderul unei echipe* se va comporta în echipă conform statutului şi rolului pe care-l îndeplineşte, iar acasă se va comporta ca un tată, soţ, vecin etc. Conduitele sunt elaborate de practicile şi rutinele instituţionale, dar ele sunt şi expresia culturală a unei societăţi. Plecând de la aceste considerente, observăm că, în context social, omul nu prea are prilejul să se comporte natural. Există aşteptări, formule, cutume, reguli de conduită care constrâng individul. Dorinţa de *apartenenţă*, de *reuşită* profesională şi socială, o serie de exigenţe care privesc *recunoaşterea* etc., toate contribuie la adoptarea acestor conduite care, uneori, pot fi în dezacord cu personalitatea şi valorile individuale. Nerespectarea regulilor atrage după sine excluderea, etichetarea, nereuşita, eşecul.

Relaţiile dintre individ şi colectivitate sunt, cu certitudine, extrem de complexe. Pentru Norbert Elias (1991), individul se confundă cu societatea epocii sale. Gesturile lui, cuvintele, gândurile, „chiar şi cele mai personale se înscriu într-o mişcare de ansamblu : în fiecare clipă colectivul se construieşte pin individual şi individualul prin colectiv”[1].

Autocenzura şi conformismul social generează anumite coduri de comportament. Acestea, la rândul lor, sunt posibile datorită relaţiei dintre ceea ce Jean-Claude Kaufmann[2] numeşte *memoria individuală* (reflectată în special în ceea ce autorul numeşte „comportamentele şi obişnuinţele corpului” şi *memoria socială* (reflectată de rolurile sociale). Cele care reglementează relaţia dintre cele două sisteme de memorie sunt, în opinia autorului francez, *normele*. În cazul mulţimilor, normele sunt difuze. Pot fi generate de situaţii imediate şi acceptate ad-hoc. Sunt permisive şi tolerante pentru cei ce împărtăşesc crezul mulţimii şi intolerante pentru cei ce sunt împotrivă.

În această privinţă, fenomenul mulţimilor în sport oferă multe spaţii de manifestare liberă. Psihologii le numesc *forme de defulare*

1. Jean-Claude Kaufmann, *Trupuri de femei – priviri de bărbaţi. Sociologia sânilor goi*, trad. de Violeta Brana-Nathan, Nemira, Bucureşti, 1998, p. 207.
2. *Ibidem*, p. 233.

a frustrărilor şi constrângerilor cotidiene[1]. Credem însă că lipsa de reglementare şi caracterul ambiguu, slab structurat şi tolerant al mulţimii descătuşează oamenii de sub povara normativităţii. Aşa se face că putem observa în tribune persoane onorabile, controlate şi calme în viaţa de zi cu zi şi care se manifestă zgomotos, indecent. Gesticulează şi se manifestă deviant. Teoria nu încearcă să justifice câtuşi de puţin fenomenele deviante din sport asociate mulţimilor, ci doar să ofere o explicaţie manierelor de comportare ale indivizilor, atât de diferite de la o situaţie la alta.

Pe de altă parte, autori precum Paul Yonnet[2] cred că fenomenul mulţimilor în sport este o formidabilă ocazie de manifestare a identităţii. Ataşamentul faţă de un sportiv sau o echipă poate fi şi expresia unei dorinţe de apartenenţă manifestă, angajată, care implică stări şi manifestări dintre cele mai diverse. Această apartenenţă „necenzurată” exprimă ceea ce Gilles Lipovetsky[3] numea „voinţa de victorie”. Mai mult chiar, invocându-l pe Nietzsche cu a sa *Voinţă de putere*[4], „ca voinţă de a deveni stăpân, de a creşte în cantitate, în forţă”[5].

Astfel, manifestarea mulţimilor pe stadioane, dar şi în afara lor, nu reprezintă neapărat expresia unor stări (fericire, plăcere, decepţie, tristeţe). Ea exprimă în esenţă *dorinţa de putere*.

> Mulţimile nu vibrează doar pentru că sunt mobilizate resurse identificatoare, dar şi pentru că li se arată „randamentul maxim al corpului

1. Valentin Protopopescu, „Sportul şi violenţa”, în *Atitudini, cultură şi societate*, 21 iunie 2006. Articolul surprinde caracterul spectacular, cu profunde implicaţii de natură psihologică asupra mulţimii : „În prezent, publicul vine la stadion nu numai ca să contemple splendida agonistică sportivă. Nu atât confruntarea, cât show-ul îi fascinează pe mulţi. De asemenea şi posibilitatea de a-şi defula, sublimând apoi, atavicele energii thanatice. În fond, e banal. Vieţuirea într-o metropolă, într-un megalopolis, presupune a face faţă unui număr impresionant de solicitări şi presiuni sociale”.
2. Paul Yonnet, *Systèmes des sports*, Gallimard, Paris, 1998.
3. Gilles Lipovetsky, *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societăţii de hiperconsum*, Polirom, Iaşi, 2007, p. 240.
4. Nietzsche, *La volonté et la puissance*, vol. 1, Gallimard, Paris, 1995.
5. Nietzsche, *apud* Gilles Lipovetsky, *op. cit.*, p. 240.

omului", performanţele fizice ieşite din comun, o voinţă de învingere exacerbată. Dacă există o identificare (logica similitudinii), există şi deosebiri între atleţi ale căror aptitudini ieşite din comun îi propulsează la un alt nivel decât al nostru (logica alterităţii). Este imposibil de înţeles efervescenţa emoţională care însoţeşte marile întâlniri sportive fără a ţine cont de raportul faţă de cei care nu ne seamănă, de deosebirea dintre campionii de pe stadion şi muritorii de rând.[1]

Totuşi trebuie remarcat că această voinţă de putere, exprimată spectacular, este trăită prin transfer. Sportivii jucători sunt cei care pot să domine, să învingă şi să ne satisfacă setea de putere.

Aceste fenomene sunt mult mai vizibile în cadrul mulţimilor. Energia mulţimii are un potenţial mult mai mare de manifestare şi exprimare socială. Facem distincţia între *grup* şi *mulţime* prin aceea că „coincidenţele efective dintre membrii acestora constau într-o anumită dorinţă, idee sau ideal, care, prin însăşi natura sa, exclude împărtăşirea de către un număr mare de persoane. (…) Coincidenţa care-i leagă de ceilalţi membri care formează minoritatea este deci secundară, posterioară momentului în care ei s-au diferenţiat de masă"[2].

În cazul sportului, *grupul* prezintă o mai mare omogenitate şi durabilitate în timp, graţie faptului că el împărtăşeşte idei, valori şi practici de acţiune clare şi distincte. *Mulţimea* este expresia eterogenităţii, atât în planul valorilor, normelor, ideilor, cât şi în cel al conduitelor. Din această cauză, *comportamentele mulţimilor*, *deşi comportă interpretări diverse*, *nu pot fi predictabile*. Ele pot lua forme nebănuite, în funcţie de conjunctură. Sunt greu de stăpânit. Spre deosebire de ele, *comportamentul de grup* este unul predictabil şi uşor de controlat. Se bazează foarte mult pe charisma liderului şi se explică prin teoria autorităţii în sport.

1. Gilles Lipovetsky, *op. cit.*, pp. 240-241.
2. José Ortega y Gasset, *op. cit.*, p. 44.

Capitolul 6

Liderul, charisma şi autoritatea în sport

6.1. Liderul de grup în sport. Definire şi tipologie

Atât în cazul grupurilor de sportivi, al staff-ului, cât şi în cazul mulţimilor formate din suporteri şi spectatori, anumite persoane apar în postura de *lider*. Aşa cum am observat mai sus, la baza constituirii mulţimilor stau grupurile mici sau de dimensiuni foarte mari ce manifestă identităţi şi grade de solidaritate distincte. În tot acest peisaj al lumii sportive, fundamentat pe ideea de grup, se impune figura *liderului de grup*. De pildă, prezenţa Nadiei Comăneci ca lider al echipei naţionale de gimnastică a impus un anumit ritm şi un nivel ridicat al performanţei în cadrul echipei.

Dicţionarul de sociologie reţine următoarea definiţie a liderului : „persoană care exercită puterea sau o mare influenţă în cadrul unor grupuri sociale de diverse mărimi (societăţi, naţiuni, comunităţi, organizaţii, grupuri mici etc.). Atributul definitoriu al liderului este exercitarea funcţiei de conducere, luarea deciziilor"[1].

În cazul sportului de echipă, liderul de grup are o importanţă covârşitoare în evoluţia şi performanţele grupului. Sociologii fac distincţia între *liderii formali* (de exemplu, căpitanul unei echipe care a fost ales sau numit de antrenor) şi cei *informali* (de exemplu, un sportiv care, deşi nu a fost ales sau numit de cineva, exercită

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicţionar de sociologie,* Babel, Bucureşti, 1993, p. 332.

funcţii de conducere şi este recunoscut în cadrul echipei). *Ideal ar fi ca liderul formal şi cel informal să fie una şi aceeaşi persoană.* Acesta este un semn că liderul exprimă cu adevărat valorile echipei şi clubului din care face parte şi, în consecinţă, se bucură de respect şi autoritate.

În funcţie de abilităţile pe care le dezvoltă liderii, R. da Silva a construit o tipologie a acestora[1] :

a) *Socioemoţionalul* (aduce liniştea şi echilibrul în echipă şi are rol cathartic).
b) *Moralul* (se ocupă de moralul echipei, mobilizează şi susţine moral echipa).
c) *Omul de acţiune* (este tipul ofensiv, un luptător, un manager căruia îi place să câştige şi manifestă forme de agresivitate când echipa înregistrează un eşec).
d) *Strategul-pedagog* (propune strategii şi metode de joc şi acţiune. Este un tip cu o autoritate fundamentată pe o experienţă profesională, dar şi teoretică).
e) *Căpitanul* (este liderul care, prin performanţe sportive, dar şi prin prestanţa socială şi calităţile psihice, reprezintă imaginea echipei. El este cel care dă tonul).

Dacă vedem fenomenul sportiv actual ca rezultantă a muncii mai multor grupuri (grupul de sportivi, grupul de suport şi grupul suporterilor), atunci cu greu se poate vorbi de existenţa unui *lider unic* care să poată coordona şi conduce întreaga activitate. Din punct de vedere sociologic, putem vorbi de *lideri cu atribute şi competenţe distincte.*

Astfel, la nivelul clubului sportiv, liderul poate sta în persoana *preşedintelui* sau *managerului*[2] clubului. El este cel care se ocupă de

1. Vezi Oana Rusu, *Sociologia educaţiei fizice şi a sportului*, Demiurg, Iaşi, 2008, pp. 82-83.
2. Marian Preda, *Comportament organizaţional. Teorii, exerciţii, studii de caz*, Polirom, Iaşi, 2006, pp. 62-63. Aici, autorul face o clară distincţie între lider şi manager. Primul, în opinia autorului, privilegiază aspecte de ordin strategic ; are o viziune pe termen lung ; este centrat pe oameni şi relaţii ; prezintă o motivare ; îşi asumă riscuri ; promovează noul şi schimbarea ; manifestă atitudini permisive şi participă la luarea deciziilor.

aspecte de natură organizatorică şi materială şi tot el este cel care urmăreşte buna funcţionare a clubului per ansamblu. Acest tip de lider este unul care poate rămâne cumva în umbra spectacolului sportiv actual, fără a se bucura de o recunoaştere deosebită, pe măsura meritelor. Există, desigur, şi excepţii. Ne referim la situaţiile când liderii unor cluburi mari devin extrem de prezenţi în spaţiul public. Utilizează tot felul de strategii pentru a dobândi recunoaştere şi un capital simbolic pe măsură. Cazul Gigi Becali de la Clubul Steaua este ilustrativ în acest sens.

În cazul echipelor sportive*, liderul formal este antrenorul*. El se ocupă de strategia de joc, de formarea fizică a jucătorilor, de antrenament şi obţinerea performanţelor. Are un *rol de pedagog*, *strateg şi coordonator al echipei*. Antrenorii, indiferent de capitalul simbolic şi performanţele obţinute la echipă, se bucură de o recunoaştere socială diferită, în funcţie de sportul pe care-l practică şi de performanţele aferente.

Cei care activează în domenii sportive cu priză socială foarte mare sunt recunoscuţi şi se bucură de toată atenţia publicului. Cei care activează în sporturi cu audienţă socială şi miză mai reduse vor fi recunoscuţi doar de către cei din breaslă.

De pildă, dacă am face un sondaj de opinie pe stradă, am constata faptul că foarte mulţi respondenţi ar putea să spună cel puţin două sau trei nume de antrenori români de fotbal. Toată lumea a auzit la noi de Răzvan Lucescu, Victor Piţurcă sau Dan Petrescu. Dacă însă vom cere subiecţilor să dea doar numele antrenorului echipei de polo a României, şansele de a afla la fel de multe răspunsuri corecte sunt mult mai reduse.

Tot în cadrul echipelor de sportivi constatăm prezenţa unui alt lider. El face parte din rândul jucătorilor şi este numit *căpitan al echipei*. Este numit de către antrenor sau este ales de către echipă.

Managerul are o serie de caracteristici mai tehnice, fiind inclinat către acţiune concretă, centrat pe îndeplinirea scopului pe termen scurt şi mediu. Nu-şi asumă riscuri, deşi este autoritar. Manifestă o anumită rezistenţă la schimbare, fiind adeptul regulilor şi normelor. Credem că aceste distincţii subtile şi de nuanţă se pot aplica şi liderilor cu veritabile calităţi de manager şi invers.

Rolul său este acela de a conduce jocul şi de a mobiliza echipa. *Ideal ar fi ca acest lider să fie numit/ales din rândul liderilor informali*. Doar astfel va putea să-şi exercite autoritatea în interiorul echipei.

Din punct de vedere ierarhic, formal, căpitanul se subordonează antrenorului şi poate reprezenta o punte de legătură între acesta şi echipă. În condiţiile în care căpitanul unei echipe este şi o persoană cu calităţi şi performanţe deosebite şi conduce o echipă recunoscută, atunci el se va bucura de o mare recunoaştere socială. Fiind actori nemijlociţi ai jocului şi spectacolului sportiv, liderii de echipă sunt personalităţi (re)cunoscute şi intens mediatizate. Stârnesc pasiuni şi polemici. Sunt, pur şi simplu, în centrul atenţiei. Nu de puţine ori, prin prestaţiile şi performanţele lor, ei reuşesc să eclipseze munca şi valoarea celorlalţi lideri ai clubului.

Cât priveşte *suporterii*, prezenţa liderului este mai evidentă în cazul fidelilor. Din punct de vedere formal, liderul se identifică cu *şeful de galerie* (acolo unde este cazul). În cazul unor grupuri de fideli mai puţin organizate, liderul are un caracter informal, conjunctural.

6.2. Autoritatea în sport

În sport, liderii trebuie să exercite anumite funcţii care decurg din statutul pe care aceştia îl deţin. După caz, ei trebuie :

a) să coordoneze activitatea clubului sau a echipei ;
b) să gândească şi planifice strategii de dezvoltare ;
c) să asigure prin mijloace specifice obţinerea performanţei sportive ;
d) să susţină şi să dezvolte cultura organizaţiei din care fac parte.

Pentru ca toate acestea să poată fi realizate, liderii, ca principali actori sociali, trebuie să dispună de autoritate în cadrul grupului şi a organizaţiei. Cercetând comportamentul organizaţional, Marian Preda conchide că „autoritatea este legată de putere şi de leadership”. Ea poate fi :

a) „*o caracteristică* a persoanei sau o trăsătură, o componentă a personalităţii cuiva ;

b) o *relaţie*/legătură între o persoană care o exercită („posesorul”) şi un *subiect* al autorităţii”[1].

În acest caz, scrie sociologul bucureştean, definiţia autorităţii (*cf.* Bochenski) se prezintă ca o triadă ce conţine următoarele elemente :

- *Posesorul autorităţii*.
- *Subiectul autorităţii*.
- *Domeniul autorităţii*.

În acest context, elementele definitorii ale autorităţii subliniază faptul că autoritatea nu poate fi exercitată decât într-un domeniu limitat şi presupune dezvoltarea de competenţe specifice. Nimeni nu se poate erija într-o autoritate supremă în toate domeniile. Acesta este şi motivul pentru care am distins prezenţa mai multor lideri (lideri de grup) în sport, şi nu unul singur. De exemplu, preşedintele unui club poate fi un foarte bun strateg şi manager, dar poate să nu aibă competenţe tehnice, psihologice, pedagogice şi formative corespunzătoare. La fel, un excelent antrenor poate să nu aibă nici o viziune asupra aspectului economic al vieţii clubului.

***

Aplicând formula triadică fiecărui grup sportiv identificat de noi, putem distinge :

- La nivelul clubului sportiv, *posesorul* autorităţii este preşedintele sau managerul. *Subiectul* autorităţii sunt toţi cei care participă activ în cadrul clubului (sportivi, antrenori, personal auxiliar etc.). *Domeniul* autorităţii în sport este organizaţia/clubul sportiv, cu tipurile specifice de exerciţii sportive.
- La nivelul echipelor, *posesorul* autorităţii este antrenorul, respectiv căpitanul echipei. *Subiectul* autorităţii sunt exclusiv sportivii şi membrii echipei, iar *domeniul* este strict legat de competiţiile şi performanţele sportive.
- La nivelul susţinătorilor, *posesorul* autorităţii este şeful de galerie. *Subiectul* autorităţii sunt susţinătorii, iar *domeniul* este cel al manifestărilor şi competiţiilor sportive.

1. Marian Preda, *op. cit.*, p. 69.

În această ecuaţie triadică a autorităţii în sport, un rol important îl joacă *subiectul* autorităţii. Într-o structură democratică, el este cel care validează proiectele, strategiile şi acţiunile celui ce posedă autoritatea într-un anumit domeniu. În joc intră şi aspecte de ordin mental şi cultural. De exemplu, un foarte bun antrenor, cu o disciplină şi rigoare teutone, nu este validat de către elevii săi, sportivii. Acest fapt nu-i ştirbeşte valoarea profesională în sine, dar îl deposedează de autoritate. Faptul poate fi explicat prin aceea că mijloacele şi strategiile pe care le foloseşte antrenorul respectiv sunt în dezacord cu practicile, obişnuinţele, valorile sportivilor săi.

Această *disonanţă* cu efecte directe în planul exercitării autorităţii demonstrează clar că *mentalităţile* şi *capitalul cultural* au un rol extrem de important în fundamentarea autorităţii în sport. Proverbele populare surprind într-un limbaj plastic acest fapt : „Avem parte de conducătorii pe care-i meritǎm” ; „După sac şi petec” ; „Conducătorii ne sunt după chip şi asemănare”. Dincolo de mesajul oarecum fatalist, toate aceste expresii populare ascund şi o doză mare de adevăr. Faptul se poate verifica cu uşurinţă şi în sport.

***

Indiferent de domeniul în care se manifestă, autoritatea are o serie de caracteristici[1], cum ar fi :

• *Autoritatea este ireflexivă*

Nici o persoană nu poate fi o autoritate pentru sine însăşi în nici un domeniu. Aşadar, problematica autorităţii implică prezenţa „celuilalt” care să valideze şi să accepte autoritatea. Cu alte cuvinte, preşedintele unui club nu poate avea nici un fel de autoritate în absenţa sportivilor şi a unui aparat tehnic şi managerial corespunzător. Acest fapt echivalează oarecum cu raţionamentul aristotelic conform căruia „stăpânul nu ar fi nimic în absenţa celor stăpâniţi”. Nu-şi poate fi sieşi stăpân. În acest context al determinării autorităţii stăpânului, al liderului în termeni sociologici, este greu de spus cine deţine de fapt puterea : stăpânul sau cei stăpâniţi ?

1. *Ibidem*, pp. 70-73.

• *Autoritatea este asimetrică*

Acest fapt arată clar că rolul de lider şi de subordonat poate fi modificat în condiţiile în care domeniile se schimbă. O gimnastă poate fi un lider în domeniul său, dar nu poate fi lider şi în atletism. Aici, ea poate fi doar o bună alergătoare.

• *Autoritatea este tranzitivă*

În situaţia când un sportiv (A) este o autoritate pentru un altul (B), iar acesta este, la rândul său, o autoritate pentru altcineva (C), atunci (A) este o autoritate pentru (C). Relaţia se verifică numai dacă se are în atenţie acelaşi domeniu sportiv.

***

Caracteristicile enunţate mai sus sunt specifice oricărui tip de autoritate. Ele subliniază aspectul oarecum limitativ al autorităţii. Deşi se relevă ca o *putere legitimă* (impusă sau acceptată), modalităţile prin care se obţine această legitimare a autorităţii sunt diferite. Max Weber[1] anunţă trei căi fundamentale prin care se poate realiza acest fapt. Astfel, se disting şi cele trei tipuri clasice de autoritate distinctă :

• *Autoritatea tradiţională*

Este fundamentată pe obiceiuri, cutume, norme şi valori exersate în timp şi moştenite cultural. Au valoare de dat, normă, regulă. Formula aceasta de autoritate nu se prea regăseşte în cazul fenomenului sportiv. Totuşi, dacă dorim să interpretăm *olimpismul* ca manifestare sportivă cu un profund mesaj străvechi, cu reguli fondatoare care nu se schimbă, atunci ideea de lider în acest context poate fi o formă tradiţională de autoritate cu un capital simbolic străvechi.

• *Autoritatea charismatică*

Definind calităţile excepţionale ale indivizilor, charisma este cel mai adesea asociată autorităţii religioase şi politice. În situaţii de criză, indivizii charismatici sunt văzuţi asemenea unor salvatori. Ei reuşesc să mobilizeze energiile sociale în vederea realizării unor schimbări majore, de substanţă, şi în derularea unor proiecte de amploare.

În sport putem descoperi astfel de lideri charismatici cu sclipiri geniale. Charisma se poate ascunde fie sub chipul unui antrenor, fie sub cel al unui sportiv de excepţie, al unui manager etc. Facem

1. Max Weber, *Economie et société*, Plon, Paris, 1977.

distincţia între *performanţă* şi *charismă*. Cea de-a doua are ca ingredient principal *vocaţia*, în timp ce prima se sprijină pe *muncă* şi *exerciţiu*. De aceea se vorbeşte de Hagi ca despre un fotbalist charismatic, genial, şi nu ca despre un antrenor de acelaşi calibru.

• *Autoritatea de tip raţional-legal*

Specifică organizaţiilor moderne, de tip birocratic, autoritatea de tip raţional-legal se sprijină exclusiv pe considerente de ordin profesional şi normativ. Această formulă şi-a dovedit eficienţa, motiv pentru care este cea mai întâlnită în cazul organizaţiilor şi grupurilor sportive.

Dincolo de diferitele tipuri de autoritate pe care le putem identifica în domeniul sportului, trebuie reţinut faptul că funcţiile autorităţii[1] în acest domeniu sunt următoarele :

a) graţie autorităţii se impun interesele clubului şi echipei în faţa intereselor individuale ;
b) „simplifică procesul de decizie” ;
c) oferă „un cadru unic pentru activitatea organizată a unui grup, colectivităţi, organizaţii”[2].

Putem conchide că o organizaţie sau grup sportiv în care problematica autorităţii nu este clarificată (aşa cum am văzut mai sus), ea fiind mai curând difuză, nu poate funcţiona coerent şi la nivel maxim de performanţă.

6.3. Sportul, charisma şi performanţa

Dintre toate tipurile de autoritate pe care le-a identificat Max Weber, cea charismatică a stârnit întotdeauna interesul cercetătorilor. Într-un fel, ea este învăluită într-o aură de mister. Este destul de greu să explici cum cineva care nu dispune de cunoştinţe solide şi de o pregătire specifică este capabil de performanţe deosebite într-un anumit domeniu.

1. Vezi în acest sens Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *Dicţionar de sociologie*, ed. cit., p. 60.
2. *Ibidem.*

Conceptul de charismă introdus de Weber în sociologie se referă la recunoaşterea liberă de către adepţi (care formează o anumită comunitate emoţională) a calităţilor unui lider, fie că acestea sunt reale, fie că sunt „determinate” magic, fie că nu există real, ca şi însuşiri „supranaturale”, inaccesibile muritorilor de rând, fie că acesta este considerat – se consideră – „trimis de Dumnezeu ca şef”, pentru a „împlini” pe pământ o datorie, o „misie”.[1]

Definiţiile date charismei privilegiază patru termeni : *vocaţie*, *har*, *alegere*, *misiune*. Ele sunt cele care exprimă caracterul excepţional al unui lider şi din domeniul sportiv. Care este însă relaţia dintre *charismă* şi *performanţă* ?

Dacă performanţa este măsura autorităţii, fie ea şi *deontică*, atunci şi în cazul liderului charismatic rezultatul (proba concretă), este cea care-l validează în ochii societăţii. Totuşi, nu orice fel de performanţă face dintr-un sportiv un lider charismatic. Doar rezultatele excepţionale, probate în varii situaţii, sunt un argument convingător. Acestea pot deveni semn al harului, al vocaţiei[2] charismatice.

Astfel, orice sportiv charismatic este un performer, dar nu orice performer este şi un lider charismatic. Charismaticul are ceva mai mult decât simpla măiestrie sportivă. El dispune şi de capacităţi psihice şi sociale excepţionale, fapt care-l ajută să fie sclipitor, ingenios şi fără reţinere în situaţii-limită. Mai mult, performanţele şi calităţile liderului charismatic sunt – socialmente vorbind – unanim acceptate. În fond, ele depăşesc barierele sociale şi temporale.

1. Ion Ionescu, Dumitru Stan, *Elemente de sociologie*, vol.1, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, 1999, Iaşi, p. 271.
2. Max Weber, în *Etica protestantă şi spiritul capitalismului* (Humanitas, Bucureşti, 1993), dă un înţeles protestant ideii de vocaţie (*beruf*). Ea nu mai este gândită ca realitate ce trimite direct la divinitate, ci ca idee ce coboară în concret. Apare ca urmare a necesităţii unei vieţi raţionale. Acest fapt ar echivala cu îndeplinirea obligaţiilor de zi cu zi, cu asumarea rolurilor şi statusurilor sociale. Nimic excepţional în acest fapt. Noi vom folosi termenul charismă în varianta sa ortodoxă, aceea de har. Este o calitate sau o însuşire excepţională manifestată în situaţii concrete. Dacă pentru protestant vocaţia este un paşaport pentru mântuire, pentru ortodox este un semn al îndumnezeirii. În momentul botezului cu Duhul Sfânt, harul pogoară sub chip miraculos sfintele haruri.

Din punct de vedere sociologic, problema relaţiei dintre liderul charismatic şi performanţa sportivă se reflectă şi în *strategiile de selecţie* ale jucătorilor. Exemplu : Emeric Jenei are o misiune grea în a selecta dintr-o sută de copii talentaţi doar o echipă. Un alt antrenor are o manieră oarecum ciudată de selecţie a jucătorilor. Vizitează ţările subdezvoltate şi vânează copii şi tineri care nu au nici o pregătire sportivă, dar care sunt uimitori în jocul cu mingea. Rezultatul : costuri mici şi rezultate deosebite. Antrenorii sunt aşadar nu doar tehnicieni, strategi şi pedagogi, ci şi *vânători de talente*.

Dar oare talentul este suficient pentru a forma un lider charismatic ? Cu siguranţă nu. Talentul este o condiţie a performanţei, iar aceasta este o condiţie pe care se fundamentează autoritatea liderului charismatic. În realitate, există un ansamblu de condiţii care determină autoritatea :

- Performanţele sportive într-un anumit domeniu.
- Talentul sportiv (abilităţi, atitudini, practici, cunoştinţe).
- Calităţile psihice deosebite (intuiţie, curaj, devotament etc.).
- Calităţile sociale (abilitatea de a relaţiona şi de a comunica, capacitatea decizională, asumarea riscului şi a consecinţelor unei acţiunii etc.).
- Contextul social şi cel situaţional propice.

Calităţile psihosociale asociate unui talent sportiv, toate de excepţie, sunt condiţii indispensabile obţinerii performanţei sportive. Ele nu valorează însă nimic dacă nu se bucură de un context situaţional propice. De exemplu, un copil poate avea toate calităţile unui sportiv genial. Nedescoperit şi fără şansa de a funcţiona în competiţii sportive de mare clasă, el va rămâne un perfect anonim. La fel, lipsa unor situaţii de joc care să valorifice şi să potenţeze calităţile unui lider charismatic va avea ca efect nerecunoaşterea valorii sale.

Ţinând seama de o serie de variabile sociologice enunţate de Marian Preda[1], propunem un portret-robot al liderului charismatic.

Toate aceste variabile asigură liderului charismatic o superioritate absolută în faţa tuturor. Condiţiile şi caracteristicile pe care trebuie să le îndeplinească un lider charismatic autentic demonstrează prezenţa

1. Marian Preda, *op. cit.*, pp. 62-63

Tabelul 1. *Caracteristici ale liderului charismatic în sport*

Variabile	Liderul charismatic
Cine este ?	• sportivul • antrenorul • managerul sau preşedintele de club
Orientare în timp	• orientare situaţională • orientare de lungă durată
Centrare	• pe obiectivele concrete ale profesiei • pe relaţionare şi pe factorul uman
Funcţii caracteristice în organizaţie /grup	• obţinerea performanţei şi a succesului • construirea unei strategii proprii • exercitarea controlului în situaţii-limită • rol mobilizator şi motivant pentru echipă • solidarizează echipa
Atitudine faţă de risc	• este un campion în ceea ce priveşte asumarea riscului
Atitudine faţă de schimbare	Liderii sunt persoane inovative, genial de sclipitoare, uneori nonconformiste şi adepte ale schimbărilor
Atitudine faţă de grup	Convingător, autoritar, tolerant, caracter puternic ce participă la luarea deciziilor, comunică şi relaţionează excelent

lor în număr atât de mic în lumea sportului şi în viaţa socială. Cei mai mulţi „lideri" actuali din sport (şi nu numai) sunt creaţiile de lux ale sistemului mass-media, dar şi ale structurii de aşteptare colective care solicită periodic exemplare scenarii cu mituri şi eroi.

Prin raportare permanentă la lideri şi campioni, sportivul se socializează, (re)construindu-şi în permanenţă identitatea socială.

Capitolul 7

Sport şi socializare

7.1. Socializarea în sport şi formarea identităţii

Tema socializării[1] este una clasică în domeniul sociologiei sportului şi de permanentă actualitate. Termenul socializare „desemnează procesul prin care indivizii învaţă modurile de a acţiona şi de a gândi despre mediul lor, le interiorizează, integrându-le personalităţii lor şi devin membri ai unor grupuri în care capătă un statut specific. Socializarea este, deci, în acelaşi timp învăţare, condiţionare, inculcare, dar şi adaptare culturală”[2].

Cum funcţionează socializarea în domeniul sportiv? Credem că în acest caz fenomenul socializării are o arie de cuprindere foarte mare, fapt ce impune o serie de nuanţări terminologice:

• *Socializarea prin sport*

Este, în special, cazul amatorilor, persoane diferite ce au ca punct comun interesul pentru un anumit sport. Aici este cazul sportului de masă, a sporturilor de întreţinere, a sportului de loisir, a celui cu caracter terapeutic, dar şi al sporturilor desfăşurate de copii şi adulţi în contexte (ne)instituţionalizate. Miza nu priveşte în mod deosebit performanţa. Sportul devine un prilej de a relaţiona,

1. Una dintre lucrările pe această temă, de dată mai recentă, foarte des citată, este cea semnată de Claude Dubar, *La socialisation : construction des identités sociales et professionnelles*, Armand Colin, Paris, 1991.
2. Gilles Ferréol, *Dicţionar de sociologie*, Polirom, Iaşi, 1998, p. 206.

de a te deschide către celălalt şi de a-l cunoaşte. Cu această ocazie se pot descoperi afinităţi, se pot lega prietenii şi se pot închega grupuri (are loc o socializare în interiorul grupului). Mai mult, se observă că cei care practică un sport sunt mult mai sociabili şi în afara domeniului sportiv. *Practic este vorba de un transfer de sociabilitate din sport către societate*. Această situaţie ar corespunde mai bine ideii de *socializare prin sport*.

• *Socializarea în sport*

În această situaţie este vorba de sporturile de performanţă, unde norma şi regula sunt mult mai stricte. Este cunoscut faptul că doar împărtăşirea unor norme, valori, deprinderi, tipare comune de către toţi membrii unei echipe poate genera performanţa şi succesul. Toate acestea sunt cunoscute în sport sub numele de spirit de echipă. Practic, este vorba de o socializare cu o puternică marcă instituţională. Totuşi, spiritul de echipă nu este generat doar de contextul instituţional, oarecum constrângător şi rigid. Şi situaţiile informale sunt cele care-i fac pe coechipieri să se cunoască mai bine. Scopul este însă acela de a conferi premisele unor performanţe sportive.

• *Socializarea în context sportiv*

Circumscriem aici toate manifestările sportive la care oamenii participă ca simpli spectatori sau suporteri, prilej cu care comunică, dezvoltă relaţii şi socializează. Dacă omul modern este condamnat oarecum la solitudine, vorbindu-se azi tot mai mult de „mulţimi însingurate”, atunci, cu siguranţă, contextul sportiv spulberă acest mit. El oferă imaginea unor mulţimi sociabile care nu trăiesc defel sub spectrul izolării.

În concluzie, cele prezentate până acum arată că sportul poate fi *scop*, *mijloc* şi *context* al realizării socializării. Prin aceasta, fenomenul sportiv are şi o puternică dimensiune identitară: poate să formeze *identităţi individuale şi de grup*.

***

În general, sociologii[1] situează în centrul *procesului de formare a identităţii limbajului şi reprezentările sociale*. „Reprezentarea este

1. Amintim aici o serie de autori care au gândit şi descris o serie de mecanisme sociale de formare a identităţii. Astfel, pentru William James

cea care dă sens sau semnificaţie lumii din jurul nostru şi locului ocupat de noi în cadrul acesteia. De aceea, într-o mare măsură, faptul cine anume suntem – simţul identităţii noastre – este modelat de sensurile ataşate diverselor atribute, capacităţi şi forme de conduită."[1]

Cum funcţionează acest fapt în domeniul sportului?

Pe de o parte, există un set de *formule lingvistice formale* ce denumesc norme, reguli, acţiuni, situaţii specifice fiecărui sport în parte. Iată doar câteva exemple din fotbal: pasă, henţ, lovitură liberă, fault, dispunere simetrică, fundaş, înaintaş, atacant, *goal getter*, cartonaş roşu etc. Fiecare dintre cuvintele ce alcătuiesc acest cod lingvistic are o semnificaţie clară, ce este cunoscută şi împărtăşită de toţi cei care sunt interesaţi de fotbal. Cuvintele reprezintă un prim nivel de construcţie identitară, aceea de cunoscător al fenomenului sau de practicant al unui sport.

Pe de altă parte, peste acest nucleu identitar există alte *coduri lingvistice informale* care numesc într-o manieră mai mult sau mai puţin plastică contexte, situaţii, oameni şi obiecte, stări etc. Am aminti aici denumirile informale ale echipelor de fotbal: Galacticii, Extratereştrii, Portocala mecanică, Câinii roşii etc. Nu trebuie uitate nici formulele de încurajare dintre colegii de echipă, imnurile şi scandările din tribune, expresiile ce însoţesc momentele tensionate, succesul şi eşecul etc.

şi George Herbert Mead, *interacţionismul simbolic* poate explica acest fenomen. Astfel, cele două componente ale Sinelui, „I" (sinele interior, subiectiv) şi „Me" (sinele social, exterior) concură la formarea identităţii. Limbajul este cel care ne ajută la denumirea situaţiilor şi în procesul de integrare a noastră în anumite formule ce au fost construite social. (Vezi în acest sens Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, Radu Baltasiu, *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*, Eminescu, Bucureşti, 1996, pp. 301-337.) Printre alţi autori celebri care dezvoltă aceste idei este şi Michel Foucault (*A supraveghea şi a pedepsi*, Paralela 45, Piteşti, 2005). Sociologul Peter Berger crede că, dincolo de elementele de natură psihologică, construcţia identitară „este susţinută şi transformată social" (P. Berger, *Invitation to sociology*, 1966).

1. *Dicţionar de sociologie*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003, pp. 276-277.

Pe lângă limbajul formal şi cel informal, în cazul sportului există şi un al treilea element pe care se clădeşte edificiul identitar. Acesta este reprezentat de *corpul şi limbajul corporal*. Ne putem imagina în acest caz o mare de oameni în tribune care se ridică simultan şi care bat ritmic din palme, aşezarea mâinii drepte în dreptul inimii, atunci când se cântă imnul naţional, sau lovirea pumnilor, a palmelor înainte de începerea competiţiei, „hora bucuriei" în cazul unui final de meci fericit etc.

Practic, în sport, mai mult decât oriunde, corpul comunică, este expresiv. El transmite stări, sentimente, atitudini, intenţii, practici pline de semnificaţie. Dat fiind că în sport contactul corporal este atât de frecvent, s-a impus în mod firesc asumarea unor coduri de comunicare corporală în cadrul grupelor sportive.

În funcţie de felul cum se combină toate aceste formule lingvistice formale şi informale, de felul cum sunt asumate şi inventate de fiecare grup, putem vorbi de *identităţi diferite*.

În scrierile sale, Michel Foucault[1] insistă asupra faptului că fiecare dintre noi poate stăpâni seturi de limbaje diferite şi, prin urmare, poate deţine mai multe identităţi. De pildă, o persoană are un anumit limbaj şi comportament în sala de gimnastică şi un cu totul altul atunci când stă cu familia. Într-o situaţie el se va identifica cu antrenorul, iar în cealaltă cu părintele. În aceste condiţii, rolurile social-constituite au o putere extraordinară de formare şi construcţie identitară.

Această *pluralitate a identităţii* nu este valabilă doar la nivel individual. Ea se reflectă şi în cazul grupurilor sportive. Indivizi cu identităţi distincte, în condiţii concrete, generate de domeniul sportiv, îşi asumă un limbaj comun. În felul acesta ei pot să socializeze şi să formeze o *identitate de grup* distinctă. Dat fiind faptul că domeniul sportului este atât de vast, însăşi identitatea de grup poate să îmbrace o pluralitate de forme, în funcţie de limbajul exersat, specific fiecărui sport. Aşa se explică faptul că avem identitatea de grup a voleibaliştilor, a handbaliştilor, a gimnaştilor, a fotbaliştilor, a tenismenilor etc. Mai mult, observăm identităţi ale grupurilor de suporteri, ale profesioniştilor şi amatorilor etc.

---

1. Vezi în acest sens Michel Foucault, *op. cit.*

Concomitent cu formarea unei identităţi, socializarea în domeniul sportiv contribuie la formarea şi întărirea „sinelui social", a stimei de sine. „În sensul acesta W. James propune o viziune dinamică asupra «stimei de sine» pe care o raportează la «rata succesului» (unui individ). Variaţia «stimei de sine» este descrisă de proporţionalitatea ratei succesului unui individ la pretenţiile sau aspiraţiile sale. Rata succesului este un «factor obiectiv», pe când pretenţiile alcătuiesc un «factor subiectiv»."[1] Jocul şi participarea la competiţia sportivă oferă prilejul echilibrării raportului dintre *aspiraţii* şi *succese*.

Acolo unde aspiraţiile sunt foarte mari şi rezultatele sunt sub aşteptări, stima de sine este redusă, la fel şi capacitatea de socializare şi integrare socială. Jocul îl determină pe sportiv să găsească soluţii : fie dezvoltă capacităţi noi pentru a-şi atinge aspiraţiile, fie îşi schimbă aspiraţiile, sau caută un alt context care să-i fie favorabil. Acest scenariu este unul valabil mai ales în cazul sportivilor de performanţă şi în cazul echipelor de clasă. Într-un fel, *tensiunea permanentă dintre aspiraţii şi succese*, *dublată de o pregătire serioasă*, *este cheia reuşitei, a performanţei*. Observăm, de pildă, că echipele de fotbal româneşti funcţionează pe principiul „ne concentrăm mai întâi asupra acestui joc, apoi vom mai vedea…". Aspiraţiile lor au un caracter oarecum limitat. De aici rezultă o foarte bună stimă de sine, un joc în salturi, capitularea în faţa primului gol sau relaxarea ce intervine pe finalul meciului. Aşadar, atunci când aspiraţiile sunt mai mici decât rata succesului, stima de sine este ridicată, iar performanţele sunt mici.

Mijloc de formare al identităţii prin socializare, dar şi de afişare a sa (mai ales când este vorba de competiţii între cluburi sportive şi între echipe naţionale), sportul este şi spaţiul unde putem descoperi *fenomenul falsei identităţi*. Este cazul sportivilor care devin vedete peste noapte şi datorită performanţelor lor, a echipelor care primesc o identitate în registru ideologic (rapidiştii sunt consideraţi ţigani),

1. Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, Radu Baltasiu, *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*, Eminescu, Bucureşti, 1996, p. 303.

sau a echipelor naţionale fără jucători aparţinând acelei naţionalităţi (cazul echipelor franceze cu foarte mulţi jucători de culoare).

Aceste *identităţi* sunt, de regulă, *atribuite* în funcţie de o serie de criterii străine formelor de socializare specifice fenomenului sportiv. Considerente de ordin *mediatic şi publicitar*, dar şi *politico-ideologic*, atribuie şi ajută la construcţia unor false identităţi. Efectele se pot vedea direct, în sensul că cei etichetaţi ca având o anumită identitate ajung să se comporte ca atare. Celebra teoremă sociologică a *predicţiei creatoare*, aparţinând lui W.I. Thomas, se poate astfel verifica : „Când (dacă) oamenii consideră o situaţie ca reală, ea devine reală prin consecinţele ei"[1].

În concluzie, din cele prezentate până acum rezultă că fenomenul socializării în domeniul sportiv este, aşadar, unul complex, susţinut de o serie de factori precum :

- Limbajul şi etichetele verbale.
- Limbajul corporal.
- Contextele situaţionale.

7.2. Agenţii socializării în sport şi tipurile de socializare

Dacă socializarea presupune învăţare socială, atunci există persoane şi instituţii care se ocupă de acest fapt. Agenţii socializării sunt cei care, într-un fel sau altul, se ocupă de socializare. În sport, agenţii socializării pot fi :

- Familia.
- Şcoala.
- Organizaţiile sportive (prin cadrul formal şi informal pe care-l pun la dispoziţia celor ce le frecventează sau lucrează în cadrul lor).
- Antrenorul, profesorul, educatorul, terapeutul.
- Grupul de apartenenţă.

1. W.I. Thomas şi D.S.Thomas, *apud* Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, Radu Baltasiu, *op. cit.*, p. 300.

Fiecare dintre aceşti agenţi ai socializării are o contribuţie aparte în procesul de formare în şi pentru sport. De aici rezultă şi o *tipologie a socializării în sport*. În general, în sociologie, cea mai întâlnită clasificare ţine seama de criteriul temporal, dar de agenţii socializării. Astfel, avem :

7.2.1. *Socializarea sportivă primară*

Socializarea sportivă primară corespunde primilor ani din viaţă, perioadă când copilul nu intră încă în contact cu vreo instituţie care să-i dezvolte interesul pentru sport. Ea are un profund caracter ludic şi distractiv. Părinţii au un rol deosebit în acest moment[1]. Ei pot să-şi antreneze copiii în tot felul de activităţi sportive specifice vârstei. Astfel, se recomandă încurajarea copiilor să facă mişcare şi sport, înscrierea copiilor la concursuri şi întreceri sportive, apelul la instituţii de profil pentru testarea şi dezvoltarea anumitor capacităţi sportive etc. Această perioadă a formării şi socializării primare este una fundamentală pentru dezvoltarea ulterioară a copilului.

Din acest motiv, există studii sociologice care încearcă să urmărească rolul părinţilor în dezvoltarea atitudinilor şi deprinderilor sportive. Se are în atenţie şi impactul acestora asupra dezvoltării ulterioare a copilului. Amintim în acest sens o cercetare[2] condusă de Letiţia Miclescu, Camelia Dumitru şi Bogdan Miţa pe un eşantion multistadial format din populaţia şcolară a Bucureştiului (550 elevi, 416 părinţi şi 158 de profesori de sport şi de alte specializări).

Trei aspecte reţin atenţia în urma acestei cercetări :

1. Un studiu longitudinal de referinţă a fost realizat de J.S. Eccles, C. Freedman-Doan, P. Frome, J.Jacobs, K.S. Yoon, „Gender role socialization in the family : a longitudinal approach", în T. Eckes, H. Trautner, *The developmental social psychology of gender*, Mahvah, Lawrence Erlbaum Associates, N.J.
2. Bogdan Miţa, Letiţia Miclescu, Camelia Dumitru „Sport, socializare si practică în societatea românească contemporană", în *Ştiinţa sportului*, nr. 31. 4 (31) 2002.

- Mare parte dintre părinţi şi profesorii de sport cred că orele de sport sunt importante pentru corp şi sănătate şi nu au nici un rol cultural.
- Părinţii îşi orientează copiii către o practică restrânsă a sportului. El este văzut de mulţi ca formă de loisir şi au, prin urmare, aşteptări limitate în legătură cu practicarea lui.
- „Răspunsul elevilor la problema importanţei sportului pentru formarea viitoare este foarte asemănător cu cel dat de părinţi, acest lucru arătând totuşi importanta şi forţa pe care o are formarea în cadrul familiei. În schimb, profesorii valorizează mai mult sportul, considerându-l mult mai important. Interesant este faptul că în această perioadă de formare, opinia părinţilor este preluată direct de către copii (…)"[1].

Ultimul aspect subliniază rolul extrem de important pe care-l au părinţii în formarea opţiunilor copiilor pentru practicarea unui sport sau altul. De altfel, studiul semnat de J.S. Eccles, C. Freedman-Doan, P. Frome, J. Jacobs, K.S. Yoon arată că modul de comportare al părinţilor faţă de copii este puternic determinat de credinţele şi stereotipurile acestora.

Plecând de la acest fapt, o serie de cercetări franceze mai recente urmăresc să vadă în ce măsură există o distribuţie a stereotipurilor parentale privind formarea copiilor pentru sport. În cadrul *Laboratoire Sport et Environnement Social*, Grenoble 1, Julien Bois şi Philippe Sarrazin[3] au realizat un studiu experimental ce au avut ca punct de plecare următoarele ipoteze :

- Stereotipurile comportamentale ale mamelor influenţează condiţia sportivă a copiilor.
- Practica sportivă a mamelor influenţează aceste stereotipuri.

1. Bogdan Miţa, Letiţia Miclescu, Camelia Dumitru, art. cit.
2. J.S. Eccles, C. Freedman-Doan, P. Frome, J. Jacobs, K.S. Yoon, art. cit.
3. Julien Bois şi Philippe Sarrazin au prezentat rezultatele cercetărilor într-o comunicare în cadrul congresului de la Toulouse cu titlul : *Une approche expérimentale du processus de socialisation de la pratique sportive : de l'effet ténace des „vieux" stereotypes*, http : //www.u-bourgogne.fr/ACAPS/congres/Toulouse/Actes%20pdf/com_orales6_7.pdf.

- Performanţele sportive ale copiilor sunt influenţate de comportamentul mamelor.

Experimentul s-a derulat asupra a 30 de mame şi copiii lor (15 băieţi şi 15 fete).

Derularea experimentului :

Mamele şi copiii au fost conduşi într-o sală a şcolii şi li s-a explicat ce aveau de făcut. Apoi mamele completau un chestionar într-o cameră separată. Experimentatorii aveau să manipuleze prezenţa stereotipurilor materne privind sportul şi copiii lor.

Absenţa stereotipurilor era sugerată de : „Va trebui să faceţi o alegere aşa încât copilul dumneavoastră să progreseze cât mai mult posibil (…). Pretestările realizate la o altă şcoală cu copii de aceeaşi vârstă arată că nu sunt diferenţe de performanţă între băieţi şi fete".

Prezenţa stereotipului era sugerată de : „Va trebui să faceţi o alegere aşa încât copilul dumneavoastră să progreseze cât mai mult posibil (…). Pretestările realizate la o altă şcoală cu copii de aceeaşi vârstă arată că băieţii au performanţe semnificativ mai bune ca ale fetelor".

După aplicarea chestionarului, mamele se vor întâlni cu copilul şi vor juca rolul de antrenor. Timp de 10 minute, cu un cronometru în mână, îşi vor antrena copilul pentru a obţine performanţe mai bune. O cameră ascunsă va filma comportamentul şi atitudinile mamei. După test, separat, mama şi copilul vor completa un alt chestionar.

Variabilele urmărite :

- Atenţia şi importanţa performanţei sportive a copilului pentru mamă (prin chestionarul iniţial).
- Variabilele comportamentale (încurajarea, criticile privind organizarea, controlul etc.).
- Practicile sportive (practicarea săptămânală a unui sport de către mamă).
- Performanţele copilului (avea la dispoziţie 30 de secunde pentru a parcurge o distanţă impusă de standarde, din maxim două încercări).

Rezultatele obţinute :

- Atenţia mamelor de fete faţă de performanţa sportivă este considerabil mai slabă în condiţiile în care stereotipul este activat, decât atunci când el este controlat.

- Conduita mamelor de băieţi nu se modifică în condiţii experimentale.
- Mamele de fete care practică săptămânal un sport au prezentat o mai bună mobilizare organizaţională (şi-au sfătuit copilul şi l-au mobilizat înaintea antrenamentului propriu-zis) în condiţii de activare a stereotipului, spre deosebire de mamele care nu practică nici un sport.
- În cazul mamelor de băieţi, efectul este invers : mamele care nu practică sport săptămânal sunt cele care au manifestat un comportament organizaţional.
- Performanţele copilului au regresat în funcţie de o serie de variabile : condiţiile experimentale, vârsta şi sexul copilului, practica săptămânală a sportului de către mamă.

Rezultatele prezentate mai sus demonstrează că, în cazul părinţilor, activarea unor stereotipuri poate determina comportamente ce vor influenţa performanţele sportive ale copiilor. Practic, rolul părinţilor nu se rezumă doar la socializarea în prima copilărie, el se extinde şi în perioadele următoare de şcolarizare, instituţionale.

7.2.2. *Socializarea sportivă secundară. Cazul sportului practicat în stradă*

În acest caz intervin şcoala, instituţiile şi organizaţiile sportive, profesorul, antrenorul, instructorul, grupul de apartenenţă. Peste datele primare achiziţionate în prima copilărie se vor suprapune datele unei formări instituţionale. Trebuie spus că, în condiţiile lumii urbane moderne, există tendinţa de a se recurge la o formulă instituţională destul de timpuriu.

Sedentarismul şi consecinţele sale, gradul de ocupare al părinţilor, moda şi uzanţele culturale îi determină pe mulţi părinţi să găsească soluţii de petrecere a timpului liber şi de socializare prin sport. Paleta ofertelor este foarte vastă, de la orele opţionale de sport din grădiniţe până la centrele speciale destinate copiilor. În România, părinţii cu venituri şi statut social peste medie, care au un grad de ocupare foarte mare, recurg la astfel de soluţii.

Şi în cazul sporturilor de performanţă vorbim tot de o socializare secundară, de tip instituţional. Normele, regulile şi valorile organizaţionale

îşi vor pune amprenta asupra manierei de socializare şi asupra identităţii fiecăruia.

În ceea ce priveşte socializarea de tip secundar, un aspect cu totul interesant este reprezentat de *socializarea sportivă în stradă*. Ne referim aici la practicarea unor jocuri: volei, jogging, baschet, skateboard, mersul pe role, bicicletă. Imaginea sportului practicat în stradă este, din punct de vedere sociologic, asociată cu manifestările primare ale sportului şi mai puţin cu lumea urbană contemporană.

Fenomenul este prezent în diverse spaţii urbane occidentale, dar şi la noi. Dacă în spaţiul românesc prezenţa acestui fenomen poate fi asociată fie lipsei unor spaţii adecvate de practicare a sportului, fie unei lipse de civilizaţie, în Occident situaţia este diferită. Un studiu semnat de Jean-Charles Basson şi Andy Smith[1], studiu ce reprezintă un extras al unui raport de cercetare derulat în 1996 în 5 oraşe din zona Grenoble, Franţa, încearcă să explice fenomenul.

Autorii cred că sportul în stradă poate fi privit şi ca un gest de protest faţă de sportul organizat, şifonat serios de violenţe, scandaluri financiare, dopaj, trişori, discriminare etc. Respingerea sportului instituţionalizat poate fi şi un „simptom al crizei de socializare”[2] care afectează marile instanţe (familia, şcoala mişcările tinerilor) sau manifestarea unei „crize a reprezentării” atingând corpurile intermediare (partidele politice, sindicatele, asociaţiile…)[3].

Cercetările sociologice întreprinse evidenţiază „deprecierea socializării” prin faptul că socializarea de tip instituţional, cea realizată în cadrul cluburilor sportive, este percepută ca o „socializare legitimă” care nu acoperă nevoile reale ale tinerilor. În joc pare a fi o problemă mult discutată în sociologia şi antropologia contemporană: cea *a identităţii şi a întâlnirii cu Celălalt*. Clubul sportiv este văzut de tinerii care practică sportul în stradă ca locul unde se pot promova discriminări sociale şi/sau rasiale.

1. Jean-Charles Basson, Andy Smith, „La socialisation par le sport : revers et contre-pied. Les représentations sociales du sport de rue”, în *Les annales de la recherche urbaine*, nr. 79.
2. *Ibidem*, p. 33.
3. *Ibidem*.

Aşadar, normele şi practicile instituţionale sunt dezavuate fără a diminua deloc valoarea şi importanţa socială a sportului. În acest caz, regulile jocului în stradă pot fi mai dure, mai rigide, dar se bucură de o mai mare permisivitate socială. Ele corespund exigenţelor celor ce formează acele grupuri.

Pentru autorii studiului aceasta este şi o formă de „autoresponsabilizare”, nu doar o formă primitivă de asociere cu iz contestatar. În ultimă instanţă reţine atenţia faptul că, indiferent de contextul instituţional şi politic (prezenţa sau absenţa cluburilor sportive, devianţele din lumea sportului, politicile locale şi naţionale privind sportul etc.), rămâne constantă ideea unei socializări în cadrul unui grup debarasat de constrângerile instituţionale. Este o formă de libertate asumată prin care tinerii pot socializa şi îşi pot afirma identitatea.

7.2.3. *Socializarea sportivă continuă*

În sociologia contemporană s-a impus şi sintagma de *socializare continuă*. Aceasta numeşte un proces ce se întinde pe parcursul întregii vieţi şi nu este specific doar perioadelor clasice de formare. Fiecare dintre noi funcţionează în registre sociale şi cotidiene diverse, în continuă schimbare. Or, toate acestea arată că adaptarea este una continuă şi nu reprezintă doar un proces unidirecţional. Există, aşadar, o permanentă negociere între noi şi mediu, negociere al cărei rezultat este socializarea. În noul context, socializarea echivalează cu un efort continuu de a construi şi de a trăi în societate.

Fenomenul este vizibil şi în lumea sportului. Oameni de diferite vârste şi din diferite categorii sociale, din medii sociale diferite fac sport[1]. Faptul este susţinut de afirmarea tot mai puternică a unor noi viziuni privind corpul, sănătatea şi performanţa. De această dată,

1. „Mai mult de două treimi dintre francezi declară că practică cel puţin o disciplină sportivă, iar 5,5 milioane de persoane între 15-75 ani participă la competiţii ca membre ale unui club sau ale unei asociaţii” (Gilles Lipovetsky, *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societăţii de hiperconsum*, trad. de Mihai Ungurean, Polirom, Iaşi, 2007, p. 245).

sportul nu este doar profesionalism, performanţă, ci şi plăcere, hobby, activitate recreativă şi terapie.

Într-o excelentă lucrare, *Fericirea paradoxală*, Gilles Lipovetsky surprinde acest fapt prin expresia : „Superman : obsesia performanţei, plăcerile simţurilor”[1].

> S-a terminat cu mitologia bucuriilor transgresive şi senzuale, societăţile noastre n-ar mai recunoaşte, din câte se pare, decât imperativul optimizării sinelui la orice vârstă, în orice situaţie, şi prin orice mijloace. În vreme ce atleţii, întreprinzătorii şi alţi mari câştigători fac figură de eroi, fiecare este somat să fie superactiv şi operaţional în toate privinţele, să-şi maximizeze potenţialele de formă şi sănătate, de sexualitate şi frumuseţe. (…) Idealul autodepăşirii şi al câştigului nu se limitează la câteva sfere ale vieţii sociale ; el invadează acum societatea în ansamblul ei, canibalizând consumul şi modurile de existenţă, intimitatea şi stările de spirit. Toţi dopaţi, toţi îndemnaţi să fie competitivi, să-şi asume riscurile, să intre în top : cultura performanţei se dezlănţuie în absolut toate direcţiile.[2]

Omul modern este sensibil la aceste teme şi, adesea, este dispus să-şi schimbe stilul de viaţă pentru a avea sănătate, pentru a arăta bine şi pentru a fi în formă. Aceste atitudini pot ilustra versiunile moderne ale mitului tinereţii fără bătrâneţe. În plus, faptul că omul modern dispune de mai mult timp liber îl face să se orienteze către diverse activităţi sportive. Socializarea continuă în sport se asociază perfect unui nou stil de viaţă. El poate intra în rutina cotidiană şi contribuie la potenţarea unor calităţi fizice, psihice, sociale, estetice etc. Greu de spus dacă toate acestea anunţă, aşa cum scrie Gilles Lipovetsky, o schimbare majoră de tipul : *existenţa dionisiacă* înlocuită de *existenţa de tip superman*. Însă putem spune cu certitudine că astăzi practicile sportive pătrund mult mai de timpuriu în viaţă şi continuă să reziste, în ciuda multiplelor noastre angajamente şi preocupări. Conştientizăm mai mult decât oricând rolul special al sportului în viaţa noastră.

Dincolo de modă şi de motivaţiile personale, tot mai mulţi dintre noi constată că această socializare continuă prin sport conferă

1. Gilles Lipovetsky, *op. cit.*, p. 228.
2. *Ibidem.*

premisele necesare creşterii calităţii vieţii (sociale şi private). Ea se obiectivează, înainte de toate, prin efectele socializării.

7.3. Efectele socializării în sport

Efectele socializării în sport sunt un fapt recunoscut. Ele se pot observa în mediul sportiv, dar şi în alte contexte sociale. „În acest context sportivofil, întâlnirile la nivel înalt provoacă entuziasm, o fervoare colectivă care nu-şi găsesc echivalent în nici o altă sferă a vieţii sociale. Capabile să scoată în stradă sute de mii de oameni, marile competiţii provoacă incredibile explozii de bucurie colectivă. „«Este cea mai frumoasă zi din viaţa mea», declara cineva după victoria Franţei la Campionatul Mondial de Fotbal”[1]. Astfel de reacţii, de la manifestările zgomotoase şi angajate, până la cele echidistante sau critice, ilustrează spectaculoasele efectele sociale ale acestui fenomen. Pe scurt, aceste efecte ar fi următoarele :

- În primul rând, prin sport se poate *dezvolta un anumit stil de viaţă*. Este ştiut faptul că sportul cultivă un spirit ordonat, organizat şi activ. Disciplina sportivă are finalmente efect nu doar în formarea unor abilităţi sportive, ci şi în conduita, atitudinile şi valorile ce stau la baza unui stil de viaţă. Este situaţia când spiritul sportiv este asumat ca un fapt de viaţă, trăit dincolo de atmosfera clubului, a echipei, de competiţia sportivă. Există, desigur, situaţii când valorile şi disciplina sportivă sunt asumate doar în context sportiv. În acest caz, sportivul poate fi asemenea unui slujbaş extrem de ordonat la serviciu şi cu totul altfel în viaţa privată.
- *Sportul dezvoltă comunicarea şi noile strategii de relaţionare*. Pentru multe persoane, acest fapt poate fi un efect terapeutic. Nu întâmplător părinţii copiilor timizi, cu probleme de comunicare, preferă adesea să-şi îndrepte copiii către sporturile de echipă. Cert este că logica jocului sportiv în general şi al jocului în echipă, în mod deosebit, produce modificări evidente în modul

1. Gilles Lipovetsky, *op. cit.*, p. 240.

de comunicare şi relaţionare al individului. Prin intermediul jocului şi al competiţiei sportive, omul poate căpăta încredere în sine şi poate să încerce noi formule de relaţionare în aşa fel încât să-şi pună în valoare potenţialul şi calităţile. Dorinţa de apartenenţă şi de recunoaştere este cea care îl determină să-şi modeleze mereu discursul şi modul de relaţionare.

- *Sportul reduce tensiunile individuale şi sociale.* Socializarea în sport poate funcţiona şi ca o supapă de defulare a unor tensiuni individuale şi sociale. Neîmplinirile, frustrările, dorinţele ascunse, violenţa etc. – convertite în sport – pot ameliora simţitor starea individului, dar şi atmosfera socială. În această privinţă, socializarea în/prin sport reprezintă o modalitate de îmblânzire a violenţelor şi tensiunilor sociale, o formă de evadare din cotidianul constrângător. Se constată, de pildă, că practicarea sportului la nivelul maselor nu mai valorizează în aşa mare măsură valorile competiţionale. El devine un prilej de manifestare într-un registru care-ţi permite să experimentezi „senzaţii tari", aventura, eliberarea.
- *Sportul cultivă spiritul de echipă şi sporeşte încrederea în sine*. Fără îndoială, cel mai mare câştig al socializării în sport este acela că dezvoltă în noi ideea de apartenenţă socială şi spiritul de echipă. Graţie jocului şi sportivii şi suporterii devin solidari. Dobândesc o mare încredere în ei înşişi. Împărtăşesc valori şi idealuri comune. Astfel, pot evita în mod semnificativ absenţa controlului social şi pericolul comportamentelor deviante/delincvente.

Capitolul 8

Devianţă şi control social în lumea sportului

8.1. Devianţa şi delincvenţa în sport

Deşi la nivelul simţului comun problematica devianţei are o conotaţie profund negativă (este asociată cu faptele reprobabile, delictele, infracţiunile, cu o formă de patologie socială), studiul sociologic al acesteia demonstrează că devianţa nu este nici bună, nici rea, prin ea însăşi, ci prin judecăţile şi evaluările noastre. Mai mult, Émile Durkheim argumentase cu mult timp în urmă faptul că devianţa, între anumite limite, este un fapt social normal[1]. La fel se întâmplă şi cu prezenţa devianţei în lumea sportului.

1. Émile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, trad. de Dan Lungu, Polirom, Iaşi, 2002. Sociologul francez enunţă trei reguli prin care se poate distinge normalul de patologic :
   a) „Un fapt social este normal pentru un tip social determinat, considerat într-o fază determinată a dezvoltării sale, atunci când se produce în media societăţilor din această specie, comparate în faza corespunzătoare a evoluţiei lor".
   b) „Rezultatele metodei precedente pot fi verificate arătând că generalitatea fenomenului depinde de condiţiile generale ale vieţii colective în timpul social considerat".
   c) „Verificarea este necesară mai ales când acest fapt se referă la o specie socială a cărei evoluţie este complet parcursă" (pp. 102-102).

Studiul devianţei în sport îşi propune să descopere regularităţi ale comportamentului uman (de exemplu, atitudini de acceptare sau de respingere a Celuilalt) în contexte sportive bine delimitate, care definesc o *ordine socială*. Această ordine socială generată de obiceiuri, cutume, norme şi regulamente sportive nu numeşte în mod necesar *societăţile conformiste*, ci mai curând *societăţile dinamice*. Atitudinile pro şi contra se înscriu în logica de funcţionare a socialului. Acest fapt subliniază atât caracterul dinamic al societăţii şi al indivizilor, cât şi permanenta ajustare între actorii sportivi şi regulile sociale, respectiv cele din lumea sportului.

Practic, ne este imposibil să gândim o competiţie sportivă fără manifestări de susţinere şi apreciere, de aprobare şi respingere. Aici, mai mult decât în alte contexte, atitudinile de acceptare sau de respingere sunt mai vizibile şi mai uşor de analizat.

De pildă, vom putea observa în timpul unui meci manifestări dintre cele mai diverse : ţipete de bucurie, sloganuri, ovaţii, înjurături şi atitudini variate. În general, aceste forme de exprimare ar putea fi catalogate ca adevărate *fapte deviante*, plasate firesc în afara competiţiilor sportive. Totuşi, între anumite limite, aceste manifestări (adesea discutabile) din spaţiul competiţiilor sportive sunt acceptate ca făcând parte dintr-o anumită ordine specifică lumii sportului.

Pe de o parte, este vorba despre o ordine la nivel macrosocial. Aici, sportul este văzut ca o supapă de defulare a multor frustrări şi tensiuni pe care individul le acumulează într-o societate constrângătoare. Pe de altă parte, însăşi competiţia sportivă, prin regulile sale de desfăşurare, prin energiile şi pasiunile pe care la angajează, presupune o anumită relaxare în ceea ce priveşte manifestările individului în spaţiul social.

Astfel, principalele criterii sociologice în funcţie de care evaluăm un fapt sportiv ca fiind deviant sau nu sunt următoarele :

a) normele legale ;
b) regulile şi regulamentele ;
c) obiceiurile ;
d) tradiţiile ;
e) moravurile ;
f) cutumele.

Toate acestea alcătuiesc un „context normativ şi valoric” specific fiecărui sport în parte. Nu putem evalua comportamentul unui sportiv care practică boxul la fel cu cel al unui sportiv care practică tenisul. Cu totul diferit este şi comportamentul unui şahist. Fiecare dintre aceştia funcţionează în contexte sportive diferite, respectă norme şi reguli diferite, îşi asumă comportamente specifice.

Din cele arătate mai sus rezultă că devianţa este un fenomen care comportă mai multe interpretări şi definiri. Acest lucru este justificat de o serie de variabile care ţin mai curând de un întreg *cod cultural*. De pildă, se vorbeşte despre *sport de performanţă*, *sport al minţii*, despre *sport de întreţinere*, *luptă sportivă*, despre *competiţii sportive*, *artă sportivă*, *spectacol sportiv* etc.

În spatele acestor nenumărate formulări şi expresii verbale descoperim o serie de indicii privind percepţiile şi aşteptările sociale în legătură cu un sport sau altul. La momentul actual, reglementările şi valorile cultivate de domeniul sportiv reflectă mai mult sau mai puţin vizibil toate valorile, cutumele, obiceiurile şi simbolurile legate de sport existente în societate.

Aşadar, un rol important în definirea şi analizarea devianţei în sport îl are *sistemul de referinţă*. Aceasta înseamnă că analiza fenomenului deviant dintr-un sport va ţine seama de contextul normativ şi valoric ce guvernează acel sport. Desigur, toate acestea se circumscriu într-un context social mai amplu, specific întregii societăţi. Ţinând seama de această pluralitate a sistemelor de referinţă, sociologii oferă definiţii destul de neutre devianţei :

- Cătălin Zamfir şi Lazăr Vlăsceanu definesc devianţa ca „*orice act, conduită sau manifestare care violează normele scrise sau nescrise ale unei societăţi ori ale unui grup social particular*”[1].
- *„Devianţa este ansamblul conduitelor şi stărilor pe care membrii unui grup le judecă drept neconforme cu aşteptările, normele sau valorile lor, şi care, în consecinţă, riscă să trezească din partea lor reprobare şi sancţiuni”*[2].

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *op. cit.*, p. 167.
2. Raymond Boudon, *Tratat de sociologie*, trad. de Delia Vasiliu şi Anca Ene, Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 440.

- *„… pentru sociologi, devianţa este cel mai bine privită nu ca un tip de persoană, ci mai degrabă ca o proprietate formală a situaţiilor şi sistemelor sociale. Nu există vreo convenţie fixă asupra naturii devianţei…”*[1].

***

Dintre cele prezentate până acum rezultă următoarele :

a) Nu orice comportament care nu respectă norma poate fi automat stigmatizat ca deviant. Devianţa, în acest caz, s-ar confunda cu inovaţia.
   Exemplu : o săritură spectaculoasă la patinaj artistic, care presupune un grad înalt de dificultate şi care nu este cuprinsă în inventarul de mişcări obligatorii, deşi deviantă în raport cu norma, poate să aducă *un plus de noutate*, să determine *un nou stil* sau *noi standarde de evoluţie.* Unii sportivi pot utiliza metode tehnice neconvenţionale pentru a atinge performanţa.
b) Nu tot ceea ce este deviant în raport cu unele norme este rău şi condamnabil.
   Exemplu : faptul că în cadrul competiţiilor sportive se pot folosi simboluri vestimentare şi accesorii diferite, care pot deranja în situaţii obişnuite, nu înseamnă că avem de-a face cu un fenomen deviant.
c) Devianţa se poate întâlni în toate timpurile şi în orice spaţiu sociocultural. Mai mult, ea poate caracteriza orice persoană în diferite ipostaze ale existenţei sale.
   Exemplu : fiecare dintre noi, în copilărie, adolescenţă sau la maturitate, a făcut gesturi sau a avut comportamente care au venit în conflict cu aşteptările şi normele grupului de apartenenţă, ale familiei, instituţiei etc.
d) Orice fenomen delincvent este şi unul deviant, dar nu orice fenomen deviant este automat şi delincvent (presupune încălcarea voită a normelor şi regulilor). Devianţa are o arie mult mai cuprinzătoare şi nuanţată decât delincvenţa. Cea de-a doua presupune încălcarea normelor scrise ale unui grup, societăţi, organizaţii.

1. Oxford, *Dicţionar de sociologie*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003, p. 168.

8.2. Tipuri de devianţă în sport

Cele mai întâlnite *clasificări* ale devianţei surprind şi ele complexitatea fenomenului. Propunem aplicarea lor (şi) în lumea sportului :

8.2.1. *Devianţa pozitivă şi devianţa negativă în sport*

Patrick Mignon[1] arată că studiul devianţei în sport trebuie să ţină seama de două elemente : pe de o parte de faptul că *normele sociale se reflectă în lumea sportului*, iar pe de altă parte, de faptul că *ideile*, *comportamentele şi întregul sistem de practici şi reprezentări sociale se situează între două limite : nonconformismul* şi *hiperconformismul*.

Autorul francez constată un fapt oarecum paradoxal, valabil pentru sport. Aici devianţele nu sunt neconforme : ele survin ca urmare a unui hiperconformism (ataşamentul prea puternic faţă de o echipă, un club, un sportiv, dorinţa prea mare de a atinge performanţa, ataşamentul faţă de spectacolul sportiv etc.).

Acest hiperconformism din lumea sportului este asociat de J. Coakley[2] unei *devianţe pozitive*. Se raportează astfel o serie de fapte şi comportamente socotite deviante unor calităţi sportive deosebite : spirit de sacrificiu, perseverenţă, dăruire, angajament total, acceptarea riscului, dorinţa de a obţine noi performanţe etc. De la neglijarea sănătăţii şi a familiei până la consumul de substanţe şi violenţă, toate pot fi argumentate drept forme ale devianţei pozitive.

1. Patrick Mignon, „Dopage et socialisation sportive”, în *Éducation physique et sport*, nr. 314/2005, pp. 59-63.
2. J. Coakley, P. Donnelly (coord.), *Inside sport*, Routledge, Londra, 1999.

Dacă sistemul de referinţă în analiza devianţelor sportive este obţinerea performanţei şi victoria, atunci multe dintre formele de devianţă sportivă se pot asocia unei *devianţe pozitive.* Totuşi, statutul de sportiv şi contextul competiţional şi social implică şi respectarea unor reguli şi norme. Din această perspectivă, devianţa se referă la un nonconformism.

Pentru a determina tipul de devianţă (pozitivă sau negativă), criteriul conformităţii nu este unul pe deplin convingător. La fel ca devianţele sociale, devianţa sportivă poate fi pozitivă sau negativă, în funcţie de efectele sale asupra sportivului, dar şi asupra mişcării sportive din care sportivul face parte.

Atunci când sunt puse sub semnul întrebării fundamentele unei ordini sportive stabilite, când devianţa produce modificări majore şi de substanţă, acceptate de majoritate, atunci putem vorbi de o *devianţă pozitivă*. În această situaţie, *devianţa pozitivă* este echivalentă cu *schimbarea socială în sport*.

Exemplu : atunci când unele manifestări şi atitudini pun sub semnul întrebării regulamentele ce guvernează un joc sportiv, organizarea unei competiţii, felul cum se face selecţia jucătorilor etc., chiar dacă sunt în afara cadrului legal, ele pot provoca schimbări importante în domeniul sportului.

Devianţa negativă se manifestă atunci când se încalcă *ordinea socială şi cea din domeniul sportului*, *fără a produce ceva nou*, *creativ*.

Exemplu : violenţa generată de confruntările sportive, ce are drept consecinţe vătămarea corporală, distrugerea de bunuri etc.

8.2.2. *Devianţa primară şi devianţa secundară în sport*

Această distincţie a fost introdusă pentru prima oară în 1951 de către Edwin Lemert în lucrarea *Social Pathology*. Clasificarea ţine cont de factorul *intenţionalitate umană*, dar şi de *consistenţa şi persistenţa fenomenului deviant în timp*.

Devianţa primară „se referă la diferenţierea marginală, temporară şi puţin semnificativă”[1]. În sport este vorba de formele uşoare de

1. Oxford, *Dicţionar de sociologie*, ed. cit., p. 169.

devianţă, care sunt generate de competiţia şi atmosfera sportivă. Ele au un caracter spontan şi episodic.

Exemplu : ţipetele, injuriile, ţinuta excentrică, manifestările zgomotoase etc.

Devianţa secundară „este de substanţă, centrală şi copleşitoare”[1]. În cazul fenomenului sportiv este vorba despre acea devianţă ce are un efect profund asupra sportivilor, cluburilor, dar şi asupra celor ce urmăresc spectacolul sportiv.

Exemplu : amintim aici violenţele de pe terenul de joc, din tribune şi cele din afara tribunelor, fenomenul dopajului, mita pentru obţinerea rezultatelor dorite, traficul de influenţă, falsul şi uzul de fals, şantajul etc.

Există, aşadar, un nucleu al devianţei reprezentat de delincvenţă (devianţă delincvenţională), peste care se suprapun formele mai uşoare de devianţă. Astfel, delincvenţa în sport s-ar asocia cu *încălcarea cadrului legislativ în vigoare*, pe când devianţa nondelincvenţională ar viola doar normele, valorile, cutumele şi obiceiurile care nu sunt cuprinse în formulele legale.

Dacă *devianţa delincvenţională* este una condamnată şi pedepsită direct prin lege, simpla devianţă comportă un tratament diferit. În cel de-al doilea caz – cel al *devianţei nondelincvenţionale* – deviantul va suporta tratamentul social : stigmatul, oprobriul public, marginalizarea. În sport, acest fapt ar echivala cu afectarea imaginii sportivului şi a clubului, cu scăderea cotei pe piaţă a sportivului, cu slaba audienţă a unei manifestări sportive, cu scandaluri publice etc.

8.2.3. *„Devianţa tolerată” în sport*

O situaţie interesantă apare atunci când se constată fenomenul de tolerare a devianţei. *Devianţa tolerată* „semnifică situaţiile paradoxale care implică acceptarea unor devianţi care fac rău grupului în ansamblu şi fiecărui membru al său”[2]. Cu toate acestea, respectivii devianţi sunt acceptaţi şi toleraţi.

1. Oxford, *Dicţionar de sociologie*, ed. cit., p. 169.
2. Ştefan Boncu, *Devianţa tolerată*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 2000, p. 150.

Explicaţiile posibile sunt gândite şi formulate din două puncte de vedere :

a) *Din punct de vedere sociologic*, prezenţa unor devianţi într-un grup sportiv, de exemplu, este benefică pentru că :
   - asigură coeziunea grupului ;
   - constituie un factor de dinamizare a relaţiilor dintre subalterni şi şefi, precum şi a celor dintre membrii întregii comunităţi ;
   - sunt o sursă de creativitate şi inovaţie.

O astfel de prezenţă a faptului deviant, chiar dacă încalcă normele şi bulverseasă oarecum funcţionalitatea grupului, devine un semn al normalităţii. Grupul social îşi revine prin mecanismele de reglaj interior.

Cu alte cuvinte, din punct de vedere sociologic, prezenţa devianţei într-un grup nu este un motiv de înlăturare a acesteia câtă vreme este ţinută sub control. Pericolul este neglijabil atât timp cât acest tip de devianţă nu ofensează sentimentele colective prin încălcarea excesivă a normei.

Exemple : în lucrarea *Devianţa tolerată*, Ştefan Boncu aduce în atenţie un studiu al lui Hanke şi Saxberg, autori care s-au ocupat de indivizii izolaţi din diverse întreprinderi din Statele Unite şi Japonia. Concluziile la care au ajuns cei doi cercetători sunt următoarele :

- indivizii devianţi sunt, uneori, mai creativi ;
- au idei care pot rezolva cu succes unele probleme ale grupului ;
- au un comportament stimulativ pentru grup ;
- sunt mai productivi.

Iată deci suficiente motive pentru ca ei să fie toleraţi şi într-un grup sportiv. Astfel, excentricităţile, ciudăţeniile, şicanele şi alte ieşiri nevinovate ale unor sportivi sunt tolerate de echipă. Condiţia este ca sportivul tolerat să fie realmente unul valoros. Se vorbeşte, de pildă, de Ilie Năstase că ar fi fost un sportiv genial în tenis, dar care avea multe ieşiri şi ciudăţenii pe teren. Există, aşadar, un real efect compensator al acestor excentricităţi tolerate, mai ales în cazul competiţiilor sportive de înalt nivel valoric.

b) *Din perspectiva psihologiei sociale,* devianţa tolerată pune în evidenţă alte dimensiuni ale fenomenului sportiv, cum ar fi :

- naturalizarea deviantului ;
- probleme legate de statut ;
- devianţă şi pedeapsă.

Naturalizarea deviantului reprezintă o formă de „strategie de a împiedica ofensiva ideilor deviante”[1]. În acest caz, grupul sportiv are rol terapeutic. Nu de puţine ori copiii cu manifestări deviante sunt îndrumaţi către diferite sporturi pentru a-şi modela comportamentul în contextul coexistenţei într-un grup. Nu doar performanţa este cea care poate genera tolerare, ci şi intenţia grupului de a modifica comportamentul deviant al unui membru al său.

Naturalizarea unui deviant este susţinută şi de justificările conferite devianţei. Ea este privită fie ca o consecinţă a condiţiilor şi conjuncturilor sociale, fie ca o disfuncţie fiziologică, ca un simptom al stresului sau al altor factori de acest gen. Sunt numeroase cazurile din lumea sportului în care conduitele deviante sunt justificate în acest mod. Primind o astfel de argumentare, conduita se „normalizează” (este justificabilă), dar nu devine un model în sine. Ea este tolerată.

Pe de altă parte, psihologii sociali au observat că toleranţa diferă în funcţie de statutul deviantului. Celor cu un *statut* mai ridicat, cu atât mai mult sportivilor, li se permite o mai mare doză de nonconformism[2]. Faptul este vizibil mai ales în cazul sportivilor de înaltă performanţă : de la întârzierile la antrenamente, până la alte comportamente mai puţin ortodoxe. Şi pedepsele care se aplică sportivului ce are un statut social mai ridicat sunt mai blânde în cazul devianţelor mici, dar sunt mult mai aspre în cazul devianţelor mari. (Vezi cazul Adrian Mutu)

Pentru a ilustra acest fapt este suficient să contabilizăm în gazetele sportive româneşti şi internaţionale tratamentul de care se bucură sportivii titraţi. Ele respectă întru totul această „formulă” a tolerării şi pedepselor.

Ideea de tolerare a devianţei, aşa cum reiese din lucrarea psihologului ieşean Ştean Boncu, gravitează în jurul unor concepte precum :

1. Mugny, *apud* Ştefan Boncu, *op. cit.*, p. 152
2. E.P. Hollander s-a ocupat în cercetările sale de devianţii cu statut înalt şi tolerarea lor de către grup. În acest sens, el a elaborat *teoria creditului idiosincrazic*. Conform acesteia, indivizii devianţi se bucură de o mai mare toleranţă, cu cât au un statut social mai înalt.

conflictul normativ, *reactanţa psihologică*, *coeziunea de grup*, *dilema socială*, *ignoranţa pluralistă* etc. Toate acestea nu fac decât să întărească ideea acceptării unei normalităţi a devianţei în societate (inclusiv în sport), atunci când ea nu depăşeşte limita de suportabilitate a societăţii prin incidenţă şi gravitate.

8.2.4. *Infracţiuni şi delicte în sport*

Plecând de la tipologia clasică a actelor deviante, enunţată de Maurice Crousson[1], identificăm în sport următoarele tipuri de devianţă :

a) *Infracţiunile şi delictele* (omucideri, violenţă şi agresivitate, furt, trafic de influenţă, fals şi uz de fals, trucarea sau cumpărarea unor meciuri etc.).
b) *Sinuciderea* (exemplu clasic : mulţi maghiari şi brazilieni s-au sinucis după ce echipele lor naţionale au pierdut meciuri importante din cadrul anumitor campionate mondiale de fotbal).
c) *Consumul de droguri şi toxicomania* (consumul de droguri sau alcool, farmacodependenţa). În sport, problematica dopajului este una de mare actualitate. Folosirea substanţelor pentru creşterea potenţialului sportivilor în competiţii este un fapt cunoscut şi combătut, atât de lege, cât şi de opinia publică.
d) *Transgresiunile sexuale* (prostituţie, homosexualitate, pornografie, adulter etc.).
e) *Toate abaterile intenţionate şi neintenţionate de la normele scrise sau nescrise ale grupului*, *comunităţii sau societăţii*.

Toate formele devianţei prezentate mai sus sunt categorii sintetice, fiecare dintre ele putând înregistra variate forme de manifestare. De exemplu, consumul de alcool din tribune se poate asocia cu comportamente agresive şi violente. La fel, consumul de substanţe dopante poate duce la depresii sau la alte efecte devastatoare pentru sănătatea sportivului.

1. Raymond Boudon (coord.), *Tratat de sociologie*, trad. de Delia Vasiliu şi Anca Ene, Humanitas, Bucureşti, 1997, pp. 439-440.

8.3. Dopajul şi fascinaţia performanţei sportive

8.3.1. *Dopajul. Definire şi evoluţie*

Problematica consumului de droguri şi substanţe cu scopul de a obţine anumite rezultate în plan fizic, psihic şi spiritual nu este deloc nouă, aşa cum s-ar putea crede. Întâlnim în societăţile arhaice, în cuprinsul ritualurilor magico-religioase de iniţiere, sau cu ocazia marilor sărbători, semnificative fenomene de consum al unor narcotice şi halucinogene.

Scopul utilizării lor în acea vreme era obţinerea extazului, accesul la cuprinsul tainic şi periculos al lumilor multidimensionale, potenţarea unor capacităţi senzoriale, psihice, dar şi a celor fizice, vindecarea unor maladii. Dansurile rituale, de pildă, erau istovitoare, iar participanţii consumau substanţe halucinogene. La fel, iniţierea băieţilor presupunea, printre altele, învăţarea tainelor vânătorii. Acest fapt presupunea înfrângerea temerilor, o anumită disponibilitate mentală, psihică şi fizică, fapt consistent întreţinut de consumul unor substanţe.

În mediul tradiţional românesc, de pildă, existau persoane care cunoşteau secretul plantelor şi ştiau cum să le folosească pentru a vindeca, a alunga frica, pentru a creşte capacităţile fizice sau potenţa bărbaţilor, ori pentru a uşura naşterea. Nici gladiatorii romani, se pare, nu ezitau să folosească tot felul de substanţe pentru a învinge în dura confruntare. Mai târziu a dispărut componenta magico-religioasă, dar s-a dezvoltat potenţialul terapeutic şi stimulativ al consumului de substanţe.

Cu timpul, pe măsură ce s-a dezvoltat industria farmaceutică, ideea că se pot obţine performanţe sporite[1] cu ajutorul unor substanţe a început să-i fascineze pe cei ce lucrează în cercetare şi domenii de vârf[2], dar şi pe cei ce funcţionează în spaţiul competiţional. Dorind

1. Vezi în acest sens Ioan Drăgan, *Medicina sportivă*, Editura Medicală, Bucureşti, 2002.
2. În 10 aprilie 2008, France 24 transmitea un sondaj interesant. Un studiu online făcut de revista *Nature* pe un eşantion de 1.427 persoane în SUA arată că 20% dintre cercetătorii ştiinţifici de varii formaţii au afirmat că

să potenţeze capacităţile intelectuale, psihice şi fizice, noile tehnologii anunţă noi posibilităţi.

Ideea mitică a supraomului[1], enunţată în atâtea formule ideologice, este readusă în plină actualitate de noile descoperiri ştiinţifice. În sport, folosirea substanţelor pentru creşterea potenţialului sportivilor este remarcată odată cu începutul secolului XX. Sportivii japonezi foloseau substanţe vasodilatatoare în acest scop. Mai târziu, după cel de-al doilea război mondial, s-au folosit amfetaminele şi psihostimulentele. Astăzi, graţiei industriei genetice, posibilităţile de fabricare s-au diversificat foarte mult.

Un articol publicat pe Agenţia Naţională de Ştiri în 1.08.2008 purta următorul titlu : *Modificările genetice – forma de dopaj pentru atleţii din viitor sau şi din prezent* ? Preluând o informaţie prezentă în prestigioasa publicaţie *The Economist*, ştirea aduce în prim-plan o dublă problemă a dopajului :

a) posibilităţile nelimitate de îmbunătăţire a performanţelor graţie noilor tehnologii ;
b) dificultatea depistării dopajului prin metodele cunoscute.

„În ceea ce priveşte lumea sportului, principala transgenă ce ar putea fi folosită pentru îmbunătăţirea performanţelor atletice este *gena eritropoietinei* (EPO – un hormon ce reglează producerea de globule roşii în sânge, celule ce oxigenează sângele şi măresc capacitatea de efort a organismului).”[2] Teoria este susţinută de Jim Rupert, un expert antidoping de la University of British Columbia.

Pastilele cu EPO au apărut încă din anii ’80 şi au fost folosite de competitori în întreceri sportive ce necesită rezistenţă crescută la

au utilizat produse farmaceutice pentru a obţine performanţe intelectuale şi pentru a învinge somnul. Motivaţia principală a acestora este dorinţa „de a-şi îmbunătăţi concentrarea”. 60% dintre respondenţi au susţinut că folosesc cu regularitate medicamente în acest sens (săptămânal).

1. Această idee a fost speculată şi în domeniul sportiv. „Institutul Central de Medicină Sportivă din Berlinul de Est este un veritabil minister al dopajului. Două mii de persoane lucrează zi şi noapte pentru elaborarea unor programe de dopaj, pentru singurul scop ghidat de ideologie : să demonstreze superioritatea estului asupra vestului.” (N. Guillon, G. Nicolet, *Le dopage*, Flammarion, Paris, 2000)
2. *Ibidem*.

efort, aşa cum este, de exemplu, ciclismul. Însă dacă organismul atletului ar putea fi stimulat să producă mai multă eritropoietină prin intermediul transgenelor, această formă de dopaj ar fi imposibil de detectat, cel puţin în prezent.

> Ea este de preferat variantei de a introduce în organism un surplus de eritropoietină prin intermediul pastilelor. Introducerea în organism a unui surplus de eritropoietină este considerată dopaj şi este interzisă. Însă aceste interdicţii nu pot fi aplicate decât în cazul în care există metode de testare care pot distinge între eritropoietina produsă în mod natural în organismul atletului şi eritropoietina sintetică introdusă în organism prin consumarea unor pastile.[1]

Acuzele aduse în 2006 antrenorului german Thomas Springstein cum că a folosit astfel de metode pentru elevii săi demonstrează receptivitatea sportului faţă de noile procedee genetice. Aceeaşi agenţie de ştiri prezintă şi poziţia Agenţiei Mondiale Antidoping (AMAD) care, încă din 2003, anticipa rolul geneticii în dopaj printr-o rezoluţie care interzicea „folosirea în scopuri neterapeutice a genelor, a elementelor genetice şi/sau a celulelor care au capacitatea de a îmbunătăţi performanţele atletice”[2].

Ţinând seama de evoluţia fenomenului, nu avem o definiţie clară a dopajului. Există mai multe formule legale prin care se precizează ce este acest fenomen în lumea sportului, însă problema este ameliorată în permanenţă datorită permanentelor descoperiri în acest domeniu.

***

Prima definiţie a dopajului a fost dată în 1963 : „Se consideră dopaj utilizarea de substanţe sau a tuturor mijloacelor destinate creşterii artificiale a randamentului, în vederea sau cu ocazia competiţiei şi care poate aduce prejudicii eticii sportive şi integrităţii fizice a atletului[3]”.

Această primă definiţie se axează pe două mari aspecte : scopul utilizării, respectiv creşterea randamentului sportiv şi prejudicierea

1. N. Guillon, G. Nicolet, *op. cit*.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.

eticii sportive. Ea nu pomeneşte nimic de o serie de aspecte speciale precum : folosirea unor substanţe pentru tratarea unor afecţiuni, consumul neintenţionat şi în necunoaştere de cauză etc. Practic, multe dintre produsele farmaceutice aflate pe piaţă şi necesare în tratarea unei boli pot fi puse sub embargou.

Prima lege franceză împotriva dopajului, din 1965, defineşte dopajul ca „utilizarea conştientă unei substanţe determinate prin regulamentul administraţiei publice că este destinată creşterii artificiale şi temporare a posibilităţilor fizice şi susceptibilă de a afecta sănătatea[1]".

Aliniindu-se la modelele internaţionale în vigoare, Legea 227/2006 din România privind prevenirea şi combaterea dopajului în sport, articolul 1, aliniatul 2, prevede următoarele :

> Constituie încălcări ale reglementărilor antidoping următoarele fapte :
> a) Prezenţa unor substanţe interzise sau a metaboliţilor acesteia ori a markerilor lor în proba biologică provenită de la un sportiv.
> b) Utilizarea sau tentativa de a utiliza o substanţă interzisă sau o metodă interzisă[2] ;
> c) Refuzul sau neprezentarea nejustificată pentru prelevarea de probe după primirea invitaţiei la controlul doping, în conformitate cu reglementările antidoping, sau evitarea în orice mod a prelevării probelor.
> d) încălcarea reglementărilor în vigoare referitoare la disponibilitatea sportivului pentru controalele doping în afara competiţiei, prin nedeclararea de către sportiv a informaţiilor necesare despre locurile unde poate fi găsit şi neparticiparea la efectuarea controalelor doping în afara competiţiei planificate pe baza dispoziţiilor legale în vigoare.
> e) falsificarea sau tentativa de a falsifica orice parte a controlului doping.
> f) deţinerea de substanţe şi/sau de metode interzise.
> g) traficarea oricărei substanţe sau folosirea unor metode interzise.
> h) administrarea sau tentativa de a administra o substanţa interzisă oricărui sportiv sau utilizarea unei metode interzise asupra oricărui sportiv ori asistarea, instigarea sau orice formă de complicitate referitoare la orice încălcare a faptelor prevăzute la lit. a)- g)[1].

1. N. Guillon, G. Nicolet, *op. cit*.
2. Vezi în acest sens lista cu substanţe interzise a Agenţiei Mondiale Anti-Doping în *Codul Mondial Antidoping din 2009*.

Acestei legi i se mai anexează o întreagă listă de substanţe interzise, listă care comportă anual ajustări şi modificări. Permanenta modificare şi evaluare a substanţelor şi a metodelor de control antidoping introduce o mare doză de incertitudine în ceea ce priveşte definirea acestei forme de *devianţă sportivă*. Faptul este surprins şi în următoarea formulare : „Stranie luptă de a înfrunta indefinitul. Nu există, în fapt, nici o definiţie a dopajului la nivel olimpic"[2].

8.3.2. *Dopajul în sport. Explicaţii şi analize*

În ciuda existenţei unei legislaţii la nivel mondial şi a unor organisme speciale care se ocupă cu controlul, prevenţia şi pedepsirea dopajului, fenomenul este departe de a fi controlat în totalitate sau eradicat. Aşa cum am arătat mai sus, se prefigurează noi forme şi metode de creştere a performanţei pentru care nu există metode specifice de depistare. Statisticile susţin acest fapt.

Tabelul 1. *Evoluţia dopajului la Jocurile Olimpice*

	Nr. sportivi controlaţi	Nr. de cazuri pozitive
J.O. de la Montréal – 1976	1.786	11
J.O. de la Moscova – 1980	1.645	0
J.O. de la Los Angeles – 1984	1.507	12
J.O. de la Seul – 1988	1.598	10
J.O. de la Barcelona – 1992	1.848	5
J.O. de la Atlanta – 1996	1.799	0
J.O. de la Sydney – 2000	2.000	9

Sursă : C. Louveau, Muriel Augustini, Pascal Duret, Paul Irlinger, Anne Marcellini, *Dopage et performance sportive. Analyse d'une pratique prohibée*, INSEP, Paris, 1999.

1. *Monitorul Oficial*.
2. N. Guillon, G. Nicolet, *op. cit*.

Tabelul 2. *Evoluţia dopajului în România*

Anul	Nr. de teste	În cadrul competiţiei	În afara competiţiei	Nr. de cazuri de dopaj
2009 (ian.-febr.)	1.549	958	591	
2008	3.049	1.669	1.380	22
2007	3.016	1.481	1.535	21
2006	2.438	1.235	1.203	8

Sursă : Agenţia Naţională Anti-Doping

Statisticile prezentate mai sus ilustrează o prezenţă constantă a cazurilor de dopaj, în ciuda interdicţiilor şi pedepselor practicate. Prezentăm câteva explicaţii[1] ale acestui fapt.

8.3.2.1. *Dopajul – un fenomen normal ?*

Ţinând seama de constanţa rezultatelor statisticilor ultimilor ani privind dopajul, putem spune că ele indică un „prag de normalitate". Înţelegem această normalitate în sensul dat de sociologul francez Émile Durkheim[2]. El a sesizat relativitatea noţiunilor de *normal* şi *patologic*, fie că este vorba de stări fiziologice sau de probleme sociale.

> În mod obişnuit, suferinţa este privită ca un indiciu al bolii ; cu certitudine că, în general, există o legătură între aceste două etape, dar una variabilă şi imprecisă. Există, de exemplu, diateze grave nedureroase, pe când afecţiuni minore, cum ar fi intrarea unei aşchii de lemn în ochi, produc un adevărat chin. În unele cazuri, chiar lipsa durerii sau, mai mult, plăcerea sunt semne ale bolii.[3]

La fel ca şi crima (în sens penal), dopajul este un fapt social deviant. Fără îndoială, el cade sub incidenţa patologicului. Este un

1. Pentru mai multe explicaţii teoretice privind consumul de droguri în general, vezi Sorin M. Rădulescu, Cristina Dâmboianu, *Sociologia consumului şi abuzului de droguri*, Lumina Lex, Bucureşti, 2006, pp. 182-222.
2. Émile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, trad. de Dan Lungu, Polirom, Iaşi, 2002.
3. *Ibidem*, p. 86.

fenomen ce a însoţit lumea sportului încă de la începuturi în diverse versiuni. Dacă gândim evoluţia sportului într-un trend pozitiv, atunci am fi tentaţi să credem că numărul cazurilor de dopaj se va reduce şi, treptat, va dispărea. Statisticile nu ne confirmă acest fapt.

Parafrazându-l pe Durkheim, care a făcut o interesantă analiză sociologică a crimei, am putea spune că *dopajul este un fenomen social normal şi necesar.* Argumentele aduse de cunoscutul sociolog în sprijinul acestei şocante afirmaţii vin să lămurească lucrurile.

„Crima este deci necesară. Ea este legată de condiţiile fundamentale ale oricărei vieţi sociale, dar, tocmai de aceea, ea este utilă ; căci aceste condiţii de care ea depinde sunt ele însele indispensabile evoluţiei normale a moralei şi a dreptului."[1] Mai precis, crima este normală atunci când nu depăşeşte rata suportabilă social şi uman de membrii unui grup, a unei comunităţi sau societăţi.

Afirmaţia este valabilă şi în cazul dopajului. În lumea sportivă dopajul provoacă numeroase *sentimente de ofensă* : pe de o parte nemulţumirea sportivilor, care se simt trişaţi în competiţii, iar pe de altă parte, scandalurile mediatice cu acest subiect.

Mai mult, putem spune că, la nivel social, fenomenul *ofenseză şi sentimente colective*. Aceste ofense şi sentimente de nedreptate generate de dopaj pot fi liniştite de pedepsele legale în vigoare[2]. Acestea nu vor reuşi niciodată să elimine fenomenul, dar vor reuşi să-l menţină sub control, la un nivel de suportabilitate. Se vor conferi astfel sentimente de linişte şi securitate celor ce se simt ofensaţi. Tocmai această constanţă a fenomenului numeşte *normalitatea socială a dopajului*.

Aplicând sportului teoria durkeimiană a normalului şi patologicului, putem avansa, cu titlu de ipoteză, următoarele idei. Dacă, prin absurd, ar dispărea dopajul, atunci alte stări mai slabe de conştiinţă vor lua locul celor dintâi. Atunci simplele abateri de la etica sportivă vor stârni adevărate ofense şi vor fi catalogate ca adevărate crime. Toate acestea pentru că sportul este un fenomen social de mare amploare. El presupune existenţa unor structuri, un

1. Émile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, ed. cit., p. 108.
2. În cazul cazurilor de dopaj rezolvate din România, cea mai întâlnită pedeapsă este cea de suspendare din activitatea sportivă şi competiţională pe o perioadă de doi ani.

regim de funcţionare, reguli şi norme, un sistem de sancţiuni şi pedepse, dar şi de premiere a reuşitelor.

Aşadar, pe lângă efectele nocive deja legiferate, există unele efecte benefice al dopajului. Ele sunt valabile în cazul consumului moderat, atât timp cât fenomenul nu ia proporţii :

- Îndeamnă instituţiile şi organizaţiile sportive să se organizeze mai bine şi să exercite un control mai eficient.
- Contribuie la perfecţionarea sistemului legislativ.
- Contribuie la gândirea de noi strategii de organizare a competiţiilor sportive.
- Contribuie la găsirea de noi metode de depistare a dopajului ;
- Solidarizează sportivii şi pe ceilalţi participanţi la fenomenul sportiv.
- Readuce în prim-plan problemele legate de etica sportivă.
- Dinamizează întreg fenomenul sportiv prin provocările pe care le aduce.

8.3.2.2. *Dopajul ca strategie de reuşită*

Propunem în acest caz o abordare funcţionalistă a fenomenului, una care privilegiază modelul enunţat de Robert Merton[1]. Este modelul analizei raportului dintre scopuri şi mijloace în lumea sportului. Astfel, în funcţie de felul în care se stabileşte raportul între mijloace şi scopuri, R. Merton clasifică grupurile sociale şi indivizii în următoarele categorii sociale :

- *Conformistul* – propune o mentalitate ce susţine concordanţa între scopuri şi mijloace, în sensul că ambele sunt legale şi acceptate social (este modelul sportivului care nu încalcă regulile).
- *Ritualistul* – renunţă la obţinerea unor drepturi ilegitime în favoarea normei (vezi tipul birocratului, inclusiv în sport).
- *Evazionistul* – consideră atât scopurile, cât şi mijloacele ca ilegitime. Evazionişti sunt bolnavii mintal, drogaţii, cerşetorii, vagabonzii etc. Asemenea patologii sunt rare în lumea sportului ;

1. Modelul de analiză sociologică propus de Robert Merton sub numele de *teoria anomiei* a făcut carieră în societatea americană până în anii ’70.

- *Rebelul* – refuză scopurile şi mijloacele pe care le promovează o societate şi le înlocuieşte cu altele noi. Sunt mulţi „rebeli” creativi şi în lumea sportului.
- *Inovatorul* – acordă întâietate scopurilor şi adoptă mijloace ilegitime pentru atingerea scopurilor (coruptul, trişorul, mafiotul). Acesta este şi cazul sportivilor care recurg la dopaj, dar şi al altor personaje principale din lumea sportului.

Sportivul care recurge la dopaj are toate caracteristicile unui *inovator.* El pune în discuţie scopul acţiunilor sale : obţinerea performanţei şi câştigul. Maniera în care o face este, însă, una discutabilă.

Patrick Mignon, în studiul său „Dopajul şi socializarea sportivă”[1], face referire la acest model de analiză. El pune însă în discuţie înseşi scopurile pe care le promovează astăzi sportul şi pe care le împărtăşesc sportivii. „Problema este de a şti care sunt valorile legitime ale sportului. De a fi fairplay ? A se amuza ? Sau de a câştiga ? Cine este deviant într-un caz, face o greşeală voită. El este acceptat în luptă deoarece este o fiinţă realistă sau vrea victoria.”[2]

Dacă acceptăm faptul că o competiţie sportivă presupune o confruntare cu reguli clare în care apar învingători şi învinşi, atunci scopul asumat al sportului este acela de a obţine victorii. Acest fapt are, în egală măsură, o conotaţie simbolică, dar şi una materială. Prestigiului social şi recunoaşterii li se mai adaugă şi alte beneficii materiale. Sportul modern a reuşit să stimuleze foarte mult dorinţa sportivilor de a fi învingători : pe lângă medalii sunt puse în joc importante sume de bani şi cadouri.

Jocul sportiv are, prin urmare, două mize foarte importante : victoria şi câştigul. În acest sens, dopajul, chiar dacă stă sub semnul inovaţiei, nu poate fi considerat o formă de hiperconformism, aşa cum propune Patrick Mignon. În contextul teoriei mertoniene a anomiei, dopajul nu poate fi considerat o formă de hiperconformism, deoarece mijloacele sunt perfect ilegale. Totuşi, înscrierea devianţelor de acest gen în rândul devianţelor pozitive este justificată câtă vreme rata dopajului este menţinută la un nivel suportabil de toleranţă socială.

1. Patrick Mignon, „Dopage et socialisation sportive”, în *Éducation physique et sport*, nr. 314, 2005.
2. *Ibidem*.

8.3.2.3. *Dopajul şi spectacolul sportiv*

Dacă în Antichitate sportul privea educaţia corporală, în Anglia secolului al XVIII-lea avea mai curând un caracter spectaculos, de câştig şi de consum ostentativ. Era un lux pe care şi-l permiteau doar aristocraţii.

> …*gentlemen*-ii bogaţi luau în serviciul lor alergători (*pedestrians*), boxeri (*pugilists*) şi călăreţi (*jockeys*) şi îi trimiteau la concursuri. Căci prin aceasta nu se voia satisfacerea necesităţii unei reprezentări tradiţionale, ca în cazul nobilimii din ţările europene continentale, care puneau aşa-numitele „ştafete" să alerge înaintea lor pentru a face loc caleştilor şi trăsurilor ; aici angajarea atleţilor se petrecea mai degrabă ca o reacţie la obligativitatea informală de a cheltui bani.[1]

În secolul al XIX-lea reînvie idealul grec al formării corpului prin sport. Cel de-al doilea război mondial a reuşit să politizeze şi să ideologizeze profund fenomenul sportiv.

Astăzi se impune sportul în varianta ostentativă, spectaculară, axată pe performanţă şi câştig. „Noii gentlemeni" – patroni şi sponsorii cluburilor/echipelor sportive – cheltuiesc averi în acest scop. Hobby ? Afacere ? Consum ostentativ ? Câştig şi recunoaştere ? Influenţă şi putere ? Răspunsurile sunt diferite. Adevărul este undeva la mijloc.

Mai mult, fenomenul este potenţat din plin de industria mediatică, care furnizează cu maximă frenezie „pâinea şi circul" atât de necesare „opiniei publice". În aceste condiţii, sportivul trebuie să răspundă exigenţelor patronatului, antrenorului, mediei şi publicului. Toţi aceştia îşi doresc maximul de performanţă şi spectacol. Paradoxal, sportivul însuşi se identifică cu aceste exigenţe sociale. Inevitabil, contagiunea se produce. Pentru a nu înşela aşteptările tuturor, pentru a-şi păstra imaginea de performer, sportivul recurge la dopaj. Este o formă artificială de a se menţine mereu la cote ridicate şi de a face faţă presiunii sociale şi mediatice.

Această explicaţie, oarecum sociologistă, împarte vina între sportiv şi sistemul din care acesta face parte. Cu alte cuvinte, în cazul în care sportivii sunt stăpâniţi de fantasmele sociale ale spectacolului, performanţei şi câştigului, ajung victimele acestora.

1. Ute Fevert, H.G. Haupt (coord.), *Omul secolului XX*, Polirom, Iaşi, 2002, p. 76.

8.3.2.4. *Criza eticii sportive*

Prezenţa constantă a dopajului în lumea sportivă poate fi şi un semn al eticii şi „autonomiei sportive", după expresia lui Patrick Mignon. Nu doar presiunea şi constrângerea socială pot să genereze devianţă, ci şi *conflictele de interese* dintre actorii ce alcătuiesc fenomenul sportiv. Fiecare dintre aceştia are propriile interese. Dezvoltă strategii personale şi mijloace specifice de acţiune. Cert este că multe dintre ele vin în conflict direct cu etica sportivă a fairplay-ului, cu idealul olimpismului.

> În sportul contemporan, pasând puterea de consacrare sau de sancţiune organizatorilor de spectacole, juriului şi diferiţilor actori, aceştia vor căuta să-şi impună propriile interese : jucătorii şi atleţii caută onoarea şi să-şi prezerve interesele financiare, arbitrii şi juriul vor mai multă recunoaştere, conducătorii de cluburi mai multe venituri, antreprizele medicale vor îngrijire mai multă, jurnaliştii vor informaţie şi doresc să creeze evenimente, instanţele judiciare vor ca legea să fie respectată şi educatorii să rămână „cuobertieni". Asistăm astăzi la dezvoltarea concurenţei între organizatorii de spectacole şi federaţii. Afirmata luptă contra dopajului apare în acest context ca un mijloc de a păstra monopolul de piaţă al practicii sportive.[1]

În acest context al pluralităţii de interese, acţiuni şi norme, etica sportivă ajunge să fie în permanenţă (re)creată de diferite instanţe. Este ştiut faptul că, în condiţiile în care autoritatea şi sistemul normativ se multiplică, şansele de a încălca legea şi de a întâlni fapte deviante sunt mult mai mari. Practic, poate fi vorba de o criză de autonomie (putere şi autoritate) ce se reflectă (şi) la nivelul eticii sportive : „o morală sportivă asociată unei pluralităţi de norme pentru a defini ce sunt identitatea sportivului şi conduitele sale legitime"[2].

În concluzie, credem că există o reală criză a eticii în sport. Ea duce, printre altele, la creşterea gradului social de agresivitate şi violenţă din sport.

1. Patrick Mignon, „Dopage et socialisation sportive", în *Éducation physique et sport*, nr. 314, 2005.
2. *Ibidem*.

Capitolul 9

Agresivitate şi violenţă în sport

9.1. Agresivitatea şi violenţa. Consideraţii generale

Cercetarea fenomenelor deviante presupune, implicit, analiza violenţei şi a agresivităţii umane. În dicţionare şi în lucrările de specialitate, cele două noţiuni, agresiunea şi violenţa, definesc aproximativ aceleaşi lucruri.

1. Agresiunea defineşte „orice act de ostilitate, rănire, violenţă sau extremă afirmare de sine”[1].
2. „Orice comportament verbal sau acţional, ofensiv, orientat către minimalizarea şi chiar suprimarea fizică a celorlalţi”[2] numeşte o agresiune.
3. „Agresiunea reprezintă actul limitării «drepturilor celuilalt», «limitarea posesiunilor celuilalt» prin ameninţare sau prin folosirea forţei.”[3]
4. „Violenţa defineşte utilizarea forţei şi a constrângerii de către un individ, grup sau clasă socială în scopul impunerii voinţei asupra altora.”[4]

1. Oxford, *Dicţionar de sociologie*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2003, p. 22.
2. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *Dicţionar de sociologie*, Babel, Bucureşti, 1993, p. 20.
3. Ilie Bădescu, Dan Dungaciu, Radu Baltasiu, *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*, Eminescu, Bucureşti, 1996, p. 519.
4. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *op. cit.*, p. 670.

Definiţiile prezentate indică o anumită sinonimie între agresivitate şi violenţă. Totuşi, se pot face unele nuanţări, mai ales dacă raportăm noţiunile la delincvenţă şi infracţionalitate.

Astfel,

> conduita boxerului nu este orientată social şi cu cât este mai agresivă, cu atât este mai performantă. De asemenea, nu orice comportament antisocial, inclusiv infracţional, poate fi caracterizat prin agresivitate. Sunt comise infracţiuni prin inacţiune, deci agresivitatea nu este prezentă. Destul de frecvent, agresivitatea este asociată şi chiar confundată cu violenţa în sensul ei vulgar. Desigur, de cele mai multe ori comportamentul agresiv este şi violent, dar sunt şi cazuri de conduită agresivă (este clară intenţia de a vătăma, de a face rău), dar în forme nonviolente.[1]

În urma acestei analize, lucrurile nu mai par atât de simple : violenţa şi agresivitatea par a avea şi unele trăsături specifice. Practic, agresivitatea are o arie de cuprindere mult mai amplă decât violenţa deoarece :

- Agresivitatea poate lua şi forme nonviolente.
- Nu orice comportament agresiv este şi antisocial.
- Orice comportament *violent* este automat şi *agresiv.*

Aceste distincţii, de nuanţă, nu afectează în nici un fel perceperea şi analiza fenomenului. Pentru a elimina orice confuzie, vom utiliza doar termenul agresivitate pentru a numi ambele tipuri de manifestări.

Cele mai întâlnite explicaţii ale comportamentului agresiv sunt de natură biologică, psihologică şi sociologică.

- *Explicaţii biologice*

Conform acestora, agresivitatea şi violenţa au un caracter înnăscut, ereditar. Acest fapt este anunţat cu mult înainte de apariţia *etologiei* (ştiinţa comportamentului) de autori precum Thomas Hobbes. Cunoscutul filosof susţinea că natura umană este prin excelenţă agresivă şi violentă, încât un „război al tuturor împotriva tuturor” poate fi evitat cu dificultate şi uzând de multă iscusinţă.

În 1996, Konrad Lorenz susţinea, pe baza cercetărilor comparative a comportamentelor umane şi animale, că agresivitatea este înnăscută.

1. George Neamţu, *Comunicare socială şi relaţii publice. Asistenţa socială*, curs ID, anul IV, semestrul II, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 2004, pp. 25-26.

Fireşte, experimentele şi observaţiile lui Lorenz au evidenţiat şi unele violenţe. Totuşi, credem noi, omul este singura fiinţă, cunoscută până acum, capabilă să-şi distrugă semenii în masă. Acest fapt ne oferă o imagine înfricoşătoare a agresivităţii şi violenţei umane. Pe aceeaşi linie, Irenäus Eibl-Eibesfieldt[1] arată că, în societate, comportamentul uman se prezintă sub forma unor *adaptări filogenetice*.

Cercetările moderne au demonstrat că hormonul masculin, testosteronul, are o influenţă directă asupra agresivităţii. Aşa se explică de ce constatăm statistic o diferenţiere a agresivităţii pe sexe, cifrele fiind în favoarea bărbaţilor.

Toate aceste gesturi denunţă faptul că, instinctiv, omul îşi foloseşte din plin datele genetice pentru a exprima, chiar şi la nivel simbolic, aspecte ce ţin de autoritate, putere, proprietate etc.

De la premise asemănătoare pleacă şi autorul clujean Toader Nicoară într-un studiu publicat în revista *Caiete de antropologie istorică*[2]. El accentuează originea instinctuală a violenţei. Ceea ce o determină să se manifeste destul de puternic în istorie sunt antagonismele sociale. Acestea „permit exprimarea unei agresivităţi ce poate camufla individualitatea sa primă sub o mască altruistă, care vine să coloreze judecăţile de valoare. (…) Sursa, instinctul dominator pare că rezidă, după spusele biologilor, în agresivitatea paleocefalică”.[3] Perspectiva istorică propusă de autorul clujean face trimitere la *valoarea simbolică* a actului agresiv.

Cercetările au demonstrat că în spaţiile arhaice şi tradiţionale oamenii erau mult mai conştienţi de dimensiunea simbolică a violenţei şi mai sensibili la acest fapt. Autori precum Marcel Mauss şi Henri Hubert[4] sau René Girard[5] subliniază tocmai acest fapt. Conform

1. Irenäus Eibl-Eibesfeldt, *Agresivitatea umană*, trad. de Vasile Dem. Zamfirescu, Trei, Bucureşti, 1995.
2. Toader Nicoară, „Istorie şi violenţă”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul I, nr. 2, iulie-decembrie 2002.
3. *Ibidem*, p. 9.
4. Marcel Mauss, Henri Hubert, *Eseu despre natura şi funcţiile sacrificiului*, trad. de Gabriela Gavril, studiu introductiv de Nicu Gavriluţă, Polirom, Iaşi, 1997.
5. René Girard, *Violenţa şi sacrul*, trad. de Sorin Antohi, Nemira, Bucureşti, 1995.

acestora violenţa în societăţile arhaice, ar avea un *caracter ambiguu* : poate exprima deopotrivă sacralitatea şi profanul, agresivitatea. „Argumentaţia lui René Girard ţinteşte la deconstruirea opiniei comune conform căreia răzbunarea ar domoli violenţa. Dimpotrivă, răzbunarea este cea care trebuie stinsă. Odată începută, ea ar declanşa un cerc vicios al nesfârşitelor crime şi răzbunări. Tocmai de aceea sacrificiul devine un instrument de prevenţie contra marii violenţe.”[1] În fapt, prezenţa violenţei ritualizate, cu o mare încărcătură simbolică, poate reinstala sau garanta, prin agresivitate, ordinea socială. Paradoxal, violenţa nu naşte violenţă, ci ordine şi stabilitate. Cercetări mai recente din domeniul istoriei şi etnologiei au pus în valoare aceleaşi valenţe simbolice ale violenţei.

Dacă în societăţile rurale, tradiţionale, violenţa mai este încă o supapă de defulare a sentimentelor şi agresiunii comunitare, în lumea modernă, civilizată, lucrurile s-au schimbat. Norbert Elias[2] anunţă, în acest sens, că statul modern a *domesticit moravurile*, *a modificat agresivitatea şi a confiscat violenţa*. Ludovic al XIV-lea a decretat că practicarea violenţei este ilicită. Astfel, violenţa a fost luată din mâinile oamenilor şi dată Statului odată cu puterea de a o folosi. Ea a fost criminalizată, după cum afirmă Michel Foucault[3], şi pusă sub semnul răului, condamnabilului. Rolul preventiv şi reglator al violenţei a fost preluat de către sistemul judiciar modern. Astfel, „civilizarea violenţei” în sport se realizează prin impunerea unor noi standarde competiţionale, în paralel cu formarea unui întreg aparat organizaţional ce are drept menire controlul violenţei şi agresivităţii sportive.

- *Explicaţii psihanalitice*

În 1920, Sigmund Freud arăta că, de fapt, agresivitatea se naşte din conflictul dintre pulsiunea morţii şi cea a plăcerii. În 1908,

1. Nicu Gavriluţă, *Mentalităţi şi ritualuri magico-religioase. Studii şi eseuri de sociologie a sacrului*, cuvânt înainte de Ştefan Afloroaei, Polirom, Iaşi, 1998, p. 158.
2. Vezi în acest sens Norbert Elias, *La civilisation des mœurs*, Presse Poket, Paris, 1973.
3. Michel Foucault, *A supraveghea şi a pedepsi*, trad. şi postfaţă de Bogdan Ghiu, Paralela 45, Piteşti, 2005.

psihanalistul A. Alder considera pulsiunea agresivităţii specifică omului. Ea se manifestă atunci când se doreşte depăşirea unor sentimente de inferioritate şi împlinirea dorinţei de putere.

• *Explicaţii sociopsihologice*

Conform acestor explicaţii, agresivitatea nu este înnăscută, ci învăţată. Cum se poate învăţa agresivitatea în societate ?

a. prin imitaţie ;
b. prin constrângere ;
c. prin asimilare.

În primul caz, *imitaţia* este forma cea mai facilă de a adopta un comportament, chiar şi agresiv. Prima teorie a imitaţiei este formulată de Gabriel Tarde (1895) şi afirmă că individul dobândeşte identitate socială prin preluarea conştientă sau nu a normelor valorilor, rolurilor, atitudinilor etc. micro- sau macrosociale. Conform acestei concepţii, societatea şi mediul sunt cele care ar construi individul ca fiinţă socială. Acesta este un neajuns al teoriei, altul fiind acela că simplifică foarte mult procesul interacţiunii umane. Practic, transferul se realizează într-un singur sens.

Teoria a fost preluată şi dezvoltată apoi de N.E. Miller şi J. Dollard (aici accentul cade pe statornicia relaţiei dintre imitator şi model) şi, mai apoi, în 1971, Albert Bandura va nuanţa mult această teorie sub titulatura *teoria învăţării sociale*. Astfel, în învăţarea socială în general, şi a agresiunii în particular, se parcurg patru etape :

a) Observarea anumitor comportamente ale modelului.
b) Stocarea informaţiei sub forma reprezentărilor senzoriale şi/ sau verbale.
c) Reproducerea psihomotorie.
d) Întărirea pozitivă (atitudinile recompensatorii sunt păstrate, exersate) şi întărirea negativă (atitudinile care nu sunt recompensatorii sunt eliminate).

Exemplu : angajaţii care obţin creşteri salariale mergând în biroul şefului şi bătând cu pumnul în masă vor proceda astfel ori de câte ori vor dori o creştere salarială. Agresivitatea se poate învăţa prin constrângere, iar atunci ea poate lua forma unei constrângeri normative sau a şantajului.

• *Explicaţie de natură culturală. Agresivitatea ca expresie a unui decalaj între cultură şi civilizaţie*[1]

Credem că permanenta creştere a agresivităţii în lumea sportului, dar şi în societate, în ciuda eforturilor de control şi sancţionare a acesteia se datorează unor decalaje între *dimensiunea culturală* şi *dimensiunea civilizaţională* a omului modern. Se pare că rapida dezvoltare civilizaţională nu este compensată de o dezvoltare similară la nivel cultural. Practic, nu dispunem de mijloace culturale eficiente care să gestioneze provocările civilizaţiei. În ciuda unei legislaţii ce reglementează acest fapt, agresivitatea se diversifică şi ia amploare. Este posibil ca legea să reprezinte un aspect pur formal şi să nu fie asumată cultural de către societate, după cum este posibil să nu fie stipulate în lege toate situaţiile posibile care ar putea genera agresivitate.

Astfel, uşurinţa de a participa ca spectator la competiţii sportive internaţionale nu este compensată de o la fel de mare deschidere şi acceptare a celuilalt diferit ca etnie, rasă, religie, orientare politică etc. Probabil acesta este şi motivul pentru care se pune destul de frecvent întrebarea dacă etica sportivă, în varianta actuală, poate face faţă noilor provocări aduse de devianţele sportive.

Plecând de la explicaţiile enunţate mai sus, rezultă că agresivitatea are o serie de *funcţii*[2] :

• *Marchează teritorialitatea*

„Habitusurile spaţiale" definesc abilitatea de poziţionare şi de aranjare a spaţiului.

Exemple :

– dispunerea locurilor în tribune : oficialităţi, gazde, invitaţi ;
– poziţia jucătorilor de fotbal pe teren creionează spaţii, o anumită teritorialitate care trebuie stăpânită.

Agresivitatea se face simţită atunci când teritoriul individual şi distanţa individuală sunt ameninţate sau pentru a fi definite.

---

1. Vezi în acest sens Cristina Gavriluţă, „Agresivitatea umană şi controlul social. O perspectivă socioantropologică", în *Sociologie românească*, vol.VI, nr. 3-4, Polirom, 2008, pp. 201-202.
2. Vezi în acest sens Irenäus Eibl-Eibesfieldt, *Agresivitatea umană*, trad. de Vasile Dem. Zamfirescu, Trei, Bucureşti, 1995.

• *Impune respectul proprietăţii*

Prin agresivitate se pot disputa obiecte, titluri, medalii, premii, marcându-se astfel proprietatea lor. Acest lucru este observabil mai cu seamă la copiii mari (un obiect furat poate fi revendicat şi chiar obţinut prin protest şi chiar cu violenţă).

• *Influenţează structura grupului*

Sub influenţa grupului, persoane diferite pot exprima atitudini agresive faţă de un alt grup în condiţii de competiţie. Atitudinile lor se schimbă imediat ce apare un stimul exterior care îi ameninţă pe toţi. Ei se vor solidariza.

• *Exprimă rivalitatea*

Rivalitatea are ca scop obţinerea recunoaşterii, a unei poziţii mai bune, a unor foloase sau pur şi simplu pentru a câştiga dragostea cuiva.

Exemplu : ilustrativă este aici rivalitatea între două echipe de fotbal precum Steaua şi Dinamo.

• *Exprimă o reacţie de apărare a partenerului social*

Experimentele au demonstrat că, instinctiv, părinţii îşi apără copiii şi aceştia îşi apără părinţii atunci când sunt atacaţi. Acest lucru funcţionează indiferent dacă unii dintre ei suferă, pe bună dreptate, vreo agresiune. Astfel de comportamente se verifică şi între coechipieri.

• *Exprimă năzuinţa ierarhică*

Atunci când dorinţa de reuşită, de a obţine un loc anume în ierarhia socială sau dorinţa de putere devin atât de mari, agresivitatea ia forme patologice : se recurge la crimă, sadism etc. În acest sens, Robert Muchembled[1] vede în agresivitatea şi violenţa din mediul rural un fel de *monedă de schimb*. Prin violenţă, cei cu aspiraţii ierarhice ridicate pot obţine recunoaştere. În acest caz, în sport avem în atenţie formele grave de agresivitate, care se pot finaliza şi cu violenţe.

• *Are funcţie explorativă*

Acest fapt este foarte bine observabil la copii. Ei testează spaţiul social pentru a vedea care-i sunt limitele de rezistenţă şi punctele

1. Robert Muchembled, *apud* Toader Nicoară, „Istorie şi violenţă”, în *Caiete de antropologie istorică*, anul I, nr. 2, iulie-decembrie 2002.

slabe. În cazul sportului se pot descoperi unele comportamente agresive care determină un anume tip de relaţie între membrii unei echipe sau între aceştia şi antrenor, manager, etc.

Exemplu : un copil este foarte agresiv atunci când cere un lucru mai costisitor de la părinţi. Dacă îl va obţine, va proceda la fel în cazuri similare. El a descoperit că, în felul acesta, părinţii sunt sensibili la lacrimile sale.

• *Are rol educativ*

Agresivitatea ca pedeapsă are ca scop respectarea normei şi-l poziţionează pe cel atenţionat în acest fel într-o poziţie de inferioritate. Paradoxal, în felul acesta se realizează o mai mare legătură între victimă şi agresor (legătură prin teroare). Este cunoscut cazul unor antrenori mai severi consideraţi de către sportivi agresivi. De pildă, dezvăluirile şocante ale unor gimnaste române pe posturile de televiziune privind relaţia cu antrenorii şi regimul de antrenament demonstrează acest fapt.

• *Asigură normalitatea*

Orice abatere de la normele grupului, de pildă, este însoţită de o replică fermă : ostilitate sau respingere.

Dată fiind complexitatea fenomenului sportiv şi a relaţiilor interumane din cadrul său, fiecare dintre funcţiile agresivităţii prezentate mai sus se poate verifica şi în domeniul sportiv. Aici există o situaţie specială : cel puţin la nivelul jocului sportiv, competiţia presupune o anumită agresivitate. Mai mult, unele jocuri, prin însăşi natura lor (box, judo, lupte etc.) presupun chiar forme violente de agresivitate. Totuşi, câtă vreme regulamentele sunt respectate, agresivitatea se înscrie în normele de funcţionare ale jocului. Tot ceea ce depăşeşte această normalitate reglementată face parte din categoria agresivităţii condamnate. Faptul este valabil şi pentru suporteri, spectatori sau alte categorii de persoane care participă într-un fel anume la fenomenul sportiv.

G. Munteanu şi A. Cosma, în articolul intitulat *Violenţa în sport* arată, pe baza unor studii, că pentru sportivii bărbaţi care ating un nivel superior de performanţă, încălcarea regulilor poate fi socotită ca fapt normal. Mai mult, aceasta presupune o anumită dibăcie şi poate fi o metodă pentru a se menţine în top. Astfel, agresiunile

intenţionate asupra adversarului sportiv sunt percepute ca având efecte pozitive : scad randamentul adversarilor, îi scot din joc, aduc momente de respiro şi de refacere, rup jocul, protejează jucătorii valoroşi, solidarizează grupul, contribuie la creşterea spectacolului sportiv etc. Astfel, de exemplu, studiind toate tipurile de penaltiuri obţinute pe parcursul a patru campionate din National Hockey League, Widmeyer şi Birch au descoperit că există o corelaţie între frecvenţa penaltiurilor agresive (lovirea, împungerea, ridicarea crosei, atacul violent, încăierarea) de la începutul meciurilor şi câştigarea competiţiei[1].

Cercetările din domeniul sociologiei încearcă să identifice o tipologie a agresivităţii în sport. Într-un articol numit *Femeia şi violenţa în sport – noţiuni privind aspecte ale participării la viaţa sportivă modernă*, E. Amalia Stan face referire la o tipologie a agresivităţii enunţată de lui Musaph şi Mettrop[2]. Într-un fel, această tipologie este expresia unor abordări bio-psiho-sociale ale fenomenului.

1. *Agresiunea ca frustrare*

Acest tip de agresiune anunţă o serie de acte ilicite la care poate recurge un jucător pentru a obţine victoria (de exemplu, recurgerea la dopaj).

2. *Agresiunea instrumentală*

Includem în această categorie toate acţiunile agresive care au ca scop creşterea şanselor de câştig. Aici agresiunea nu este un scop în sine, ci un mijloc de a obţine foloase. Faulturile, forţarea agresivă a adversarului, simularea de accidentări şi alte agresiuni au ca scop tragerea de timp, amânarea, intimidarea, obţinerea avantajului numeric pe teren etc.

3. *Agresiunea ocazională*

Acest tip de agresivitate este generat de oportunităţile pe care le pun la dispoziţie competiţia şi jocul sportiv. Fundamentându-se în special pe teorii sociologice, acest tip de agresivitate anunţă că, în spatele anonimatului, contagiunea socială şi fenomenele imitative iau amploare. De asemenea, agresivitatea ocazională este susţinută în spaţiul sportiv şi de ceea ce numim spirit competitiv.

1. G. Munteanu, A. Cosma, „Violenţa în sport”, www.sportscience.ro.
2. E.A. Stan, „Femeia şi violenţa în sport – noţiuni privind aspecte ale participării la viaţa sportivă modernă”, www.sportscience.ro.

4. *Agresiunea în afara supraeului*

Şi această formă de agresivitate îşi găseşte explicaţia în teorii ale comportamentului de grup şi al mulţimilor. Conform acestei forme de agresivitate, apartenenţa individului la un grup sau o mulţime face ca manifestările sale agresive să fie expresia acestei apartenenţe şi a posibilităţilor pe care le oferă cadrul social în care funcţionează.

Cele patru tipuri de agresivitate au un neajuns : ele deresponsabilizează individul în faţa actelor sale. Nu mai este el vinovatul principal, ci contextul, oportunităţile, apartenenţa, sau stările generate de anumite situaţii sociale. Or, ştim foarte bine că, deşi există o multitudine de teorii care explică agresivitatea ca „fenomen normal”, prezent în toate timpurile, ea nu poate fi controlată decât prin asumare.

9.2. Violenţa – fenomen originar

Agresivitatea în sport a devenit una dintre temele „la modă” în sociologia sportului. Aceasta se datorează şi faptului că în lumea contemporană se constată o creştere a fenomenului, inclusiv în peisajul sportiv. Plecând de la scrierile antropologului René Girard, vom susţine ipoteza *că violenţa este un fenomen originar şi un dat consubstanţial al condiţiei umane.* Este suficientă doar o simplă privire şi vom observa că agresivitatea este o constantă a socialului şi umanului.

De la vechile cosmologii şi mitologii până în contemporaneitate, ea revendică un loc destul de important. Prin urmare, sportul, la fel ca alte domenii ale vieţii sociale, este definitiv marcat de acest virus. Deşi asumat într-un mod pasiv de majoritatea românilor perioadei postdecembriste, sportul, cu toată agresivitatea sa implicită, poate fi transfigurat într-un „dinamism transpersonal” – cum ar spune Mircea Eliade – prin resacralizare şi practică efectivă. Doar atunci violenţa din sport nu va mai avea efectele devastatoare ale momentului actual. Aşadar, violenţa nu este doar un *reziduu al timpurilor primitive*, după cum spune Robert Muchembled. În paralel cu adaptarea vechilor forme de violenţă, astăzi există o multitudine de noi forme care nu au nici o legătură cu trecutul. Ele sunt mai curând generate de noile expresii ale civilizaţiei (post)moderne.

Exemplu : agresivitatea din media este poate exemplul cel mai cunoscut : jurnalele morbide de la ora 5, limbajul trivial al unor emisiuni sau articole de scandal, desene animate cu oribile scene de violenţă şi agresiune, filme din care nu lipsesc scenele sângeroase sau agresiunile sexuale. Toate acestea fac parte din oferta cotidiană, care transformă omul modern într-un mare consumator de violenţă.

Nu sunt puţini astăzi sociologii, antropologii şi istoricii culturii care s-au arătat interesaţi de fenomenul social al violenţei. Provocarea acestuia este imposibil de ignorat de orice om al începutului de secol XXI.

Fenomenul sportiv nu a fost nici el scutit de prezenţa actelor de violenţă[1]. Întrebarea ar fi următoarea : *a existat dintotdeauna violenţa sau*, *dimpotrivă*, *ea este o noutate specifică lumii moderne* ? Cred că răspunsurile cele mai convingătoare au fost oferite de filosofi, antropologi şi sociologi ai religiilor.

Pentru noi, europenii, aceşti specialişti regăsesc urme ale violenţei în chiar textele testamentare. Se aminteşte astfel de *violenţa sacră* manifestată sub forma *justiţiei lui Iahve,* cea prin care se sancţiona păcatul venerării idolilor şi se valida cucerirea Canaanului de triburile evreieşti. Noul Testament reţine prin celebrul fragment din Matei (10, 28) în care Iisus proclamă venirea Sa pentru a aduce sabia şi nu pacea. Exemplele se pot lesne înmulţi, iar referinţele au în vedere şi alte ipostaze ale *violenţei*, nu neapărat sacre. Acestea din urmă aveau loc în templu sau într-un spaţiu sacru. Altfel spus, violenţa se transforma în *sacrificiu*[2].

1. Relaţia dintre sport – în special fotbal – şi violenţă apare în mai multe lucrări recente de specialitate din Occident. Literatura românească de specialitate continuă, din nefericire, să fie insuficientă. Recomand, în acest sens, revista *Secolul XX*, nr. 4-7/1998, consacrată în exclusivitate fotbalului. Relaţia dintre fotbal şi violenţă este tratată în special în secţiunea „Dincolo de arenă", pp. 188-312.
2. Despre violenţa sacră ca sacrificiu vezi şi Nicu Gavriluţă, *Mentalităţi şi ritualuri magico-religioase*, cuvânt înainte de Ştefan Afloroaei, Polirom, Iaşi, 1998, în special secţiunea „Ritualurile sacrificiului şi sociologia morţii întemeietoare", pp. 145-169.

Una dintre teoriile cele mai interesante asupra fenomenului social al violenţei aparţine antropologului şi sociologului american de origine franceză René Girard[1]. Conform acestuia, *violenţa este un fenomen originar*. Aparţinând condiţiei umane, el nu poate fi extirpat, înlăturat. Cel mult, violenţa poate fi transfigurată, depăşită şi neasumată ca expresie a instinctelor primare. Faptul devine posibil doar prin preluarea violenţei într-un ritual social şi religios. Desfăşurându-se ritualic, violenţa are acum şi o justificare sacră. La limită, ea poate lua forma *sacrificiului*. În acest caz, ea este acceptată de o întreagă comunitate, eludându-se astfel puterea obişnuită a legilor.

Dincolo de funcţia sacră, actul sacrificial mai avea şi o importantă justificare socială. Periodic – anual sau în cazul unor mari nenorociri – se sacrifica o victimă (om sau animal). La început, omul a fost prin excelenţă victima sacrificială. Nu orice om, ci numai cel *cu totul diferit* de membrii comunităţii. Victima sacrificială, scrie Girard, avea iniţial o condiţie oarecum paradoxală. La începutul sacrificiului era blestemată, torturată, stigmatizată, iar după sacrificiu era adulată, respectată şi chiar venerată. De ce ? Pentru că ea prelua prin sângele său toate umorile, nervii şi idiosincraziile adunate timp de maxim un an de zile de membrii întregii comunităţi. Practic, în cazul sacrificiului putem vorbi de o violenţă ritualizată. Scopul său era deopotrivă spiritual şi social.

În timpul modern, ritualul sacrificiului în forma sa clasică a dispărut. Nu la fel se întâmplă cu violenţa din societate şi comunitate. Ea a supravieţuit timpului, s-a modelat, dezvoltat şi s-a adaptat noilor mijloace. Vorbim, de pildă, de violenţă mass-media, de violenţă verbală şi simbolică, de violenţă în sport, în familie etc. Asistăm, cu alte cuvinte, la un proces formidabil de rafinare şi multiplicare a violenţei care vine să suplinească în mod inconştient vechile forme de violenţă sacră, ritualizată.

1. Din opera lui René Girard în limba română s-a tradus *Violenţa şi sacrul*, trad. de Sorin Antohi, Nemira, Bucureşti, 1995. La aceeaşi editură au mai apărut lucrările *Despre lucrurile ascunse de la întemeierea lumii până azi*, *Ţapul ispăşitor* şi *Prăbuşirea Satanei*.

9.3. Mecanismele sociale ale violenţei în sport

Sociologia contemporană recunoaşte existenţa *violenţei profane* ca fenomen social şi a consecinţelor profund negative provocate de aceasta. Dezlănţuindu-se în afara templelor şi a sărbătorilor religioase, violenţa nu mai are acum nici o justificare sacră, devenind un adevărat flagel al momentului. Pentru a putea oferi soluţii şi strategii de intervenţie în vederea diminuării ei, credem că este mai întâi necesar să-i înţelegem mecanismele sociale de funcţionare.

a) Unul dintre acestea se bazează pe *riscurile preluării şi amplificării răului*. Acest mecanism de funcţionare este lesne de observat şi analizat în sport. Pe de o parte, violenţa şi tensiunile de pe terenul sportiv sunt preluate şi amplificate de către suporteri şi spectatori, iar, pe de altă parte, această violenţă poate fi transmisă şi între taberele susţinătoare ale celor ce se confruntă în jocul sportiv.

Astfel, răspunzând răului cu rău, nu facem decât să amplificăm – voit sau nu – violenţa. În cele din urmă, noi devenim prizonierii violenţei care se manifestă într-un cerc vicios, fără de scăpare. Nu întâmplător soluţiile religioase – orientale sau creştine – ale *non-violenţei* şi evitării cu orice chip a răului au avut şi mai au încă o rezonanţă socială apreciabilă.

b) Un alt mecanism special de funcţionare a violenţei sociale se bazează pe *paradoxul intensificării percepţiei violenţei* pe măsură ce aceasta – ca fenomen şi amploare – se restrânge. Formularea acestuia aparţine lui Alexis de Tocqueville şi o regăsim în lucrarea sa *Despre democraţie în America*. Conform acestui paradox, *cu cât un fenomen dezagreabil*, *reprobabil*, *se diminuează, cu atât mai mult ceea ce rămâne din el este perceput ca fiind insuportabil*.

Astfel se pot explica şi noile politici privind gestionarea şi controlul violenţei. Acte care odinioară erau trecute în sfera normalităţii, prin diminuarea violenţei, riscă să devină adevărate vini şi acte reprobabile. Astfel, omul (post)modern cu greu poate suporta injuriile din arenele sportive şi le consideră adevărate acte de violenţă simbolică. La fel se poate întâmpla şi cu anumite atitudini şi gesturi aparent nevinovate. Practic, aici este vorba de acele forme ale violenţei care primesc interpretări diferite, în funcţie de timpul şi epocile în

care funcţionează. Diminuându-se considerabil fenomenul violenţei dintr-o comunitate, sensibilitatea socială faţă de răul violenţei şi sentimentul de insecuritate cresc, se intensifică.

Astfel, teoria conform căreia *crima* (în sens penal) *este un fapt social normal*, lansată de Émile Durkheim[1] se verifică peste timp. Violenţa este, în această privinţă, un fapt normal (în sens durkheimian) care asigură existenţa şi funcţionarea socialului. Anumite cercetări sociologice confirmă acest fapt surprinzător. Majoritatea membrilor unui eşantion interogat în S.U.A. declară că sunt marcaţi de un sentiment al insecurităţii ce se apropie de panică şi, în acelaşi timp, în jur de 85% dintre ei susţin că n-au cunoscut direct/indirect experienţa autentică a violenţei !

Trebuie spus deschis că nu există o definiţie clară şi precisă a violenţei în sport. Există o serie de sensuri date violenţei care vin să nuanţeze unele manifestări zgomotoase, deviante şi agresive de pe teren şi din arenele sportive. Mai mult, ele nu sunt unanim acceptate şi nici operaţionalizate în acelaşi fel în cercetările sociologice contemporane.

În joc ar fi o mutaţie spectaculoasă de percepţie şi reprezentare a violenţei, prezentă de curând în mentalul social al lumii civilizate. Ea anunţă o îngrijorare specială, o frustrare şi chiar o frică, dar nu faţă de ceea ce se întâmplă ci, paradoxal, faţă de *ceea ce ar putea să se întâmple.* Se pot anula meciuri şi competiţii sportive pe motiv că *pot avea loc schimbări bruşte ale vremii sau pot apărea conflicte sociale.* Se pot anula călătorii în timpul iernii numai pe motiv că *ar putea* oricând să se întâmple ceva rău. Acest fapt se explică, în cazul lumii occidentale, printr-o excesivă deritualizare a vieţii şi o mediatizare intensă a formelor puternice şi noi de violenţă.

c) Unii autori preferă să găsească explicaţia acestor comportamente într-un alt mecanism, unul ce presupune scheme şi reprezentări mentale cu rădăcini foarte adânci. De exemplu, Mircea Vulcănescu scrie în celebra sa lucrare *Dimensiunea românească a existenţei* că românul ar fi în continuare un trăitor pasionat faţă de lumea virtualului, a posibilului, şi nu atât cât ar trebui de cea a realului, a simplelor evidenţe. Pare a sta sub veşnicul blestem al fatalei întrebări :

1. Émile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Polirom, Iaşi, 2002.

„ce ar fi fost dacă ar fi fost altfel de cum a fost ? ”. Poate (şi) de aici vin frecventele încercări româneşti de a compensa prin violenţă insatisfacţiile şi neîmplinirile din lumea realului, inclusiv din sport.

d) Un alt mecanism social al funcţionării violenţei în societate, dar şi în lumea sportului, este *efectul pervers al îmblânzirii violenţei*[1]. Norbert Elias, cu celebra sa sintagmă „violenţa îmblânzită”, face trimitere directă la rolul statului modern în controlul şi gestionarea violenţei în societate. În această situaţie, cel care este capabil şi îndreptăţit să practice violenţa este doar statul. Graţie legii şi instrumentelor de care dispune, *statul confiscă violenţa şi o poate folosi legal pentru a asigura securitatea membrilor săi*. Efectul pervers constă în aceea că, îmblânzind violenţa, statul modern nu a eradicat-o, aşa cum ne-am aştepta, ci, dimpotrivă, *a creat premisele naşterii unor forme alternative de violenţă*. Pe bună dreptate ne punem întrebarea : *care este situaţia sportului în acest sistem cu efecte neaşteptate ?*

În tot acest proces de *îmblânzire a violenţei*, sportul pare un fenomen atipic, ieşit cumva de sub incidenţa legii. Cel puţin unii autori aşa declară :

> sportul, în procesul de civilizare a moravurilor descris de Norbert Elias, ar fi asemenea unei figuri arhaice deoarece el nu ar respecta legile întocmite de statul suveran ales şi mai ales ar tolera un nivel de violenţă interindividuală, preponderent superioară celei acceptate, în principiu, de societatea globală. Invers, dacă sportul este un război continuu prin alte mijloace, atunci este mai mult decât evident faptul că persistă imaginea războiului real[2].

În epoca contemporană, acest fapt s-ar traduce printr-un joc al puterii care se reflectă în plan simbolic. Astfel, se stabilesc ierarhii simbolice între instituţii sportive, oraşe, regiuni şi ţări pe modelul preluat din viaţa politică. Or, această violenţă simbolică care se instituie ca posibilitate graţie acelor ierarhii simbolice poate, în anumite situaţii, să degenereze în conflicte şi violenţe concrete.

1. Norbert Elias, „Sport et violence”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, 5/12/1976, pp. 2-21.
2. Jacques Gleyse, „Le système sportif : une religion pour la modernité ? ”, *Corps et Culture* [online], *Études critiques : quel lien social ?*, 20 decembrie 2004 http : //corpsetculture.revues.org/document490.html.

Pare destul de îndrăzneaţă ideea conform căreia sportul are un statut privilegiat în ceea ce priveşte respectarea legilor statului referitoare la violenţă. Este posibil ca fenomenul de îmblânzire a violenţei să se fi realizat pe două căi distincte : a) *legislativă*, care reprimă şi controlează fenomenul violenţei în societate şi b) *psihosocială*, care încearcă să dirijeze violenţa în sfera jocului sportiv, cu scopul creării unei posibilităţi de defulare a unor frustrări sociale.

În ambele situaţii însă, efectul obţinut este unul pervers. În primul caz, controlul şi limitarea legală a violenţei au condus la apariţia unor forme noi de violenţă : violenţa asupra copilului, asupra femeii, televizată etc. Adesea, aceste noi forme de violenţă au un suport ideologic. În cel de-al doilea caz, cel al jocurilor sportive, violenţa fizică, brută, şi-a găsit refugiul. Ea s-a intensificat atât la nivelul jocului sportiv, cât şi în rândul spectatorilor. Astfel, din mijloc de defulare controlată a umorilor sociale violenţa se transformă, în mod cu totul neaşteptat, într-un mijloc de exprimare a datelor primare, fruste, elementare ale speciei umane.

e) Un alt mecanism de producere a violenţei este învăţarea. Nu este vorba de orice tip de învăţare, ci de o *învăţare a agresivităţii prin sport*. Astfel de idei îndrăzneţe încearcă să deconstruiască mitul conform căruia violenţa are un rol catarthic şi de defulare a agresiunii umane. Legăturile sportului cu războiul sau cu armata, aşa cum sublinia Pierre de Coubertin în scrierile sale, pot fi un argument istoric sau antropologic în acest sens. Sociologii aduc în atenţie unele cercetări şi cifre care susţin ideea învăţării violenţei în sport. În cursul de sociologia sportului susţinut la Université d’Avignon, catedra STAFS, de G. Veziers enunţă o serie de cifre interesante plecând de la distincţia dintre *violenţa afectivă* (cea în care agresorul identifică victima cu scopul agresiunii) şi *violenţa raţională* (cea în care agresorul vede victima ca un mijloc pentru a-şi atinge scopul).

Exemplu : numărul mediu de comportamente transgresive la 10 meciuri de handbal în funcţie de vârstă sunt :

Vârsta	11-13 ani	16-19 ani
%	8,78	20,46

Proporţia dintre *violenţa afectivă* şi cea *raţională* în funcţie de categoriile de vârstă este :

Vârsta	11-13 ani		16-19 ani	
Tipul de violenţă	Violenţa Afectivă	Violenţă raţională	Violenţă afectivă	Violenţă raţională
%	2,78	6	4,46	16

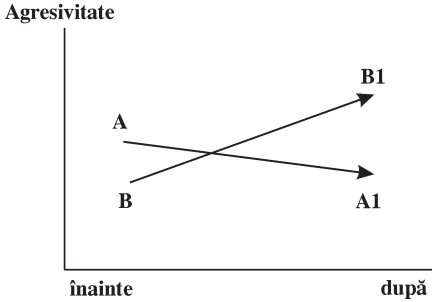
Exemplu : numărul de comportamente transgresive în funcţie de cadrul instituţional sportiv la 10 jocuri şi în funcţie de vârstă este :

Vârsta	11-13 ani			16-19 ani		
Instituţia	EPS	UNSS	CLUB	EPS	UNSS	CLUB
%	14,3	6,26	8,78	11,34	14,84	20,46

Sursă : O. Rascle, G. Coulomb, C. Sabatier, „Le sport scolaire est-il en danger ? ”, în *EPS*, nr. 271, mai-iunie 1998.

Un alt rezultat interesant este obţinut în urma unui experiment de măsurare a agresivităţii în care subiecţii trebuiau să desfăşoare activităţi distincte : pictură şi lupte :

Agresivitate

A-A1 = evoluţia agresivităţii la cei care au practicat desenul înainte de testare

B-B1 = evoluţia agresivităţii la cei care au practicat lupte înainte de testare.

Deşi cercetările s-au derulat numai asupra tinerilor de 11-19 ani, cifrele demonstrează că prin sport (handbal, lupte) se alimentează o anumită agresivitate a tinerilor. Rezultatele ar fi fost mult mai interesante

dacă aceleaşi teste şi cercetări sociologice s-ar fi derulat asupra unor subiecţi care dezvoltă conduite şi acte agresive în afara sportului şi pe alte categorii de vârstă. Totuşi, este de reţinut faptul că la categoriile de vârstă studiate se constată o creştere a violenţei raţionale în urma practicării unor sporturi. Scorurile cresc foarte mult în condiţiile în care sportul se „profesionalizează” (cluburile sportive) şi urcăm în categoria de vârstă (16-19 ani).

Concluzia la care ajungem este că sportul de performanţă (profesionalizarea sportului), printre altele, dezvoltă mecanisme de agresivitate raţională în vederea obţinerii performanţei şi reuşitei. Aceste strategii ale câştigului pot atinge uneori forme foarte dure şi pot contamina spectatorii.

Dincolo de multitudinea de explicaţii privind mecanismele sociale de producere şi funcţionare a violenţei în sport, reţinem importanţa unor cercetări pe situaţii concrete ale fenomenului. Prin analiza pertinentă a datelor obţinute, este posibil să descoperim diferite modalităţi de producere şi funcţionare a violenţei în sport în funcţie de ramura sportivă, vârstă, sex, instituţia sportivă etc.

9.4. Violenţa – „părinte fondator” al fotbalului ?

Obsesiile viitorilor posibili şi a trăirii prin delegaţie în lumea imaginarului apar şi în cazul violenţei din sport. Mişcarea sportivă presupune – mai mult sau mai puţin – prezenţa confruntărilor dure. Se ajunge până într-acolo cu interpretarea încât anumiţi autori văd în fenomenul violenţei un dat consubstanţial al condiţiei umane, inclusiv al sportului ca fenomen de masă. Asemenea unui „păcat originar”, violenţa este *de la începuturile sale prezentă (şi) în sport*.

Fotbalul, de exemplu, şi-ar avea „păcatul” originar legat de actul unei anumite violenţe. Mai exact, una dintre teoriile referitoare la originea acestui sport consideră că primii jucători, la începutul secolului al XIV-lea, ar fi fost nişte ucigaşi care se distrau lovind cu piciorul capetele desprinse de trup ale victimelor lor… Altfel spus, violenţa ar fi unul dintre părinţii fondatori ai fotbalului. Ideea o regăsim nuanţată (şi) într-un volum al lui Andrei Pleşu, *Chipuri şi măşti ale tranziţiei*.

Cu toate acestea, istoria fotbalului aduce în atenţie şi momente în care acest sport pare să-şi fi transfigurat sub semnul excelenţei acest păcat originar. Astfel, scrie A. Pleşu, în Florenţa Clanului de Medici, fotbalul era un rafinat joc de curte, o serbare aulică. Era o practică nobilă prezentă pe cele mai importante stadioane. În secolele XV-XVIII, poeţii îi închinau versuri, iar mitologii îi fabricau legende. Nu oricine putea să fie spectator şi mai ales jucător al unui meci de fotbal. *Calcio* era un joc aristocratic. Câştigătorii primeau premiile din mâinile cardinalilor, iar la decernarea lor asistau cele mai mari personalităţi ale timpului.

Mai mult, fotbalul era ipostaza cea mai cunoscută şi apreciată a *jocului simbolic. Homo ludens* (expresia aparţine scriitorului olandez Johan Huizinga) era o realitate vie, aflată în permanenţă sub lupa hermeneuţilor. Mingea, de pildă, era simbolul solar al autorităţii ultime. Rostogolirea ei imprevizibilă evoca tema hazardului şi a deşertăciunii în această lume. Nu întâmplător, în Florenţa acelui timp ea devenise şi blazonul familiei de Medici.

Secolul al XVI-lea, scrie în continuare Andrei Pleşu, va aduce în istoria fotbalului o schimbare esenţială. Publicul va deveni tot mai numeros pe stadioane, nerespectându-se interdicţiile legate de statusul social. La limită, oricine putea participa la un joc de fotbal. Invazia mulţimilor pe stadioane şi pierderea demnităţii speciale a jucătorilor au dus în cele din urmă la o proletarizare a fotbalului, aşa cum o vedem şi astăzi pe arenele sportive. *Calcio* a devenit *soccer*. Poate pentru totdeauna. Violenţa a ajuns să însoţească în permanenţă, simbolic sau real, orice competiţie sportivă fotbalistică sau de altă natură. Sub semnul desacralizării lui *calcio* am putea pune şi *ubicuitatea violenţei în fotbal*, *sportul rege al zilelor noastre.* Uneori, această violenţă ia forme speciale, ritualizate, cum ar fi cazul fenomenelor *ultras* şi *hooligans*.

9.5.1. *Fenomenele* ultras *şi* hooligans – *două expresii ale violenţei ritualizate în fotbal*

De la început spunem că fenomenul *ultras*, indiferent de denumirile sub care circulă, se prezintă ca o formă extremă a agresivităţii în fotbal.

Fenomenul este remarcat la sfârşitul anilor ’50. Se pare că a debutat în Italia şi s-a răspândit mai apoi în Europa. Ştefania Băcanu, într-un articol din Prosport – *Fenomenul ultras* – arată că primul grup ultras a fost a celor de la „Fedelissimi Torino”, în 1955. Denumirea ca atare – „Ultras Tito” – se regăseşte în 1968 la Sampdoria. Pentru unii comentatori ai fenomenului, acesta s-ar înscrie în scenariul mai amplu al mişcărilor studenţeşti din anii ’60 şi reprezintă o formă de protest şi de revanşă a tinerilor acelor ani. Pentru alţii, el poate fi privit ca evoluţia calităţii de spectator de fotbal în funcţie de ataşamentul, pasiunea, angajarea, fidelitatea faţă de o echipă de fotbal. Astfel, autori precum P. Duret[1] fac diferenţa între calitatea de *spectator*, *suporter* şi *hooligan*. Spectatorul apreciază frumuseţea spectacolului fotbalistic şi sportiv şi nu dezvoltă pasiuni puternice pentru o echipă sau alta ; suporterul participă, chiar regizează uneori spectacolul sportiv şi-şi declară deschis susţinerea pentru o echipă şi doreşte ca aceasta să câştige ; *hooligans* „veut qu’on le voit”[2]. Dacă privim cu atenţie evoluţia fenomenului *ultras* descoperim trei mari etape de dezvoltare :

Etapa I :

Iniţial, fenomenul reprezintă formarea unor grupuri care au caracteristici distincte şi care împărtăşesc interese şi idealuri comune legate de o echipă de fotbal. Foarte probabil, apariţia acestor grupuri este legată şi de contextul sociopolitic al acelui timp. Grupurile *ultras* se identifică în principal ca grupuri de fideli, fani, şi nu ca grupuri agresive. Astfel, principalele caracteristici iniţiale ale *ultras* sunt :

a) Împărtăşesc aceeaşi pasiune şi ataşament pentru fotbal şi pentru o anumită echipă.
b) Participă cu regularitate la meciurile de fotbal ale echipei favorite.
c) Membrii sunt bărbaţi tineri de profesii şi condiţii sociale diferite.
d) Folosesc marcaje teritoriale (au locuri speciale în tribune ; iniţial ocupau acele locuri care erau vândute la preţuri reduse).

1. P. Duret, *apud* P. Mignon, *La violence dans les stades : supporters, ultras et hooligans*, INSEP, Paris, 1995.
2. *Ibidem*.

e) Folosesc semne şi simboluri de identificare (vestimentaţie, steaguri cu însemnele şi culorile echipei favorite.
f) Susţin echipa din tribune şi contribuie la spectacolul sportiv prin coregrafii speciale şi inovaţii.

O astfel de imagine a *ultras* nu este deloc de condamnat. Mai mult, acest fapt poate fi considerat un gest de fidelitate faţă de o echipă de fotbal. Totuşi, deşi iniţial grupul *ultras* părea inofensiv, contextul în care a apărut anunţa într-un fel evoluţia fenomenului. Ştefania Băcanu[1] anunţă că, iniţial, *ultras* italieni erau atraşi de modelul grupurilor politice extreme de stânga sau de dreapta din acea vreme. De altfel, faptul este vizibil şi astăzi. Probabil nu întâmplător, la început *ultras* agreau vestimentaţia militară a extremiştilor, căreia îi ataşau însemnele echipei favorite. Gestul poate fi citit şi ca o formă de compensare sau defulare a unor frustrări legate de fenomenul politic. Pasiunile politice sunt astfel înlocuite treptat cu pasiunile sportive.

Etapa a II-a :

Odată cu anii ’70, sub influenţa *hooligans*[2] englezi, fenomenul *ultras* se diversifică. P. Mignon numea huliganismul ca fiind „autonomizarea rivalităţii între suporteri în jurul mizei care nu se amestecă cu cea a competiţiei sportive”[3].

1. Ştefania Băcanu, „Fenomenul ultras”, *Prosport*, http : //www.romanian-ultras.net/wordpress/codul-ultras.html
2. Denumirea *hooligans* a fost dată de un jurnalist englez în anii ’60, încercând să denumească violenţele de la meciurile de fotbal. În realitate, fenomenul a existat dintotdeauna în Anglia, cu o perioadă de acalmie între cele două războaie mondiale. Totuşi, începând cu anii ’50 a început să prindă proporţii, până în anii ’80, când altercaţiile între suporterii Juventus şi cei de la Liverpool au atins cote critice.
   Fenomenul este tratat într-o întreagă literatură de specialitate. Dintre lucrările franceze care au tratat subiectul amintim : N. Elias et E. Dunning, *Sport et civilisation : la violence maîtrisée*, Fayard, Paris, 1998 ; M. Caillat, *Sport et civilisation, histoire et critique d’un phénomène social de masse*, L’Harmattan, Paris, 1996 ; P. Mignon, *op. cit.* ; J.M. Brohm, *Les meutes sportives : critique de la domination*, L’Harmattan, Paris, 1993.
3. P. Mignon, *op. cit.*

La unele meciuri se constată şi acte agresive. Incidentele soldate cu morţi şi răniţi din Italia la Catania – Palermo, Franţa la PSG – Happoel Tel Aviv sau de la partida dintre AS Nancy si Feyenoord[1] sunt o dovadă că fenomenul *ultras* a evoluat. Pentru unii comentatori astăzi linia de demarcaţie între *ultras* şi huliganism aproape că nu mai există. Adesea manifestările huliganice de pe stadioane sunt puse pe seama acelor grupuri organizate de fanatici care îşi spun *ultras*. Constatăm că, treptat, vârsta *ultras* scade, deşi idealurile declarate rămân aceleaşi. Simbolurile şi comportamentele se diversifică şi incită din ce în ce mai mult la agresivitate. „Câteva grupuri Ultra sunt asociate politicului.

> „Irriducibili” (Lazio…), „Boys Roma” (A.S. Roma), „Boulogne Boys” (Paris Saint-Germain) şi „Ultra Sur” (Real Madrid) sunt suporteri care afişează de regulă crucea celtică şi svastica. Alţii, cum ar fi „Brigate Autonome Livornesi” (Livorno) sau „Curva Massilia” (Olympique Marseille), flutură steaguri cu însemnele Steaua Roşie, secera şi ciocanul, chipul liderului revoluţionar argentinian Che Guevara.[2]

Alte acţiuni ale *ultras* care pot genera agresivitate ţin de disputa teritorială (*ultras* aflaţi în deplasare încearcă să ocupe sectorul de stadion rezervat de susţinătorii echipelor locale şi încearcă să confişte materialele acestora ca trofee). Deplasările cu ocazia meciurilor antrenează comportamente de grup dintre cele mai ciudate. Nigel Townson povesteşte din experienţa sa de suporter adolescent al lui Manchester United.

> În cazul meu, febra pregătirilor de plecare şi iluzia cu care mă amăgeam că aveam să „iau” terenul altei echipe erau suficiente ca să mă convingă că voiam să fiu, şi chiar eram în rândul „durilor”.(…) Sezonul 1975/1976 m-a trezit brusc la realitate. (…) Am fost scârbit văzând grupuri de câte cinci sau şase indivizi lovind cu pumnii şi picioarele oameni căzuţi la pământ. (…) realitatea violenţei m-a vindecat pentru totdeauna de a părea un „tip dur”. (…) La meciuri mă duceam, totuşi, fiindcă iubeam fotbalul şi toată fiinţa mea era şi este impregnată de Manchester United. (…) Am mai încercat încă de vreo trei sau patru ani să fiu

1. Ştefania Băcanu, art. cit., http : //www.romanianultras.net/wordpress/codul-ultras.html.
2. *Ibidem*.

suporter „de deplasări”, dar în cele din urmă a devenit imposibil. Biletele pentru meciurile în deplasare îi plasau pe toţi fanii lui United într-un bloc compact, ca oile în ţarc, aşa că, vrând, neavând te pomeneai că faci parte din „Armata Roşie”. Aceasta însemna că erai o ţintă, nu numai pentru suporterii echipei adverse, ci şi pentru poliţie, pentru presă, chiar şi pentru politicieni.[1]

Exemplele pot continua : la meciul Atlanta-Torino (1977) *ultras* s-au bătut cu ţevi şi bâte ; în derby-ul Inter-Milan (1977) *ultras* au folosit cuţitele ; în 1978 la meciul Vicenza-Verona au avut loc confruntări în urma cărora au rezultat răniţi ; în 1979 s-au înregistrat conflicte şi răniţi în meciurile Ascoli-Bologna, Inter-Milan, Brescia--Como[2].

Relatările lui Nigel Townson arată că în perioada anilor ’70-’80 fenomenul violenţei în fotbal ia proporţii indiferent de originile sale (grupări *ultras* sau *hooligans*). „Anii optzeci fură iadul însuşi pentru fotbal, care intră într-un proces de degradare peste tot în Europa de Vest.”[3] În aceste condiţii, între *ultras* şi *hooligans*, asemănările sunt mult mai importante decât deosebirile, în ciuda teoretizărilor şi observaţiilor subtile ale specialiştilor.

Practic orice *ultra* poate deveni violent, după cum nu este obligatoriu ca un *hooligan* să participe la o confruntare agresivă.

Etapa a III-a :

Această etapă începe cu cea de-a doua jumătate a anilor ’90, când se constată o stagnare a fenomenului *ultras* în Italia şi statele europene, care s-au confruntat ani de-a rândul cu această situaţie. În paralel cu aceasta se constată o creştere a violenţei pe stadioane în ţările est-europene.

Totuşi, în mişcarea fotbalistică actuală, sub presiunea legii şi a forţelor de ordine, suporterii sportivi îşi pun tot mai mult problema apartenenţei identitare. Astfel, *ultras* se consideră susţinători fideli, adepţi ai spectacolului sportiv, nonviolenţi, pe când cei ce se identifică

1. Nigel Townson, „Violenţa în fotbal. Să fie rândul României ? ”, în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998, pp. 219-220.
2. Mai multe informaţii privind violenţele *ultras* pe http : //www.romanian-ultras.net/wordpress/codul-ultras.html
3. Nigel Townson, art. cit., p. 221.

ca *hooligans* cred că superioritatea în faţa adversarului nu poate fi demonstrată decât fizic. Pentru a păstra diferenţele, *hooligans* adoptă o ţinută mai sobră, lipsită de însemne şi simboluri, folosesc steaguri de mici dimensiuni cu însemnele şi numele echipei. Dacă pentru *hooligans* confruntarea cu suporterii adverşi (*fair-fight*) este nelipsită, conform declaraţiilor, ea este însoţită de o serie de reguli : cele două grupări care se confruntă trebuie să aibă un număr egal ; au obligaţia de a nu folosi arme, ci doar pumnii şi picioarele[1].

Aşadar, la nivel declarativ, cele două tipuri de suporteri îşi asumă identităţi distincte, invocă caracteristici şi trăsături specifice, reguli şi formule de funcţionare foarte precise. Un rol deosebit l-au avut în acest sens presa şi unele cercetări şi analize ale fenomenului. Asistăm astăzi la formule organizatorice extrem de interesante ale celor ce se revendică acestor grupări : au site-uri speciale, forumuri de discuţie, locuri de întâlnire, lider.

***

Expresiile identitare ale *ultras* şi *hooligans* nu reuşesc să explice mecanismele producerii violenţei cu ocazia meciurilor de fotbal. Sociologii au încercat să ofere şi alte explicaţii fenomenelor *ultras* şi *hooligans* : de la criza socială şi a masculinităţii, expresia barbarismului şi lipsei de civilizaţie, refuzul posturii de client şi consumator de fotbal, până la expresia unei normalităţi sociale.

Totuşi, aşa cum se poate observa din analiza apariţiei şi evoluţiei lor, *ultras* şi *hooligans* se prezintă ca două formule culturale (latină şi nordică) de manifestare a susţinerii şi fidelităţii maxime faţă de o echipă de fotbal. *Ultras* latini accentuează partea spectaculară, artistică, depunând eforturi organizatorice în acest sens, pe când huliganismul britanic este expresia spiritului nordic (*cool*) care, în absenţa unor aranjamente spectaculare, este capabil de ataşamente

1. Bogdan Ormuz, „Violenţa pe stadioane, confuzie între două fenomene diferite”, *apud România literară*, 12 aprilie 2007, arată că şi în România au avut loc astfel de confruntări înaintea derby-ului Rapid-Steaua (2-3). Cu această ocazie peste 150 de fani ai celor două echipe au stabilit o întâlnire în zona Plaza România.

foarte puternice. În ambele situaţii însă, spectacolul tribunelor şi mijloacele de susţinere a echipelor pot genera agresivitate şi violenţă. Cum se poate explica fenomenul dacă la origine nu este vorba decât de susţinere şi ataşament ?

Trei elemente pot fi de folos în construirea unei explicaţii a fenomenului :

- Vârsta participanţilor este tânără şi sexul acestora este masculin.
- Explozia agresivităţii în fotbal se produce în perioade de creştere economică, după războaie (în Anglia, după cel de-al doilea război mondial, venitul pe cap de locuitor crescuse foarte mult), sau după ieşirea din regimuri politice totalitare (cazul Italiei sau, mai recent, cazul României sau al ţărilor din estul Europei) ;
- *Ultras* la fel ca şi *hooligans*, declară că manifestările lor comportamentale respectă reguli, norme.

Cele de mai sus demonstrează că, în profunzimea sa, fenomenul nu reprezintă nimic nou. Este vorba de o nouă expresie culturală a *violenţei ritualizate*. O regăsim din cele mai vechi timpuri cu ocazia iniţierilor, sau a confruntărilor războinice. Într-un volum publicat în 1913, Pierre de Coubertin surprinde relaţia dintre război şi sport : „Războaiele de altădată aveau adesea un caracter oarecum sportiv (…). Dar faptul că gustul şi practica sporturilor s-au dezvoltat cu atâta intensitate nu a influenţat oare «spiritul războinic» al tinerilor ? ”[1].

Faptul că educaţia fizică şi sportul au fost o vreme sub tutela Ministerului de Război, faptul că au moştenit ceva din modelul armatei[2], iar că aceasta, la rândul său, este expresia modernă a vechilor ritualuri de iniţiere a tinerilor[3], demonstrează că în esenţă lucrurile nu s-au schimbat, ci doar formele de exprimare a bărbăţiei, a spiritului războinic etc.

1. Pierre de Coubertin, *Essais de psychologie sportive*, Payot, Lausanne, 1913, p. 258.
2. Vezi în acest sens Michel Caillat, „Războiul ca un meci frumos” *Secolul XX. Fotbalul,* nr 4-7/1998, pp. 210-216.
3. Vezi în acest sens Mircea Eliade, *Naşteri mistice*, trad. de Mihaela Grigore Paraschivescu, Humanitas, Bucureşti, 1995.

Mai mult, scrierile antropologice conţin un vast suport argumentativ în acest sens. Atunci, la fel ca şi acum, principalii actori erau băieţi, tineri care doreau să-şi dovedească puterea, bărbăţia, spiritul de sacrificiu, să deprindă meşteşugul luptei şi să pătrundă secretele vieţii celor deja iniţiaţi. Mai mult, confruntările ritualizate erau însoţite de reguli şi prescripţii precise.

> De-a lungul secolelor am văzut manifestându-se aceleaşi ritualuri ale dominaţiei locale, probei de putere, bătăliilor dintre bandele adverse, ale batjocoririi bătrânilor şi autorităţilor şi respingerii „intruşilor”, toate fiind ţinte tipice ale energiei tinereşti şi ale răutăţii agresive. Chiar în contexte sociale extrem de diferite există o continuitate izbitoare între interludiile violente din timpul târgurilor şi festivalurilor din epoca preindustrială, şi obişnuitele dezlănţuiri furioase din timpul sărbătorilor moderne sau dezordinea carnavalescă de la sfârşitul săptămânii, la jocurile de fotbal actuale – unde scandalagiul, cu manifestările lui stridente de sprijin local, mascotele, emblemele şi aranjamentele corale în tradiţia muzicii „rough” pare încarnarea fidelă a ucenicului gălăgios sau a „huliganului” din epoca victoriană târzie.[1]

Mai mult decât „energie tinerească şi răutate agresivă”, fantasmele puterii, autorităţii, dominaţiei, bărbăţiei şi sacrificiului[2] reprezintă, în esenţa lor, expresii mitice străvechi ce se rulează în timp în diverse formule culturale. Pe măsură ce sunt îmblânzite şi civilizate, apar variante noi, adaptate. Astfel, fenomenele *ultras* şi *hooligans* pot fi privite ca două expresii culturale ale violenţei ritualizate.

1. Geoffrey Pearson, *apud* Richard Holt, „Huliganii britanici”, în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/, 1998, p. 231.
2. Un interesant comentariu cu referire la spiritul de sacrificiu şi fenomenul violenţei în fotbal este semnat de Octav Tănase şi Octavian Belu, „Heysel 25 mai 1985”, *Prosport*, 3-9 februarie 1999 : „Poate părea curios, dar prima Cupă a Campionilor a poposit în vitrina celui mai galonat club italian abia în 1985, după ani de aşteptare care păreau să nu se mai termine. «Este nevoie de o jertfă», şopteau suporterii pe la colţuri şi stadionul Heysel din Bruxelles este mărturia că au avut dreptate. Din păcate, cei ce aveau să plătească tributul au fost chiar suporterii. 39 dintre ei nu s-au mai întors la Torino, sângele lor, ţâşnit în urma unei încăierări lipsite de sens cu suporterii lui Liverpool udând pe 25 mai 1985 tribunele unui stadion înmărmurit”.

9.5. Controlul social al agresivităţii în sport

În toate timpurile, principala problemă pe care o ridică devianţa în general şi agresivitatea în special este cea „de prevenire, limitare şi eliminare a abaterilor de la normalitatea existentă”[1]. În sociologie, toate acestea poată numele de *control social*. Acesta este un element esenţial în funcţionarea societăţii. Practic, nu se poate vorbi de societate în absenţa controlului. La fel ca în societate, în sport controlul social poate avea o natură extrem de diferită. El poate fi *coercitiv* sau *psihosocial*.

9.5.1. *Controlul social coercitiv*

Este controlul exercitat de către instituţiile juridice, poliţie, jandarmerie, prin mijloace specifice de constrângere şi coerciţie. La limită, aceste instituţii pot utiliza forţa (fizică sau simbolică) pentru a restabili ordinea în cazul delincvenţelor. Poate cel mai ilustrativ exemplu în acest caz este prezenţa forţelor de ordine (poliţişti şi jandarmi) la competiţiile sportive. Este ştiut faptul că, în cazul în care agresiunile şi violenţele ating un anumit prag, aceştia pot utiliza forţa.

Pentru a înţelege cât mai bine natura controlului exercitat de aceste instituţii, prezentăm mai jos un extras din mapa de presă pusă la dispoziţie de Jandarmeria Iaşi[2].

Conform documentului, I.J.J. Iaşi a îndeplinit 31 de misiuni la manifestările sportive în întreg judeţul Iaşi în perioada 2008-2009. Efectivele folosite au fost de 1.831 de jandarmi din cadrul I.J.J. Iaşi şi al Grupării de Jandarmi Mobile Bacău.

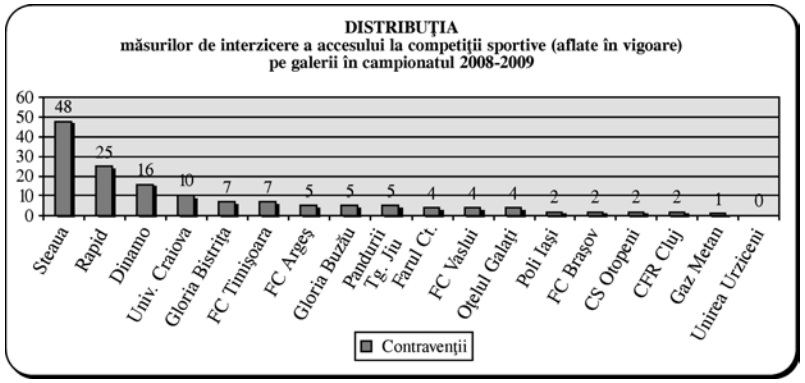
Sancţiuni aplicate în sezonul sportiv 2008/2009 :

– *3 avertismente scrise ;*
– *11 amenzi aplicate ;*

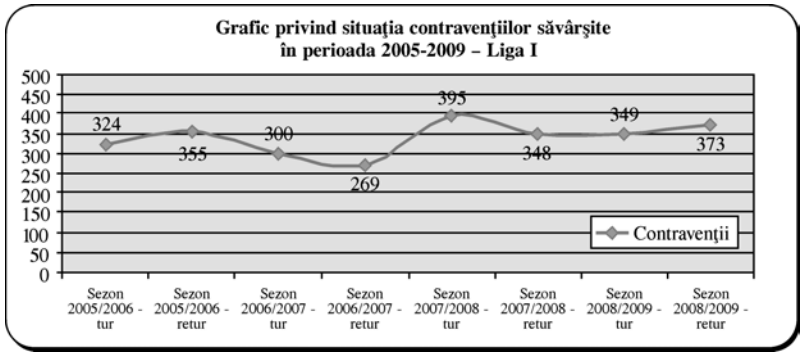
1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *Dicţionar de sociologie*, Babel, Bucureşti, 1993, p. 138.
2. Mulţumim Jandarmeriei Iaşi, d-lui inspector şef Mircea Tulică pentru informaţii. Varianta integrală a extrasului de presă „Alături pentru fairplay” se află la anexa nr. 2.

– *3 infracţiuni constatate ;*
– *3 infractori depistaţi ;*
– *interdicţii de participare la competiţiile sportive : 25 persoane din care 1 a încetat în luna februarie, 22 în luna martie şi 2 sunt în vigoare.*

Analiza activităţii defăşurate :

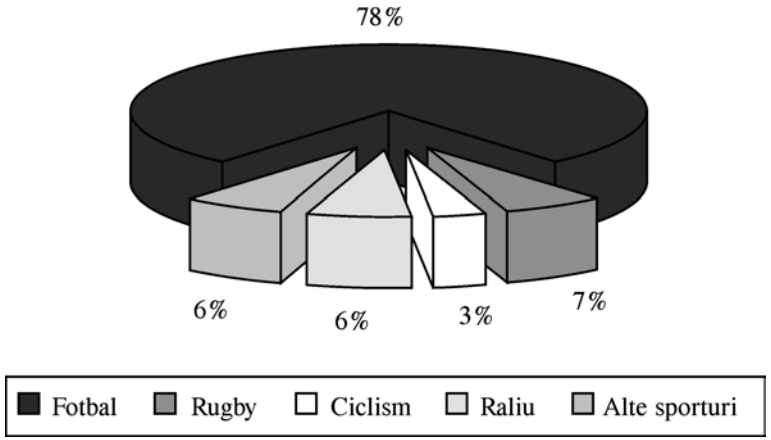

Sursă : I.J.J. Iaşi

Sursă : I.J.J. Iaşi

PONDEREA MISIUNII LA MANIFESTĂRI SPORTIVE

Sursă: I.J.J. Iaşi

Datele prezentate mai sus arată că sportul care solicită cel mai mult acest tip de control este fotbalul. Deşi nu se înscrie în rândul sporturilor violente prin excelenţă, agresivităţile în fotbal sunt mult mai numeroase. Deşi pe teren nu sunt atât de vizibile, îmbrăcând forma unor competiţii dure, ele sunt mult mai manifeste în tribune. Dovadă sunt recentele meciuri jucate în cadrul Campionatului European de Fotbal, 2009.

Amintim aici meciul Dinamo – Slovan Liberec din 20.08.2009, când comportamentele agresive şi violenţele suporterilor au adus serioase prejudicii de imagine echipei de fotbal şi, conform regulamentului, ea a fost declarată învinsă cu 3-0 „la masa verde", iar suporterilor agresivi li s-a interzis participarea la alte meciuri.

Explicaţiile imediate ale prezenţei acestor fenomene mai ales în fotbal se conturează în jurul audienţei de care se bucură acest sport şi a mizelor foarte mari ale jocului de fotbal. În aceste condiţii, de maximă popularitate, pasiunile, frustrările, nemulţumirile etc. iau proporţii. Ele sunt mult potenţate de media.

Manifestările violente de la marile meciuri de fotbal, prin consecinţele lor, reprezintă un motiv serios pentru a acţiona coercitiv.

9.5.2. *Controlul psihosocial*

Acest tip de control „constă în reglementarea şi coordonarea acţiunilor individuale sau de grup cu mijloace instituţionale (*formale*) sau *informale*". Putem spune că este cel mai răspândit tip de control social exercitat în sport.

În cazul *mijloacelor formale de control a agresivităţii* în sport am putea aduce în atenţie Legea nr. 4. din 09/10/2008 privind prevenirea şi combaterea violenţei cu ocazia competiţiilor şi a jocurilor sportive[1]. Legea cuprinde un set de dispoziţii generale prin care se clarifică o serie de noţiuni precum: competiţie sportivă, joc sportiv, organizatori de joc sportiv, bază sportivă etc. Definiţiile date competiţiei sportive şi jocului sportiv accentuează caracterul organizat al acestora. Din start sunt scoase competiţiile ad-hoc între neprofesionişti sau între cei care practică sportul ocazional. În astfel de confruntări comportamentele agresive sunt controlate fie pe cale informală, fie intervine direct poliţia.

Însuşi *controlul formal* este distribuit între diverse instituţii care au abilitatea legală. Astfel, *organele de poliţie teritoriale* sunt cele care se ocupă de asigurarea ordinii şi controlului pe traseele de deplasare către bazele sportive, în localităţi sau în afara acestora; *jandarmii* realizează controlul pe o arie mai restrânsă (zona apropiată şi imediată a bazelor sportive şi alte locuri destinate desfăşurării competiţiilor), iar *organizatorii* au obligaţia de a asigura ordinea şi controlul în interiorul arenelor sportive (în condiţiile legii ei pot să apeleze la societăţi specializate de pază şi protecţie).

Pe lângă obligaţiile pe care le are organizatorul de competiţii sau de jocuri sportive şi a societăţilor specializate de pază şi protecţie şi care sunt prezentate în Legea nr. 4. din 09/10/2008, art. 20, lit. a-v, se precizează şi care sunt obligaţiile spectatorilor. Astfel, conform legii, spectatorilor le este interzis:

a) să pătrundă sau să încerce pătrunderea în incinta bazei sportive ori, după caz, a arenei sportive fără documente de acces sau prin încălcarea normelor legale de acces stabilite de organizator (…);

1. Vezi anexa 3.

b) să folosească, în scopul pătrunderii în incinta arenei sportive, documente de acces individualizate care nu le aparţin şi care, potrivit normelor stabilite de organizator, pot fi folosite doar de către titular (…) ;
c) să pătrundă în stare de ebrietate sau să consume băuturi alcoolice în arena sportivă (…) ;
d) să introducă sau să încerce introducerea de băuturi alcoolice în arena sportivă (…) ;
e) să introducă în arena sportivă inscripţii, embleme, pancarte, bannere, afişe, steaguri sau alte suporturi ce conţin simboluri, sloganuri, imagini ori texte cu conţinut obscen (…) ;
f) să refuze prezentarea documentelor de acces şi, după caz, a actelor de identitate, la solicitarea justificată a forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă (…) ;
g) să refuze supunerea la efectuarea controlului corporal preventiv şi al bagajelor de către forţele de ordine (…) ;
h) „să ocupe alte locuri decât cele prevăzute pe documentele de acces, urmat de refuzul eliberării acestora la avertismentul verbal al reprezentanţilor societăţii specializate de protecţie şi pază sau al forţelor de ordine (…) ;
i) să arunce asupra celorlalţi spectatori, asupra oficialilor sau a jucătorilor, asupra forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă, asupra bunurilor mobile şi imobile aflate în incinta bazei sportive, precum şi în direcţia suprafeţei de joc cu obiecte de orice fel sau cu substanţe corozive ori care murdăresc (…) ;
j) „să escaladeze gardurile care delimitează spaţiul de joc sau gardurile interioare de separare a sectoarelor”(…) ;
k) să se caţăre pe gardul care delimitează spaţiul de joc de tribună (…) ;
l) să pătrundă pe suprafaţa de joc, cu excepţia cazurilor de forţă majoră (…) ;
m) să săvârşească fapte, acte sau gesturi obscene, să profereze ori să scandeze injurii, cuvinte sau expresii jignitoare ori vulgare, precum şi ameninţări cu acte de violenţă împotriva celorlalţi spectatori, oficiali, jucători sau a bunurilor acestora (…) ;
n) să profereze ori să scandeze injurii, cuvinte sau expresii jignitoare ori vulgare la adresa forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă (…) ;
o) să ameninţe cu acte de violenţă forţele de ordine sau personalul de ordine şi siguranţă (…) ;
p) să îşi ascundă faţa cu articole de îmbrăcăminte sau alte accesorii, cu intenţia de a împiedica identificarea (…) ;

q) să scrie sau să deseneze pe pereţii imobilelor, pe garduri sau pe alte obiecte amplasate în baza sportivă sau în arena sportivă (…) ;
r) să dezlipească sau să distrugă reclamele, anunţurile şi afişele expuse de organizator în incinta bazei sau a arenei sportive, precum şi să deterioreze, să ridice sau să mute semnele ori indicatoarele amplasate de organizator, pentru facilitarea accesului în arenă, sau a celor care semnalează existenţa unui pericol pentru viaţa persoanelor (…) ;
s) să ridice sau să mute, fără drept, barajele, gardurile ori alte obstacole amplasate de organizator sau de către forţele de ordine, pentru delimitarea sectoarelor de tribună ori peluză, pentru separarea grupurilor de suporteri şi a terenului de joc de tribună, inclusiv pe cele amplasate cu caracter temporar (…) ;
t) să amplaseze emblemele, pancartele, bannerele, afişele, steagurile sau alte mijloace de publicitate vizuală în alte locuri decât cele stabilite de organizator (…) ;
ţ) să nu respecte regulile stabilite de organizator privind deplasarea spectatorilor în incinta arenei sportive (…) ;
u) să nu respecte măsurile de ordine dispuse de organizator sau de comandantul forţelor de ordine, în cazul producerii unor catastrofe, calamităţi naturale sau al altor pericole (…) ;
v) să refuze părăsirea imediată a arenei sportive, dacă măsura evacuării a fost dispusă de către personalul de ordine şi siguranţă sau de către forţele de ordine (…).[1]

Aşa cum se prezintă fragmentele de lege prezentate mai sus, obligaţiile suporterilor pot fi sintetizate în trei mari categorii :

1. Obligativitatea de a-şi prezenta identitatea şi de a se supune controlului şi ordinelor instituţiilor abilitate.
2. Obligativitatea de a avea o conduită civilizată (fără injurii, acte agresive, distrugere de bunuri, folosire de material explozibil etc.).
3. Obligativitatea de a nu folosi simboluri ostentative, intolerante şi care incită la agresivitate şi violenţă.

Controlul social formal în cadrul jocurilor şi al competiţiilor sportive este asigurat prin fixarea normativă a obligativităţii ce revine spectatorilor, organizatorilor şi organelor de ordine şi securitate. Orice

1. Vezi varianta integrală a textului articolului 20 lit. a-v în anexa 3.

încălcare a acestora provoacă dezordine socială şi se sancţionează sau se pedepseşte. Cum era şi firesc, capitolul V, Contravenţii şi sancţiuni din Legea nr. 4. din 09.10.2008 prevede regimul de pedepse şi sancţiuni care se aplică în cazul nerespectării ordinii în cazul jocurilor şi al competiţiilor sportive.

Toate faptele prezentate mai sus la art. 20, lit. a-v, Legea nr. 4 din 09.10.2008 constituie contravenţii care privesc spectatorii şi susţinătorii sportivilor sau echipelor. Ele se sancţionează cu :

- amenzi între 80 şi 3.000 lei sau cu prestarea de ore echivalente de muncă în folosul comunităţii ;
- interzicerea pe o perioadă determinată (în funcţie de gravitatea faptei) a accesului la competiţiile şi jocurile sportive similare celui/celei în care s-a săvârşit contravenţia.

Alte sancţiuni se aplică încălcării normelor de convieţuire socială, liniştii şi ordinii publice, incitării la violenţă (în public sau în mass-media), traficului de bilete sau de documente de acces la diverse competiţii sportive. Ele pot varia de la interzicerea pe durată determinată a accesului la competiţiile sportive până la amenzi de 1.000-3.000 lei.

Sancţiunile primite de organizatori pentru nerespectarea obligaţiilor prevăzute de lege variază între 3.000 şi 50.000 lei şi, după caz, suspendarea dreptului de a organiza competiţii sportive pe o perioadă (ne)determinată.

Alte sancţiuni privesc nerespectarea obligaţiilor legale de către personalul de ordine şi siguranţă. Ele constituie contravenţii şi se sancţionează cu amendă de la 100 la 500 lei.

Tot în regimul controlului formal se înscrie şi cadrul legal care prevede pedepsele şi sancţiunile pentru *infracţiuni* realizate cu ocazia jocurilor şi competiţiilor sportive. În acest caz sunt considerate infracţiuni următoarele fapte :

- Orice faptă a unei persoane căreia i s-a interzis accesul la competiţii şi jocuri sportive (art. 31).
- Împiedicarea forţelor de ordine de a-şi exercita atribuţiile, utilizând violenţa (art. 32).
- Introducerea în arenele sportive a unor obiecte confecţionate care pot cauza vătămări corporale sau moarte (art. 33).

- Deţinerea sau introducerea în arenele sportive a unor substanţe lacrimogene sau cu efect paralizant sau a unor materiale care pot produce acelaşi efect (art. 34).
- Introducerea sau deţinerea unor obiecte pirotehnice, artificii, pocnitori, materiale explozive (art. 35).
- Folosirea simbolurilor fasciste, rasiste, xenofobe în arenele sportive sau cultul persoanelor care au promovat astfel de idei şi ideologii (art. 36).
- Actele de violenţă şi cele cauzatoare de suferinţe fizice, vătămarea integrităţii corporale sau care afectează sănătatea (art. 37).
- Uciderea unei persoane sau a unui sportiv (art. 38).
- Distrugerea bazei materiale, a imobilelor din incinta bazei sportive (art. 39).
- Portul de armă (art. 40).
- Manifestarea dispreţului faţă de însemnele ţării în arena sportivă (art. 41).
- Acte, gesturi şi manifestări care aduc atingere bunelor moravuri, care tulbură ordinea publică şi provoacă scandal (art. 42)
- Participarea la încăierarea între mai mulţi suporteri (art. 43).
- Ameninţarea directă sau prin mijloace de comunicare, lovirea sau vătămarea unei persoane ce face parte din forţele de ordine şi care se află în exerciţiul funcţiunii (art. 45).

Pedepsele care se aplică în cazul infracţiunilor mai sus menţionate variază între o lună şi 10 ani şi, după caz, cu interzicerea participării la competiţiile şi jocurile sportive pe o perioadă determinată. Măsura interzicerii accesului la competiţii sportive poate fi dispusă provizoriu pe parcursul urmăririi penale şi poate avea o durată maximă de 180 de zile (art. 49) (pentru mai multe detalii vezi Legea nr. 4 din 09.10.2008 la anexa 3).

Prezenta lege privind prevenirea şi combaterea violenţei cu ocazia competiţiilor şi jocurilor sportive reprezintă o măsură legală de tip formal de control a agresivităţii în sport. Regimul de pedepse şi sancţiuni pe care-l prevede legea anunţă şi caracterul coercitiv al măsurilor pe care sunt obligate să le ia instituţiile abilitate ale statului

(poliţie, jandarmerie, justiţie, organe de ordine şi securitate). Aşadar, în societate, în condiţiile concrete, nu putem vorbi de un control social pur coercitiv sau pur psihosocial. Ambele forme coexistă în societate în dozaje diferite.

Mai mult, aşa cum anunţam mai sus, controlul psihosocial are, cel puţin din punct de vedere teoretic, şi o componentă *informală*. Acesta „se realizează mai ales la nivelul rolurilor sociale dintr-un sistem şi se manifestă implicit în cadrul interacţiunilor. El este rezultatul socializării în cadrul normativităţii sociale existente şi al învăţării sociale, adică al interiorizării sistemului de norme, modele de comportare, atitudini tipice pentru o societate. La limită, controlul informal se manifestă ca *autocontrol*”[1].

În cazul sportului, aspectul informal al controlului se poate sintetiza în următoarele aspecte :

- Norme şi reguli nescrise.
- Cutume.
- Stereotipuri comportamentale şi atitudinale.
- Uzanţe culturale şi instituţionale.
- Etică sportivă.
- Acţiuni mediatice, informative şi publicitare.
- Activităţi de educare şi informare a publicului.

Fiecare dintre acestea poate exercita o acţiune constrângătoare asupra individului şi poate să producă schimbări comportamentale majore (conformism). De exemplu, gestul sportivilor de a da mâna la finalul meciului este unul de fairplay. El nu mai este resimţit ca o obligaţie din partea sportivului în momentul în care îşi asumă valorile sportive pe care le presupune fairplay-ul.

Un alt gen de control informal specific timpurilor moderne este cel mediatic, informaţional şi publicitar. Astfel, prin campaniile de presă, prin dezbaterile mediatizate etc. se pot forma curente de opinie favorabile unor conduite civilizate în arenele sportive. Trebuie ştiut că, în astfel de situaţii, efectul mediatizării poate fi şi unul contrar aşteptărilor. În loc să civilizeze şi să conducă la scăderea ratei agresivităţii în sport, poate să producă contagiune şi să facă să

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, *Dicţionar de sociologie*, ed. cit., p. 139.

prolifereze fenomenul. Aşadar, lipsa de profesionalism şi specularea unor fenomene agresive din sport cu scopul obţinerii spectacolului mediatic şi al rating-ului pot aduce şi mari deservicii controlului agresivităţii în sport.

Chiar şi instituţiile care au ca principală abilitate exercitarea unui control formal şi coercitiv derulează campanii de promovare a nonviolenţei, de educare şi informare a publicului (de exemplu, acţiunile de informare derulate de I.J.J. Iaşi de tipul „Alături pentru fairplay)”.

În cadrul controlului cu caracter informal se înscriu şi *metodele de control a agresivităţii între grupuri*.

Cercetările psihologilor, sociologilor şi antropologilor au evidenţiat că agresivitatea poate fi controlată şi ţinută între anumite limite de suportabilitate. Plecând de la mijloacele de control ale fenomenului prezentate de Irenäus Eibl-Eibesfeldt[1], distingem mai multe metode de control a agresivităţii intergrupale ce pot fi aplicate şi în sport :

a) Folosirea unor semnale care inhibă agresivitatea
   Plânsul, văitatul, zâmbetul, lăsarea capului în jos, prezenţa unor semnale liniştitoare (femeia, copilul), darurile sau cadourile pot descuraja comportamentul agresiv.

Exemple :

- Irenäus Eibl-Eibesfeldt aduce în atenţie cazul indienilor Waika. Aceştia aduc la sărbătorile palmierului alături de războinici şi femei. Gestul poate fi interpretat ca o intenţie de nonagresiune ;
- La fel, în mai toate scenariile de film putem observa că trupele care vin să salveze o localitate sunt întâmpinate de femei cu copii în braţe şi li se oferă flori.
- De la *potlach*-ul[1] indienilor nord-americani până la cadourile moderne, toate darurile şi-au dovedit utilitatea în relaţiile interumane.

1. Irenäus Eibl-Eibesfeldt, *op. cit*.
1. *Potlach*-ul este o formă de dar practicată de indienii nord-americani, care se desfăşura sub forma unui război simbolic. Despre acesta şi despre importanţa darului scrie Marcel Mauss în *Eseu despre dar*, Polirom, Iaşi, 1997.

b) Instituirea unei ierarhii
Experimentele au dovedit că suntem predispuşi să suportăm mai multe de la cei care ne sunt superiori decât de la cei care ne sunt inferiori.

Exemplu :

– Experimentele Millgram din 1963 : un profesor, fiind rugat să aplice şocuri electrice cu intensitate crescândă unui copil de către un cercetător recunoscut, a acceptat în prezenţa autorităţii acestuia şi renunţat atunci când „autoritatea" părăsit experimentul.

c) Confruntările ritualizate
Turnirurile, duelurile, concursurile şi confruntările cu caracter sportiv sunt supape de defulare a agresivităţii. Cadrul formal al unei confruntări de box sau fotbal, caracterul repetitiv al jocului şi regulile sale fac ca agresivitatea să se poată manifesta. Câştigarea unui meci de fotbal nu poate fi numai un semn al competenţei. El poate fi o revanşă, poate alina „răni" de altă natură sau este un prilej prin care se pot plăti poliţe. Are, deci, un rol compensator. Este un fapt cunoscut rolul catharthic al sportului, însă cum putem domoli agresiunile intergrupale din domeniul sportului? În acest caz, organizarea de întâlniri amicale, informale de timp liber cu caracter distractiv şi nu competitiv pot decongestiona relaţiile dintre adversari.

d) Utilizarea formulelor de politeţe
Un simplu „mulţumesc" poate salva o situaţie jenantă şi tensionată. Mai mult, scuzele şi recunoaşterea vinei pot fi cel mai eficient mijloc de a-i tempera pe cei care ţin să-şi afirme dreptatea chiar şi agresiv. În cele din urmă, a recunoaşte că ai greşit este un semn de maturitate şi chiar de civilizaţie.

e) Folosirea unor forme uşoare de agresivitate

Exemplu :

– Agresivitatea verbală poate tempera spiritele în anumite situaţii, după cum în altele pot să o incite. În acest sens, eschimoşii din Groelanda practică duelul prin cântec.

f) Medierea
Primii care au înţeles importanţa medierii în aplanarea conflictelor au fost asistenţii sociali. Deşi sunt la început, ei au elaborat un sistem riguros de lucru cu clienţii. Prezenţa unei terţe persoane, neutre vine să detensioneze raporturile interumane.

g) Ritualurile de apropiere
Strângerea legăturilor dintre membrii unui grup prin participarea la activităţi comune, sărbători, petreceri etc.) pot avea ca efect îmbunătăţirea relaţiilor intergrupale.

h) Obiceiurile-supapă
Acestea denumesc, în general, relaţiile-glumă. Ceea ce este spus în glumă este primit mai uşor şi provoacă o reacţie asemănătoare. De altfel, un proverb spune că „cei ce se iubesc se tachinează".

i) Mijloacele farmaceutice
Soluţia este valabilă mai ales în cazul în care considerăm că agresivitatea şi violenţa au o cauză biologică. Anumite calmante şi sedative pot reduce pornirile agresive şi violente, însă unele, din nefericire, pot afecta şi alte funcţii ale organismului (motricitatea, viteza gândirii etc.) sau pot provoca dependenţa. Toate aceste măsuri confirmă o dată în plus faptul că sportul este un fenomen social de o amploare (aproape) fără precedent. Succesul lui se poate compara doar cu cel al marilor religii.

Capitolul 10

Sportul – o „religie” a modernităţii ?

Pentru o serie de autori (Marc Augé, A. Erhenberg[1], Jean-Philippe Turpin[2], R. Garassino[3], Michel Maffesoli[4] etc.), sportul ar fi *religia modernităţii*. Or, acest fapt face ca el să deţină toate atributele religiei în societate. Astfel se poate explica şi statutul oarecum special al sportului în ceea ce priveşte gestionarea violenţei.

> „Religia” sportivă, ca toate sistemele religioase, îşi dezvoltă propriile legi autonome, norme, sisteme de constrângere (vezi, de exemplu, relaţiile specifice între drog şi dopaj), propriul mod de distribuţie a puterii. Legând de o manieră autonomă şi specifică practicile şi participanţii (în jur de nouă milioane de persoane în Franţa pentru patruzeci de milioane de licenţe), ele se exclud astfel, din perspectiva puterii, de restul lumii sociale. În domeniul legăturilor comunicaţionale, definit prin putere, în această zonă particulară, legătura socială ar fi mai curând ruptă în spaţiul de influenţă a fenomenului sportiv. Cetăţenia sportivă este radical diferită de cetăţenia democratică clasică de la finele secolului XX.[1]

1. Marc Augé, A. Erhenberg, *Le culte de la performance*, Hachette Littératures, Paris, 1991.
2. Jean-Philippe Turpin, „Le Sport : une religion décadente…”, *Corps et culture* [online], disponibil începând cu 25 ianuarie 2005, http : // corpsetculture.revues.org/document637.html.
3. R. Garassino, „Les demi-dieux du stade”, în C. Genzling (dir.), *Autrement, le corps surnaturé*, 1992, pp. 63-75.
4. Michel Maffesoli, *La transfiguration du politique*, Grasset, Paris, 1992.

Din această perspectivă, efectul pervers în ceea ce priveşte deţinerea şi controlul violenţei prin fenomenul sportiv rezidă în aceea că sportul, conceput iniţial ca o formă profană de petrecere a timpului liber, se diferenţiază de celelalte sisteme şi instituţii sociale, autonomizându-se asemenea sistemelor religioase. Creaţie a lumii moderne, desacralizate, sportul ajunge să dezvolte forme proprii de religiozitate profană. Ele se manifestă frecvent în relativ noul context social al secularizării.

10.1. Sportul – un ritual desacralizat

Secularizarea este o temă mult dezbătută de teologi, sociologi, antropologi, filosofi etc. Este un fenomen specific modernităţii, vizibil atât în sfera vieţii sociale, cât şi în cea a vieţii private. Ea este percepută şi analizată în chip diferit : fie ca o slăbire a legăturilor noastre cu sacrul, fie ca o îndepărtare zeului de lume (*deus otiosus*), fie ca o consecinţă a tiraniei spiritului raţionalist şi utilitarist modern etc.

Autori precum Johan Huizinga anunţă secularizarea şi ca o pierdere totală a legăturii dintre sport şi cult. El accentuează căderea fenomenului sportiv total în zona profană.

> Comportamentul profesional nu mai este cel al jocului, al spontaneităţii şi al nepăsării ca bucurie. Puţin câte puţin, în societatea modernă, sportul se îndepărtează de sfera ludică pură şi devine element *sui generis* care nu mai este joc fără a mai fi serios. În comunitatea actuală sportul cucereşte un loc aflat în marginea evoluţiei culturale propriu-zise, căreia nu-i aparţine. În sportul modern, legătura cu cultul a dispărut complet. Sportul a devenit întru totul profan şi nu oferă un raport organic cu structura societăţii, chiar dacă o autoritate diriguitoare i-a prescris practica. Este mai curând expresia autonomă a instinctului agonal decât un factor fecund al sensului social.[2]

1. Jacques Gleyse, „Le système sportif : une re-ligion pour la modernité ? ”, *Corps et culture* [online], *Études critiques : quel lien social ?* , 20 decembrie 2004, http : //corpsetculture.revues.org/document490.html.
2. Johan Huizinga, *Homo ludens, essai sur la fonction sociale du jeu*, Gallimard, Paris, 1988, p. 316.

Această autonomizare a sportului, la fel ca multe alte elemente ale vieţii sociale, care altădată aveau o evidentă legătură cu religiosul, în mod firesc se asociază astăzi lumii profane. Acest fapt nu reprezintă totuşi un motiv de îngrijorare câtă vreme vechile formule de manifestare pot fi decriptate în fenomenul sportiv actual, iar rolul lor social este un fapt recunoscut de sociologi şi nu numai. Aşadar, în spatele acestei decăderi şi îndepărtări de formele originare putem întrezări o camuflare a sacrului. Astfel, jocul sportiv poate fi privit ca un ritual profan care ascunde suficiente elemente ce pot aminti de străvechile ritualuri magico-religioase.

Mircea Eliade propune o nouă lectură a secularizării contemporane, în toate expresiile sale, inclusiv în sport. El nu vede în aceste fenomene expresia unui „Dumnezeu care a murit”[1] sau îndepărtarea sa de lume. În viziunea sa, Dumnezeu doar s-a ocultat, s-a camuflat în manifestările profane ale acestei lumi, ca de exemplu în fenomenul sportiv.

La rândul său, Marc Augé vede activitatea rituală contemporană ca formula profană de a armoniza identitatea şi alteritatea[2], două noţiuni care au generat mereu probleme în plan social. Astfel, criza lumii contemporane este una ce priveşte construirea alterităţii şi, de acolo plecând, o criză a identităţii. Faptul este explicat de autorul francez prin ceea ce el numea *dispariţia legăturii simbolice*. De exemplu, sportivul poate fi privit de mine ca actor, competitor, rival, un celălalt diferit şi străin. Plecând de la felul cum îl gândesc pe celălalt îmi construiesc propria identitate. Astfel, dacă sportivul este perceput ca un rival sau competitor, atunci eu mă consider adversarul său şi îmi voi asuma această identitate. În condiţiile existenţei unei legături simbolice (mediate de un ritual), celălalt (sportivul) devine colegul meu, aproapele, cel legat de mine prin jocul sportiv, adică prin ritual. Aşadar, legătura simbolică este asigurată de rit. Graţie acestuia se stabilesc punţi de legătură între identitate şi alteritate, fie că este vorba de un „dispozitiv ritual restrâns” sau de „un dispozitiv ritual lărgit”.

1. Formula aparţine filosofului german Friedrich Nietzsche.
2. „O imensă greşeală este aceea de a gândi pe celălalt un altul (cel care nu este asemenea mie, nici diferit de mine şi care este deci legat de mine), ca fiind în fapt un străin.” (Marc Augé, *Pour une anthropologie des mondes contemporains*, Aubier, Paris, 1994, p. 85).

***

Primul dispozitiv ritual, în accepţiunea lui Marc Augé, limitează cadrul de analiză. El are în atenţie efectele ritualului limitate de constrângerile spaţio-temporale ale ritului ; „în sensul nostru, noţiunea ce dă seama de tensiunea dintre identitate şi alteritate marchează întreaga practică rituală”[1]. În cazul jocului sportiv această tensiune este mai mult decât evidentă : pe de o parte, etica sportivă cere să respecţi fairplay-ul şi să te porţi cu celălalt ca şi cu un coleg, unul asemenea ţie ; pe de altă parte, logica confruntării sportive îţi impune să-l vezi pe celălalt ca pe un adversar pe care trebuie să-l domini şi să-l învingi. Ritualul sportiv devine eficient în planul legăturii simbolice atunci când reuşeşte să armonizeze această tensiune greu de gestionat. Doar regulile ritualului sportiv şi asumarea unei noi identităţi (jucătorul nu mai este evreu, român, catolic, ţigan, milionar, homosexual etc., el este sportiv) sunt în măsură să stabilească această legătură.

În comparaţie cu regulile ritualurilor magico-religioase care stăteau sub semnul divinităţii, regulile profane ale jocului sportiv au un efect mai slab. Ele vizează, în principal, aspectul formal al relaţiei şi mai puţin zona profundă. Putem zâmbi, putem strânge mâna celuilalt sau să-l batem pe spate în semn de încurajare, continuând să-l gândim şi să-l simţim ca pe un adversar.

Un exemplu celebru îl reprezintă întâlnirea dintre două mari echipe de fotbal : Glasgow Rangers şi F.C. Celtic. Originile protestantă şi respectiv catolică a celor două echipe introduc în perceperea celuilalt o altă variabilă, cea a *apartenenţei religioase*. Efectul nu poate fi decât devastator : celălalt devine un rival sportiv şi religios. Aşa cum războaiele religioase au fost cele mai sângeroase, la fel şi confruntarea dintre cele două echipe este una foarte dură. În acest caz, ritualul sportiv al fotbalului reproduce la nesfârşit diferenţele pe care şi le asumă actorii, precum şi tensiunile permanente dintre alterităţile şi identităţile puse în joc. „Când Rangers joacă împotriva lui Celtic nici un spectator nu se aşteaptă să asiste la un joc obişnuit. (…) Când joacă Glasgow, ura din atmosferă devine aproape palpabilă ;

1. Marc Augé, *Pour une anthropologie des mondes contemporains*, ed. cit., p. 91.

microcosmosul pacificat al stadionului evocă tragedia de la Ulster. (…) Meciurile (după 1912 – n.n.) nici nu se mai puteau numi evenimente sportive, erau însoţite de cântece de luptă de inspiraţie religioasă."[1]

Totuşi, trebuie spus că, în contextul restrâns a ritualului sportiv, există o serie de efecte imediate în ceea ce priveşte medierea între alteritate şi identitate. În primul rând, sportul poate fi un exemplu că identităţi şi alterităţi diferite, chiar ireconciliabile, pot sta împreună într-un anumit context şi pot contribui în egală măsură la spectacolul sportiv. Astfel, diferenţele se contopesc într-o nouă identitate, aceea de sportiv. În al doilea rând, jocurile sportive pot fi considerate un semnal că există soluţii care pot salva legătura simbolică, fie chiar şi la un nivel formal.

***

Cât priveşte cel de-al doilea dispozitiv ritual, cel lărgit, acesta nu vizează doar contextul strict al actului ritualic (limitat spaţio-temporal), ci unul mai amplu, cel în care se derulează întreaga activitate. Practic, în sport este important să analizezi jocul ca o formă profană de ritual, dar la fel de important este să analizezi întregul context în care acesta se produce. El poate fi marcat de rivalităţi istorice (cazul Celtic – Rangers), manifestări politice, sociale, ideologice sau de aspecte economice etc.

Marc Augé consideră că acest dispozitiv contextual lărgit poate contribui la o mai bună înţelegere a „efectelor mai mult sau mai puţin îndepărtate (şi mai mult sau mai puţin aşteptate) ale unui act ritual reperat în propriul timp şi spaţiu"[2]. Astfel, ritul sportiv în timp poate fi privit ca un gest diplomatic, reconciliator, ca o formă de prietenie, ca o supapă de defulare a unor tensiuni, un mijloc de câştig, un spectacol sau un loc unde s-a realizat o mare performanţă, etc. În timp, efectele (in)directe ale actului ritualic sportiv pot îmbrăca diferite forme. Ele privesc aspecte sociale concrete, măsurabile sociologic, care se sprijină pe o legătură ritualică profană instituită de jocul sportiv.

Indiferent de perspectiva teoretică, o asemenea situaţie seculară este percepută, la modul concret, prin dispariţia vechilor ritualuri

1. Bill Muray, „Celtic şi Rangers. Irlandezii de la Glasgow", în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998, pp. 286-287.
2. Marc Augé, *Pour une anthropologie des mondes contemporains*, ed. cit., p. 94.

magico-religioase. Ele reprezentau modalităţile concrete care-l conectau pe om la dimensiunea spirituală a existenţei. Erau expresia concretă a religiozităţii şi a credinţelor sale.

Totuşi, în interpretarea lui Mircea Eliade aceste ritualuri nu au dispărut în esenţa lor, doar forma s-a schimbat. Aşa se face că pentru mulţi moderni faptul de a merge o dată pe săptămână la mall sau la sală este asemenea participării la slujbele religioase duminicale sau îmbracă forma unui veritabil pelerinaj.

Alte practici sociale precum cele din armată, anumite momente ale şcolarizării, intrarea într-un colectiv nou, sportul etc. devin prilejuri în care se reactivează simboluri şi semnificaţii care altădată erau asociate religiosului. În unele situaţii apar alte simboluri şi manifestări noi faţă de care se manifestă un puternic ataşament. Culorile clubului sportiv, tricoul unei vedete sportive, mingea cu care s-a obţinut o victorie, toate sunt semne purtătoare de simbol. Apariţii „epifanice", graţie jocurilor şi competiţiilor sportive, acestea reflectă religiozitatea profană a lumii contemporane.

În capitolul dedicat agresivităţii şi violenţei în sport am subliniat faptul că în spatele formelor de manifestare violentă se ascunde o dimensiune simbolică şi ritualizată a sportului. Ea nu este vizibilă doar în cazul manifestărilor agresive. Putem gândi întregul fenomen sportiv ca fiind format din secvenţe ritualice clar delimitate.

Mai mult, în viziunea lui Martine Segalen sportul se prezintă nu doar ca „un rezervor de rituri"[1], ci şi ca un prilej ce oferă „spaţii de ritualizare."[2] Dar care sunt acele elemente ale sportului care facilitează strania apropiere între sport şi ritual[3] pentru ca în final să numim mişcarea sportivă drept *religiozitate profană*? Identificăm în acest sens patru categorii de elemente:

1. M. Segalen, *Rites et rituels contemporains*, Nathan, Paris, 1998, p. 52.
2. *Ibidem*, p. 60.
3. O analiză foarte pertinentă a legăturii dintre sport şi rit care cuprinde diferite perspective de abordare este semnată de Charles Pigeassou şi Jérôme Pruneau, „Regards critiques sur les rites et rituels dans la joute Languedocienne", *Corps et Culture*, nr. 4 (1999), Corps, Sport et Rites, [online], disponibil începând cu 2007. URL: http://corpsetculture.revues.org/document581.html. Accesat la 7 septembrie 2009.

10.1.1. *Timpul „sacru" al sportului*

E un fapt cunoscut că vechile ritualuri magico-religioase se derulau în anumite perioade considerate sacre[1] de către membrii comunităţii. Coincideau cu sărbătorile echinoxiale, cu marile momente din viaţa umană (naştere, pubertate, căsătorie, moarte) şi comunitară sau reprezentau remedii pentru tot felul de nenorociri : război, foamete, boală, secetă sau alte calamităţi naturale. Aşadar, ritul era o expresie a timpului sacru, dar, în acelaşi timp, prin rit, omul arhaic şi tradiţional sacraliza durata. Trăia un timp sacru al sărbătorii ce era însoţit, după caz, de interdicţii, tabuuri sau de libertăţi. Amintim aici abstinenţa alimentară, consumul ostentativ, beţiile ritualice, dansul până la epuizare, consumul de narcotice şi halucinogene, expresii verbale licenţioase, libertăţi sexuale etc., care însoţeau ritualurile străvechi.

Astăzi, timpul sacru al sărbătorilor de altădată a fost luat de loisir. Omul modern foloseşte acest timp pentru a ieşi din rutina cotidiană (timpul profan) şi îl dedică divertismentului, drumeţiilor, activităţilor şi practicilor sportive etc. În mod concret, sportul, ca activitate de loisir, este un veritabil *ritual profan* care marchează un alt timp, diferit de cel obişnuit, cotidian. El încearcă să suplinească toate calităţile timpului sacru, semn că omul modern nu poate vieţui într-un registru strict profan. Mai mult, însăşi competiţia sportivă devine prilej de sărbătoare. Prin însăşi desfăşurarea sa, îl scoate pe om din cotidian şi-l plasează într-o altă sferă a temporalităţii. Este un fapt cunoscut de toţi că în timpul marilor confruntări fotbalistice forfota oraşului dispare, activităţile sociale parcă paralizează şi cel puţin întreaga suflare (masculină) se conectează la „atmosfera competiţională". De fapt, se trăieşte un alt timp, al sărbătorii sportive, unde regulile sociale sunt abolite şi unde domină alte tabuuri, libertăţi şi interdicţii.

Prin efectele sociale, acest timp al sărbătorii sportive reprezintă varianta modernă a timpului sacru de odinioară. Prin calitatea sa, însă, reprezintă un veritabil surogat, o formulă modernă de a învesti o serie de practici şi activităţi profane cu semnificaţii specifice ritualurilor magico-religioase.

1. Vezi în acest sens Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, Humanitas, Bucureşti, 1992, capitolul „Timpul sacru şi miturile", pp. 64-107.

10.1.2. *Spaţiul „sacru" al sportului*

Coordonatele spaţiale reprezintă un alt reper important al ritului. Întotdeauna desfăşurarea unui ritual a presupus delimitarea clară a spaţiului. Se foloseau fie marcajele naturale (delimitările făcute de arbori, pietre, ape, dealuri, foc), fie cele artificiale (semnele făcute pe pământ cu diverse obiecte sau produse – sare, var, nisip etc.). Antropologii au remarcat unele asemănări cu sportul. Logica de la baza acestei alegeri este similară celei legată de timp : de vreme ce ritul are în atenţie manifestări ce ies din sfera cotidianului, obişnuitului, atunci spaţiul în care se derulează întreaga acţiune este unul special. El este sacru, asemenea timpului. În varianta modernă, timpul şi spaţiul sportiv ţin de latura sărbătorească a existenţei şi amintesc de sacralitatea lor rituală.

Pentru omul arhaic şi tradiţional, alegerea spaţiului destinat ritualului era o întreprindere serioasă, în care semnele şi simbolurile jucau un rol important. Observăm că şi în cazul sportului spaţiul de derulare al jocurilor şi competiţiilor este unul special. Arenele, stadioanele, bazele şi sălile sportive sunt doar câteva spaţii care întrunesc condiţiile necesare jocurilor sportive. Mai mult chiar, în funcţie de natura jocului sportiv, spaţiul beneficiază de marcaje şi delimitări corespunzătoare (de exemplu, terenul de fotbal, handbal, volei, fotbal american, atletism, gimnastică etc.) şi de forme specifice (de exemplu, ringul de box este diferit de terenul unde se desfăşoară fotbalul american).

Alegerea spaţiilor sportive, dar şi marcajele şi delimitările făcute pe acestea amintesc întru câtva de vechile ritualuri. În sport, poate cel mai ilustrativ exemplu este cel al *luptelor sumo*. De fiecare dată când luptătorii intră în spaţiul de luptă aruncă sare pentru a marca teritoriul de luptă şi pentru a izgoni spiritele rele. Scoaterea unui luptător în afara spaţiului de joc (noua formă de spaţiu sacru) este penalizată. Faptul este valabil şi în cazul altor jocuri sportive. Chiar şi în cazul jocurilor sportive de amatori, lucrurile stau oarecum la fel. Jocurile sportive ale copiilor în stradă sunt pregătite de marcaje speciale făcute cu pietre, cretă, var sau de alte obiecte pentru a-şi delimita spaţiul de evoluţie. Astfel de motivaţii reprezintă un argument serios în favoarea asocierii dintre spaţiul ritualic şi cel sportiv. În sport, la fel ca şi în cazul ritualurilor, regulile ce guvernează locul

de derulare al acţiunii sunt diferite de regulile obişnuite. În ring, jucătorii de box, de exemplu, respectă alte reguli decât cele dintr-o confruntare obişnuită, spontană. Dacă extindem spaţiul ritualic al sportului de la teren către arene, stadioane şi săli de sport, observăm că şi în cazul spectatorilor, suporterilor se suspendă oarecum ordinea obişnuită, specifică cotidianului. Christian Bomberger, în 1995, într-un studiu etnologic, face o paralelă între meciul de fotbal şi ritual ca expresie a religiei trăite. În urma acestei analize se evidenţiază caracterul superficial al ritualului sportiv, care nu are capacitatea de a accede la transcendent. În opinia autorului francez, fotbalul este „un ritual fără exegeză”[1]. Efectele se limitează doar în planul social şi nu privesc realităţi spirituale. Astfel, sportul se supune unei „logici paradoxale în care spaţiul şi timpul ritului (…) sunt deopotrivă joc şi nonjoc tot la fel cum sunt cotidian şi non-cotidian”[2]. Ca spaţiu profan, locul ritualului sportiv îşi asumă o serie de calităţi specifice ritualurilor sacre ; totuşi, ele nu reuşesc să se ridice la nivelul ritualurilor magico-religioase.

10.1.3. *Scenariul iniţiatic în sport*

Acest fapt se referă la derularea unor momente semnificative care însoţesc ritualul. În termeni sociologici, atât ritualul străvechi, cât şi ritualul sportiv comportă un scenariu şi o regie bine puse la punct. Conform modelului dramaturgic al clasicelor rituri există mai multe *categorii de actori* :

1) preoţi, magicieni sau iniţiaţi – în cazul sportului sunt organizatori, arbitri, antrenori ;
2) participanţii propriu-zişi – în ritul sportului aceştia sunt sportivii ca şi actori principali ;

1. C. Bomberger, A. Hayot, J.-M. Mariottini, *Le Match de football, ethnologie d’une passion partisane à Marseille, Naples et Turin*, Maison des Sciences de l’Homme, Paris, 1995, p. 348.
2. A. Piette, „Les rituels : du principe d’ordre à la logique paradoxale. Points de repère théoriques”, în G. Balandier, M. Wieviorka (eds.), *Cahiers internationaux de sociologie*, Seuil, Paris, vol. XCII, pp. 176-177.

3) spectatorii. În ambele situaţii, fiecare categorie de actori joacă un rol precis, după reguli prestabilite. Mai mult, obiectele (de la obiectele sportive până la recuzita suporterilor), vestimentaţia (echipamentele sportive specifice echipelor, dar şi pălăriile, fularele, tricourile suporterilor), însemnele (bannere, steaguri, eşarfe etc.), simbolurile (insigne, simboluri ale echipei sau ale ţării etc.), gesturile codificate ale sportivilor şi cele pline expansiune ale suporterilor, limbajul şi discursul sportiv, succesiunea unor momente, toate anunţă că sportul conţine suficiente elemente care pot constitui un veritabil ritual. Registrul dramatic al sportului se pliază destul de bine pe modelul unor ritualuri de iniţiere străvechi.

Credem însă că riturile sportive au o mai mare afinitate cu riturile de iniţiere, aşa cum au fost descrise şi interpretate de Mircea Eliade în *Naşteri mistice*.

> În accepţiunea sa cea mai generală, termenul de iniţiere indică un corpus de rituri şi învăţături orale al cărei scop este producerea unei schimbări hotărâtoare în statutul religios şi social al celui supus iniţierii. În termeni filosofici, iniţierea echivalează cu o schimbare fundamentală a condiţiei existenţiale ; la capătul încercărilor sale neofitul se bucură de o cu totul altă existenţă decât cea dinaintea iniţierii : el a devenit *altul*.[1]

În lumea sportului, acest fapt ar echivala cu o schimbare majoră la nivelul vieţii sociale şi personale. Deşi schimbările nu sunt atât de profunde precum cele ce urmează ritualului iniţierii tradiţionale, fazele iniţierii rămân aceleaşi. Ele reprezintă elementele dramatice esenţiale ale ritualului.

În cele ce urmează vom avea în atenţie o paralelă între fazele iniţierii de pubertate întâlnite unele ritualuri australiene, aşa cum au fost descrise de Mircea Eliade în *Naşteri mistice* şi experienţa iniţierii sportive (mai ales în cazul sportului instituţionalizat).

• *Pregătirea terenului sacru*

În cazul sportului acest moment echivalează cu pregătirea terenului competiţional. Acesta trebuie să îndeplinească o serie de standarde. Obligaţia de a pregăti terenul intră în competenţa organizatorilor şi

1. Mircea Eliade, *Naşteri mistice*, ed. cit., p. 8.

cluburilor sportive. El reprezintă varianta modernă a terenului sacru prezent în toate ritualurile de iniţiere. Aici se va derula la modul concret „serbarea iniţierii", respectiv spectacolul şi confruntarea sportivă.

• *Despărţirea novicilor*[1] *de familii*

Este un fapt cunoscut că sportivii au perioade de pregătire şi antrenament care presupun, asemenea iniţierilor australiene, despărţirea de familii pentru a-şi petrece timpul în cantonamente de pregătire. În timp ce novicii australieni, de pildă, se separă la pubertate definitiv de mamele lor, sportivii moderni îşi părăsesc periodic familiile.

Experienţa dramatică a separării de universul domestic, protector şi profan este resimţită ca o experienţă deosebită de către novici, dar şi de către sportivi. În cazul novicilor este vorba despre faptul că, „pentru prima oară ei sunt puşi în faţa unei experienţe necunoscute a întunericului. Acesta nu este întunericul ştiut de ei, fenomenul natural al morţii – o noapte care nu este niciodată complet întunecată pentru că existau stele, luna, focurile ei –, ci bezna absolută şi ameninţătoare, populată de fiinţe misterioase şi, mai ales, înfricoşătoare datorită divinităţii anunţate de *bull-roares*"[2]. În cazul sportivilor, separarea nu mai este atât de dureroasă, şi nici presărată de mister şi neprevăzut. Universul profan în care ei se retrag este însă dominat de reguli stricte, de un program intens de pregătire. În plus, abstinenţa alimentară şi sexuală aminteşte de unele privaţiuni din ritualurile clasice de iniţiere.

• *Izolarea novicilor într-o tabără unde vor fi instruiţi*

În cazul triburilor australiene momentul izolării este însoţit de o serie de încercări iniţiatice care culminează cu moartea iniţiatică. Aceste încercări sunt însoţite de interdicţii şi tabuuri dintre cele mai diverse : interdicţia de a dormi, de a bea, de a mânca, de a vorbi sau privi, de a atinge alimentele sau anumite lucruri, obligaţia de a consuma doar anumite alimente, de a sta doar în anumite poziţii, de a privi doar anumite persoane etc. Prescripţiile reprezentau teste de curaj, răbdare, perseverenţă, tărie fizică şi spirituală. „Dar toate

1. Este numită novice persoana care este supusă ritualului iniţierii şi care nu cunoaşte încă tainele tribului.
2. Mircea Eliade, *Naşteri mistice*, ed. cit., p. 24.

aceste interdicţii – privarea de hrană, muţenia, traiul pe întuneric, neutilizarea vederii sau doar restrictiv pentru a privi pământul de la picioare – constituie în egală măsură exerciţii ascetice. Novicele este forţat să se concentreze şi să mediteze."[1]

Toate aceste secvenţe se pot distinge la o scară mult mai redusă şi în cazul pregătirilor sportive. Ele cultivă o serie de calităţi absolut necesare obţinerii performanţei şi pregătesc sportivul pentru confruntarea competiţională. Antrenorii, asemenea preoţilor, şamanilor sau iniţiaţilor, urmăresc îndeaproape respectarea programului şi a regulilor. Tot ei sunt cei care învaţă sportivul noi strategii de luptă sportivă.

Tot în această etapă novicii australieni dobândesc şi un nou tip de cunoaştere, la care nu au avut acces înainte. Ea însumează cunoştinţe de natură magico-religioasă, dar şi de natură socială, practică. Într-un fel aici sunt deprinse învăţăturile esenţiale pentru existenţa lor. În cazul sportului, cunoştinţele privesc formarea unor deprinderi sportive (au un caracter profesional) şi sunt dublate de cunoaştere psihosocială (sportivii au ocazia să se cunoască mai bine între ei, să se descopere şi să se înţeleagă). Izolarea în vederea pregătirii sportive are un efect profesional şi de grup incontestabil.

Momentul morţii iniţiatice[2], ca punct culminant al încercărilor iniţiatice, în cazul sportului, poate fi asociat competiţiei propriu-zise. Sportivul, asemenea eroilor exemplari, poate dovedi că este un altul, că a deprins tainele şi secretele jocului sportiv. El va renaşte ca învingător şi se va bucura de nouă recunoaştere socială. În lumea modernă, vedetele sportive se bucură de o mare recunoaştere socială, asemenea eroilor civilizatori sau a fiinţelor ce au săvârşit fapte

1. Mircea Eliade, *Naşteri mistice*, ed. cit. p. 31.
2. Ideea de moarte iniţiatică enunţată de istoricul religiilor este expresia finală a încercărilor iniţiatice. Ea semnifică prezenţa unui univers sacru şi schimbarea profundă a persoanei prin iniţiere. „Oricare ar fi semnificaţia dată izolării în hăţiş – văzută ca moarte sau ca întoarcere în condiţia pre-natală – este limpede că novicele nu se mai află în lumea profană. (…) Neofitul este imediat pregătit pentru responsabilităţile vieţii adulte şi este progresiv trezit la viaţa spiritului." (Mircea Eliade, *Naşteri mistice*, ed. cit., pp. 31-32).

exemplare din vechile mituri. Ei sunt făcuţi cetăţeni de onoare în localităţile natale, sunt mediatizaţi în toate ipostazele lor sociale şi chiar private, devin modele sau lideri de opinie şi sunt consideraţi noii ambasadori ai ţărilor.

• *Anumite operaţii la care sunt supuşi novicii*

Aceste operaţii erau absolut obligatorii în cazul iniţierilor australiene şi constau fie în circumcizie, smulgerea unui dinte, smulgerea părului, tatuarea corpului, incizarea urechii sau a altei părţi a corpului. Fiecare dintre acestea avea ca scop principal să marcheze noua persoană şi apartenenţa sa la un anumit grup ori tradiţie.

În cazul sportului, această formulă este mai puţin prezentă; ea funcţionează la nivel individual, mai ales. Sunt cunoscute cazurile de sportivi care, în urma unei victorii îşi tatuează corpul, se rad pe cap, îşi schimbă frizura sau culoarea părului într-un chip neobişnuit. Toate aceste modificări şi cosmetizări corporale sunt percepute de public ca excentricităţi. În fapt, este vorba de reactivarea inconştientă a vechilor expresii iniţiatice. Într-un fel inconştient, efortul sportivului este perceput ca rezultatul unor etape de muncă şi privaţiuni care, aşa cum am văzut, conţine elementele unui ritual iniţiatic. În situaţii rarisime întregul grup consimte la o astfel de schimbare. Exemplul ilustrativ este acela al echipei naţionale de fotbal prezente la Campionatul Mondial din Franţa, 1998. Atunci, sportivii şi-au vopsit părul în galben.

***

Lectura sportului în cheie antropologică oferă suficiente argumente în vederea considerării acestui fenomen ca religie profană a lumii moderne. Această manieră de analiză se potriveşte mai mult sportului profesionist, care asumă o serie de reguli şi tipare bine stabilite. Chiar dacă efectele sportului nu pot fi atât de subtile şi profunde ca vechile ritualuri magico-religioase, el are incontestabile efecte sociale. Mai mult, practica sportivă reactivează la nivelul imaginarului colectiv vechi fantasme mitice ce anunţă că omul modern nu poate vieţui doar în registru profan. El îşi poate permite o evadare în sacru cel puţin la nivelul imaginarului. Faptul este cu atât mai spectaculos şi merită analizat, cu cât aceste descinderi în universuri sacre nu reprezintă un demers raţional.

10.1.4. *Structuri mitice în sport*

Ritualul sportiv, la fel ca şi cel magico-religios, are o dispunere contextuală precisă: spaţiul, timpul şi contextul dramaturgic sunt elemente de bază. Pe lângă cele enunţate, în sport regăsim şi reactivarea unor *secvenţe şi fantasme mitice*. În variantă modernă, ele exprimă aceleaşi idei ca odinioară. Astfel, confruntarea sportivă poate fi citită şi în cheie mitologică câtă vreme manifestările concrete lasă să se întrevadă un imaginar colectiv populat de eroi şi supereroi, de acte exemplare sau paradisuri pierdute. Iată doar câteva exemple de mituri străvechi camuflate în sportul modern:

10.1.4.1. *Mitul tinereţii fără bătrâneţe*

Există o întreagă producţie mitologică şi fantastică care aduce în prim-plan idealul tinereţii fără bătrâneţe, fapt care a alimentat fără încetare imaginarul colectiv al societăţii. Astăzi astfel de idealuri nu au dispărut din peisajul imaginar. Sub forma unor fantasme, ele se manifestă în gesturi şi acţiuni profane. Astfel, fantasma tinereţii fără bătrâneţe este reactivată de o întreagă „strategie modernă a corpului", în expresia sociologului francez Jean Baudrillard. Industriile mediatice, medicina, dar şi sportul livrează reţeta fericirii: poţi fi sănătos, frumos, mereu tânăr şi poţi avea reuşită socială doar dacă ai un corp pe măsură.

> Vedem bine că, astăzi, în loc de a construi o instanţă vie şi contradictorie, o instanţă de „demistificare", corpul aparent triumfător a preluat pur şi simplu ştafeta vârstei ca instanţă mitică, ca dogmă şi ca mijloc de mântuire.(…) Corpul, aşa cum îl instituie mitologia modernă, nu este mai material decât sufletul, el nu este decât o idee sau, mai degrabă – căci termenul idee nu însemnă mare lucru –, un obiect parţial ipostaziat, un dublu privilegiat şi învestit ca atare. Corpul a devenit ceea ce era sufletul pe vremuri, suportul privilegiat al obiectivării – *mitul director al unei etici a consumului*.[1]

1. Jean Baudrillard, *Societatea de consum. Mituri şi structuri*, Comunicare.ro, Bucureşti, 2008, pp. 175-176.
2. Despre diferite tipuri de reprezentări sociale ale trupului în diferite spaţii socioculturale vezi Cristina Gavriluţă, *Socioantropologia fenomenului religios*, Editura Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003.

Cert este că reprezentările sociale ale trupului[2] au suferit mari mutaţii în epoca modernă. Dacă, în spirit dualist, Emil Cioran[1] denunţa în scrierile sale „frivolitatea" şi „vremelnicia" cărnii, a trupului, considerându-l „ireal", astăzi tocmai această irealitate este dătătoare de sens şi speranţă. Suntem ceea ce sunt corpurile noastre. Imaginea este cea care contează. În societatea de consum, corpul devine o carte de vizită.

Aşadar, omul modern nu este doar spectator sau participant la actul sportiv ; el se transformă într-un consumator activ ! Sportul devine o strategie, o cale de a accede la perfecţiunea trupească şi, în cele din urmă, la ceea ce Baudrillard numea „mântuire socială". *Mântuirea spirituală*, atribut important al atâtor religii, este înlocuită azi de *mântuirea socială* specifică religiozităţii profane. În acest context corpul devine o marcă a unei realităţi „mecanice"[2]. Între persoană şi corpul său se instituie o relaţie de parteneriat[3] în care se afişează exigenţe clare : corpul trebuie să arate bine, să fie plin de vitalitate, suplu şi elegant, echilibrat etc. Vechile fantasme ale tinereţii fără bătrâneţe sunt alimentate cu noi standarde, iar metodele de modelare a corpului pot fi dintre cele mai diverse : de la pilule miraculoase până la tiranicele reţete ale siluetei.

1. Emil Cioran, *Eseuri*, Cartea Românească, Bucureşti, 1988.
2. Expresia este folosită în sensul lui David le Breton, opus celui propus de Émile Durkheim. Pentru aceasta vezi David le Breton, *Antropologia corpului şi modernitatea*, Amarcord, Timişoara, 2002, p. 152.
3. David le Breton argumentează această relaţie de parteneriat cu un citat excelent : „Voi fi un bătrân ferit de această ameninţare (cancer, criză cardiacă etc.)… (deschide un dulap înţesat de cutii de medicamente). Iau vitamine, săruri minerale. Mănânc cereale la micul dejun şi salată la prânz. Nu consum niciodată carne, nici alimente care îngraşă. Mă ocup de corpul meu de parcă ar fi o revoluţie. Mănânc pentru a mă hrăni, nu din plăcere. Iată suplimente naturale pe care le iau pentru echilibrul meu general. Consum între patruzeci şi cincizeci pe zi. Iată Max Epi, ce protejează împotriva accidentelor cardiace. Betacarotină extrasă din plante, care întârzie îmbătrânirea celulelor. Iată altele ce împiedică dezvoltarea cancerului sau curăţă sângele de impurităţi. Iată Ginseng ce-mi sporeşte energia şi mă pregăteşte pentru eforturile sportive". (Danny Cohn-Bendit, *apud* David le Breton, *Antropologia corpului şi modernitatea*, Amarcord, Timişoara, 2002, p. 157).

Este firesc să se întâmple aşa câtă vreme reclamele diferitelor produse afişează trupuri de sportivi sau de vedete, „bine lucrate", plesnind de tinereţe şi fericire. Dacă Madonna face sport trei ore pe zi, asemenea unei rugăciuni, şi dacă la cei 50 de anişori se mişcă ca o fetişcană, umilii fani, nostalgici şi ei după eterna frumuseţe, tinereţe şi salvare socială, înţeleg secretul : sportul făcut cu tenacitate, perseverenţă, asemenea unui ritual zilnic te poate transforma miraculos. În acest context, sportul devine un act privat, obsesia performanţei se transformă într-o exigenţă instrumentală şi utilitară. Facem sport pentru că ajută, este util corpului, şi mai puţin pentru a descoperi plăcerea sportului, pentru a ne autodepăşi. Mitul tinereţii fără bătrâneţe aduce în prim-plan o nouă tipologie umană : *neo-sportivul*[1]. „Ceea ce caracterizează noul univers sportiv nu e altceva decât expansiunea socială a imaginarului stării de bine."[2] „Tinereţea fără bătrâneţe" în variantă modernă este departe de a numi o realitate mitică sau o stare spirituală. Tineri nu sunt cei ce au sufletul tânăr, ci doar cei ce au un trup tânăr. În aceste condiţii, autori precum Gilles Lipovetsky nu văd în acest fapt o (re)descoperire a trupului ci, mai curând, o „decorporalizare" a acestuia graţie noilor tehnologii.

10.1.4.2. *Mitul eroului salvator. Cazul Lucian Bute*

Vechile mitologii, pe lângă diverse divinităţi, erau populate de o serie de figuri excepţionale : eroii. Fiinţe divine, dar şi umane, eroii erau cei care înţelegeau deopotrivă slăbiciunile şi limitările omului, dar şi atotputernicia divină. Ele se prezintă ca veritabile „fiinţe ale intervalului" (Andrei Pleşu), care fac legătura între oameni şi zei. Isprăvile lor, gesturi de real curaj, voinţă, putere şi har reprezintă adevărate acte de civilizare a lumii. În memoria colectivă ele reprezentau acte exemplare care se cereau invocate sau repetate ritualic. Adaptând discursul în plan sociologic, putem spune că eroii mitologici au constituit multă vreme veritabile modele sociale.

Desacralizarea lumii a scos de pe scena socială figura eroului mitic, exemplar. El a fost transformat într-un simplu personaj de

1. Expresia aparţine lui Gilles Lipovetsky.
2. Gilles Lipovetsky, *Fericirea paradoxală*, Polirom, Iaşi, 2007, p. 243.

poveste care poate să alimenteze imaginaţia creatoare a contemporanului nostru. În locul eroului apar alte variante. Sistemele de tip democratic cultivă ideea că oricine are şansa să devină erou (e un „vis american" şi acesta), în timp ce sistemele comuniste şi totalitare rezervă acest loc doar aleşilor : fie conducătorul, fie „eroul muncii socialiste".

Se pare că variantele oficiale nu rezistă prea mult probei timpului, sau nu se bucură de o foarte mare audienţă. Ele nu mai au caracterul exemplar al eroilor de altădată. În paralel cu aceste figuri eroice propuse de noile ideologii, oamenii şi-au căutat şi făurit propriile modele. Aşadar, în esenţa sa, omul modern rămâne un etern căutător al perfecţiunii. Drama sa este aceea că o caută în contingent şi nu în timpurile primordiale descrise de vechile mitologii. Astfel, eroii zilelor noastre sunt personaje care s-au remarcat social, care au atins un status social.

Sociologi precum Thorstein Veblen şi Vance Packard arată că în societatea modernă „«status-symbols» ajung în definitiv să se identifice cu *status*-ul ca atare. (…) Obiectul este situaţia socială şi, în acelaşi timp, este semnul ei : ca urmare nu-i constituie doar scopul concret, ce trebuie urmat, ci simbolul ritual, imaginea mitică în care se condensează aspiraţii şi dorinţe"[1].

Actorii şi sportivii au şansele cele mai mari de a fi recunoscuţi drept eroi. Cum se explică acest fapt ? Industria filmului propune scenarii fabuloase, în care realitatea se întrepătrunde cu ficţiunea iar personajele capătă capacităţi excepţionale ce amintesc de vechii eroi. În acest registru ficţional, personajul se confundă cu actorul şi ambele se identifică cu aspiraţiile şi fantasmele noastre cele mai ascunse. Întâlnim aici un proces de mitizare a imaginii : „Este vorba anume de identificarea privată şi subiectivă, la origine, între obiect sau o imagine şi o sumă de finalităţi când conştiente, când inconştiente, în aşa fel încât să se realizeze o uitate între imagine şi aspiraţii (şi care aminteşte bine de unitatea magică pe care-şi bizuia primitivul propria operaţie mitopoetică)"[2].

1. Umberto Eco, *Apocaliptici şi integraţi. Comunicaţii de masă şi teorii ale culturii de masă*, Polirom, Iaşi, 2008, p. 226.
2. *Ibidem.*

Deşi scenariul se schimbă, iar registrul ficţional al filmului şi media este înlocuit de cel al sportului, procesul de mitizare continuă. Rapiditatea, forţa, îndemânarea, inteligenţa, puterea sportivilor sunt calităţi apreciate şi recunoscute drept capacităţi excepţionale. Prin faptul că sportivii evoluează într-un cadru profan ritualizat, procesul de mitizare este mult mai facil. Performanţa este aşadar pe un plan superior. Eroii sportivi sunt astfel adulaţi, veneraţi, nasc adeziuni şi pasiuni nebănuite, devin mărci sociale şi modele cu care dorim să ne identificăm. Aşa se explică faptul că, de exemplu, în perioada de glorie a Nadiei Comăneci, foarte multe fetiţe doreau să devină gimnaste, iar părinţii îşi îndrumau copiii către acest sport, văzând în ei adevăraţi campioni. La fel se explică şi primele locuri pe care le ocupă sportivii şi actorii în topul celor mai (re)cunoscute persoane, devansând cu mult politicienii sau personalităţi din alte domenii.

***

Perioada electorală din toamna anului 2009 ne convinge o dată în plus că noi, românii, avem nevoie de un erou salvator. Problema este cu cine-l identificăm ? Ce chip are şi ce nume poartă ? Cine ne (mai) salvează astăzi ?

În noiembrie 2009, eroul salvator a luat chipul pugilistului gălăţean Lucian Bute. Acesta l-a învins prin KO pe mexicanul Librado Andrade, la Québec, într-un meci ce avea drept miză câştigarea centurii de campion mondial la categoria super-mijlocie, versiunea IBF. Indiscutabil, Lucian Bute s-a dovedit un mare maestru. L-a trimis la podea pe Andrade în repriza a patra, după o magistrală serie de lovituri şi o stângă năprasnică la ficat. Confirmarea profesionalismului lui Bute a venit şi din partea fostului campion mondial al greilor, Lennox Lewis, cel care a şi comentat meciul. Imediat, presa internaţională nu a contenit să-l omagieze pe campionul român.

Cert este faptul că Lucian Bute a adus mult prestigiu României. S-a identificat total cu ţara. Merită absolut toate felicitările noastre ! Interesant îmi pare (şi) altceva. Faptul că în planul subtil al mentalului social a fost o luptă a românilor contra unui permanent şi difuz adversar. Adversarul este etern, iar lupta o fatalitate. Acum el a fost identificat parţial cu „încăpăţânatul" mexican Librado Andrade.

Românii au mentalitatea de a se contopi aproape instantaneu cu condiţia eroului. E ca şi cum nu corpul şi mintea lui Bute ar fi boxat, ci corpul colectiv şi întreaga minte a naţiunii române. Stânga „mortală” a lui Lucian Bute – asemenea stângii verişoarei sale, handbalista Steluţa Luca – capătă proporţii naţionale. Pugilistul gălăţean chiar a propus s-o breveteze la OSIM drept „stânga de Pechea”. Fireştii exultări de după meci a pugilistului gălăţean îi corespunde defularea bahică din Pechea. Oamenii locului au sărbătorit victoria din zori şi până în seară, cu vin roşu băut direct din găleată. S-au încins grătarele în Postul Crăciunului pe strada Muncii din Pechea. Am trăit din nou, în felul nostru, „mândria de a fi români”. (Evident, Antena 1 nu putea rata momentul)

Problema-i alta. Este vorba de asumarea simbolică a victoriei Celuilalt. A sesizat-o mai de mult Andrei Pleşu. „Nu poţi fi mândru (sau ruşinat) de o calitate pe care n-ai obţinut-o prin merit sau prin opţiune”. Faptul că te-ai născut român nu-i alegerea ta. Este a naturii sau a bunului Dumnezeu. Or, victoria românului Lucian Bute este victoria românului Lucian Bute. E personală. Nu-i a tuturor românilor. Lucian Bute nu a fost delegatul competenţelor şi virtuţilor naţionale. A fost delegatul propriilor competenţe şi virtuţi. E adevărat că el ne face cinste şi funcţionează în plină campanie electorală ca o instanţă naţională legitimizatoare. Este ceea ce ar trebui să facă acum Traian Băsescu şi Mircea Geoană.

Pentru a nu rata momentul, ar trebui să învăţăm şi noi ceva din splendida victorie a lui Lucian Bute. Înainte de toate, arta de a nu ne mai îmbăta cu apă rece. Nu-i victoria noastră. Adesea, victoria unui mare român este pentru ceilalţi „un drog şi un somnifer” (Andrei Pleşu). În mod normal, ar trebui să fie „un combustibil energizant”. Firesc ar fi ca fiecare din noi să încerce să devină un Lucian Bute în propriul domeniu. N-o să reuşim, însă încercarea are un rost. Vom fi, cu siguranţă, un pic mai buni decât suntem în momentul de faţă.

Mai este ceva. Nevoia de a ne salva prin eroi naţionali (sportivi sau oameni politici), dincolo de fascinantul substrat mitic pe care-l conţine, invită la altceva. La efortul de a înţelege că un neam nu se salvează prin eroi. Se salvează prin spirit de sacrificiu, prin ordine, rigoare şi disciplină. Lecţia acestor splendide virtuţi ne-a fost (din nou) magistral predată de Lucian Bute.

10.2. Magie şi simbolism social în sport

10.2.1. *Magia sportului şi superstiţiile sportivilor*

Fără îndoială sportul exercită o fascinaţie deosebită asupra omului modern, fie în ipostaza sa de sportiv, fie în cea de simplu spectator. Hipnotizând masele, sportul are calitatea de a susţine şi transmite stări de agonie şi extaz întocmai ritualurilor magice. Cântece şi scandări zgomotoase, torţe şi artificii, ţinute colorate, trâmbiţe şi alte instrumente, dansuri şi mişcări haotice sau ritmate, emoţii, lacrimi, suspans, chiote de bucurie, toate compun atmosfera magică a jocului şi a competiţiei sportive.

Există însă şi o parte nevăzută a acestei magii a sportului: ea ţine de credinţele şi superstiţiile pe care le dezvoltă sportivii. Este uimitor în ce măsură experienţa fastă şi nefastă, fantasmele şi credinţele sportivilor se concretizează în nenumărate superstiţii şi ritualuri. Într-un excelent text, *Eroii tribali*, Desmond Morris[1], antropolog şi directorul unui club englez de fotbal, pe baza observaţiei directe, face o inventariere a superstiţiilor sportivilor (eroilor tribali). Plecând de la aceasta, facem următoarea clasificare:

• *Superstiţiile de dinaintea meciurilor*

Conform datelor anunţate de Desmond Morris, în jur de 60% dintre superstiţii erau concentrate în perioada de dinaintea meciului. Astfel, cu câteva zile înainte, sportivii recurg la tot felul de practici care mai de care mai ciudate. La rândul lor, acestea pot fi clasificate în:

– Superstiţii care privesc corpul

Este cunoscut faptul că în preajma unor confruntări importante sportivii îşi lasă „o mustaţă norocoasă”, o „barbă norocoasă”[2], se rad pe cap, îşi schimbă frizura, îşi vopsesc părul, îşi fac un tatuaj sau îşi pun un cercel. În general, există un întreg evantai de posibilităţi

1. Vezi în acest sens Desmond Morris, „Eroii tribali”, în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998, pp. 188-209. Textul reprezintă un fragment din volumul lui Desmond Morris, *Soccer Tribe*, Jonathan Cape, Londra, 1981.
2. Cele două expresii aparţin lui Desmond Morris, art. cit., p. 189.

de a interveni asupra corpului în vederea atragerii norocului, pentru a alunga neprevăzutul, ghinionul, eşecul. Toate acestea amintesc întru câtva de operaţiile corporale la care erau supuşi novicii. Ele reprezentau o dovadă a iniţierii şi pregătirii lor sociale şi spirituale pentru o nouă viaţă, de adult. În cazul sportivilor superstiţioşi astfel de comportamente anunţă faptul că sunt pregătiţi să înfrunte chiar neprevăzutul.

– Superstiţii care privesc vestimentaţia

Unii sportivi poartă cu ei un tricou sau o haină, eşarfă sau alt obiect de îmbrăcăminte care le aduce noroc. Aceasta poate fi primită de la o persoană care are o semnificaţie aparte (poate fi un membru al familiei, un suporter în vârstă etc.), poate fi asociată cu evenimentele fericite din viaţa sportivului sau prezenţa sa a coincis pur şi simplu de fiecare dată cu obţinerea unei victorii.

La fel de mult contează ordinea în care sunt aranjate, împachetate obiectele vestimentare, după cum putem descoperi şi un întreg ritual de îmbrăcare a lor. „Alţii îşi împachetează şi îşi despachetează lucrurile într-o ordine absolut rigidă, care nu trebuie schimbată."[1] Astfel, superstiţiile referitoare la vestimentaţie trebuie să răspundă următoarelor rigori : Ce ? Când ? Cum ? În ce ordine ? .

– Superstiţii care privesc locul

Dat fiind că spaţiul este un element important în derularea actului sportiv, acesta începe să-şi extindă semnificaţiile către zone care nu intră în contact direct cu jocul sportiv. Astfel, important e hotelul în care locuiesc sportivii („hotelul norocos"[2]), pe ce rută circulă aceştia, ce spaţii vizitează înaintea competiţiei, unde se aşază etc.

> Odată, cu mult timp în urmă, când o faimoasă echipă engleză de amatori, The Wanderers, vizita Leiden în Olanda, au fost duşi la stadion într-o trăsură trasă de patru cai negri, decorată cu pene negre, funerare. Trăsura a luat-o prin cimitirul local, pe lângă teren, iar The Wanderers au încheiat astfel lungul lor record de echipă neînvinsă. După meci, ei au refuzat categoric să se mai întoarcă pe acelaşi drum sinistru, de frică să nu le afecteze şi meciurile viitoare.[3]

1. Desmond Morris, art. cit., p. 189.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*, p. 190.

– Superstiţii care privesc familia sportivului

Cea mai întâlnită superstiţie este aceea de a solicita prezenţa soţiei la un meci. Pentru sportiv ea este cea care-i poartă noroc. „El este afectat când, într-o deplasare în străinătate, această cerere îi este refuzată, şi prestaţia lui suferă din această cauză."[1]

– Superstiţii care privesc anumite obiecte

Observaţiile antropologului englez arată că sportivii sunt încărcaţi de amulete şi obiecte norocoase chiar cu câteva zile înainte de începerea meciului. Ele pot fi dintre cele mai diverse : cruciuliţe, amulete, medalioane, butoni, ochelari de soare, jucării în miniatură, o lăbuţă de iepure etc.

– Superstiţii care privesc fiinţe

În spaţiul tradiţional românesc etnologii au identificat o serie de superstiţii legate de fiinţe (pisica neagră, femeia, preotul pasărea), care, în funcţie de apariţia lor, sunt aducătoare de noroc sau ghinion. La fel şi în sport se pot întâlni o serie de superstiţii de acest gen. „Desmond Morris descrie cum o echipă londoneză, după o neagră perioadă de înfrângeri, s-a convins că are în mijlocul său un spirit rău. De câte ori ajungeau la un hotel înaintea unui meci în deplasare, un reporter de la un ziar local era întotdeauna acolo şi îi întâmpina vesel. El era prietenos, vesel, dar treptat au început să-l asocieze cu dezastrele lor şi în final s-au convins că el este vinovatul."[2]

– Superstiţii din vestiar

Şirul superstiţiilor continuă cu mare acribie şi în vestiar. Astfel sunt respectate cu sfinţenie ordinea, locul, prezenţa obiectelor norocoase, anumite acţiuni fără nici o explicaţie raţională. În 1939, cu ocazia participării echipei de fotbal Portsmouth la Cupă, s-a înregistrat un ritual special de echipare care a fost surprins de cronicarul sportiv John Cottrel :

> Conform cu strict urmărita tradiţie dinaintea meciului de Cupă, veteranul echipei Portsmouth, Freddie Worrall, s-a aplecat şi a încheiat cataramele unei perechi de ghete, albe şi curate, pe care le purta managerul clubului, Jack Tinn. Aceste ghete erau magice, păstrate de obicei în seiful clubului. Trebuia încheiată cea de la piciorul stâng mai întâi. Această ceremonie le aducea noroc"[1].

1. Desmond Moris, art. cit., p. 189.
2. *Ibidem*, p. 191.

Tot pentru a-şi atrage norocul, sportivii acestei echipe au fost echipaţi cu un întreg arsenal magic : „o potcoavă în miniatură în buzunarul de la tricou, câte un cârcel dintr-un arbust specific scoţian în fiecare şosetă, o monedă norocoasă de şase penny într-o gheată şi un elefant alb chinezesc legat la una din jartiere".

Exemplele[2] pot continua : Bobby Moore, căpitanul echipei Angliei, îşi îmbrăca obligatoriu ultimul şortul în vestiar ; Jimmy Langley nu atingea mingea deloc în vestiar etc. ;

• *Superstiţii din timpul meciului*

Pe teren se derulează o altă pleiadă de „apărări magice" :

> anumiţi jucători ating iarba cu mâna în mod ritualic (…) îşi fac cruce şi sărută degetele. (…) un jucător îşi scoate guma de mestecat din gură, o transformă într-o minge micuţă şi o loveşte cu piciorul. (…) Un alt jucător trebuie să fie primul care şutează la poartă în timpul încălzirii, iar portarul să nu îndrăznească să apere (…) Alt jucător îşi descalţă ghetele şi apoi le încalţă la loc, altul sărută barele porţii. Un portar îşi plasează cu grijă punguţa cu mici obiecte colecţionate la bara din dreapta porţii[3].

În unele situaţii victoria este asociată cu o serie de activităţi pe care le făceau membrii familiei în timpul jocului. Astfel, aceştia trebuie să repete de fiecare dată, în mod ritualic, acele activităţi (menaj, gătit, zugrăvit, cumpărături, vizionarea unui film etc.) pentru a-i aduce noroc sportivului. Dintre toate exemplele culese de Desmond Morris, ritualul cel mai complex este cel al unui portar, Alan Rough. El trebuie să execute cu stricteţe zece paşi :

- Să nu se radă dimineaţa.
- Să poarte un inel pentru chei cu un motiv naţional scoţian.
- Să ia cu el în teren o minge de tenis veche.
- Să-şi pună în buzunar o gheată de fotbal în miniatură pe care o găsise în plasa porţii într-o după-amiază.
- Să poarte un medalion micuţ în formă de stea.
- Să folosească întotdeauna cârligul cu numărul 13 în vestiar.

1. Desmond Morris, art. cit., p. 191.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, p. 193.

- Să îmbrace tricoul său original cu numărul 11 din vremea când activase la primul său club de fotbal, pe sub tricoul de portar.
- În timp ce trecea prin tunel trebuia să bată de trei ori cu mingea în perete.
- Când se apropia de poartă, trebuia să şuteze mingea în plasa goală.
- În timpul meciului trebuia să-şi sufle nasul de câte ori era posibil, folosind batiste îndesate special în şapcă cu acest scop[1].

***

Ştiut fiind faptul că foarte puţini sportivi nu sunt superstiţioşi, numărul exemplelor ar putea continua. La finalul unui important meci internaţional (Dinamo Bucureşti – Sturm Graz), Cristi Borcea declara că secretul succesului dinamovist stă în culorile echipamentului, combinaţia galben-negru aducându-le noroc. Este combinaţia vestimentară care le-a purtat noroc şi în meciul cu Slovan Liberec.

Ceea ce ne interesează însă este modul cum putem să explicăm prezenţa acestui fenomen în lumea sportului. În cele ce urmează vom creiona câteva explicaţii posibile :

• *Fantasmele* şi *elementele iraţionale* ce domină *imaginarul* individual şi colectiv al omului modern se pot manifesta în cele mai neaşteptate locuri şi în maniere diverse. Acest fapt demonstrează că *imaginaţia simbolică*[2] este o constantă umană. Sociologul italian Vilfredo Pareto[3] numeşte această constantă drept un *reziduu*[4] al

1. Desmond Morris, art. cit., pp. 193-194.
2. Expresia este folosită de Gilbert Durand, *Aventurile antropologice ale imaginarului. Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, Nemira, Bucureşti, 1999.
3. Vilfredo Pareto, *Traité de sociologie generale*, vol. I-II, Payot, Paris, 1933. Autorul demonstrează că acţiunea umană are o componentă raţională, logică, şi una iraţională, nonlogică. Aceasta din urmă este formată din derivaţii (de exemplu doctrinele religioase) şi reziduuri (de exemplu superstiţiile). În această ecuaţie a nonlogicităţii acţiunii umane, reziduurile rămân constante, în timp ce derivaţiile îşi schimbă mereu forma şi se adaptează.
4. Despre felul cum funcţionează aceste reziduuri la nivelul imaginarului colectiv, vezi Cristina Gavriluţă, *Socioantropologia fenomenelor divinatorii*, Institutul European, Iaşi, 2008, pp. 227-235.

acţiunii umane care se exprimă prin superstiţii, credinţe, practici etc. Reziduul găseşte spaţiu de manifestare şi în activitatea sportivă. El reprezintă componenta nonlogică a practicilor sportive şi este specifică imaginarului. „Orice acţiune posedă o dimensiune imaginară, într-un evantai foarte larg, care se întinde de la ipoteza ce-şi aşteaptă verificarea până la fantasmele cele mai insolite."[1] În cazul sportului, supralicitarea superstiţiilor se datorează unei evidente legături cu fenomenul religios. Ca religie profană a acestei lumi, sportul stimulează astfel de manifestări reziduale. Într-o lume seculară precum cea în care trăim, prezenţa superstiţiilor, a credinţelor, a unor practici rituale sunt dovada că sacrul este – aşa cum afirma Mircea Eliade – consubstanţial fiinţei umane. Apoi, trebuie ştiut faptul că „orice fapt nonlogic în raport cu timpul social poate avea propria sa logică în raport cu reprezentările individuale sau colective conectate la dimensiunea eternităţii"[2]. Altfel spus, în lumea modernă, seculară, dominată de elementul raţional, superstiţiile sportivilor sunt perfect inutile, lipsite de seriozitate şi fără temei (nonlogice). Totuşi, ele sunt perfect justificate dacă le raportăm la credinţele şi reprezentările sportivilor. „Nu cred că aş putea juca fără a trece prin aceste pregătiri. Şi nimic nu mă descurajează."[3] – declara portarul Alan Routh după ce a povestit complexul său ritual de dinaintea unui meci.

• *Incertitudinile, neprevăzutul* şi *teama de insecuritate* ar putea constitui o altă explicaţie a superstiţiilor din lumea sportului. Jocul sportiv presupune o doză de risc şi de neprevăzut. Dincolo de antrenamente şi strategii excelente, dincolo de o formă fizică foarte bună şi de starea psihică perfectă, în jocul sportiv pot interveni o multitudine de variabile ce pot afecta parametrii de evoluţie ai sportivului. Astfel, o alunecare, un pas greşit, o privire îndreptată în altă direcţie, o vorbă sau un gest etc. pot afecta evoluţia sportivului.

Multitudinea de superstiţii ce populează mai ales sporturile cu un grad mare de periculozitate anunţă şi o anumită neîncredere în regulile

1. Lucian Boia, *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 26.
2. Cristina Gavriluţă, *Socioantropologia fenomenelor divinatorii*, ed. cit., p. 235.
3. Desmond Morris, art. cit., p. 194.

şi normele care gestionează jocul sportiv. Aşa cum am văzut, ele nu reuşesc întotdeauna să ţină sub control manifestările violente şi nu pot reglementa toate situaţiile ce s-ar putea ivi într-un joc. Aşadar rămâne un segment al jocului sportiv în care-şi fac loc hazardul, întâmplarea, necunoscutul. Dintotdeauna acestea îl sperie şi îl îngrijorează pe om, conferindu-i un puternic sentiment de insecuritate. În acest context, care scapă controlului raţional, sportivii recurg la practici magice de apărare. Practic, în faţa necunoscutului nu putem beneficia decât de o protecţie divină, supranaturală. Raţionamentul sportivilor este astfel perfect justificat şi poate fi descoperit în cazul altor persoane.

• *Dorinţa puternică de reuşită* poate conduce către comportamente dintre cele mai diverse : de la declaraţii de presă, intimidări, comportamente agresive, dăruire totală, până la ritualuri aducătoare de noroc şi şansă. Din această perspectivă, toate practicile şi superstiţiile sportivilor sunt mijloace care slujesc unui singur scop : victoria.

• O altă posibilă explicaţie a funcţionării superstiţiilor şi practicilor norocoase din sport ţine de *predicţia creatoare*. Această teorie sociologică enunţată de W.I. Thomas demonstrează că o situaţie devine reală prin însăşi natura definirii ei ca fiind reală. Astfel, credinţele oamenilor pot genera comportamente adecvate. Dacă dinamoviştii lui Cristian Borcea cred, asemenea patronului clubului, că secretul victoriei este costumul galben-negru, atunci ei vor juca excelent în acel echipament. Noul echipament sportiv va fi asumat de dinamovişti asemenea unui veritabil simbol.

10.2.2. *Simbolurile în sport*

Trăim într-o lume plină de semne şi simboluri mai mult sau mai puţin perceptibile. Cele din lumea sportului au însă o vizibilitate maximă.

Gilbert Durand[1] consideră că diferenţa dintre *semn* îşi *simbol* constă în *semnificant*. În cazul semnului, semnificatul poate fi regăsit

1. Este vorba de două lucrări importante în care autorul francez tratează relaţia dintre semn şi simbol : Gilbert Durand, *Aventurile imaginii. Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, Nemira, Bucureşti, 1999 ; Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000.

în planul vieţii profane. De exemplu, în sport îmbrăţişările, strângerile de mână, poziţia mâinii la piept atunci când se cântă imnul ţării sunt semne cu semnificaţie precisă, asociată direct contextului în care se manifestă. Ele pot anunţa prietenie, solidaritate, spirit de echipă, mobilizare sau ură, violenţă etc. Astfel, utilizarea semnelor cu o anumită regularitate şi în aceleaşi contexte pot forma coduri socioculturale. Acestea pot fi specifice unei bresle ori categorii profesionale sau de altă natură. Cât priveşte simbolul, acesta este „orice semn concret care evocă, printr-un raport natural, ceva abstract sau imposibil de perceput”[1]. El „nu se mai referă la un obiect, lucru sau personaj, ci la un sens ocultat mult prea puţin evident”[2].

Prezenţa simbolului face trimitere la sacru şi religios. O amuletă ascunsă în buzunarul de la pieptul sportivului, crucea sau un alt însemn de la gât etc. sunt simboluri cu o evidentă semnificaţie religioasă. În viziunea lui Mircea Eliade[3] simbolul este, înainte de toate, o hierofanie[4]. Totuşi, istoricul român al religiilor conferă o arie de manifestare mult mai generoasă simbolului.

„În sensul larg al cuvântului orice poate fi simbol şi sau poate juca rol de simbol”[5]. Fotografia mamei, eşarfa iubitei, verigheta soţiei, jucăria copilului, mingea cu semnătura lui Mutu sau racheta de tenis a lui Năstase, tricoul lui Pelé, ghetele lui Maradona etc. Ele pot deveni simboluri în condiţiile în care, pe lângă *semnificant* (partea vizibilă), ele sunt purtătoare şi a unui *semnificat* (partea invizibilă). Mai precis, împrejurările în care acel ceva sau cineva a funcţionat aminteşte de o situaţie excepţională, asemănătoare miracolului, în care performanţa sportivă nu poate fi pusă decât sub semnul intervenţiei şi susţinerii divine. Astfel, genialitatea sportivilor are şansa de a deveni un simbol în măsura în care ea este expresia unei legături

1. Gilbert Durand, *Aventurile imaginii. Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, ed. cit., p. 16.
2. Nicu Gavriluţă, *Hermeneutica simbolismului religios. Studii şi eseuri*, Editura Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003, p. 41.
3. Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Humanitas, Bucureşti, 1992, pp. 407-408.
4. *Hierofania* constituie manifestarea (*fanie*) sacrului (*hieros*) în lume.
5. Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, ed. cit., p. 408.

subtile cu sacrul. Obiectele şi locurile în care se petrec aceste fapte sportive excepţionale se contaminează şi devin la rându-le simboluri. Ele sunt învestite cu o putere magică şi socială greu de zdruncinat.

Plecând de la aceste considerente explicative, identificăm în sport două mari categorii de semne şi simboluri:

• *Semne şi simboluri magico-religioase*

Introducem în această categorie toate semnele şi simbolurile folosite în sport şi care au o evidentă conotaţie religioasă (există o parte invizibilă, un semnificant: cruci, amulete, semne de invocare a puterii divine, obiecte religioase de tot felul). Avem astfel *semne şi obiecte sacre prin excelenţă* şi *semnele şi obiecte profane* învestite cu puteri sacre (am putea evoca aici toate superstiţiile şi practicile norocoase ale sportivilor prin care obiecte, acţiuni şi situaţii obişnuite sunt scoase din universul profan şi sunt introduse într-unul sacru).

• *Semne şi simboluri sociale/coduri sociale*

În acest caz, semnele şi simbolurile care intră în joc au o conotaţie socială, vizibilă, palpabilă. Aşa cum susţinea Mircea Eliade, ele pot deveni magico-religioase în măsura în care exprimă momente de graţie în cadrul fenomenului sportiv. Altfel, ele rămân simple coduri sociale. În această situaţie, putem întâlni:

– Coduri sociale de recunoaştere şi identificare

Introducem în această categorie toate însemnele şi simbolurile echipelor şi cluburilor sportive. Ele pot viza o culoare, un simbol, anumite comportamente etc. De exemplu, este un fapt cunoscut că unele echipe de fotbal îşi asociază imaginea, cu aceea a unei culori, de unde şi unele denumiri jurnalistice încetăţenite: roş-albaştrii, portocala mecanică, azurii, albionul britanic etc. Din punct de vedere cromatic, imaginea este asumată de suporteri şi susţinători. Practic, alături de blazon, culorile reprezintă o formă de identificare.

În ceea ce priveşte blazonul echipelor sau al cluburilor sportive, putem spune că, în toate cazurile, el întruneşte toate exigenţele heraldice. Ca şi în cazul blazonului regal şi nobiliar, observăm că figura centrală este, cel mai adesea, un animal (vulturul, ursul, leul, calul, câinele etc.) ce semnifică puterea, autoritatea, virtutea, aspiraţiile înalte, lupta, victoria etc. Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant, de exemplu, fac o trecere în revistă a simbolisticii leului în diferite spaţii culturale. Astfel, el este „încarnarea însăşi a Puterii, Înţelepciunii

Dreptăţii, în schimb, orgoliul său nemăsurat şi siguranţa de sine fac din el simbolul Tatălui, al Stăpânului, al Suveranului orbit de propria sa putere, de propria sa lumină (…)”[1].

Simbolul este întâlnit şi în spaţiul religios : unii îngeri sunt reprezentaţi cu figuri de lei, în Apocalipsă apare figura leului, îl regăsim în budism sau în alte tradiţii religioase[2]. Este posibil aşadar ca unele simboluri să fi fost împrumutate din spaţiul religios, ele venind cu o încărcătură simbolică aparte. Astăzi, deşi nu mai percepem înţelesul religios al unui simbol (Dionisie Areopagitul arată că leul reprezintă în teologie „forţa invincibilă a minţilor dumnezeieşti”[3]), suntem destul de sensibili la expresiile sociale ale acestuia. Pentru mai multă expresivitate, în unele cazuri, sigla echipelor sportive se asociază cu unele simboluri regale precum coroana, sceptrul, steaua etc.

Astfel de semne şi simboluri prezente pe tricourile sportivilor şi suporterilor, pe steaguri sau pe alte obiecte publicitare au drept menire de a crea o imagine echipei, de a-i sublinia specificitatea şi caracterul. Ele funcţionează şi asemenea unui mesaj care transmite celor din jur sentimente de încredere, solidaritate, putere, capacitate de acţiune etc. În esenţă, în mare parte, elementele care compun sigla echipelor îşi au originea în simbolismul religios. Treptat, ele au fost scoase din spaţiul sacru şi introduse în sfera profană : mai întâi au fost asociate blazoanelor regale şi nobiliare, pentru ca apoi să pătrundă în reprezentarea anumitor instituţii, forme de asociere, grupuri etc.

– Coduri sociale de manifestare

Putem distinge în sport o seamă de coduri sociale de manifestare care pot fi specifice fie suporterilor, fie sportivilor. Aşa cum am mai spus, suporterii împrumută însemnele echipei şi dezvoltă comportamente de adeziune care se transformă în veritabile coduri sociale sportive. Ele presupun anumite scheme comportamentale, un anumit

1. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri*, vol. 2, Artemis, Bucureşti, p. 211.
2. Pentru mai multe detalii vezi Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.,* pp. 211-214.
3. *Ibidem*, p. 211.

limbaj şi formulări verbale. În acest sens, există un scenariu destul de bine pus la punct şi o întreagă regie de care suporterii înverşunaţi se declară răspunzători. Dincolo de inventarea unor noi formule de susţinere, suporterii folosesc şi unele coduri clasice de manifestare : steaguri cu sigla echipei, tricouri cu însemne specifice, imnuri şi bătăi din palme, ridicarea mâinilor etc.

Cât priveşte sportivii, antropologul Desmond Morris[1] identifică două tipuri de manifestări : ale triumfului şi ale înfrângerii. *Salturi, sărituri, strângeri la piept, îmbrăţişări latine, sprint, mâna ridicată, săritura şi lovirea aerului, ridicarea braţelor, săritura şi ridicarea pumnilor, dansul războinic, lăsarea pe spate, îmbrăţişarea multiplă, sărutul, zbârlirea părului, palma pe spate, strângerea de mână* sunt postúri ale sportivilor care îşi manifestă deschis bucuria victoriei. Unele expresii ale înfrângerii, conform observaţiilor făcute de Desmond Morris, au o anumită repetitivitate. Astfel, *manifestarea nervozităţii, expresia frustrării, cuprinderea capului în palme, cuprinderea cefei cu mâinile, îmbrăţişarea gâtului, imobilizarea capului, acoperirea feţei, capul aplecat, mâinile în şold, prăbuşirea, faţa plânsă*[2] sunt tot atâtea formule de exprimare a înfrângerii şi a eşecului.

***

Semnele şi simbolurile sportive sunt expresia concretă a faptului că, în lumea modernă, omul nu poate renunţa definitiv la semne şi simboluri. Perenitatea imaginilor şi simbolurilor care populează spaţiul nostru interior este un fapt bine-cunoscut. Mircea Eliade afirma în acest sens că un simbol pus o dată în mişcare nu piere niciodată. El poate să se modeleze, să capete noi înţelesuri, să se banalizeze, dar va continua să supravieţuiască şi să exercite fascinaţie asupra naturii umane. „Întreaga această latură a omului, esenţială şi

1. Desmond Morris, art. cit., pp. 196-205. Exemplele date de noi sunt extrase exact aşa cum au fost formulate de antropologul englez, fără a se mai dezvolta contextul în care au fost inventariate sau explicaţiile de natură psihosocială a acestora.
2. Formularea acestor manifestări ale eşecului îi aparţine lui Desmond Morris, art. cit., pp. 205-209.

imprescriptibilă, care se numeşte *imaginaţie* este îmbibată de simbolism şi continuă să trăiască din mituri şi teologii arhaice."[1]

Fenomenul sportiv este aşadar locul unde se poate citi cu uşurinţă această subtilă şi directă relaţie a omului cu simbolul. La limită, identificarea cu un sportiv sau cu o echipă presupune asumarea simbolurilor acestora, ele însele putând să devină în cele din urmă un simbol. Simbolurile sportive nu sunt simple însemne sociale, ci reprezintă o legătură indestructibilă pe care nu o putem explica decât făcând apel la înţelesurile prime, originare ale simbolurilor.

Cu alte cuvinte, ataşamentul pe care îl dezvoltăm pentru anumite fenomene sociale, precum sportul, anunţă nostalgia fiinţei umane faţă de perfecţiunea divină. Expresiile sale curente, fie şi sub aspect simbolic, sunt o formulă profană a puterii succesului, ataşamentului, pasiunii, tăriei, forţei, încrederii.

Din perspectivă sociologică, toate aceste subtile realităţi pot fi parţial analizate cu ajutorul unor metode şi tehnici sociologice. Împreună, ele formează algoritmul cercetării sociologice în sport.

1. Mircea Eliade, *Imagini şi simboluri*, Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 24.

Capitolul 11

Algoritmul cercetării sociologice în sport

O cercetare sociologică de teren, inclusiv de sociologia sportului, parcurge un anumit algoritm deja cunoscut în literatura de specialitate. Credem că punctarea momentelor importante din cadrul unei cercetări ştiinţifice este foarte importantă, cel puţin pentru o simplă iniţiere a nespecialistului în „misterele" cercetării sociologice.

Parcurgând lucrările de bază din domeniul metodologiei cercetării socialului[1], putem aduce în atenţie principalele etape ale algoritmului cercetării.

11.1. Alegerea temei

Aceasta se face în funcţie de solicitările unui institut, ale unei societăţi comerciale, ale unui club sau instituţii din domeniul sportului sau, pur şi simplu, ale unei firme. În cazul în care alegerea temei vine din

1. Pentru studentul nespecialist în sociologie, iniţierea în corpusul de metode şi tehnici specifice cercetării ar presupune consultarea unor lucrări precum : Vasile Miftode, *Metodologie sociologică*, Porto Franco, Galaţi, 1995 ; Traian Rotariu, Petru Iluţ, *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie*, Polirom, Iaşi, 1997 ; Septimiu Chelcea, *Metode şi tehnici de cercetare sociologică*, Universitatea din Bucureşti, Bucureşti, 1992 ; François de Singly, Alain Blanchet, Anne Gotmann, Jean-Claude Kaufmann, *Ancheta şi metodele ei : chestionarul, interviul de producere a datelor*, *interviul comprehensiv*, Polirom, Iaşi, 1998.

partea unui institut de cercetare, atunci se poate invoca interesul social mai mare al temei. În funcţie de caracterul temei se aleg echipa de cercetare şi metodologia de lucru. Unele teme, de exemplu, pot necesita o abordare calitativă, altele o abordare cantitativă. În unele situaţii sunt necesare ambele abordări.

11.2. Studiul bibliografiei

Odată stabilită tema de cercetare, urmează să cunoaştem toată bibliografia reprezentativă care a apărut în legătură cu tema aleasă. Este vorba de literatura de specialitate, în cazul nostru din domeniul sociologiei sportului : rapoarte, statistici şi alte cercetări. Astfel, suntem scutiţi de blestemul academic al infinitei repetiţii, al reluării păguboase de la capăt a ceea ce alţii au făcut deja. Din punctul nostru de vedere, cunoaşterea textelor sociologice reprezentative ne oferă posibilitatea să ducem la bun sfârşit o cercetare sociologică. În mod firesc, ea ne solicită să interpretăm rezultatele obţinute, ajungând astfel la simbolismul lor adesea încifrat sau complet inaccesibil spiritului pozitivist.

11.3. Alegerea şi precizarea conceptelor

Orice proiect de cercetare solicită în mod repetat anumite idei, concepte şi noţiuni. Ele trebuie căutate, înţelese, înainte de începerea propriu-zisă a cercetării. Mai mult, precizarea de la început a definiţiilor şi înţelesurilor cu care vom opera înlătură confuziile din tipul derulării cercetării.

11.4. Operaţionalizarea conceptelor

Pentru cercetarea sociologică este absolut inevitabilă procedura de operaţionalizare a conceptelor. Ea poate fi schematizată astfel : variabilele sunt suficient de vagi şi abstracte pentru un cercetător.

Prin urmare, ele nu pot fi surprinse direct, nemijlocit, pe teren. Tocmai de aceea *variabilele* vor fi operaţionalizate în *indici* specifici.

Exemplu : o variabilă de cercetat poate fi *gradul de civilizaţie* al unei comunităţi sociale. Pentru a fi direct observată pe teren, ea va fi transformată în mai mulţi *indici operaţionali*. Unul dintre aceştia poate fi *nivelul de trai*.

La rândul lor, *indicii* vor fi traduşi în elemente mai concrete, în măsură a fi descoperite şi analizate. În cazul nostru, indicele nivelului de trai va fi operaţionalizat în *indicatori* precum : starea locuinţei, venitul lunar, numărul de copii, totalitatea membrilor familiei, cheltuielile zilnice etc. Evident, indicatorii nu reprezintă structurile ultime, ireductibile ale socialului. Ei vor fi operaţionalizaţi în *subindicatori*. Indicatorul de venit lunar, de exemplu, va fi descompus în elemente ultime (subindicatori) cum ar fi : venitul lunar rezultat din salariu, din chirii şi comerţ sau, dacă este cazul, alte surse de venit.

Odată cu aceste informaţii prime, uşor cuantificabile, cercetarea va parcurge şi procesul invers : *de la operaţionalizarea conceptelor se trece acum la conceptualizarea datelor*. În primul caz, drumul descendent pleacă de la variabila abstractă şi ajunge la subindicatorul concret, iar în cel de-al doilea caz se pleacă ascendent de la subindicator pentru a se ajunge la o nouă dimensiune sau semnificaţie a variabilei.

11.5. Stabilirea ipotezelor de lucru

Investigaţia sociologică de teren nu poate debuta în absenţa unor supoziţii preliminare. Alegând o temă, preferând anumite tehnici, sigur vom încerca să verificăm o *ipoteză* sau un *set de ipoteze*. Stabilirea lor iniţială este însă obligatorie. Un rol important în stabilirea lor îl are consultarea unor cercetări asemănătoare, a unor statistici şi bibliografia studiată. Abia în finalul cercetării aceste ipoteze sunt confirmate sau infirmate.

11.6. Alegerea metodelor şi tehnicilor de cercetare

Fiecare temă, în funcţie de specificul său, îşi „alege” singură un set de metode şi tehnici. Aceasta înseamnă că tipul tehnicilor şi numărul

lor sunt alese în funcţie de tema cercetată. Desigur, la aceasta se mai adaugă o serie de factori precum : experienţa personală, mediul social al cercetării, componenţa echipei sociologice de cercetare, mijloacele materiale şi timpul consacrat efectiv activităţii de teren. Metodele de cercetare sociologică ale unui fenomen cuprind, după cum notează Cătălin Zamfir şi Lazăr Vlăsceanu[1], mai multe elemente :

1. *Enunţurile teoretice fundamentale.*
2. *Metodele şi tehnicile de culegere a datelor.*
3. *Tehnicile şi procedeele de prelucrare a datelor.*
4. *Procedeele de analiză şi interpretare.*

În funcţie de curentele teoretice ce au dominat cercetarea sociologică, specialiştii au gândit şi pus la punct diferite metode. Émile Durkheim, de pildă, a pus la punct *regulile metodei sociologice*[2]. Max Weber a construit o metodologie plecând de la *modelul sociologiei interpretative*. Curentul funcţionalist a dezvoltat şi el metode specifice. Etnometodologia privilegiază metodele etnografice, interacţionismul simbolic privilegiază metodele calitative şi preponderent interpretative etc.

O clasificare menţionată în toată literatura sociologică de specialitate împarte metodele în *principale* şi *secundare*. Din prima categorie fac parte :

– ancheta socială ;
– analiza documentelor ;
– observaţia ;
– experimentul.

Cea de-a doua categorie cuprinde :

– scalele ;
– sondajul de opinie,
– chestionarul etc.

Aşa cum am mai amintit, metodele sociologice de lucru se împart şi în alte două categorii : *cantitative* şi *calitative*[3]. Din cadrul *metodelor cantitative* amintim :

1. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu (coord.), *op. cit.*, pp. 353-354.
2. Émile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Polirom, Iaşi, 2002.
3. Vezi în acest sens Septimiu Chelcea, *Metodologia cercetării sociologice*, Editura Economică, Bucureşti, 2004.

– chestionarul ;
– sondajul de opinie ;
– metodele statistice ;
– scalele.

Din categoria *metodelor calitative* am putea aminti :

– interviul ;
– observaţia ;
– sociodrama ;
– metoda interpretativă sau hermeneutică[1].

Între abordarea cantitativă şi cea calitativă există o serie de diferenţe în ceea ce priveşte stilul. Citându-l pe Neumann, Septimiu Chelcea face următoarea clasificare[2] :

- *Stilul cantitativ* se caracterizează prin :
  – Măsurare obiectivă.
  – Centrare pe variabile.
  – Libertate faţă de valori.
  – Independenţă de context.
  – Multe cazuri, subiecţi.
  – Analize statistice.
  – Detaşarea cercetătorului.
- *Stilul calitativ* se caracterizează prin :
  – Construirea realităţii sociale.
  – Existenţa semnificaţiei culturale.
  – Centrarea pe procesele interactive, cazuri.
  – Autenticitate.
  – Valori explicate şi explicite.
  – Constrângeri situaţionale.
  – Puţine cazuri, subiecţi.
  – Analize tematice.
  – Implicarea cercetătorului.

1. Una dintre cele mai bune lucrări apărute la noi în domeniul metodelor calitative este semnată de Alex Mucchielli (coord.), *Dicţionar al metodelor calitative în ştiinţele umane şi sociale*, Polirom, Iaşi, 2002.
2. Septimiu Chelcea, *op. cit.*, p. 79.

Din cele arătate până acum putem spune că o cercetare sociologică completă şi complexă trebuie să cuprindă o abordare cantitativă şi una calitativă. Numai astfel rezultatele finale pot reflecta cu adevărat realitatea.

11.7. Construirea instrumentelor de lucru

Această etapă presupune verificarea a două condiţii pe care trebuie să le îndeplinească instrumentele de lucru ale sociologului care cercetează fenomenul sportiv : *fidelitatea* şi *validitatea*.

Fidelitatea se referă la capacitatea unui instrument de a măsura în mod constant anumite trăsături sau caracteristici ale fenomenului. Validitatea, în schimb, numeşte posibilitatea instrumentelor alese de a dezvălui cercetătorului exact ceea ce el îşi propune. Un instrument metodologic poate să fie fidel, fără să a fi însă şi valid. Adică, atunci când este aplicat unor grupuri sociale diferite, el poate oferi rezultate identice fără a măsura ceea ce îşi propune cercetătorul.

11.8. Eşantionarea

O etapă importantă a demersului metodologic al unei cercetări este eşantionarea. Orice cercetare sociologică este orientată asupra unei *unităţi sociale* (oraş, sat, regiune, ţară, grup etc.). Practic este imposibil de realizat cercetarea tuturor membrilor acestor unităţi de analiză. Ar fi absurd. De aceea se face întotdeauna o selecţie a populaţiei sau o eşantionare. Aceasta nu presupune o mutilare, simplificare, a *universului cercetării*. Dimpotrivă, segmentul de populaţie ales, dacă este cu adevărat *reprezentativ,* ne oferă informaţii care pot fi generalizate, cu anumite limite, desigur la nivelul întregii populaţii. *Reprezentativitatea* se referă la acea parte a populaţiei care conţine în sine întregul. Metodologia sociologică clasică cunoaşte două mari tipuri de eşantionare : *aleatoare* şi *nonaleatoare.* Prezentăm această tipologie a eşantionării, cu exemplele aferente, pornind de la lucrarea

semnată de Traian Rotariu şi Petru Iluţ, *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie*[1].

11.8.1. *Eşantionarea aleatoare*

Acest tip de eşantionare mai este numit şi *eşantionare întâmplătoare* şi se bazează pe *selecţia probabilistică*. Practic, fiecare membru al universului cercetării are şansa să facă parte din eşantion.

Acest tip de eşantionare este prezent în literatura sociologică de specialitate cu patru procedee :

- eşantionarea aleatoare simplă ;
- eşantionarea prin stratificare ;
- eşantionarea multistadială ;
- eşantionarea multifazială.

11.8.1.1. *Eşantionarea aleatoare simplă*

Se mai numeşte şi „metoda loteriei" sau cea a extragerii la sorţi a membrilor eşantionului. Procedura este relativ simplă. Fiecare subiect va avea şanse relaţiv egale cu ceilalţi şi probabilitatea este de 1/n de a fi extras, formulă în care n este numărul total al populaţiei. După extragerea unui subiect, probabilitatea alegerii pentru ceilalţi se va schimba. Ea va deveni 1/(n-1). Pentru ca şansele să rămână totuşi egale, se vor introduce din nou în universul cercetării numele celor extraşi. În felul acesta, selecţia devine repetată, iar şansele se menţin într-adevăr egale.

Acest procedeu funcţionează pe baza unui *pas de eşantionare*. Pentru a-l stabili, se împarte numărul total al populaţiei la numărul eşantionului. De exemplu, numărul total al populaţiei este de 200, iar cel al eşantionului ales este de 25. Pasul statistic va fi : 200/25 = 8 – deci de 1 la 8. Întrebarea este cine va fi însă primul ? Pentru a afla acest lucru se va extrage pur şi simplu din ansamblu celor 200 un număr. Să zicem că va ieşi 17. Atunci, eşantionarea se continuă din 8 în 8, cu 25, 33, 41, 49, 57 etc.

1. Traian Rotariu, Petru Iluţ, *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie*, ed. cit., secţiunea consacrată eşantionării.

11.8.1.2. *Eşantionarea prin stratificare*

Spre deosebire de primul procedeu, acesta prezintă un nivel de reprezentativitate mai ridicat. Se împarte populaţia pe straturi, în funcţie de una sau mai multe caracteristici. Pentru fiecare strat se va realiza apoi o eşantionare aleatoare. Condiţia este însă ca mărimea subeşantionului corespunzător unui anumit strat să fie egală cu ponderea stratului respectiv în ansamblul total al populaţiei.

Exemplu : dorim să investigăm populaţia formată din studenţii Universităţii „Al.I. Cuza". Să zicem că aceasta este de 10.000. Conform eşantionării stratificate, vom începe prin a alege de la început mărimea unui eşantion reprezentativ. Acesta poate fi format din 100 de studenţi. Apoi stratificăm populaţia după facultăţi şi vom avea :

- Facultatea de Filosofie : 3.000 de studenţi.
- Facultatea de Litere : 500 de studenţi.
- Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport : 2.000 de studenţi.
- Facultatea de Drept : 4.000 de studenţi.
- Facultatea de Matematică : 500 de studenţi etc.

În total, numărul studenţilor trebuie să fie de 10.000. Şi este într-adevăr.

Eşantionul de 100 de subiecţi va trebui să cuprindă n/100 din subeşantionul fiecărei facultăţi în parte. (Aici n reprezintă numărul de studenţi ai fiecărei facultăţi în parte). Astfel :

- Facultatea de Filosofie : 3.000/100 = 30 de studenţi.
- Facultatea de Litere : 500 de studenţi/100 = 5 studenţi.
- Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport : 2.000/100 = 20 de studenţi.
- Facultatea de Drept : 4.000 de studenţi/100 = 40 de studenţi.
- Facultatea de Matematică : 500 de studenţi/100 = 5 studenţi.

  Total = 100 de studenţi.

Pentru a stabili exact studenţii de la fiecare facultate în parte care vor intra în eşantion, se va aplica primul procedeu, cel al eşantionării aleatoare. Observăm deci că eşantionarea prin stratificare este, în fond, o eşantionare mixtă.

11.8.1.3. *Eşantionarea multistadială*

Eşantionarea multistadială se caracterizează printr-o selecţie a subiecţilor ce compun eşantionul prin selecţia grupurilor din care aceştia fac parte. Reluăm exemplul cu eşantionul studenţesc. De data aceasta, el va fi reprezentativ nu doar pentru Universitatea „Al.I. Cuza", ci pentru toate universităţile din ţară. În acest sens, vom proceda urmând anumite *stadii* sau etape.

Stadiul I presupune alegerea unui eşantion de grupuri de gradul I. Dorind un eşantion naţional, vom alege în stadiul I *grupul centrelor universitare din ţară*.

Stadiul II presupune alegerea din fiecare grup selecţionat în primul stadiu un eşantion de grupuri de gradul II. Folosind exemplul nostru, vom spune că din fiecare centru universitar ales vom selecta *institutele de învăţământ superior.*

Stadiul III implică selecţionarea unui eşantion de gradul III. De pildă, din fiecare institut se vor selecta *facultăţile.*

Stadiul IV, la rândul său, implică selecţia unui eşantion de grad IV. Din fiecare facultate aleasă se vor selecta *grupele de studenţi*. Observăm că sunt lăsate deoparte secţiile şi anii de studii.

Procedeul eşantionării multistadiale prezintă o serie de avantaje şi dezavantaje. În prima categorie intră economia de timp, finanţe şi personal. Operatorii de teren nu se vor mai deplasa în toate centrele universitare, ci doar în câteva şi la anumite institute, facultăţi şi grupe de studenţi. Principalul dezavantaj constă în faptul că acest procedeu este mai puţin reprezentativ decât cel aleator simplu. Alegându-se unele grupuri, se omit de la început anumite categorii, deci o bună parte a populaţiei investigate.

11.8.1.4. *Eşantionarea multifazică*

În această situaţie mărimea eşantionului este variabilă. Ea depinde de *caracteristicile populaţiei* şi de *gradul de reprezentativitate* vizat de cercetarea respectivă. Or, reprezentativitatea este invers proporţională cu dispersia variabilei. În cazul în care se caută o reprezentativitate cât mai bună pentru variabila cea mai dispersată, atunci mărimea eşantionului va deveni excesiv de mare. Tocmai de aceea se recurge la *eşantionarea multifazică*.

Faza I

Se alege un eşantion mare în care se vor cerceta anumite probleme. Se pot folosi acum chestionarele simple, cu răspunsuri standardizate, decelându-se astfel anumite structuri elementare ale eşantionului.

Faza II

Pe baza celor efectuate în faza I, se va selecţiona un subeşantion în vederea cercetării altor probleme. Se poate folosi acum un chestionar mai amplu, cu întrebări de opinie şi atitudine.

Faza III

De această dată se va constitui un al treilea eşantion plecând de la cel anterior. Astfel, se va utiliza interviul, aprofundându-se unele teme şi ajungându-se astfel la chestiuni de amănunt şi nuanţă. Cercetarea se poate desfăşura şi *simultan*, însă este preferabil ca ea să aibă loc *succesiv* în timp. Avantajele sunt mai evidente în această ultimă situaţie.

11.8.2. *Eşantionarea nonaleatoare*

În acest caz, eşantionarea se bazează pe *un cadru general de eşantionare*. Este vorba de o listă specială din care se va alege eşantionul. Aplicând un chestionar în faţa Universităţii, de exemplu, avem şanse mult mai mari de a selecta un eşantion de subiecţi dintr-o anumită categorie socială, cu o anumită situaţie profesională şi cu un status social bine definit. (Evident, este vorba de studenţi)

Spre deosebire de eşantionarea aleatoare, cea nonaleatoare exclude şansa fiecărui individ de a face parte din eşantion. În prealabil au loc anumite selecţii. Pentru a înţelege mai bine, vom prezenta unul dintre procedee cunoscute ale eşantionării nonaleatoare, anume cel întemeiat pe existenţa *cotelor*.

18.8.2.1. *Eşantionarea pe cote*

Aceasta are un vădit caracter neprobabilistic. Se indică de la început numărul exact al subiecţilor din eşantion, caracteristicile lor etc. Sarcinile ce revin fiecărui operator de teren în parte se numesc *cote*.

Exemplu :

Avem un eşantion stabilit de 2.000 de studenţi şi 100 de operatori disponibili pentru aplicarea chestionarului. Deci, fiecare operator va

trebui să aplice 20 de chestionare. Partea ce revine fiecăruia (cota) trebuie să respecte ponderea exactă a instituţiilor de învăţământ în universul total al eşantionului.

După *criteriul instituţiilor de învăţământ* superior vom avea :

- Instituţia nr. 1 are, să spunem, o pondere de 40% din totalul eşantionului de 2.000 de studenţi : $2.000/100 \times 40 = 800$ de studenţi.
- Instituţia nr. 2 are o pondere de 30% din totalul eşantionului : $2.000/100 \times 30 = 600$ de studenţi.
- Instituţia nr. 3 are o pondere de 20% din totalul eşantionului : $2.000/100 \times 20 = 400$ de studenţi.
- Instituţia nr. 4 are o pondere de 10% din totalul eşantionului de studenţi : $2.000/100 \times 10 = 200$ de studenţi.

După *criteriul sexului* vom avea un alt tip de stratificare.

Exemplu :

Avem 68% fete în eşantion şi 32% băieţi. Făcând calculul vom obţine :

$2.000/100 \times 68 = 1360$ de studente ;

$2.000/100 \times 32 = 640$ de studenţi.

Un alt *criteriu* des utilizat în cercetările sociologice este cel al *anilor de studiu* :

- *Anul I* poate avea o pondere de 40%. Aceasta reprezintă : $2.000/100 \times 40 = 800$ de studenţi.
- *Anul II* poate avea o pondere de 30% : $2.000/100 \times 30 = 600$ de studenţi ;
- *Anul III* poate avea o pondere de 30% : $2.000/100 \times 30 = 600$ de studenţi.

  Total eşantion : $800 + 600 + 600 = 2.000$ de studenţi.

În concluzie, eşantionarea pe cote se face după anumite criterii, pe baza unui calcul matematic simplu. Cotele reprezintă sarcinile efective, egale, ce revin fiecărui operator de anchetă în parte.

11.9. Ancheta-pilot

Reprezintă un moment important al cercetării, situat între pregătirea propriu-zisă şi cercetare. Este, în fond, o *repetiţie generală* care ar urmări *testarea instrumentelor de culegere a datelor* şi *familiarizarea cu munca de teren*. Acest tip de anchetă mai are ca scop *obţinerea de sugestii* în vederea prelucrării finale a datelor.

În cazul anchetei-pilot se va alege un eşantion redus al cărui reprezentativitate nu mai are nici o importanţă. Contează doar depistarea unor stângăcii şi inadvertenţe în formularea întrebărilor, testarea subiecţilor în raport cu tema cercetării, deprinderea operatorilor de anchetă cu tehnica de codificare a răspunsului etc.

11.10. Culegerea datelor

Reprezintă momentul central al cercetării de teren. Are loc în urma instruirii operatorilor de anchetă în aşa fel încât să fie reduse erorile de culegere a datelor. Exigenţele acestei etape se adresează în special operatorilor de teren. Ele ar putea fi sintetizate astfel :

- Operatorul trebuie să respecte cu stricteţe eşantionarea făcută.
- Trebuie să înregistreze cu maximă fidelitate răspunsurile.
- Trebuie să adreseze întrebările aşa cum au fost concepute, fără a sugera în vreun fel răspunsul.
- Trebuie să nu influenţeze răspunsurile prin nici un fel de gesturi şi atitudini.
- Trebuie să se înscrie în intervalul de timp alocat.
- Trebuie să fie suficient de convingător pentru a evita refuzurile sau nonrăspunsurile.
- Trebuie să semnaleze toate dificultăţile înregistrate pe teren.

11.11. Prelucrarea datelor

Prelucrarea datelor se face cu mijloace tehnice moderne, atunci când este vorba de date cantitative, sau cu ajutorul metodelor şi tehnicilor calitative atunci când este vorba de informaţii cu caracter calitativ.

De pildă, pentru a analiza opinia spectatorilor cu privire la un eveniment sportiv sau o competiţie, putem aplica cu succes tehnica chestionarului. În consecinţă, prelucrarea datelor va fi una statistică, informatizată în primul rând şi apoi una de ordin calitativ.

În cazul cercetării relaţiilor de grup, vom putea folosi tehnici preponderent calitative care necesită o prelucrare specifică, calitativă. Nici în acest caz nu este exclusă convertirea datelor calitative în cele cantitative.

11.12. Redactarea raportului de cercetare

Raportului de cercetare cuprinde mai multe tipuri de activităţi, dintre care menţionăm : reactualizarea supoziţiilor cercetării şi descrierea succintă a tehnicilor sociologice folosite, prezentarea concluziilor şi interpretarea rezultatelor obţinute.

Din punctul nostru de vedere, ultima procedură a algoritmului de cercetare sociologică – *interpretarea rezultatelor* – ne pare de o importanţă cu totul specială. Evident, toate celelalte etape au semnificaţia şi greutatea lor. Nu poţi, de pildă, să ajungi la ceva cu adevărat relevant dacă nu ai cules ştiinţific şi corect datele de teren. Este tot atât de adevărat însă că nu vei face mare lucru cu ele dacă nu le descoperi semnificaţiile specifice unei ordini mai profunde. Sociologul riscă să ajungă un simplu inginer social dacă nu este dublat de un remarcabil om de cultură umanistă. Trebuie să integrezi rezultatele – deseori seci, formale – într-un univers real de semnificaţii şi sensuri ascunse. Altfel spus, sociologul care merge până la capătul drumului său devine un veritabil hermeneut al socialului. În cazul nostru, al sportului ca fenomen social.

Anexa 1

Legea nr. 4 din 09/01/2008 privind prevenirea şi combaterea violenţei cu ocazia competiţiilor şi a jocurilor sportive

Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 24, din 11/01/2008

Capitolul I

Dispoziţii generale

Art. 1. – În sensul prezentei legi, termenii şi expresiile de mai jos au următoarele semnificaţii :

a) competiţie sportivă – întrecere sportivă organizată pe ramuri de sport, între mai multe echipe sau concurenţi independenţi, pe baza unui regulament şi a unui program, având drept scop stabilirea unei ordini ierarhice a competitorilor în clasamentul final ;

b) joc sportiv – întrecere sportivă desfăşurată în cadrul sau în afara unei competiţii sportive, care poate avea caracter oficial sau amical, intern ori internaţional şi se dispută pe baza unui regulament, având drept scop stabilirea unui învingător ;

c) organizator de competiţii sportive – structură sportivă, legal constituită şi recunoscută oficial, care are dreptul de a organiza competiţii sportive ;

d) organizator de jocuri sportive – structură sportivă, legal constituită şi recunoscută oficial, care organizează jocuri sportive, desfăşurate fie în cadrul unei competiţii sportive oficiale, fie separat, în cadrul unor întreceri sportive cu caracter amical ;

e) oficial – persoană care reprezintă o autoritate, membru al unei comisii, arbitru, observator, antrenor, preparator fizic, responsabil tehnic, medical ori administrativ din cadrul federaţiilor, ligilor, asociaţiilor judeţene şi cluburilor, acreditată sau, după caz, autorizată în funcţia ori poziţia pe care o deţine ;

f) grad de risc al competiţiei sau al jocului sportiv – nivelul posibilităţii producerii unor fapte îndreptate împotriva ordinii şi siguranţei publice, cu ocazia desfăşurării competiţiei sau a jocului sportiv ;

g) evacuare a participanţilor – ansamblul măsurilor imperative desfăşurate de către structurile de ordine pentru scoaterea, în mod organizat, din locul de desfăşurare a competiţiei sau a jocului sportiv, a unui spectator, a unui grup de spectatori sau a tuturor participanţilor ;

h) stare vădită de ebrietate – consecinţă a consumului de băuturi alcoolice asupra comportamentului unei persoane, manifestată prin vorbire incoerentă, mers sinuos şi dificultăţi de orientare temporal-spaţială, precum şi prin mirosul specific de alcool, emanat de către persoana în cauză ;

i) control corporal preventiv şi al bagajelor – verificarea sumară a ţinutei vestimentare şi a bagajelor participanţilor, în scopul prevenirii introducerii în locurile de desfăşurare a competiţiei sau a jocului sportiv a obiectelor şi materialelor interzise la deţinere ;

j) interzicere a accesului sau a participării la unele competiţii sau jocuri sportive – măsură de siguranţă, inclusiv provizorie, dispusă de instanţa de judecată sau de către procuror, ori sancţiune contravenţională complementară, dispusă de către agentul constatator, prin care se impune unei persoane interzicerea accesului/participării la unele competiţii sau jocuri sportive, desfăşurate în ţară ori în străinătate, de genul celor la care aceasta a săvârşit fapte de natură contravenţională sau penală ;

k) bază sportivă – totalitatea terenurilor, spaţiilor, instalaţiilor şi construcţiilor special amenajate în vederea organizării şi desfăşurării de competiţii sportive, jocuri sportive şi alte activităţi de educaţie fizică şi sport ;

l) arenă sportivă – spaţiul care cuprinde terenul de sport unde se desfăşoară competiţia sau jocul sportiv, precum şi tribunele pentru spectatori ;

m) zonă imediată locului de desfăşurare a competiţiilor sportive – spaţiul cuprins între aliniamentul punctelor unde se efectuează controlul documentelor de acces şi limita exterioară a bazei sportive ;

n) zonă apropiată locului de desfăşurare a competiţiilor sportive – spaţiul situat dincolo de limita exterioară a zonei imediate, care cuprinde şi străzile adiacente bazei sportive ;

o) comandant al forţelor de ordine – şeful efectivelor de jandarmi care execută misiunea de asigurare şi restabilire a ordinii publice ;

p) şef al dispozitivului de ordine şi siguranţă – persoană desemnată din cadrul societăţii specializate de protecţie şi pază, care organizează, coordonează şi conduce activitatea desfăşurată de către personalul societăţii pentru asigurarea ordinii şi siguranţei în interiorul arenei sportive ;

r) responsabil de ordine şi siguranţă – persoană anume desemnată de către organizator, care asigură coordonarea dispozitivului realizat de către personalul de ordine şi siguranţă şi relaţionarea cu forţele de ordine şi cu reprezentanţii celorlalte autorităţi şi instituţii care concură la desfăşurarea în bune condiţii a competiţiei sau a jocului sportiv ;

s) monitor de securitate – persoană anume desemnată din cadrul unităţii de jandarmi, care are responsabilitatea de a supraveghea comportamentul şi acţiunile suporterilor unui club din zona de competenţă, precum şi relaţionarea acestora cu forţele de ordine ;

ş) ofiţer de informare – persoană anume desemnată din cadrul unităţii de jandarmi, care are ca atribuţii relaţionarea dintre aceasta şi un club din zona de responsabilitate, consilierea responsabilului de ordine şi siguranţă al clubului pe probleme de securitate şi gestionarea datelor şi informaţiilor referitoare la comportamentul susţinătorilor clubului respectiv ;

t) punct de comandă – spaţiu special amenajat şi dotat, destinat activităţilor de conducere şi coordonare a măsurilor de asigurare şi restabilire a ordinii publice, care permite o bună vizibilitate asupra terenului de joc şi tribunelor ;

ţ) punct naţional de informare pentru manifestări sportive – structură centrală în cadrul Jandarmeriei Române, care asigură schimbul de date şi informaţii în vederea realizării cooperării poliţieneşti naţionale şi internaţionale cu privire la manifestările sportive.

Art. 2. – Organizatorii competiţiilor şi jocurilor sportive şi forţele de ordine angrenate au obligaţia de a asigura protecţia şi siguranţa spectatorilor, sportivilor şi oficialilor şi de a lua măsuri pentru prevenirea şi înlăturarea oricăror incidente ce se pot produce pe traseele de afluire/defluire şi în interiorul arenelor sportive, înainte, pe timpul şi după terminarea competiţiei sau a jocului sportiv.

Art. 3.

1) Menţinerea ordinii publice pe traseele de deplasare către bazele sportive, în localităţi sau în afara acestora, până la limita exterioară zonei apropiate, se realizează în mod nemijlocit de către organele de poliţie competente teritorial.

2) Unităţile de jandarmi vor informa organele de poliţie cu privire la traseele de deplasare ale echipelor şi suporterilor.

Art. 4.

1) Asigurarea ordinii publice în zona apropiată şi imediată a bazelor sportive şi în alte locuri destinate desfăşurării competiţiilor şi jocurilor sportive cu grad de risc se realizează în mod nemijlocit de către structurile de jandarmi competente teritorial.

2) În situaţii expres determinate, prevăzute în planul de acţiune întocmit în acest sens de către unitatea de jandarmi, asigurarea ordinii publice în anumite locuri publice dispuse în afara zonei apropiate se va realiza de către structurile de jandarmi competente teritorial.

3) Locurile dispuse în afara zonei apropiate sunt pieţele, căile publice ori alte locuri unde există posibilitatea ca grupurile de suporteri adverşi să se întâlnească şi să tulbure ordinea şi siguranţa publică.

Art. 5.

1) Răspunderea pentru asigurarea măsurilor de ordine şi siguranţă în interiorul arenelor sportive revine organizatorului, care poate încheia în acest sens contracte de prestări de servicii, în condiţiile legii, cu societăţi specializate de protecţie şi pază.

2) Asigurarea ordinii şi siguranţei participanţilor în interiorul arenelor sportive în care se desfăşoară competiţii sau jocuri sportive cu grad scăzut de risc se poate face de către organizator cu personal propriu.

3) Organizatorul stabileşte toate măsurile ce se impun pentru prevenirea incendiilor, asigurarea unei circulaţii fluente pe căile de acces, asigurarea unor căi de evacuare a spectatorilor în cazuri deosebite, în condiţii de siguranţă şi timp optim, şi pentru menţinerea în stare de funcţionare a tuturor instalaţiilor specifice.

4) Măsurile stabilite de organizator pentru asigurarea ordinii şi siguranţei participanţilor în interiorul arenelor sportive se înscriu în planul de acţiune al societăţii specializate de protecţie şi pază care prestează serviciul contractat. În acest sens, responsabilul de ordine şi siguranţă al organizatorului solicită ofiţerului de informare date şi informaţii de interes operativ privind suporterii care vor participa la jocul sportiv.

5) Planul de acţiune este aprobat, în toate situaţiile, de către comandantul structurii de jandarmi competente teritorial.

6) Fiecare unitate de jandarmi desemnează un ofiţer de informare, însărcinat cu stabilirea contactelor de lucru cu oficialii cluburilor sportive din zona de responsabilitate.

7) Monitorii de securitate supraveghează comportamentul spectatorilor, atât pe traseele de afluire/defluire spre/de la baza sportivă, cât şi în interiorul acesteia, inclusiv prin efectuarea de înregistrări video şi fotografii operative în scopul identificării persoanelor care săvârşesc fapte antisociale. Acestea, precum şi înregistrările video efectuate în condiţiile art. 10 alin. 1 lit. h constituie mijloace de probă pentru soluţionarea cauzelor de natură penală sau contravenţională.

8) În situaţia desfăşurării unor competiţii sau jocuri sportive într-o altă localitate decât cea în care îşi are sediul clubul, responsabilul de ordine şi siguranţă, după consultarea prealabilă a reprezentanţilor grupurilor de suporteri, are obligaţia de a transmite ofiţerului de informare toate detaliile referitoare la deplasarea echipei, a oficialilor şi a jurnaliştilor acreditaţi, prin indicarea coordonatelor orare ale deplasării, a mijloacelor de transport folosite, a locurilor de cazare şi a programului pentru perioada de şedere în localitatea de disputare a competiţiei sau a jocului sportiv, precum şi numărul de bilete achiziţionate de către suporterii proprii, identitatea acestora, deplasarea suporterilor şi indicarea agenţiilor de turism care organizează călătoria, coordonatele orare şi itinerarul de deplasare al acestora, mijloacele de transport folosite şi locurile de cazare.

9) Unitatea de jandarmi al cărei comandant a aprobat planul de acţiune are obligaţia de a verifica modul de aplicare a prevederilor stabilite în acesta.

Art. 6.

1) Responsabilul de ordine şi siguranţă, comandantul forţelor de ordine, şeful dispozitivului de ordine şi siguranţă, reprezentantul Inspectoratului pentru Situaţii de Urgenţă, un reprezentant al serviciului de ambulanţă, delegat la manifestarea sportivă, precum şi prefectul ori reprezentantul său, în cazul în care prezenţa acestuia este necesară, îşi desfăşoară activitatea în punctul de comandă, urmărind derularea în bune condiţii a competiţiei sau a jocului sportiv.

2) În vederea stabilirii unor practici unitare la nivel naţional privind activitatea responsabililor de ordine şi siguranţă, precum şi instruirea de specialitate a acestora, federaţiile sportive de specialitate şi ligile profesioniste desemnează în structura proprie un responsabil de ordine şi siguranţă, care coordonează această activitate.

3) Elaborarea metodologiilor de instruire a responsabililor de ordine şi siguranţă se face de federaţiile sportive, cu sprijinul de specialitate al Jandarmeriei Române. (*În termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a prezentei legi – 11.02.2008 – conform art. 59 din lege*)

Art. 7.

1) După declararea competiţiei sau a jocului sportiv, comandantul unităţii de jandarmi competente teritorial împreună cu responsabilul de ordine şi siguranţă al organizatorului de joc stabilesc gradul de risc preliminar al jocului, solicitând la nevoie şi punctul de vedere al responsabilului de ordine şi siguranţă al federaţiei de specialitate sau al ligii profesioniste, care se consemnează în toate documentele de organizare.

2) În situaţia desfăşurării unor jocuri sportive cu grad ridicat de risc este necesară prezenţa în arena sportivă a prefectului sau a reprezentantului acestuia, precum şi a unui procuror din cadrul parchetului de pe lângă judecătoria în a cărei circumscripţie se află arena sportivă. Înştiinţarea acestora se realizează de către unitatea de jandarmi competentă teritorial.

Art. 8.

1) Restabilirea ordinii publice în interiorul bazei sportive se execută de către efectivele de jandarmi, din iniţiativa comandantului

acestora, cu aprobarea, după caz, a prefectului sau a reprezentantului acestuia, atunci când se constată că, în urma producerii unor acte de violenţă, este pusă în pericol viaţa sau integritatea corporală a spectatorilor, a sportivilor, a oficialilor, a personalului de ordine şi siguranţă sau a celorlalţi participanţi.

2) În situaţiile prevăzute la alin. 1 şeful dispozitivului de ordine şi siguranţă ia toate măsurile pentru respectarea întocmai de către personalul din subordine a dispoziţiilor primite în acest sens de la comandantul forţelor de ordine.

3) Pentru restabilirea într-un timp cât mai scurt a ordinii publice, atunci când aceasta a fost grav tulburată, la solicitarea comandantului forţelor de ordine sau ca urmare a autosesizării, oficialii responsabili dispun de îndată întreruperea parţială sau totală a jocului.

Art. 9.

1) Evacuarea din arena sportivă a unui grup de participanţi, în situaţia în care, prin faptele săvârşite de către aceştia, se pune în pericol siguranţa desfăşurării competiţiei sportive, se face, după caz, la dispoziţia prefectului sau a reprezentantului acestuia ori la solicitarea responsabilului de ordine şi siguranţă al organizatorului, care cere, în scris, intervenţia forţelor de ordine.

2) În cazul producerii de incendii, distrugeri, catastrofe, al tulburării grave a ordinii publice sau al altor situaţii care pun în pericol viaţa, integritatea corporală ori sănătatea persoanelor sau când nu s-a reuşit restabilirea ordinii publice, comandantul forţelor de ordine poate decide evacuarea parţială sau totală a participanţilor.

3) Spectatorul care, în arena sportivă, săvârşeşte una dintre faptele prevăzute la art. 22 sau una dintre infracţiunile prevăzute la art. 31-43 şi art. 45 este evacuat, fără a mai putea reveni în arenă până la terminarea jocului sportiv.

4) Observatorii desemnaţi de către federaţiile sportive de specialitate, de către ligile profesioniste sau de către forurile sportive internaţionale, organizatoare ale competiţiilor conform regulamentelor de organizare şi desfăşurare, pot recomanda organizatorului de joc adoptarea unor măsuri specifice pentru asigurarea ordinii şi siguranţei în arena sportivă.

Capitolul II

Obligaţiile organizatorului de competiţii sau de jocuri sportive
Art. 10.

1) Pentru organizarea şi desfăşurarea activităţii de asigurare a ordinii şi siguranţei spectatorilor în arena sportivă, ORGANIZATORUL DE COMPETIŢII SAU DE JOCURI SPORTIVE are următoarele obligaţii :

a) să declare jocurile sportive naţionale şi internaţionale, cu cel puţin 5 zile înainte de data desfăşurării acestora, la unitatea de jandarmi competentă teritorial, care, după stabilirea gradului de risc, înştiinţează administraţia publică locală despre data desfăşurării competiţiei sau jocului sportiv, urmând ca reprezentanţii acesteia să dispună măsurile prevăzute la art. 15 din Legea nr. 60/1991[1] privind organizarea şi desfăşurarea adunărilor publice, republicată ; (*în conformitate cu prevederile art. 26. alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

b) să stabilească măsurile de asigurare a ordinii şi siguranţei participanţilor în arena sportivă, transpuse în planul de acţiune, care este înaintat pentru aprobare unităţii de jandarmi competente teritorial, cu cel puţin 3 zile înainte de data desfăşurării jocului sportiv ;

---

1. Art. 15 din legea 60/1991
Primăriile municipale, orăşeneşti sau comunale sunt obligate :
a) să stabilească prin decizie şi să aducă la cunoştinţa publică, în termen de 5 zile de la publicarea prezentei legi, locurile ce cad sub incidenţa dispoziţiilor art. 5 ;
b) să asigure, contra cost, serviciile şi amenajările tehnice solicitate în vederea desfăşurării normale a adunărilor publice ;
c) să interzică desfacerea băuturilor alcoolice în locurile destinate desfăşurării adunărilor publice, în imediata apropiere sau, când consideră necesar, chiar în întreaga localitate, pe toată durata acestora ;
d) să întreprindă orice alte măsuri legale de natură a asigura caracterul paşnic şi civilizat al adunărilor publice ;
e) să restituie sumele avansate potrivit art. 12 lit. e), dacă adunarea publică a fost interzisă din alte motive decât cele prevăzute în art. 9 sau care nu sunt imputabile organizatorilor.

(*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

c) să efectueze, prin personalul de ordine şi siguranţă şi, după caz, cu forţele de ordine, înainte de efectuarea accesului spectatorilor, un control amănunţit al arenei sportive, pentru descoperirea şi îndepărtarea oricăror obiecte sau materiale interzise ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

d) să asigure arenele sportive cu sisteme eficiente de comunicare cu publicul ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

e) să nu permită folosirea sistemelor de comunicare cu publicul pentru incitarea spectatorilor la violenţă, la producerea de distrugeri sau la denigrarea imaginii participanţilor la competiţiile sau jocurile sportive ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe teren propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin. 2 din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator*)

f) să nu permită introducerea şi folosirea în arena sportivă a unor instalaţii de sonorizare, cu excepţia gigafoanelor portabile ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

g) să amenajeze şi să pună la dispoziţia forţelor de ordine un punct de comandă ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei)*

h) să asigure înregistrarea şi supravegherea video a comportamentului participanţilor în arena sportivă şi în zona punctelor de acces, pe timpul afluirii şi defluirii acestora, precum şi pe timpul

desfăşurării jocului sportiv, printr-un sistem propriu, conectat în punctul de comandă şi deservit de către un tehnician, sub îndrumarea unui reprezentant al forţelor de ordine ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei. În conformitate cu prevederile art. 60 din prezenta lege, dispoziţiile art. 10 alin 1 lit. h. se aplică în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi – 11.02.2008*)

i) să pună la dispoziţia forţelor de ordine înregistrarea video efectuată în condiţiile lit. h ; *(în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe teren propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin. 2 din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator. În conformitate cu prevederile art. 60 din prezenta lege, dispoziţiile art. 10 alin. 1 lit. h se aplică în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi – 11.02.2008*)

j) să afişeze, în locuri vizibile, atenţionări asupra faptului că în arena sportivă participanţii vor fi supravegheaţi video ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

k) să interzică, sub orice formă, vânzarea, distribuirea sau consumul băuturilor alcoolice în arena sportivă ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe tern propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin. 2 din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator*)

l) să se asigure că distribuirea băuturilor a căror comercializare este permisă se face numai în pahare din hârtie sau din material plastic ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

m) să se asigure că punctele de desfacere a băuturilor a căror comercializare este permisă sunt poziţionate la fiecare sector de tribună şi peluză ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

n) să asigure funcţionarea instalaţiilor de apă curentă şi a grupurilor sanitare, care trebuie amplasate astfel încât să nu fie necesară deplasarea suporterilor dintr-un sector în altul ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

o) să afişeze lizibil, în locuri vizibile, la porţile de acces, regulile ce trebuie respectate la competiţiile şi jocurile sportive, materialele sau obiectele interzise a fi introduse în arena sportivă, precum şi sancţiunile care se aplică în astfel de cazuri ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

p) să imprime pe documentele de acces, pliante, programe sau pe alte materiale publicitare ori promoţionale, care sunt distribuite cu ocazia desfăşurării competiţiilor sau jocurilor sportive, regulile ce trebuie respectate, materialele sau obiectele interzise a fi introduse în arena sportivă, precum şi sancţiunile care se aplică în situaţia nerespectării acestor reguli ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

r) să interzică afişarea în arena sportivă a simbolurilor, sloganurilor ori textelor cu conţinut obscen sau care incită la denigrarea ţării, la xenofobie, la ură naţională, rasială, de clasă ori religioasă, la discriminări de orice fel şi la violenţă, indiferent pe ce suport ar fi inscripţionate ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza*

competiţii sau jocuri sportive pe teren propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin 2. din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator)

s) să interzică amplasarea bannerelor sau a altor mijloace de publicitate vizuală pe gardul care delimitează suprafaţa de joc de tribună sau în orice alte locuri care împiedică fie buna vizibilitate a jocului de către spectatori, fie asigurarea unei intervenţii oportune, în caz de necesitate ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

ş) să aducă la cunoştinţă spectatorilor, la începutul jocului sportiv, precum şi în pauzele de joc sau ori de câte ori este nevoie, prin mijloace de comunicare, obligaţiile ce le revin pe timpul desfăşurării competiţiei sau jocului sportiv, principiile spiritului de fairplay, ale ordinii şi disciplinei, precum şi mesajele transmise de forţele de ordine ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

t) să asigure bariere şi împrejmuiri adecvate pentru separarea grupurilor de suporteri şi pentru delimitarea terenului de joc, realizate prin construcţii rezistente, precum şi refacerea acestora în cazul deteriorării, până la organizarea competiţiei sau a jocului sportiv următor. Dimensiunile, amplasarea, materialele folosite în confecţionare şi modul de confecţionare sunt stabilite de către federaţia de specialitate, după consultarea prealabilă a reprezentanţilor Jandarmeriei Române ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe teren propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin 2. din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator*)

ţ) să asigure amplasarea, la punctele de acces în incinta arenei sportive, a unor dispozitive metalice rotative/turnichete prevăzute cu sistem de contorizare, în vederea efectuării unui control riguros al

accesului ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

u) în situaţia desfăşurării unor jocuri sportive în afara ţării, în cadrul unor competiţii internaţionale la care participă şi grupuri de suporteri ai clubului român sau ai echipei naţionale, acesta sau federaţia de specialitate asigură includerea unor ofiţeri jandarmi în delegaţia oficială, care cooperează cu forţele de ordine din ţara respectivă pe linia prevenirii actelor de violenţă şi a acţiunilor necontrolate ale suporterilor ;

v) să asigure numerotarea sectoarelor, rândurilor şi locurilor destinate spectatorilor, precum şi amplasarea de indicatoare pentru îndrumarea acestora spre locurile înscrise pe documentele de acces ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

x) să asigure un loc special amenajat pentru depozitarea obiectelor reţinute, în urma efectuării controlului corporal preventiv şi al bagajelor, în vederea restituirii acestora după terminarea jocului. (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

2) Pentru efectuarea accesului spectatorilor în arena sportivă, organizatorul de competiţii sau jocuri sportive are următoarele obligaţii :

a) să efectueze la intrarea în arena sportivă un control riguros al persoanelor şi al bagajelor acestora, având ca scop împiedicarea introducerii în stadion a unor obiecte sau materiale de genul celor prevăzute la lit. b sau la alin. 1 lit. r ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

b) să nu permită accesul persoanelor cărora le-a fost interzisă intrarea la asemenea genuri de manifestări, al persoanelor care se află în stare vădită de ebrietate sau se află, în mod evident, sub influenţa substanţelor halucinogene, al persoanelor care au asupra

lor băuturi alcoolice, arme şi muniţii de orice fel, făclii, torţe, artificii, petarde, materiale explozive, incendiare sau fumigene, dispozitive pentru şocuri electrice, substanţe toxice, halucinogene, iritant lacrimogene ori paralizante, recipiente, corpuri contondente, cuţite, pumnale, şişuri, castete ori alte asemenea obiecte fabricate sau confecţionate anume pentru tăiere, împungere ori lovire, precum şi al persoanelor care au asupra lor mijloace de publicitate vizuală de genul celor prevăzute la alin. 1 lit. r ; *(în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe tern propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin. 2 din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator*)

c) să reţină obiectele sau materialele prevăzute la lit. b sau la alin. 1 lit. r, sesizând forţele de ordine pentru luarea măsurilor legale care se impun ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

d) să imprime, pe toate documentele de acces, sectorul, rândul şi locul ce urmează a fi ocupat de către spectatori, chiar şi când acestea sunt distribuite în mod gratuit ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei)*

e) să asigure emiterea şi distribuirea abonamentelor către suporteri, urmărind inserarea, pe fiecare abonament în parte, a numelui, prenumelui şi a codului numeric personal şi a unei fotografii a acestuia, precum şi ţinerea unei evidenţe clare a abonaţilor, cu respectarea întocmai a dispoziţiilor legale referitoare la protecţia datelor cu caracter personal ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

f) să controleze distribuirea biletelor, în limita locurilor admise, fără a depăşi 90% din capacitatea arenei sportive ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

g) să asigure separarea grupurilor de suporteri rivali prin rezervarea de locuri amplasate în sectoare opuse şi direcţionarea accesului la acestea pe trasee separate ; *(în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. c din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe teren propriu. În conformitate cu prevederile art. 26 alin. 2 din prezenta lege suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator*)

h) să prezinte, la solicitarea scrisă a unităţii de jandarmi competente teritorial, situaţia privind datele personale ale abonaţilor proprii, în vederea identificării persoanelor care, cu ocazia desfăşurării competiţiilor sau a jocurilor sportive, au săvârşit fapte antisociale ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

i) să permită accesul unor efective de jandarmi în ţinută civilă în arena sportivă pentru desfăşurarea activităţilor de monitorizare a modului de comportare a spectatorilor ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

j) prin reglementări proprii, să stabilească accesul în arena sportivă a reprezentanţilor mass-media, precum şi accesul acestora pe suprafaţa de joc sau în zona vestiarelor, comunicând datele de identificare ale ziariştilor acreditaţi şi modelul documentelor de acces eliberate în acest sens, atât societăţii specializate de protecţie şi pază, cât şi forţelor de ordine ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei*)

k) să permită accesul la competiţiile şi jocurile sportive cu grad ridicat de risc a minorilor sub 14 ani doar însoţiţi de o persoană majoră, imprimând pe documentele de acces această prevedere ; (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. a din prezenta lege,*

nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 3.000 la 10.000 lei)

l) să emită documente de acces şi în situaţia în care se permite intrarea gratuită a tuturor spectatorilor sau doar a unor categorii de suporteri. (*în conformitate cu prevederile art. 26 alin. 1 lit. b din prezenta lege, nerespectarea obligaţiei constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 5.000 la 15.000 lei*)

3) Agenţia Naţională pentru Sport, prin ordin al preşedintelui acesteia, după consultarea federaţiilor sportive de specialitate şi a Jandarmeriei Române, stabileşte care din obligaţiile prevăzute la alin. 1 şi 2, aflate în sarcina organizatorului de competiţii sau jocuri sportive, sunt impuse acestuia pentru cele desfăşurate în eşaloanele inferioare ale competiţiilor sau jocurilor sportive, precum şi pentru sporturile la care participă un număr redus de spectatori şi care, de regulă, nu sunt generatoare de violenţă. (*În termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a prezentei legi – 11.02.2008 – conform art. 60 din lege*)

4) Comisiile judeţene de acţiune împotriva violenţei în sport, respectiv a municipiului Bucureşti pot stabili în sarcina organizatorului obligaţii suplimentare faţă de cele stabilite de federaţiile sportive de specialitate, în condiţiile în care se constată necesitatea adoptării acestora, pentru anumite jocuri sportive.

Art. 11.

1) Înainte de începerea fiecărui sezon competiţional, toate arenele în incinta cărora se desfăşoară competiţii sportive cu grad de risc sunt supuse unei verificări din punctul de vedere al respectării condiţiilor de siguranţă.

2) Verificarea se efectuează de o comisie care are în componenţă un reprezentant al direcţiei judeţene pentru sport, un reprezentant al unităţii de jandarmi competente teritorial, un reprezentant al organizatorului competiţiei şi responsabilul de ordine şi siguranţă al organizatorului de joc.

3) Comisia stabileşte şi locul de dispunere în arena sportivă a suporterilor echipei-oaspete, loc ce va rămâne neschimbat pe toată durata desfăşurării competiţiei.

4) În situaţia în care comisia prevăzută la alin. 2 constată că nu sunt îndeplinite normele pentru desfăşurarea în condiţii de siguranţă a jocurilor sportive, poate propune organizatorului competiţiei sportive retragerea dreptului organizatorului de joc de a desfăşura jocuri sportive în arena respectivă, desfăşurarea jocurilor fără spectatori sau interzicerea accesului spectatorilor în anumite sectoare de tribună.

5) Constatările comisiei sunt cuprinse într-un proces-verbal în care se consemnează neregulile constatate şi termenele stabilite pentru remedierea acestora, precum şi sancţiunile aplicabile în cazul neîndeplinirii acestor obligaţii în termenele stabilite de comisie.

6) În situaţia în care au fost acordate termene pentru remedierea unor deficienţe, după împlinirea acestora, comisia efectuează o nouă verificare pentru constatarea modului în care sarcinile trasate anterior au fost îndeplinite de către organizator, iar în cazul în care deficienţele nu au fost remediate, se procedează conform prevederilor alin. 4.

7) Un exemplar al procesului-verbal este înaintat comisiei judeţene de acţiune împotriva violenţei în sport, respectiv a municipiului Bucureşti, care efectuează anual o analiză a respectării condiţiilor de siguranţă a arenelor sportive în care se desfăşoară competiţii şi jocuri sportive şi informează autorităţile publice locale cu privire la măsurile luate, însoţite de propuneri pentru creşterea eficienţei măsurilor de prevenire şi combatere a faptelor antisociale săvârşite cu ocazia competiţiilor şi jocurilor sportive.

Art. 12.

1) În vederea combaterii violenţei în sport, toate structurile cu atribuţii în domeniul organizării şi desfăşurării competiţiilor şi jocurilor sportive, precum şi pe linia asigurării ordinii cu ocazia desfăşurării acestora stabilesc măsuri preventive în scopul informării şi educării publicului spectator, promovării spiritului de fairplay şi a modului civilizat de comportare.

2) Federaţiile sportive de specialitate şi ligile profesioniste, sub directa îndrumare a Agenţiei Naţionale pentru Sport, împreună cu cluburile sportive şi cu celelalte structuri cu atribuţii în domeniu iniţiază şi desfăşoară campanii de informare şi educare a populaţiei cu privire la obligaţiile care revin participanţilor, riscurile la care se pot expune prin implicarea în acţiuni de tulburare a ordinii în incinta arenelor sportive, precum şi la sancţiunile aplicabile în cazul încălcării

normelor stabilite pentru buna desfăşurare a competiţiilor şi jocurilor sportive.

3) Jandarmeria Română sprijină, sub toate formele, acţiunile preventive iniţiate de federaţiile de specialitate şi desfăşoară, împreună cu Ministerul Educaţiei, Cercetării şi Tineretului, campanii educative în unităţile de învăţământ preuniversitar, în scopul dezvoltării, în rândul elevilor, a spiritului civic şi a unui comportament prosocial.

Capitolul III

Obligaţiile societăţilor specializate de protecţie şi pază şi ale personalului propriu al organizatorului care asigură măsurile de ordine şi siguranţă în incinta arenei sportive

Art. 13. – Serviciul de asigurare a ordinii şi siguranţei în incinta arenelor sportive se prestează numai de către societăţile specializate de protecţie şi pază care au prevăzut în regulamentul de organizare şi funcţionare acest obiect de activitate.

Art. 14. – Prin servicii de asigurare a ordinii şi siguranţei în incinta arenelor sportive se înţelege :

a) verificarea documentelor de acces, precum şi efectuarea controlului corporal preventiv şi al bagajelor în dreptul punctelor de acces ;

b) reţinerea obiectelor şi materialelor prevăzute la art. 10 alin. 1 lit. r şi alin. 2 lit. b, pe care spectatorii încearcă să le introducă sau le-au introdus în arena sportivă ;

c) depozitarea obiectelor şi materialelor, reţinute în conformitate cu prevederile lit. b, în locurile special amenajate de organizator, cu excepţia celor care constituie obiectul material al unor infracţiuni sau contravenţii, care se predau forţelor de ordine ;

d) interzicerea, în incinta arenei sportive, a accesului persoanelor prevăzute la art. 10 alin. 2 lit. b şi predarea acestora forţelor de ordine ;

e) realizarea de cordoane, baraje, patrule, posturi sau alte elemente de dispozitiv, pentru asigurarea ordinii în arena sportivă ;

f) îndrumarea spectatorilor pentru ocuparea locurilor prevăzute pe documentele de acces ;

g) interzicerea pătrunderii în suprafaţa de joc sau în zona vestiarelor şi a băncilor de rezerve a persoanelor care nu au drept de acces în aceste zone ;

h) evacuarea individuală sau a grupurilor mici de suporteri care tulbură ordinea publică în arena sportivă ;

i) participarea la evacuarea grupurilor mari de suporteri ori cu risc de agresivitate şi violenţă, alături de forţele de ordine ;

j) efectuarea altor măsuri consemnate în planul de acţiune.

Art. 15.

1) Personalul societăţilor specializate de protecţie şi pază, cu atribuţii pe linia ordinii şi siguranţei în incinta arenelor sportive, se compune din : agent control, agent de securitate-steward şi şef de obiectiv.

2) Personalului de ordine şi siguranţă, pe lângă obligaţiile prevăzute la art. 48 şi 49 din Legea nr. 333/2003[1] privind paza obiectivelor,

---

1. Art. 48 din legea 333/2003
   În timpul serviciului, personalul de pază este obligat :
a) să cunoască locurile şi punctele vulnerabile din perimetrul obiectivului, pentru a preveni producerea oricăror fapte de natură să aducă prejudicii unităţilor păzite ;
b) să păzească obiectivul, bunurile şi valorile nominalizate în planul de pază şi să asigure integritatea acestora ;
c) să permită accesul în obiectiv numai în conformitate cu reglementările legale şi cu dispoziţiile interne ;
d) să oprească şi să legitimeze persoanele despre care există date sau indicii că au săvârşit infracţiuni sau alte fapte ilicite în obiectivul păzit, pe cele care încalcă normele interne stabilite prin regulamentele proprii, iar în cazul infracţiunilor flagrante, să oprească şi să predea poliţiei pe făptuitor, bunurile sau valorile care fac obiectul infracţiunii sau al altor fapte ilicite, luând măsuri pentru conservarea ori paza lor, întocmind totodată un proces-verbal pentru luarea acestor măsuri ;
e) să încunoştinţeze de îndată şeful său ierarhic şi conducerea unităţii beneficiare despre producerea oricărui eveniment în timpul executării serviciului şi despre măsurile luate ;
f) în caz de avarii produse la instalaţii, conducte sau rezervoare de apă, combustibili ori de substanţe chimice, la reţelele electrice sau telefonice şi în orice alte împrejurări care sunt de natură să producă pagube, să aducă de îndată la cunoştinţă celor în drept asemenea evenimente şi să ia primele măsuri pentru limitarea consecinţelor evenimentului ;

bunurilor, valorilor şi protecţia persoanelor, cu modificările şi completările ulterioare, îi revin şi obligaţiile stabilite prin planul de acţiune. (*în conformitate cu prevederile art. 27 alin. 1 din prezenta lege, nerespectarea obligaţiilor prevăzute în planurile de acţiune se sancţionează cu amendă între 100 şi 500 lei*)

---

g) în caz de incendii, să ia imediat măsuri de stingere şi de salvare a persoanelor, a bunurilor şi a valorilor, să sesizeze pompierii şi să anunţe conducerea unităţii şi poliţia ;
h) să ia primele măsuri pentru salvarea persoanelor şi de evacuare a bunurilor şi a valorilor în caz de dezastre ;
i) să sesizeze poliţia în legătură cu orice faptă de natură a prejudicia patrimoniul unităţii şi să-şi dea concursul pentru îndeplinirea misiunilor ce revin poliţiei pentru prinderea infractorilor ;
j) să păstreze secretul de stat şi cel de serviciu, dacă, prin natura atribuţiilor, are acces la asemenea date şi informaţii ;
k) să poarte numai în timpul serviciului mijloacele de apărare, de protecţie şi armamentul cu care este dotat şi să facă uz de armă numai în cazurile şi în condiţiile prevăzute de lege ;
l) să poarte uniforma şi însemnele distinctive numai în timpul serviciului, cu excepţia locurilor de muncă unde se impune o altă ţinută ;
m) să nu se prezinte la serviciu sub influenţa băuturilor alcoolice şi nici să nu consume astfel de băuturi în timpul serviciului ;
n) să nu absenteze fără motive temeinice şi fără să anunţe în prealabil conducerea unităţii despre aceasta ;
o) să execute întocmai dispoziţiile şefilor ierarhici, cu excepţia celor vădit nelegale, şi să fie respectuos în raporturile de serviciu ;
p) să execute, în raport de specificul obiectivului, bunurile sau valorile păzite, precum şi orice alte sarcini care i-au fost încredinţate, potrivit planului de pază ;
q) să respecte consemnul general şi particular al postului.

Art. 49 din legea 333/2003

Şeful formaţiei de pază, pe lângă obligaţiile prevăzute la art. 48, are şi următoarele atribuţii :

a) să organizeze, să conducă şi să controleze activitatea de pază, precum şi modul de executare a serviciului de către personalul din subordine ;
b) să informeze de îndată conducerea unităţii şi poliţia despre evenimentele produse pe timpul activităţii de pază şi să ţină evidenţa acestora ;
c) să propună conducerii unităţii măsuri pentru perfecţionarea activităţii de pază ;

3) Avizarea şi atestarea personalului cu atribuţii pe linia ordinii şi siguranţei în incinta arenelor sportive se execută în aceleaşi condiţii prevăzute de lege pentru personalul de pază.

4) Persoanele care execută activităţi de asigurare a ordinii şi siguranţei în incinta arenelor sportive trebuie să absolve un curs de calificare, cu durata minimă de 30 de ore, organizat de Jandarmeria Română sau de alte persoane juridice specializate.

5) Cursurile de calificare se desfăşoară pe baza unei tematici specifice, stabilită de Jandarmeria Română şi avizată de Agenţia Naţională pentru Sport, şi se finalizează prin examinarea absolvenţilor de către o comisie din care fac parte reprezentanţi ai jandarmeriei, ai direcţiilor judeţene pentru sport şi ai autorităţii publice care răspunde de ocuparea şi formarea profesională.

Art. 16.

1) În vederea îndeplinirii atribuţiilor legale, personalul societăţilor specializate de protecţie şi pază poate fi dotat cu mijloace de apărare autorizate, pe care le poate folosi conform dispoziţiilor legale.

2) Dotarea personalului pentru fiecare activitate desfăşurată se stabileşte prin planul de acţiune, conform atribuţiilor fiecărui element de dispozitiv în parte.

3) Personalul de ordine şi siguranţă are obligaţia de a purta, în timpul serviciului, peste uniformă o vestă de culoare distinctivă, fluorescentă, stabilită de comun acord cu organizatorul, cu inscripţia „ORDINE/STEWARD”, precum şi ecusonul de identificare amplasat la vedere.

4) Societăţile specializate de protecţie şi pază, precum şi personalul acestora beneficiază de drepturile legale şi răspund civil, material,

---

d) să ţină evidenţa armamentului şi a muniţiei din dotarea personalului de pază, să asigure păstrarea, întreţinerea, depozitarea şi folosirea acestora, potrivit legii ;
e) să execute programul de pregătire profesională specifică a personalului de pază din subordine.

În conformitate cu prevederile art. 61 lit. b din legea 333/2003, nerespectarea acestor obligaţii constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă între 200 şi 500 lei.

disciplinar, contravenţional sau penal pentru modul de îndeplinire a obligaţiilor contractuale sau a atribuţiilor de serviciu, fiind obligate să respecte drepturile şi libertăţile cetăţenilor.

Art. 17.

1) Ordinea şi siguranţa în incinta arenei sportive, în cazul jocurilor cu grad scăzut de risc, poate fi asigurată de organizator prin personal propriu.

2) Personalul propriu al organizatorului desfăşoară activităţile prevăzute la art. 14.

3) Organizatorul răspunde pentru selecţia, angajarea, nivelul de pregătire, echiparea şi dotarea personalului propriu care execută măsurile de ordine şi siguranţă.

4) Pregătirea, dotarea şi echiparea personalului propriu al organizatorului care asigură ordinea şi siguranţa în incinta arenelor sportive se fac în condiţiile prevăzute la art. 15 şi 16.

5) Personalul propriu al organizatorului beneficiază de drepturile legale şi răspunde civil, material, disciplinar, contravenţional sau penal pentru modul de îndeplinire a atribuţiilor de serviciu, fiind obligat să respecte drepturile şi libertăţile cetăţenilor.

Capitolul IV

Obligaţiile spectatorilor

Art. 18.

1) Spectatorii sunt obligaţi să respecte cu stricteţe măsurile stabilite de organizatori şi forţele de ordine, pe traseele de deplasare către/de la locurile de desfăşurare a competiţiilor şi jocurilor sportive, în apropierea şi în interiorul bazelor sportive.

2) La solicitarea forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă, spectatorii au obligaţia de a prezenta documentele de acces şi, după caz, actele de identitate.

3) Spectatorii au obligaţia de a prezenta, la solicitarea forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă, materialele de publicitate vizuală aflate asupra lor.

Art. 19.

1) În incinta arenei sportive, spectatorii sunt obligaţi să respecte ordinea, siguranţa şi regulile stabilite de organizator.

2) Spectatorului care refuză să se supună controlului corporal sumar şi al bagajelor, efectuat de personalul de ordine şi siguranţă, sau care săvârşeşte, înainte de a intra în arena sportivă ori în momentul intrării, fapte de natură penală sau contravenţională în legătură cu competiţia sau jocul sportiv respectiv nu i se permite accesul în arena sportivă.

Art. 20. – spectatorilor le este interzis :

a) să pătrundă sau să încerce pătrunderea în incinta bazei sportive ori, după caz, a arenei sportive fără documente de acces sau prin încălcarea normelor legale de acces stabilite de organizator ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. a săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 80 la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

b) să folosească, în scopul pătrunderii în incinta arenei sportive, documente de acces individualizate care nu le aparţin şi care, potrivit normelor stabilite de organizator, pot fi folosite doar de către titular ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. a săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 80 la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

c) să pătrundă în stare de ebrietate sau să consume băuturi alcoolice în arena sportivă ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni*)

d) să introducă sau să încerce introducerea de băuturi alcoolice în arena sportivă ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei*

sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni)

e) să introducă în arena sportivă inscripţii, embleme, pancarte, bannere, afişe, steaguri sau alte suporturi ce conţin simboluri, sloganuri, imagini ori texte cu conţinut obscen ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni*)

f) să refuze prezentarea documentelor de acces şi, după caz, a actelor de identitate, la solicitarea justificată a forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni*)

g) să refuze supunerea la efectuarea controlului corporal preventiv şi al bagajelor de către forţele de ordine ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. b săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 150 la 400 lei sau prestarea a 70-120 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

h) să ocupe alte locuri decât cele prevăzute pe documentele de acces, urmat de refuzul eliberării acestora la avertismentul verbal al reprezentanţilor societăţii specializate de protecţie şi pază sau al forţelor de ordine ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. a săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 80 la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

i) să arunce asupra celorlalţi spectatori, asupra oficialilor sau a jucătorilor, asupra forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă, asupra bunurilor mobile şi imobile aflate în incinta bazei sportive, precum şi în direcţia suprafeţei de joc cu obiecte de orice fel sau cu substanţe corozive ori care murdăresc ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. d săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 500 la 1.500 lei sau prestarea a 120-200 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 1 an*)

j) să escaladeze gardurile care delimitează spaţiul de joc sau gardurile interioare de separare a sectoarelor ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapte pe o perioadă de 6 luni*)

k) să se caţăre pe gardul care delimitează spaţiul de joc de tribună ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. b săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 150 la 400 lei sau prestarea a 70-120 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

l) să pătrundă pe suprafaţa de joc, cu excepţia cazurilor de forţă majoră ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. e săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 1.000 la 3.000 lei sau prestarea a 150-300 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile*

sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 2 ani)

m) să săvârşească fapte, acte sau gesturi obscene, să profereze ori să scandeze injurii, cuvinte sau expresii jignitoare ori vulgare, precum şi ameninţări cu acte de violenţă împotriva celorlalţi spectatori, oficiali, jucători sau a bunurilor acestora ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. b săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 150 la 400 lei sau prestarea a 70-120 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

n) să profereze ori să scandeze injurii, cuvinte sau expresii jignitoare ori vulgare la adresa forţelor de ordine sau a personalului de ordine şi siguranţă ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. b săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 150 la 400 lei sau prestarea a 70-120 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

o) să ameninţe cu acte de violenţă forţele de ordine sau personalul de ordine şi siguranţă ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni*)

p) să îşi ascundă faţa cu articole de îmbrăcăminte sau alte accesorii, cu intenţia de a împiedica identificarea ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. d săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 500 la 1.500 lei sau prestarea a 120-200 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 1 an*)

r) să scrie sau să deseneze pe pereţii imobilelor, pe garduri sau pe alte obiecte amplasate în baza sportivă sau în arena sportivă ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. a săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 80 la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

s) să dezlipească sau să distrugă reclamele, anunţurile şi afişele expuse de organizator în incinta bazei sau a arenei sportive, precum şi să deterioreze, să ridice sau să mute semnele ori indicatoarele amplasate de organizator, pentru facilitarea accesului în arenă, sau a celor care semnalează existenţa unui pericol pentru viaţa persoanelor ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. a săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 80 la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

ş) să ridice sau să mute, fără drept, barajele, gardurile ori alte obstacole amplasate de organizator sau de către forţele de ordine, pentru delimitarea sectoarelor de tribună ori peluză, pentru separarea grupurilor de suporteri şi a terenului de joc de tribună, inclusiv pe cele amplasate cu caracter temporar ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. d săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 500 la 1.500 lei sau prestarea a 120-200 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 1 an*)

t) să amplaseze emblemele, pancartele, bannerele, afişele, steagurile sau alte mijloace de publicitate vizuală în alte locuri decât cele stabilite de organizator ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. b săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 150 la 400 lei sau prestarea a 70-120 ore de activităţi în folosul comunităţii*)

ţ) să nu respecte regulile stabilite de organizator privind deplasarea spectatorilor în incinta arenei sportive ; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. a săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în*

incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 80 la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii)

u) să nu respecte măsurile de ordine dispuse de organizator sau de comandantul forţelor de ordine, în cazul producerii unor catastrofe, calamităţi naturale sau al altor pericole; (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni*)

v) să refuze părăsirea imediată a arenei sportive, dacă măsura evacuării a fost dispusă de către personalul de ordine şi siguranţă sau de către forţele de ordine. (*În conformitate cu prevederile art. 22 lit. c săvârşirea de către spectatori sau oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive a acestor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 250 la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapte pe o perioadă de 6 luni*)

Capitolul V

Contravenţii şi infracţiuni

Art. 21. – Încălcarea dispoziţiilor prezentei legi atrage, după caz, răspunderea civilă, disciplinară, contravenţională sau penală.

Art. 22. – Săvârşirea, de către spectatori sau de către oficiali, în incinta bazei sau a arenei sportive, a faptelor prevăzute la art. 20 constituie contravenţii, dacă nu s-au produs vătămări ale integrităţii corporale sau ale sănătăţii ori pagube materiale, şi se sancţionează după cum urmează:

a) cu amendă de la 80 lei la 200 lei sau prestarea a 50-100 ore de activităţi în folosul comunităţii[1], faptele prevăzute la art. 20 lit. a, b, h, r, s şi ţ;

b) cu amendă de la 150 lei la 400 lei sau prestarea a 70-120 ore de activităţi în folosul comunităţii, faptele prevăzute la art. 20 lit. g, k, m, n şi t;

c) cu amendă de la 250 lei la 750 lei sau prestarea a 100-150 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 6 luni, faptele prevăzute la art. 20 lit. c, d, e, f, j, o, u şi v;

d) cu amendă de la 500 lei la 1.500 lei sau prestarea a 120-200 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de un an, faptele prevăzute la art. 20 lit. i, p şi ş;

---

1. Art. 9 din O.G. 2/2001 privind regimul juridic al contravenţiilor
   1) Prestarea unei activităţi în folosul comunităţii poate fi stabilită numai prin lege şi numai pe o durata ce nu poate depăşi 300 de ore.
   2) Sancţiunea prevăzută la alin. 1 se stabileşte alternativ cu amenda.
   3) În cazul în care contravenientul nu a achitat amenda în termen de 30 de zile de la rămânerea definitivă a sancţiunii şi nu exista posibilitatea executării silite, organul din care face parte agentul constatator va sesiza instanţa de judecată pe a cărei rază teritorială s-a săvârşit contravenţia, în vederea înlocuirii amenzii cu sancţiunea obligării contravenientului la prestarea unei activităţi în folosul comunităţii, ţinându-se seama de partea din amendă care a fost achitată.
   4) La primul termen de judecată, instanţa, cu citarea contravenientului, poate acorda acestuia, la cerere, un termen de 30 de zile, în vederea achitării integrale a amenzii.
   5) În cazul în care contravenientul nu a achitat amenda în termenul prevăzut la alin. 4, instanţa procedează la înlocuirea amenzii cu sancţiunea obligării la prestarea unei activităţi în folosul comunităţii, cu acordul acestuia.
   6) Hotărârea prin care s-a aplicat sancţiunea prestării unei activităţi în folosul comunităţii este supusă recursului.

e) cu amendă de la 1.000 lei la 3.000 lei sau prestarea a 150-300 ore de activităţi în folosul comunităţii, precum şi cu sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit fapta pe o perioadă de 2 ani, fapta prevăzută la art. 20 lit. l.

Art. 23. – În cazul contravenţiilor prevăzute la art. 2 pct. 2, 4, 25, 26 şi 33 din Legea nr. 61/1991[1] pentru sancţionarea faptelor de

1. Art. 2 din Legea 61/1991
Constituie contravenţie săvârşirea oricăreia dintre următoarele fapte, dacă nu sunt comise în astfel de condiţii încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracţiuni :
2) constituirea unui grup format din trei sau mai multe persoane, în scopul de a săvârşi acţiuni ilicite, contrare ordinii şi liniştii publice şi normelor de convieţuire socială, precum şi actele de încurajare sau sprijinire, sub orice formă, a unor astfel de grupuri de persoane, care incită la dezordine socială ; (*se sancţionează în conformitate cu prevederile art. 3 lit. b din legea 61/1991 cu amendă cuprinsă între 200 şi 1.000 lei*)
4) aruncarea asupra unei persoane, construcţii sau asupra unui mijloc de transport cu obiecte de orice fel, cu substanţe inflamante, iritant-lacrimogene sau cu efect paralizant, corozive sau care murdăresc, dacă nu s-au produs vătămări ale integrităţii corporale sau sănătăţii ori pagube materiale ; (*se sancţionează în conformitate cu prevederile art. 3 lit. b din legea 61/1991 cu amendă cuprinsă între 200 şi 1.000 lei)* (…)
25) consumul de băuturi alcoolice în următoarele locuri publice : drumuri publice, parcuri, stadioane şi terenuri sportive, instituţii culturale, săli de spectacole, instituţii sau unităţi economice, toate mijloacele de transport în comun, autogări, gări şi aeroporturi, de stat şi private, sau alte locuri prevăzute de lege. În incinta acestor locuri publice se pot consuma băuturi alcoolice prin delimitarea unor spaţii special amenajate pentru consumarea băuturilor alcoolice, prin hotărârea conducerilor locurilor publice respective. Sunt exceptate localurile de alimentaţie publică şi turism, cum sunt : restaurante, baruri şi discoteci. În locurile publice enumerate se interzice cu desăvârşire consumul de băuturi alcoolice de către persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani ; (*se sancţionează în conformitate cu prevederile art. 3 lit. b din legea 61/1991 cu amendă cuprinsă între 200 şi 1.000 lei*)
26) provocarea ori participarea efectivă la scandal, în locuri sau localuri publice ; (*se sancţionează în conformitate cu prevederile art. 3 lit. e din legea 61/1991 cu amendă cuprinsă între 1.000 şi 5.000 lei*) (…)

încălcare a unor norme de convieţuire socială, a ordinii şi liniştii publice, republicată, cu modificările şi completările ulterioare, săvârşite de către suporteri înainte şi după desfăşurarea competiţiei sau jocului sportiv, în afara bazei sportive, care au legătură cu competiţia sau jocul în cauză, pe lângă sancţiunea principală stabilită de actul normativ, agentul constatator aplică şi sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile şi jocurile sportive de genul celor la care aceştia au săvârşit faptele, după cum urmează :

a) pe o perioadă de 6 luni, pentru faptele prevăzute de pct. 25 şi 33 :

b) pe o perioadă de 1 an, pentru faptele prevăzute de pct. 2, 4 şi 26 ;

Art. 24. – Incitarea în public sau prin mass-media la acte de violenţă, în legătură cu competiţia sau jocul sportiv, de către conducătorii de cluburi, oficiali sau sportivi se sancţionează cu amendă de la 3.000 lei la 10.000 lei.

Art. 25.

1) Cumpărarea în scop de revânzare a biletelor sau a oricăror documente de acces la competiţii şi jocuri sportive, precum şi vânzarea acestora la suprapreţ constituie contravenţie şi se pedepseşte cu amendă de la 1.000 lei la 3.000 lei.

2) Biletele sau celelalte documente de acces, care fac obiectul contravenţiei, se confiscă şi se returnează organizatorului după desfăşurarea competiţiei sau a jocului sportiv pentru care acestea au fost emise.

Art. 26.

1) Săvârşirea de către organizator a următoarelor fapte constituie contravenţie şi se sancţionează după cum urmează :

a) cu amendă de la 3.000 lei la 10.000 lei nerespectarea oricăreia dintre obligaţiile prevăzute la art. 10 alin. 1 lit. a, b, j, l, m, n, o, p, s, ş, v, x şi la art. 10 alin. 2 lit. a, c, d, h, i, j şi k ;

33) refuzul unei persoane de a da relaţii pentru stabilirea identităţii sale, de a se legitima cu actul de identitate sau de a se prezenta la sediul poliţiei, la cererea ori la invitaţia justificată a organelor de urmărire penală sau de menţinere a ordinii publice, aflate în exercitarea atribuţiilor de serviciu ; (*se sancţionează în conformitate cu prevederile art. 3 lit. a din legea 61/1991 cu amendă cuprinsă între 100 şi 500 lei*)

b) cu amendă de la 5.000 lei la 15.000 lei nerespectarea oricăreia dintre obligaţiile prevăzute la art. 10 alin. 1 lit. c, d, f, g, h, ţ şi la art. 10 alin. 2 lit. e, f şi l;

c) cu amendă de la 5.000 lei la 50.000 lei şi suspendarea pe o perioadă de la o lună la 6 luni a dreptului de a organiza competiţii sau jocuri sportive pe teren propriu nerespectarea oricăreia dintre obligaţiile prevăzute la la art. 10 alin. 1 lit. e, i, k, r, t şi art. 10 alin. 2 lit. b şi g.

(2) Suspendarea dreptului de a organiza competiţii şi jocuri sportive se dispune de federaţia de specialitate, la propunerea organului constatator.

Art. 27.

1) Nerespectarea de către personalul de ordine şi siguranţă, în incinta arenelor sportive, a obligaţiilor prevăzute în planurile de acţiune constituie contravenţie şi se sancţionează cu amendă de la 100 lei la 500 lei.

2) Dispoziţiile Legii nr. 333/2003, cu modificările şi completările ulterioare, referitoare la răspunderile şi sancţiunile prevăzute în sarcina societăţilor specializate de protecţie şi pază şi a personalului acestora sunt aplicabile şi în cazul prestării serviciilor de ordine şi siguranţă în incinta arenelor sportive.

Art. 28. – Constatarea contravenţiilor şi aplicarea sancţiunilor se fac de către poliţişti şi jandarmi

Art. 29. – În cazul săvârşirii contravenţiilor prevăzute în prezenta lege contravenientul poate achita, în termen de 48 de ore de la data încheierii procesului-verbal ori, după caz, de la data comunicării acestuia, jumătate din minimul amenzii prevăzute, agentul constatator făcând menţiune despre această posibilitate în procesul-verbal.

Art. 30. – Contravenţiilor prevăzute de prezenta lege le sunt aplicabile prevederile Ordonanţei Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravenţiilor, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările şi completările ulterioare.

Art. 31.

1) Fapta unei persoane, căreia i s-a interzis accesul la unele competiţii sau jocuri sportive, de a se afla în arena sportivă unde se

desfăşoară o competiţie sau un joc sportiv de genul celor pentru care s-a dispus interdicţia constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive, pe o perioadă de la unu la 2 ani, care se adaugă la perioada pentru care s-a dispus iniţial măsura.

Art. 32.

1) Opunerea cu violenţă faţă de personalul de ordine şi siguranţă sau faţă de forţele de ordine ori împiedicarea acestora de a-şi exercita atribuţiile specifice, cu ocazia desfăşurării unei competiţii sau a unui joc sportiv, constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracţiune mai gravă.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 2 ani la 4 ani.

Art. 33.

1) Portul sau încercarea de a introduce în incinta arenei sportive cuţit, pumnal, şiş, box, castet ori alte asemenea obiecte, fabricate sau confecţionate anume pentru tăiere, împungere ori lovire, precum şi a dispozitivelor pentru şocuri electrice constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 1^1 pct. 1 din Legea nr. 61/1991[1], republicată, cu modificările şi completările ulterioare.

---

1. Art. 11 din legea 61/1991
Constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoarea de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă, dacă fapta nu constituie o infracţiune mai gravă, următoarele fapte:
1. portul, fără drept, în locurile şi împrejurările în care s-ar putea primejdui viaţa sau integritatea corporală a persoanelor ori s-ar putea tulbura ordinea şi liniştea publică, a cuţitului, pumnalului, şişului, boxului, castetului ori a altor asemenea obiecte fabricate sau confecţionate anume pentru tăiere, împungere sau lovire, precum şi folosirea în asemenea locuri sau împrejurări a armelor cu aer comprimat sau cu gaze comprimate, a obiectelor confecţionate pe bază de amestecuri pirotehnice ori a dispozitivelor pentru şocuri electrice;

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile ori jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

Art. 34.

1) Deţinerea sau încercarea de a introduce în incinta arenei sportive substanţele iritant-lacrimogene sau cu efect paralizant ori alte asemenea materiale, substanţe sau obiecte constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 29 alin. 1 din Legea nr. 60/1991[1], republicată, dacă fapta nu constituie o infracţiune mai gravă.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile ori jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

Art. 35.

1) Încercarea de a introduce, deţinerea sau folosirea în incinta arenei sportive a obiectelor artizanale şi de distracţie, pe bază de amestecuri pirotehnice din clasele II – IV, T.1, T.2, precum şi a artificiilor din categoria „obiecte zburătoare luminoase" şi a pocnitorilor din clasa I constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 31 alin. 2^1 din Legea nr. 126/1995[2] privind regimul materiilor explozive, cu modificările şi completările ulterioare.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

1. Art. 29 din legea 60/1991
   Constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 2 ani introducerea sau portul, de către persoanele participante în locurile destinate desfăşurării adunărilor publice, al armelor de orice fel, materialelor explozive sau incendiare, substanţelor iritant-lacrimogene sau cu efect paralizant ori al altor asemenea materiale, substanţe sau obiecte.
2. Art. 31 din legea 126/1995
   21) –Confecţionarea, deţinerea, comercializarea, importul, folosirea sau orice altă operaţiune cu obiecte artizanale şi de distracţie pe bază de amestecuri pirotehnice din clasele II – IV, T.1, T.2, precum şi a artificiilor din categoria „obiecte zburătoare luminoase" şi a pocnitorilor din clasa I efectuate fără drept constitue infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 1 an.

3) Încercarea de a introduce, deţinerea sau folosirea în incinta arenei sportive a materiilor explozive sau incendiare constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 31 alin. 1 din Legea nr. 126/1995[1] privind regimul materiilor explozive, cu modificările şi completările ulterioare.

4) În cazul prevăzut la alin. 3 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 2 ani la 4 ani.

Art. 36.

1) Utilizarea în arena sportivă a simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe, răspândirea ori deţinerea, în vederea răspândirii, de asemenea simboluri în arena sportivă constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 4 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 31/2002[2] privind interzicerea organizaţiilor şi simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob şi a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârşirea unor infracţiuni contra păcii şi omenirii, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 107/2006, cu modificările şi completările ulterioare.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile ori jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

3) Promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârşirea unei infracţiuni contra păcii şi omenirii sau promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe prin propagandă, săvârşită prin orice mijloace

1. Art. 31 din legea 126/1995
   1) Producerea, experimentarea, prelucrarea, deţinerea, transportul, folosirea sau orice altă operaţiune cu materii explozive, efectuate fără drept, constituie infracţiune şi se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.
2. Art. 4 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 31/2002
   1) Confecţionarea, vânzarea, răspândirea, precum şi deţinerea în vederea răspândirii de simboluri fasciste, rasiste ori xenofobe se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 3 ani şi interzicerea unor drepturi.
   2) Cu aceeaşi pedeapsă se sancţionează şi utilizarea în public a simbolurilor fasciste, rasiste sau xenofobe.
   3) Nu constituie infracţiune fapta prevăzută la alin. 1 sau 2, dacă este săvârşită în interesul artei sau ştiinţei, cercetării ori educaţiei.

în incinta arenei sportive, constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit art. 5 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 31/2002[1], aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 107/2006, cu modificările şi completările ulterioare.

4) În cazul prevăzut la alin. 3 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile ori jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

Art. 37.

1) Lovirea sau orice acte de violenţă cauzatoare de suferinţe fizice, săvârşite în incinta arenei sportive, asupra unui alt spectator, care au pricinuit o vătămare ce nu necesită îngrijiri medicale sau necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 20 de zile, constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[2].

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

---

1. Art. 5 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 31/2002
   Promovarea cultului persoanelor vinovate de săvârşirea unei infracţiuni contra păcii şi omenirii sau promovarea ideologiei fasciste, rasiste ori xenofobe, prin propaganda, săvârşită prin orice mijloace, în public, se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 3 ani şi interzicerea unor drepturi.
2. Lovirea sau alte violenţe
   Art. 180 Cod Penal
   1) Lovirea sau orice acte de violenţă cauzatoare de suferinţe fizice se pedepsesc cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amendă.
   11) Faptele prevăzute la alin. 1 săvârşite asupra membrilor familiei se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la un an sau cu amendă.
   2) Lovirea sau actele de violenţă care au pricinuit o vătămare ce necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 20 de zile se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă.
   21) Faptele prevăzute la alin. 2 săvârşite asupra membrilor familiei se pedepsesc cu închisoare de la unu la 2 ani sau cu amendă.
   3) Acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. În cazul faptelor prevăzute la alin. 11 si 21 acţiunea penală se pune în mişcare şi din oficiu.
   4) Împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală, producându-şi efectele şi în cazul în care acţiunea penală a fost pusă în mişcare din oficiu.

3) Fapta săvârşită în incinta arenei sportive asupra unui spectator, prin care s-a pricinuit o vătămare a integrităţii corporale sau a sănătăţii acestuia, care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 60 de zile, constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[1].

4) În cazul prevăzut la alin. 3 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile ori jocurile sportive pe o perioadă de la 2 ani la 4 ani.

5) Fapta săvârşită în incinta arenei sportive asupra unui spectator, prin care s-a pricinuit o vătămare a integrităţii corporale sau a sănătăţii acestuia, care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mult de 60 de zile ori dacă a produs vreuna dintre următoarele consecinţe: pierderea unui simţ sau organ, încetarea funcţionării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, sluţirea, avortul sau punerea în primejdie a vieţii persoanei, constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[2].

---

1. Vătămarea corporală
   Art. 181 Cod Penal
   1) Fapta prin care s-a pricinuit integrităţii corporale sau sănătăţii o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale de cel mult 60 de zile se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.
   11) Fapta prevăzută la alin. 1 săvârşită asupra membrilor familiei se pedepseşte cu închisoare de la unu la 5 ani.
   2) Acţiunea penală se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate. În cazul faptelor prevăzute la alin. 11 acţiunea penală se pune în mişcare şi din oficiu.
   3) Împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală, producându-şi efectele şi în cazul în care acţiunea penală a fost pusă în mişcare din oficiu.
2. Vătămarea corporală gravă
   Art. 182 Cod Penal
   Fapta prin care s-a pricinuit integrităţii corporale sau sănătăţii o vătămare care necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mult de 60 de zile, se pedepseşte cu închisoare de la 2 la 7 ani.
   Dacă fapta a produs vreuna din următoarele consecinţe: pierderea unui simţ sau organ, încetarea funcţionării acestora, o infirmitate permanentă fizică ori psihică, sluţirea, avortul, ori punerea în primejdie a vieţii persoanei, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 10 ani.
   Când fapta a fost săvârşită în scopul producerii consecinţelor prevăzute la alin. 1 şi 2, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 12 ani.
   Tentativa faptei prevăzute în alin. 3 se pedepseşte.

6) În cazul prevăzut la alin. 5 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 3 ani la 5 ani.

7) În situaţia săvârşirii faptelor de mai sus asupra unui oficial, a unui sportiv sau asupra unui reprezentant al personalului de ordine şi siguranţă, limita maximă a măsurii de siguranţă se majorează cu un an.

Art. 38.

1) Uciderea unei persoane în arena sportivă ori a unui spectator constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[1].

1. Omorul
Art. 174 Cod Penal
Uciderea unei persoane se pedepseşte cu închisoare de la 10 la 20 de ani şi interzicerea unor drepturi.
Tentativa se pedepseşte.
Omorul calificat
Art. 175 Cod Penal
Omorul săvârşit în vreuna din următoarele împrejurări :
a) cu premeditare ;
b) din interes material ;
c) asupra soţului sau unei rude apropiate ;
d) profitând de starea de neputinţă a victimei de a se apăra ;
e) prin mijloace ce pun în pericol viaţa mai multor persoane ;
f) în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale victimei ;
g) pentru a se sustrage ori pentru a sustrage pe altul de la urmărire sau arestare, ori de la executarea unei pedepse ;
h) pentru a înlesni sau a ascunde săvârşirea altei infracţiuni ;
i) în public, se pedepseşte cu închisoare de la 15 la 25 de ani si interzicerea unor drepturi.
Tentativa se pedepseşte.
Omorul deosebit de grav
Art. 176 Cod Penal
Omorul săvârşit in vreuna din următoarele împrejurări :
a) prin cruzimi ;
b) asupra a două sau mai multor persoane ;
c) de către o persoană care a mai săvârşit un omor ;
d) pentru a săvârşi sau a ascunde săvârşirea unei tâlhării sau piraterii ;
e) asupra unei femei gravide ;

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit sau inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile ori jocurile sportive pe o perioadă de la 6 ani la 10 ani.

Art. 39.

1) Distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuinţare a scaunelor sau a altor elemente de mobilier, a instalaţiilor de orice fel, a amenajărilor interioare, a cablajului electric, a echipamentelor şi instalaţiilor de telecomunicaţii sau de supraveghere video din incinta arenei sportive, precum şi distrugerea, deteriorarea sau degradarea imobilelor din incinta bazei sportive constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[2].

f) asupra unui magistrat, poliţist, jandarm ori asupra unui militar, în timpul sau în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale acestora ;
g) de către un judecător sau procuror, poliţist, jandarm sau militar, în timpul sau în legătură cu îndeplinirea îndatoririlor de serviciu sau publice ale acestora se pedepseşte cu detenţiune pe viaţă sau cu închisoare de la 15 la 25 de ani şi interzicerea unor drepturi.
Tentativa se pedepseşte.
Lovirile sau vătămările cauzatoare de moarte
Art. 183 Cod Penal
Daca vreuna dintre faptele prevăzute în art. 180-182 a avut ca urmare moartea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani.

2. Distrugerea
Art. 217 Cod Penal
Distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuinţare a unui bun aparţinând altuia sau împiedicarea luării măsurilor de conservare ori de salvare a unui astfel de bun, precum şi înlăturarea măsurilor luate, se pedepsesc cu închisoare de la o lună la 3 ani sau cu amendă.
În cazul în care bunul are deosebită valoare artistică, ştiinţifică, istorică, arhivistică sau o altă asemenea valoare, pedeapsa este închisoarea de la unu la 10 ani.
Distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuinţare a unei conducte petroliere sau de gaze, a unui cablu de înaltă tensiune, a echipamentelor şi instalaţiilor de telecomunicaţii sau pentru difuzarea programelor de radio si televiziune ori a sistemelor de alimentare cu apa şi a conductelor magistrale de alimentare cu apă, se pedepsesc cu închisoare de la unu la 10 ani.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

3) Dacă distrugerea a fost săvârşită asupra unui bun aparţinând forţelor de ordine sau asupra personalului de ordine şi siguranţă, instanţa de judecată poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 2 ani la 4 ani.

Art. 40.

1) Portul de armă, fără drept, în incinta arenei sportive constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[1].

Dacă distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuinţare se săvârşeşte prin incendiere, explozie ori prin orice alt asemenea mijloc si dacă rezultă pericol public, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 15 ani.
Dispoziţiile prevăzute în alin. 2, 3 şi 4 se aplică chiar dacă bunul aparţine făptuitorului.
Dacă bunul este proprietate privată, cu excepţia cazului când acesta este în întregime sau în parte al statului, acţiunea penală pentru fapta prevăzută în alin. 1 se pune în mişcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.
Împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală.

1. Nerespectarea regimului armelor şi muniţiilor
Art. 279 Cod Penal
Deţinerea, portul, confecţionarea, transportul, precum şi orice operaţie privind circulaţia armelor şi muniţiilor sau funcţionarea atelierelor de reparat arme, fără drept, se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 8 ani.
Cu aceeaşi pedeapsă se sancţionează şi nedepunerea armei sau a muniţiei în termenul fixat de lege la organul competent, de către cel căruia i s-a respins cererea pentru prelungirea valabilităţii permisului.
Se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 10 ani :
a) deţinerea, înstrăinarea sau portul, fără drept, de arme ascunse ori de arme militare, precum si a muniţiei pentru astfel de arme ;
b) deţinerea, înstrăinarea sau portul, fără drept, a mai multor arme cu excepţia celor prevăzute la lit. a, precum şi a armelor de panoplie, ori muniţiei respective în cantităţi mari.
Portul de arme, fără drept, în localul unităţilor de stat sau al altor unităţi la care se refera art. 145, la întruniri publice ori în localuri de alegeri, se pedepseşte cu închisoare de la 5 la 15 ani. (alin. 31)
Tentativa se pedepseşte.

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 3 ani la 5 ani.

Art. 41.

1) Manifestările săvârşite în arena sportivă prin care se exprimă dispreţ pentru însemnele României sau pentru emblemele sau semnele de care se folosesc autorităţile constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[1].

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

Art. 42.

1) Fapta spectatorului care săvârşeşte în incinta arenei sportive acte sau gesturi, proferează cuvinte ori expresii sau se dedă la orice alte manifestări prin care se aduce atingere bunelor moravuri sau se produce scandal ori se tulbură în alt mod ordinea publică constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[2].

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

---

1. Ofensă adusă unor însemne
Art. 236 Cod Penal
Orice manifestare prin care se exprimă dispreţ pentru însemnele României se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani.
Manifestarea prin care se exprimă dispreţ pentru emblemele sau semnele de care se folosesc autorităţile se pedepseşte cu închisoare de la 3 luni la 1 an sau cu amenda.

2. Ultrajul contra bunelor moravuri şi tulburarea ordinii şi liniştii publice
Art. 321 Cod Penal
Fapta persoanei care, în public, săvârşeşte acte sau gesturi, proferează cuvinte ori expresii, sau se dedă la orice alte manifestări prin care se aduce atingere bunelor moravuri sau se produce scandal public ori se tulbura, în alt mod, liniştea şi ordinea publică, se pedepseşte cu închisoare de la unu la 5 ani.
Dacă prin fapta prevăzută la alin. 1 s-au tulburat grav liniştea şi ordinea publică, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani.

3) În cazul în care prin fapta săvârşită se tulbură grav ordinea publică în incinta arenei sportive, se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 2 ani la 4 ani.

Art. 43.

1) Participarea la o încăierare între mai mulţi suporteri în incinta arenei sportive constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[1].

2) În cazul prevăzut la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la un an la 3 ani.

3) În cazul în care, în cursul încăierării, s-a cauzat o vătămare a integrităţii corporale sau a sănătăţii unei persoane, se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive pe o perioadă de la 2 ani la 4 ani.

Art. 44.

1) Măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive poate fi dispusă şi în cazul infracţiunilor prevăzute la art. 32, 33, 35-39 şi 41-43, săvârşite de către spectatori înainte şi după desfăşurarea competiţiei ori jocului sportiv în afara arenei sportive, pe timpul afluirii/defluirii către/de la aceasta, precum şi al

1. Încăierarea
   Art. 322 Cod Penal
   Participarea la o încăierare între mai multe persoane se pedepseşte cu închisoare de la o lună la 6 luni sau cu amendă.
   Dacă în cursul încăierării s-a cauzat o vătămare gravă integrităţii corporale sau sănătăţii unei persoane, cel care a săvârşit această faptă se pedepseşte pentru infracţiunea săvârşită, al cărei maxim se reduce cu un an. Ceilalţi participanţi la încăierare se pedepsesc cu pedeapsa prevăzută în alin. 1.
   În cazul prevăzut în alin. 2, dacă nu se cunoaşte care dintre participanţi a săvârşit faptele arătate în acel alineat, se aplică tuturor închisoarea de la 6 luni la 5 ani, când s-a cauzat vătămarea integrităţii corporale sau sănătăţii. În cazul în care s-a cauzat moartea, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 15 ani.
   Nu se pedepseşte cel care a fost prins în încăierare împotriva voinţei sale, sau care a încercat să despartă pe alţii, să respingă un atac ori să apere pe altul.

infracţiunilor săvârşite de către spectatori pe timpul deplasării organizate, în grup, către/de la localitatea unde se desfăşoară competiţia sau jocul sportiv ori pentru infracţiunile săvârşite în legătură cu o competiţie sau un joc sportiv.

2) În cazurile prevăzute la alin. 1, perioadele pentru care se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive sunt cele stabilite pentru fiecare infracţiune în parte.

Art. 45.

1) Ameninţarea săvârşită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă împotriva unui reprezentant al forţelor de ordine, lovirea sau orice alte acte de violenţă, vătămarea corporală sau vătămarea corporală gravă a acestuia, dacă acesta se află în exerciţiul funcţiunii pe timpul asigurării ordinii publice cu ocazia desfăşurării unei competiţii sau a unui joc sportiv ori pe timpul intervenţiei pentru restabilirea ordinii publice în astfel de situaţii sau pentru fapte îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, anterior prezentate, constituie infracţiune şi se pedepseşte potrivit legii penale[1].

1. Ultrajul
   Art. 239
   Ameninţarea săvârşită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă contra unui funcţionar public care îndeplineşte o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat, aflat în exerciţiul funcţiunii ori pentru fapte îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 2 ani sau cu amendă.
   Lovirea sau orice acte de violenţă, săvârşite împotriva unui funcţionar public care îndeplineşte o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat, aflat în exerciţiul funcţiunii ori pentru fapte îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.
   Vătămarea corporală, săvârşită împotriva unui funcţionar public care îndeplineşte o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat, aflat în exerciţiul funcţiunii ori pentru fapte îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 6 ani.
   Vătămarea corporală gravă, săvârşită împotriva unui funcţionar public care îndeplineşte o funcţie ce implică exerciţiul autorităţii de stat, aflat în exerciţiul funcţiunii ori pentru fapte îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 12 ani.

2) În cazurile prevăzute la alin. 1 se poate dispune faţă de învinuit ori inculpat măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sau jocurile sportive o perioadă de la 2 ani la 6 ani.

3) Aceeaşi măsură de siguranţă poate fi dispusă şi împotriva celor care săvârşesc infracţiunile prevăzute la art. 180-182[1], art. 189[2] şi 193[3] din Codul Penal împotriva soţului, copiilor sau părinţilor unui reprezentant al forţelor de ordine, în scop de intimidare sau de răzbunare pentru actele ori faptele îndeplinite în exerciţiul funcţiunii, în situaţiile prezentate la alin. 1.

Art. 46. – constatarea infracţiunilor prevăzute în prezenta lege se face de către jandarmi şi poliţişti.

---

1. Vezi notele de subsol 10, 11, 12.
2. Lipsirea de libertate în mod ilegal
   Art. 189 Cod Penal
   Lipsirea de libertate a unei persoane în mod ilegal se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 10 ani.
   În cazul în care fapta este săvârşită prin simularea de calităţi oficiale, prin răpire, de o persoană înarmată, de două sau mai multe persoane împreună sau dacă în schimbul eliberării se cere un folos material sau orice alt avantaj, precum şi în cazul în care victima este minoră sau este supusă unor suferinţe ori sănătatea sau viaţa îi este pusă în pericol, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 15 ani.
   Cu pedeapsa închisorii de la 7 la 15 ani se sancţionează şi lipsirea de libertate a unei persoane săvârşită în scopul de a o obliga la practicarea prostituţiei.
   Dacă pentru eliberarea persoanei se cere, în orice mod, ca statul, o persoană juridică, o organizaţie internaţională interguvernamentală sau un grup de persoane să îndeplinească sau să nu îndeplinească un anumit act, pedeapsa este închisoarea de la 7 la 18 ani.
   Dacă faptele prevăzute la alin. 1-4 se săvârşesc de către o persoană care face parte dintr-un grup organizat, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 15 ani, în cazul alin. 1, închisoarea de la 7 la 18 ani, în cazul alin. 2 şi 3, închisoarea de la 10 la 20 de ani, în cazul alin. 4.
   Dacă fapta a avut ca urmare moartea sau sinuciderea victimei, pedeapsa este închisoarea de la 15 la 25 de ani.
   Tentativa faptelor prevăzute la alin. 1-4 se pedepseşte.
   Constituie tentativa şi producerea sau procurarea mijloacelor, a instrumentelor sau luarea de măsuri în vederea comiterii faptei prevăzute la alin. 4.

Capitolul VI

Interzicerea accesului la competiţii sau la jocuri sportive

Art. 47.

1) În cazul săvârşirii contravenţiilor prevăzute la art. 22 lit. c, d şi e, precum şi la art. 23, agentul constatator aplică în sarcina contravenientului sancţiunea contravenţională complementară de interzicere a accesului la competiţiile sportive de genul celor la care acesta a săvârşit contravenţia.

2) Sancţiunea contravenţională complementară se consemnează de către agentul constatator în procesul-verbal de constatare şi sancţionare a contravenţiei, alături de sancţiunea contravenţională principală aplicată.

3) Împotriva procesului-verbal prevăzut la alin. 2 contravenientul poate face plângere.

4) Plângerea îndreptată împotriva procesului-verbal nu suspendă executarea sancţiunii complementare.

5) La cererea petentului, instanţa de judecată învestită cu soluţionarea plângerii poate dispune, prin încheiere, suspendarea executării sancţiunii contravenţionale complementare.

Art. 48.

1) În cazul în care o persoană, cu ocazia desfăşurării unei competiţii sau a unui joc sportiv ori în legătură cu acesta, a săvârşit o faptă prevăzută de legea penală, conform art. 31-45, pentru a preîntâmpina comiterea unor asemenea fapte în viitor, se poate lua faţă de aceasta măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sportive de genul celor la care fapta a fost săvârşită.

2) Măsura este luată de instanţă chiar şi în condiţiile în care făptuitorului nu i se aplică o pedeapsă.

3) Măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sportive poate fi luată în mod provizoriu de procuror, în cursul urmăririi penale, sau de instanţă, în cursul judecăţii.

Art. 49.

1) În cazul în care procurorul, după începerea urmăririi penale, consideră că este necesară aplicarea măsurii de siguranţă a interzicerii accesului la competiţii sportive, va lua această măsură în mod provizoriu, prin ordonanţă.

2) În cursul urmăririi penale măsura de siguranţă a interzicerii accesului la competiţii sportive poate fi dispusă provizoriu, pe o durată de cel mult 180 de zile.

3) Ordonanţa prevăzută la alin. 1 trebuie să precizeze genul competiţiilor şi jocurilor sportive la care îi este interzis învinuitului sau inculpatului să participe şi perioada în care îi este interzisă participarea.

4) Împotriva ordonanţei procurorului prin care se dispune luarea măsurii interzicerii accesului la competiţii sportive învinuitul sau inculpatul poate face plângere, în termen de 3 zile de la luarea măsurii, la instanţa competentă să judece cauza în primă instanţă. Instanţa se pronunţă asupra plângerii printr-o încheiere, care nu este supusă niciunei căi de atac.

5) Instanţa dispune asupra menţinerii sau revocării măsurii de siguranţă, prin încheiere, cu citarea învinuitului ori inculpatului, prezenţa procurorului fiind obligatorie. Lipsa învinuitului sau a inculpatului legal citat nu împiedică efectuarea judecăţii.

6) Când constată că măsura este ilegală sau nu este justificată, instanţa dispune revocarea ei.

7) Plângerea învinuitului sau a inculpatului împotriva ordonanţei procurorului prin care s-a dispus luarea măsurii de siguranţă nu este suspensivă de executare.

8) Dosarul se restituie procurorului în termen de 24 ore de la soluţionarea plângerii.

Art. 50.

1) În cazul în care instanţa, în cursul judecăţii, consideră că este necesară aplicarea măsurii de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sportive, va lua această măsură în mod provizoriu.

2) Instanţa dispune asupra aplicării măsurii de siguranţă, prin încheiere, cu citarea inculpatului, prezenţa procurorului fiind obligatorie. Lipsa inculpatului legal citat nu împiedică efectuarea judecăţii.

3) Încheierea trebuie să precizeze genul competiţiilor şi jocurilor sportive la care îi este interzis inculpatului să participe şi perioada în care îi este interzisă participarea.

4) Încheierea poate fi atacată odată cu fondul cauzei.

Art. 51.

1) Dacă în cursul urmăririi penale procurorul dispune scoaterea de sub urmărire penală în condiţiile art. 11 pct. 1 lit. b şi art. 10 alin. 1 lit. b din Codul de procedură penală sau încetarea urmăririi penale în condiţiile art. 11 pct. 1 lit. c şi art. 10 alin. 1 lit. f, g, h şi i din Codul de procedură penală[1], dosarul se înaintează instanţei competente să judece cauza în primă instanţă, pentru a se pronunţa

---

1. Vezi şi nota de subsol 19.
Cazurile în care punerea în mişcare sau exercitarea acţiunii penale este împiedicată
Art. 10 Cod procedură penală
1) Acţiunea penală nu poate fi pusă în mişcare, iar când a fost pusă în mişcare nu mai poate fi exercitată dacă :
a) fapta nu există ;
b) fapta nu este prevăzută de legea penală ;
1) fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracţiuni ;
c) fapta nu a fost săvârşită de învinuit sau de inculpat ;
d) faptei îi lipseşte unul din elementele constitutive ale infracţiunii ;
e) există vreuna din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei ;
f) lipseşte plângerea prealabilă a persoanei vătămate, autorizarea sau sesizarea organului competent ori altă condiţie prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mişcare a acţiunii penale ;
g) a intervenit amnistia, prescripţia ori decesul făptuitorului sau, după caz, radierea persoanei juridice atunci când are calitatea de făptuitor ;
h) a fost retrasă plângerea prealabilă ori părţile s-au împăcat, în cazul infracţiunilor pentru care retragerea plângerii sau împăcarea părţilor înlătură răspunderea penală ;
i) s-a dispus înlocuirea răspunderii penale ;
1) există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege ;
j) există autoritatea de lucru judecat. Împiedicarea produce efecte chiar dacă faptei definitiv judecate i s-ar da o altă încadrare juridică.
2) În cazul prevăzut la lit. f, acţiunea poate fi pusă în mişcare ulterior în condiţii legale.
Clasarea, scoaterea de sub urmărire, încetarea urmăririi penale, achitarea şi încetarea procesului penal.
Art. 11 Cod procedură penală
Când se constată existenţa vreunuia din cazurile prevăzute în art. 10 :
1. În cursul urmăririi penale procurorul, la propunerea organului de cercetare penală sau din oficiu, dispune :
a) clasarea, când nu există învinuit în cauză ;

cu privire la aplicarea, menţinerea sau revocarea măsurii de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sportive.

2) Dispoziţiile art. 50 alin. 2 şi 3 se aplică în mod corespunzător.

3) Sentinţa instanţei poate fi atacată cu recurs, în termen de 3 zile de la pronunţare, pentru cei prezenţi, şi de la comunicare, pentru cei lipsă. Dosarul va fi înaintat instanţei de recurs în termen de două zile. Dispoziţiile art. 50 alin. 2 şi 3 se aplică în mod corespunzător.

4) După soluţionarea recursului, dosarul se restituie procurorului competent în termen de cel mult două zile de la soluţionare.

Art. 52.

1) Prin hotărârea care soluţionează fondul cauzei instanţa este obligată să se pronunţe şi asupra aplicării măsurii de siguranţă, precum şi asupra duratei acesteia, precizând, totodată, genul competiţiilor şi jocurilor sportive la care îi este interzis făptuitorului să participe.

2) Hotărârea este supusă căilor de atac, potrivit dreptului comun.

Art. 53.

1) Împotriva măsurii de siguranţă a interzicerii accesului la competiţiile sportive, luată în mod provizoriu, se poate face cerere de revocare, dacă au dispărut motivele care au dus la luarea acesteia. Cererea se introduce, după caz, la instanţa competentă să judece cauza în fond sau la instanţa învestită cu soluţionarea cauzei. Dispoziţiile art. 50 alin. 2 şi 3 se aplică în mod corespunzător.

2) Încheierea instanţei nu este supusă niciunei căi de atac. Dacă cererea a fost respinsă, o nouă cerere se poate face după cel puţin două luni de la respingerea cererii anterioare.

3) Împotriva măsurii de siguranţă definitive a interzicerii accesului la competiţiile sportive se poate face cerere de revocare, dacă au dispărut motivele care au dus la luarea acesteia. Cererea se introduce, după caz, la instanţa competentă să judece cauza în fond. Dispoziţiile art. 50 alin. 2 şi 3 se aplică în mod corespunzător.

---

b) scoaterea de sub urmărire, în cazurile prevăzute în art. 10 lit. a, e, când există învinuit sau inculpat în cauză;

c) încetarea urmăririi penale, în cazurile prevăzute în art. 10 lit. f, h, i şi j, când există învinuit sau inculpat în cauză.

2. În cursul judecăţii instanţa pronunţă:

a) achitarea în cazurile prevăzute în art. 10 lit. a, e;

b) încetarea procesului penal în cazurile prevăzute în art. 10 lit. f, j.

4) Hotărârea instanţei nu este supusă niciunei căi de atac. Dacă cererea a fost respinsă, o nouă cerere se poate face după cel puţin două luni de la respingerea cererii anterioare.

Art. 54. – Interzicerea accesului sau participării la unele competiţii ori jocuri sportive, indiferent dacă a fost dispusă sub forma unei măsuri de siguranţă sau sub forma unei sancţiuni contravenţionale complementare, se aplică atât competiţiilor şi jocurilor sportive desfăşurate în ţară, cât şi celor desfăşurate în străinătate.

Art. 55.

1) Inspectoratul General al Jandarmeriei Române, prin punctul naţional de informare pentru manifestări sportive, constituie, în condiţiile legii, baza de date cu persoanele sancţionate pentru faptele săvârşite în legătură cu competiţiile şi jocurile sportive.

2) După declararea competiţiilor şi jocurilor sportive, unitatea de jandarmi competentă teritorial comunică organizatorilor competiţiei sau jocului sportiv datele de identitate ale persoanelor cărora le-a fost interzis accesul la competiţia sau jocul sportiv.

Art. 56. – În cazul jocurilor sportive cu caracter internaţional, desfăşurate în străinătate, cluburile, prin intermediul responsabililor de ordine şi siguranţă, înştiinţează unitatea de jandarmi competentă teritorial despre intenţia oricăror persoane, împotriva cărora s-a dispus măsura interzicerii accesului, de a se deplasa în ţara unde are loc jocul sau competiţia sportivă în cauză.

Art. 57. – În situaţia în care există indicii că persoane împotriva cărora s-a dispus măsura interzicerii accesului intenţionează să participe la o competiţie sau joc sportiv în afara graniţelor ţării, punctul naţional de informare pentru manifestări sportive comunică datele de identificare ale acestora organismelor de aplicare a legii din ţara unde urmează să se desfăşoare jocul sportiv.

Art. 58.

1) În situaţia organizării unei competiţii sau a unui joc sportiv internaţional, punctul naţional de informare pentru manifestări sportive solicită organismelor de aplicare a legii din ţara de origine a spectatorilor străini comunicarea de date şi informaţii cu privire la spectatorii care prezintă risc sau faţă de care s-a dispus măsura interzicerii participării la competiţii ori jocuri sportive.

2) În situaţia în care un organizator român organizează o competiţie sau un joc sportiv internaţional şi primeşte, prin intermediul ofiţerului

de informare, date despre intenţia unor spectatori străini de a participa la competiţia ori jocul sportiv în cauză, faţă de care organismele de aplicare a legii din ţara de origine au dispus măsura interzicerii accesului acestora la astfel de competiţii sau jocuri sportive, are dreptul, ca măsură administrativă, să nu le permită accesul.

Capitolul VII

Dispoziţii tranzitorii şi finale

Art. 59.

1) În termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, federaţiile şi ligile sportive de specialitate vor proceda la modificarea şi completarea în mod corespunzător a regulamentelor proprii de organizare şi funcţionare.

2) În termenul prevăzut la alin. 1, Agenţia Naţională pentru Sport va emite ordine pentru aplicarea măsurilor prevăzute la art. 10 alin. 3.

Art. 60. – Dispoziţiile art. 10 alin. 1 lit. h se aplică în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a prezentei legi.

Art. 61.

1) Prezenta lege intră în vigoare la 30 de zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, partea I.

2) Pe data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă Ordonanţa Guvernului nr. 11/2006 pentru prevenirea şi combaterea violenţei în sport, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 83 din 30 ianuarie 2006, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 299/2006, precum şi orice alte dispoziţii contrare.

Această lege a fost adoptată de Parlamentul României, cu respectarea prevederilor art. 75 şi ale art. 76 alin. 1 din Constituţia României, republicată.

Preşedintele	Preşedintele
Camerei Deputaţilor	Senatului
Bogdan Olteanu	Nicolae Văcăroiu

Bucureşti, 9 ianuarie 2008

Anexa 2

MINISTERUL ADMINISTRAŢIEI ŞI INTERNELOR
JANDARMERIA ROMÂNĂ
Inspectoratul de Jandarmi Judeţean Iaşi

„ALĂTURI PENTRU FAIR PLAY”
Activitatea Inspectoratului de Jandarmi Judeţean Iaşi
în anul competiţional 2008-2009

În anul competiţional 2008/2009, I.J.J. Iaşi a executat un număr de 31 de misiuni la manifestări sportive pe raza judeţului Iaşi, folosindu-se un efectiv de 1831 de jandarmi din cadrul I.J.J. Iaşi şi Grupării de Jandarmi Mobile Bacău, astfel :

– Asigurarea măsurilor de ordine şi siguranţă publică pe timpul meciurilor de fotbal din cadrul Ligii I pe care le-a disputat F.C. Politehnica Iaşi pe Stadionul „Emil Alexandrescu” din municipiul Iaşi în campionatul 2008/2009.

– Asigurarea măsurilor de ordine şi siguranţă publică pe timpul deplasării suporterilor echipei F.C. Politehnica Iaşi la Vaslui, cu rezerve mobile de intervenţie dispuse pe raza de competenţă a I.J.J. Iaşi.

– Rezerve de intervenţie pe timpul meciurilor de fotbal disputate de către echipa FCM Paşcani disputate pe Stadionul Municipal Paşcani.

– Asigurarea măsurilor de ordine şi siguranţă publică pe timpul manifestărilor sportive „Raliul Iaşului” atât în octombrie 2008, cât şi în mai 2009.

– Asigurarea măsurilor de ordine publică pe timpul marşului de solidaritate a suporterilor echipei de fotbal F.C. Politehnica Iaşi.

– S-au organizat, coordonat şi asigurat măsurile de ordine publică pe timpul meciului internaţional de fotbal dintre echipele României şi Ţara Galilor, pe Stadionul „Emil Alexandrescu” din municipiul Iaşi.

– S-au organizat, coordonat şi asigurat măsurile de ordine publică pe timpul meciurilor internaţionale de rugby disputate pe Stadionul Agronomiei.

– Au fost asigurate măsurile de ordine publică pe traseul de deplasare a concurenţilor la Turul României la Ciclism pe raza judeţului Iaşi.

Sancţiuni aplicate în sezonul 2008/2009 :

– avertismente scrise : 3 ;
– amenzi aplicate : 11 ;
– valoare amenzi : 3.000 lei ;
– infracţiuni constatate : 3 ;
– infractori depistaţi : 3 ;
– interdicţii de participare la competiţiile sportive : 25 persoane din care 1 a încetat în luna februarie, 22 în luna martie şi 2 sunt în vigoare.

Bibliografie generală

Albert, M., *Capitalism contra capitalism*, trad. de Bogdan Ghiu, Humanitas, Bucureşti, 1994.

Augé, M., *Pour une anthropologie des mondes contemporains*, Aubier, Paris, 1994.

Augé, M., Erhenberg, A., *Le Culte de la performance*, Calmann-Lévy, Paris, 1991.

Balandier, G., Wieviorka, M. (eds.), *Cahiers internationaux de sociologie*, PUF, Paris, vol XCII.

Baudrillard, J., *Societatea de consum. Mituri şi structuri*, Comunicare.ro, Bucureşti, 2008.

Bauman, Z., Mai, T., *Gândirea sociologică*, trad. de Mihai Udma, Humanitas, Bucureşti, 2008.

Basson, J.-Ch., Smith, A., „La socialisation par le sport : revers et contre-pied. Les représentations sociales du sport de rue”, în *Les annales de la recherche urbaine*, nr. 79, Plan Construction et Architecture, Paris.

Băcanu, Şt., „Fenomenul ultras”, *Prosport*, http : //www.romanian-ultras.net/wordpress/codul-ultras.html.

Bădescu, I., Dungaciu, D., Baltasiu, R., *Istoria sociologiei. Teorii contemporane*, Humanitas, Bucureşti, 1996.

Blanchet, J., *Gestion du bénévolat*, Agence d’Arc, Ottawa, 1990.

Boia, L., *Pentru o istorie a imaginarului*, Humanitas, Bucureşti, 2000.

Boncompagni, S., *Lumea simbolurilor. Numere,litere şi figuri geometrice*, trad. de Cornel Nicolau, Humanitas, 2003.

Boncu, Şt., *Devianţa tolerată*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 2000.

Bourdieu, P., „Les jeux olympiques. Programme pour une analyse", în *Actes de la Recherche en sciences sociales*, nr. 103, Le Seuil, Paris.
Boudon, R., *Tratat de sociologie*, Humanitas, Bucureşti, 1997.
Braharu, O., Colaţchi, A., Sandu, I. *Sociologia sportului*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport, curs ID.
Brohm, J.-M., *Le mythe olympique*, Christian Bourgois, Paris, 1981.
Brohm, J.-M., *Les meutes sportives*, L'Harmattan, Paris, 1993.
Bromberger C., Hayot A., Mariottini J.-M., *Le Match de football, ethnologie d'une passion partisane a Marseille, Naples et Turin*, Maison des Sciences de l'Homme, Paris, 1995.
Caillat, M., *Sport et civilisation, histoire et critique d'un phénomene social de masse*, L'Harmattan, Paris, 1996.
Caillat, M. „Războiul ca un meci frumos", în *Secolul XX. Fotbalul*, nr 4-7/1998.
Callède, J.-P., *L'esprit sportif. Essai sur le développement associatif de la culture sportive*, MSHA, Bordeaux, nr. 114, 1987.
Chelcea, S., *Metode şi tehnici de cercetare sociologică*, Bucureşti, 1992.
Chelcea, S., *Metodologia cercetării sociologice*, Editura Economică, Bucureşti, 2004.
Chevalier, J., Gheerbrant, A., *Dicţionar de simboluri*, vol. 2, Artemis, Bucureşti, 1993.
Chiribucă, D., Ioanonica-Berevoiescu, M., Chiribucă, D., Comşa, M.I., *et al.*, *Feţele schimbării. Românii şi provocările tranziţiei*, Nemira, Bucureşti, 1999.
Cioran, E., *Eseuri*, Cartea Românească, Bucureşti, 1988.
Coakley, J., Donnelly, P. (eds.), *Inside sport*, Routledge, Londra, 1999.
Coandă, L., Curta, F., *Mic dicţionar de sociologie*, ALL, Bucureşti, 1994.
Cooley, H.Ch., *Life and the student*, Knopf, New York, 1927.
Da Matta, R., „Însemnări despre fotbalul brazilian", în *Secolul XX*, nr. 8-9-10, 1998.
De Coubertin, P., *Essais de Psychologie sportive*, Payot, Paris, 1913.
De Sing, Fr., Blanchet, A., Gotmann, A., Kaufmann, J.-Cl., *Ancheta şi metodele ei : chestionarul,interviul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, Polirom, Iaşi, 1998.

Defrance, J., *Sociologie du sport*, La Découverte, Paris, 1995.
Drăgan Ioan, *Medicina sportivă*, Editura Medicală, Bucureşti, 2002.
Dubar, Cl., *La socialisation : construction des identités sociales et professionnelles*, Armand Colin, Paris, 1991.
Durand, G., *Aventurile imaginii. Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, Nemira, Bucureşti, 1999.
Durand, G., *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000.
Durkheim, É., *La division du travail social*, Alcan, Paris, 1893.
Durkheim, É., *Regulile metodei sociologice*, Polirom, Iaşi, 2002.
Eccles, J.S., Freedman-Doan, C., Frome, P., Jacobs, J., Yoon, K.S., „Gender role socialization in the family : a longitudinal approach" în T. Eckes, H. Trautner, *The developmental social psychology of gender*, Lawrence Erlbaum Associates, Mahvah, N.J.
Eco, U., *Apocaliptici şi integraţi. Comunicaţii de masă şi teorii ale culturii de masă*, Polirom, Iaşi, 2008.
Eibl-Eibesfeldt, I., *Agresivitatea umană*, Trei, Bucureşti, 1995.
Elias, N., Dunning, E., *Sport et civilisation : la violence maîtrisée*, Paris, Fayard, 1994.
Elias, N., *La civilisation des mœurs*, Presse Poket, Paris, 1973.
Elias, N., „Sport et violence", în *Actes de la recherche en sciences sociales*, decembrie 1976.
Eliade, M., *Tratat de istorie a religiilor*, Humanitas, Bucureşti, 1992.
Eliade, M., *Imagini şi simboluri*, Humanitas, Bucureşti, 1994.
Eliade, M., *Naşteri mistice*, Humanitas, Bucureşti, 1995.
Eliade, M., *Sacrul şi profanul*, Humanitas, Bucureşti, 1995.
Eliade, M., *Încercarea labirintului. Convorbiri cu Claude Henri Rocquet*, trad. de Doina Cornea, Humanitas, Bucureşti, 2007.
Ferreol, G., Cuche, Ph., Duprez, J.-M., Duprez, N., Simon, M., *Dicţionar de sociologie*, Polirom, Iaşi, 1998.
Fevert, U., Haupt, H.-G. (coord.), *Omul secolului XX*, Polirom, Iaşi, 2002.
Foucault, M., *A supraveghea* şi *a pedepsi*, Paralela 45, Piteşti, 2005.
Garassino, R., „Les demi-dieux du stade", în C. Genzling (ed.), *Autrement, le corps surnaturé*, 1992.

Gavriluţă, C., *Socioantropologia fenomenului religios*, Editura Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003.
Gavriluţă, C., *Socioantropologia fenomenelor divinatorii*, Institutul European, Iaşi, 2008.
Gavriluţă, C., Agresivitatea umană şi controlul social. O perspectivă socioantroplogică", în *Sociologie românească*, vol. VI, nr. 3-4, Polirom, Iaşi, 2008.
Gavriluţă, N., *Mentalităţi şi ritualuri magico-religioase*, cuvânt înainte de Ştefan Afloroaei, Polirom, Iaşi, 1998.
Gavriluţă, N., *Fractalii şi timpul social*, Dacia, Cluj-Napoca, 2003.
Gavriluţă, N., *Hermeneutica simbolismului religios. Studii şi eseuri*, Editura Fundaţiei AXIS, Iaşi, 2003.
Girard, R., *Violenţa şi sacrul*, trad. de Sorin Antohi, Nemira, Bucureşti, 1995.
Gleyse, J., „Le systeme sportif : une re-ligion pour la modernité ? ", *Corps et Culture*, *Études critiques : quel lien social ?*, 20 decembrie 2004, accesat online la http : //corpsetculture.revues.org/ document 490.html
Guillon, N., Nicolet, G., *Le dopage*, Flammarion, Paris, 2000.
Hatos, Adrian, *Sociologa sportului*, Universităţii din Oradea, Oradea, 2002.
Heinemann, K., *Einführung in die Soziologie des sports*, Hofmann, Schorndorf, 1990.
Heidrich, K.W., *Working with volunteers in employee services and recreation programs*, Sagamora, Champaign, Illinois, 1990.
Holt, R., *Huliganii britanici*, în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998.
Huizinga, J., *Homo ludens*, *essai sur la fonction sociale du jeu*, Gallimard, Paris, 1988.
Iacob, I., Iacob, M.R., *Sportul ca loisir*, Demiurg, Iaşi, 2005.
Ionescu, I., Stan D., *Introducere în sociologie*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi, 1993.
Ionescu, I., Stan D., *Elemente de sociologie*, vol. I şi II, Editura Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi, 1999.
Johnson, A.G., *Dicţionarul Blackwell de sociologie*, Humanitas, Bucureşti, 2007.
Kaufmann, J.-Cl., *Tipuri de femei – Priviri de bărbaţi*. *Sociologia sânilor goi*, trad. de Violeta Brana-Nathan, Nemira, Bucureşti, 1998.

Le Bon, G., *Psihologia maselor*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1991.
Le Breton, D., *Antropologia corpului şi modernitatea*, Amarcord, Timişoara, 2002.
Lipovetsky, G., *Fericirea pardoxală. Eseu asupra societăţii de hiperconsum*, Polirom, Iaşi, 2007.
Maffesoli, M., *La Transfiguration du politique*, Grasset, Paris, 1992.
Malenfant, C., *Acteurs sociaux et formes de sociabilité dans les associations sportives. Vers un néo-bénévolat ?* Rapport, Secrétariat d'État à la Jeunesse et aux Sports, 2 vol., 1987.
Mauss, M., *Eseu despre dar*, Polirom, Iaşi, 1997.
Mauss, M., Hubert, H., *Eseu despre natura şi funcţiile sacrificiului*, Polirom, Iaşi, 1997.
Maxim, S.T., Dascălu, D.I., Popoveniuc, B., Ionescu, E. (coord.), *Violenţa în sport*, Editura Universităţii din Suceava, Suceava, 2006.
Mead, H.G., *Mind*, *self*, *and society*, University of Chicago Press, Chicago, 1934.
Miftode, V., *Metodologie sociologică*, Porto Franco, Galaţi, 1995.
Miftode, V., *Introducere în metodologia investigaţiei sociologice*, Junimea, Iaşi, 1982.
Mignon, P., „Dopage et socialisation sportive", în *Éducation physique et sport*, nr. 314/2005.
Mignon, P., *La violence dans les stades : supporters*, *ultras et hooligans*, INSEP, Paris, 1995.
Mita, B., Miclescu, L., Dumitru, C., „Sport, socializare şi practică în societatea românească contemporană", în *Ştiinţa sportului*, nr. 31. 4 (31)2002.
Morris, D., *Soccer Tribe*, Jonathan Cape, Londra, 1981.
Morris, D., „Eroii tribali", în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998.
Moscovici, S., *Psihologia socială sau maşina de fabricat zei*, Editura „Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 1994.
Mucchielli, A. (coord.), *Dicţionar al metodelor calitative în ştiinţele umane şi sociale*, Polirom, Iaşi, 2002.
Muray, B., „Celtic şi Rangers. Irlandezii de la Gasgow", în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998.
Munteanu, G., Cosma, A., *Violenţa în sport*, accesat online la www.sportscience.ro.

Neamţu, G., *Comunicare saocială şi relaţii publice. Asistenţa socială*, curs ID, anul IV, semestrul II, Editura Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi, 2004.
Nicoară, T., „Istorie şi violenţă", în *Caiete de antropologie istorică*, anul I, nr. 2, iulie-decembrie 2002.
Nietzsche, Fr., *La volonté et la puissance*, vol. 1, Gallimard, Paris, 1995.
Ortega y Gasset, J., *Revolta maselor*, Humanitas, Bucureşti, 1994.
Oxford, *Dicţionar de sociologie*, Univers enciclopedic, Bucureşti, 2003.
Pareto, V., *Traité de sociologie générale*, vol. I-II, Payot, Paris, 1933.
Pigeassou, Ch., „Le management du sport associatif : les enjeux du futur" în *Corps et Culture*, 20 octombrie 2004, http : //corpset-culture.revues.org/document 227.html.
Pigeassou, Ch., Pruneau, J., „Regards critiques sur les rites et rituels dans la joute Languedocienne", în *Corps et Culture*, nr. 4 (1999), *Corps, Sport et Rites*, accesibil online de la 25 aprilie 2007 : http : //corpsetculture.revues.org/document581.html. Consultat la 7 septembrie 2009.
Pigeassou, Ch., „Sport et économie : l'émergence de nouveaux acteurs en France, les collectivités territoriales", în *Sport. Le troisieme millénaire*, Les Presses de l'Université Laval, Sainte Foy, 1991.
Plano, I.C., *Dicţionar de analiză politică*, Ecce Homo, Bucureşti, 1993.
Pleşu, A., *Despre îngeri*, Humanitas, Bucureşti, 2004.
Preda, M., *Comportament organizaţional. Teorii*, *exerciţii*, *studii de caz*, Polirom, Iaşi, 2006.
Protopopescu, V., „Sportul şi violenţa", în *Atitudini, cultură şi societate*, 21 iunie 2006.
Ramanantsoa, B., Thiéry-Baslé, C., *Organisations et fédérations sportives et management*, PUF, Paris, 1989.
Rădulescu, S.M., Dâmboianu, C., *Sociologia consumului şi abuzului de droguri*, Lumina Lex, Bucureşti, 2006.
Risse, H., *Soziologie du sports*, Reher, Berlin, 1921.
Rigauer, B., *Sportsoziologie*, Rowohlt, Reinbek, 1982.

Risse, H., *Sociologie du sport*, PU de Rennes, Rennes, 1991.
Rotariu, T., Iluţ, P. (coord.), *Sociologie*, Mesagerul, Cluj-Napoca, 1996.
Rotariu, T., Iluţ, P., *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie*, Polirom, Iaşi, 1997.
Rusu, O., *Sociologia educaţiei fizice şi a sportului*, Demiurg, Iaşi, 2008.
Segalen, M., *Rites et rituels contemporains*, Nathan, Paris, 1998.
Stan, E.A., *Femeia şi violenţa în sport – noţiuni privind aspecte ale participării la viaţa sportivă modernă*, www.sportscience.ro.
Steinitzer, H., *Sport und Kultur*, Callwey, München, 1910.
Ştefan, I., *Introducere în sociologia educaţiei fizice şi sportului*, Editura Universităţii Transilvania, Braşov, 2006.
Tarde, G., *Les lois de l'imitation*, Alcan, Paris, 1890.
Tănase, O., Belu, O., „Heysel 25 mai 1985", *Prosport*, 3-9 februarie 1999.
Turpin, J.-Ph., „Le Sport : une religion décadente…", *Corps et Culture*, 25 ianuarie 2005, http : //corpsetculture.revues.org/document637.html.
Townson, N., „Violenţa în fotbal. Să fie rândul României ? ", în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998.
Ulici, L., „Răspunsul spectatorului", în *Secolul XX. Fotbalul*, nr. 4-7/1998.
Urse, L., „Evoluţia modalităţilor de petrecere a timpului liber şi factorii determinanţi", în *Calitatea vieţii*, anul 9, nr. 1-2, 1998.
Zamfir, C.,Vlăsceanu, L. (coord.), *Dicţionar de sociologie*, Babel, Bucureşti, 1993.
Yonnet, P., *Systèmes des sports*, Gallimard, Paris, 1998.
Weber, M., *Economie et societé*, Plon, Paris, 1977.
Weber, M., *Etica protestantă şi spiritul capitalismului*, Humanitas, Bucureşti, 1993.

COLLEGIUM
Sociologie. Antropologie

au apărut :

Elisabeta Stănciulescu – *Sociologia educaţiei familiale* (vol. I, II)
Traian Rotariu, Petru Iluţ – *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie*
Gilles Ferréol (coord.) – *Dicţionar de sociologie*
Ion I. Ionescu – *Sociologii constructiviste*
Nicu Gavriluţă – *Mentalităţi şi ritualuri magico-religioase. Studii şi eseuri de sociologie a sacrului*
Petru Iluţ – *Abordarea calitativă a socioumanului*
François de Singly, Alain Blanchet, Anne Gotman, J.-C. Kaufmann – *Metode ale anchetei sociologice : chestionarul şi interviul*
Ştefan Buzărnescu – *Sociologia civilizaţiei tehnologice*
François Laplantine – *Descrierea etnografică*
Petru Iluţ – *Iluzia localismului şi localizarea iluziei. Teme actuale de psihosociologie*
Claude Rivière – *Socio-antropologia religiilor*
Gary King, Robert Keohane, Sidney Verba – *Fundamentele cercetării sociale*
Max Weber – *Teorie şi metodă în ştiinţele culturii*
Ioan Mărginean – *Proiectarea cercetării sociologice*
Traian Vedinaş – *Introducere în sociologia rurală*
Petru Iluţ – *Sinele şi cunoaşterea lui. Teme actuale de psihosociologie*
Marie-Odile Géraud, Olivier Leservoisier, Richard Pottier – *Noţiunile-cheie ale etnologiei. Analize şi texte*
Marian Preda – *Politica socială românească între sărăcie şi globalizare*
Emile Durkheim – *Regulile metodei sociologice*
Albert Ogien – *Sociologia devianţei*
Traian Rotariu – *Demografie şi sociologia populaţiei. Fenomene demografice*
Ioan Mihăilescu – *Sociologie generală. Concepte fundamentale şi studii de caz*
W. Richard Scott – *Instituţii şi organizaţii*
Irina Culic – *Metode avansate în cercetarea socială. Analiza multivariată de interdependenţă*
Petru Iluţ – *Valori, atitudini şi comportamente sociale. Teme actuale de psihosociologie*
Cătălin Zamfir – *O analiză critică a tranziţiei. Ce va fi „după”*
Gilles Ferréol, Guy Jucquois (coord.) – *Dicţionarul alterităţii şi al relaţiilor interculturale*

Robert K. Yin – *Studiul de caz. Designul, analiza şi colectarea datelor*

Richard A. Krueger, Mary Anne Casey – *Metoda focus grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată*

Ronald F. King – *Strategia cercetării. Treisprezece cursuri despre elementele ştiinţelor sociale*

Petru Iluţ – *Sociopsihologia şi antropologia familiei*

Dumitru Sandu – *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*

Cătălin Zamfir – *Spre o paradigmă a gândirii sociologice*

Mircea Agabrian – *Analiza de conţinut*

Adrian Hatos – *Sociologia educaţiei*

Cătălin Zamfir, Laura Stoica (coord.) – *O nouă provocare : dezvoltarea socială*

Marian Preda – *Comportament organizaţional*

Mihai Păunescu – *Organizare şi câmpuri organizaţionale. O analiză instituţională*

Robert Atkinson – *Povestea vieţii. Interviul*

Traian Rotariu, Petru Iluţ – *Ancheta sociologică şi sondajul de opinie. Teorie şi practică* (ediţia a II-a)

Amia Lieblich, Rivka Tuval-Mashiach, Tamar Zilber – *Cercetarea narativă. Citire, analiză şi interpretare*

Lazăr Vlăsceanu – *Sociologie şi modernitate. Tranziţii spre modernitatea reflexivă*

Jacques Coenen-Huther – *Sociologia elitelor*

Cosima Rughiniş – *Explicaţia sociologică*

Dumitru Sandu (coord.), Cosmin Câmpean, Lucian Marina, Mihaela Peter, Vasile Şoflău – *Practica dezvoltării comunitare*

Cătălin Zamfir, Simona Stănescu (coord.) – *Enciclopedia dezvoltării sociale*

Mihai Coman – *Introducere în antropologia culturală. Mitul şi ritul*

Traian Rotariu – *Demografie şi sociologia populaţiei. Structuri şi procese demografice*

Vintilă Mihăilescu – *Antropologie. Cinci introduceri* (ediţia a II-a)

Remus Gabriel Anghel, István Horváth (coord.) – *Sociologia migraţiei. Teorii şi studii de caz româneşti*

Nicu Gavriluţă – *Antropologie socială şi culturală*

Petru Iluţ – *Psihologie socială şi sociopsihologie. Teme recurente şi noi viziuni*

Raluca Popescu – *Introducere în sociologia familiei. Familia românească în societatea contemporană*

Călin Cotoi – *Introducere în antropologia politică*

Marian Preda (coord.) – *Riscuri şi inechităţi sociale în România. Raportul Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Riscurilor Sociale şi Demografice*

Vintilă Mihăilescu (coord.) – *Etnografii urbane. Cotidianul văzut de aproape*

Earl Babbie – *Practica cercetării sociale*

Cristina Gavriluţă, Nicu Gavriluţă – *Sociologia sportului. Teorii, metode, aplicaţii*

în pregătire :

Victor Jupp (coord.) – *Dicţionar al metodelor de cercetare socială*

www.polirom.ro

Redactor: Alina Radu
Coperta: Carmen Parii
Tehnoredactor: Radu Căpraru

Bun de tipar: decembrie 2009. Apărut: 2010
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. BOX 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

PRINT multicolor
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE
Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro